T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ ENERJİ DENKLEMİNDE TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'IN ENERJİ POLİTİKALARININ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRILMASI (2000- 2020)

Yüksek Lisans Tezi

MERVE KURT

İSTANBUL, 2021

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ ENERJİ DENKLEMİNDE TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'IN ENERJİ POLİTİKALARININ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRILMASI (2000- 2020)

Yüksek Lisans Tezi

MERVE KURT

Danışman DOÇ. DR. MERAL BALCI

İSTANBUL, 2021

ÖZET

DOĞU AKDENİZ ENERJİ DENKLEMİNDE TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'IN ENERJİ POLİTİKALARININ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRILMASI (2000-2020)

Enerji, uluslararası ilişkilerde devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini şekillendiren önemli unsurlardan biridir. Nüfus artışıyla birlikte devletlerin enerjiye duyduğu ihtiyaç da her alanda artış göstermektedir. Bu durum farklı bölgelerde devletleri enerji rezervleri keşfetmeye sevk etmiştir. Bu anlamda Doğu Akdeniz sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik konumu itibariyle uluslararası aktörlerin dikkatini çeken bir bölge olmuştur. Özellikle Doğu Akdeniz'de zengin hidrokarbon yataklarının keşfedilmesi ve kıyıdaş ülkelerin bölgede çıkar çatışmalarında bulunmaları beraberinde uluslararası arenada Doğu Akdeniz'in önemini de artırmıştır. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan ve olmayan birçok bölgesel ve küresel aktör bölgede enerji rekabetinde bulunmaktadır. Bu rekabet alanı politik ve ekonomik bir çıkar çatışması olmanın yanında aynı zamanda uluslararası hukukun da alanı dâhilinde küresel olarak cereyan etmektedir. Deniz hukuku kapsamında kıyıdaş ülkeler arası Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahanlığı alanları dikkate alınarak bu enerji kaynaklarının paylaşımı söz konusu olmaktadır. Bu çerçevede Doğu Akdeniz ülkeleri olarak Türkiye ve Yunanistan ise birbirlerinden farklı ittifak grupları ile Münhasır Ekonomik Bölge Antlaşmaları imzalayarak bölgede kendi çıkarlarına uygun biçimde enerji politikalarını yürütürler. Bu durum iki ülke arasında birçok konuda diplomatik çekişmelere de neden olmaktadır. Bu çekişme alanlarının temelinde: Münhasır Ekonomik Bölge tartışmaları, Enerji bağımlılıklarını en aza indirgeme isteği, Enerji arz güvenliği sorununu ortadan kaldırma girişimleri, bölgesel anlamda ittifak gruplarına dâhil olarak güçlü bir politika izleme amacı ve Doğu Akdeniz'in jeopolitik açıdan merkezi sayılacak öneme sahip Kıbrıs Adası üzerindeki çekişmeler gibi belirli dinamikler yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı; Doğu Akdeniz'deki enerji rekabetinin oluşumunu ve gelişimini bölgesel ve küresel anlamda ele alarak, Uluslararası Deniz Hukuku çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de yürüttükleri enerji politikalarını benzerlikleri ve farklılıkları yönünden inceleyerek, uluslararası politik ekonomi çerçevesinden karşılaştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Uluslararası Enerji, Doğal Gaz, Türkiye, Yunanistan

ABSTRACT

THE COMPARISON OF TURKEY AND GREECE'S ENERGY POLICIES WITHIN THE FRAMEWORK OF SIMILARITIES AND DIFFERENCES IN THE EASTERN MEDITERRANEAN ENERGY EQUATION (2000-2020)

Energy is one of the important elements that shape the relations of states with each other in international relations. The energy need of states increases in every field with the increase in population. This situation has prompted states in different regions to explore energy reserves. In this sense, the Eastern Mediterranean has become a region that attracts the attention of international actors due to its geopolitical and geostrategic position. In particular, the discovery of rich hydrocarbon deposits in the Eastern Mediterranean and the conflict of interests of riparian countries in the region increased the importance of the Eastern Mediterranean in the international arena. Many regional and global actors, riparian and non-riparian in the Eastern Mediterranean, compete for energy in the region. This area of competition is not only a political and economic conflict of interest, but also occurs globally within the scope of international law. Within the scope of maritime law, these energy resources are shared by considering the Exclusive Economic Zone and Continental Shelf areas between riparian countries. In this context, the Eastern Mediterranean countries as Turkey and Greece Exclusive alliances with different groups from one another in the region by signing the Treaty of Economic Zones carry out their energy policies in accordance with their own interests. This situation causes diplomatic disputes between the two countries on many issues. On the basis of these areas of contention: Exclusive Economic Zone discussions, desire to minimize energy dependencies, efforts to eliminate the energy supply security problem, the aim of pursuing a strong policy by being included in the regional alliance groups, and the geopolitical center of the Eastern Mediterranean. There are certain dynamics such as conflicts. The aim of this study is that the formation of energy to compete in the Eastern Mediterranean and development by addressing in terms of regional and global International Maritime Law in the framework of Greece and Turkey by examining the direction of their energy policies in the Eastern Mediterranean similarities and differences, to compare the international political economy framework.

Keywords: Eastern Mediterranean, International Energy, Natural Gas, Turkey, Greece

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti; Doğu ve Batı arasında 98 yıldır her alanda köprü görevi üstlenmiş, tarihsel kimliği ve köklü geçmişiyle içinde bulunduğu coğrafyada daima inci gibi parıldayan bir memlekettir. Doğu Batı sentezini tüm dünyaya yansıtmasının yanında, coğrafi konumu açısından birçok sıkıntıyı yaşamaya da gebe kalmıştır. Bu sorunlardan birini de 2000'li yılların başından itibaren Doğu Akdeniz'in uluslararası alanda ses getiren gelişmelere neden olması oluşturmaktadır. Her ne kadar Doğu Akdeniz'in 1960'lı yıllardan itibaren kıyı devletlerin çabaları sonucu zengin enerji kaynaklarına sahip olduğu belirlenmiş olsa da, küreselleşen dünya, artan dünya nüfusu ve başta gelişmekte olan ülkelerin her alanda enerjiye duydukları ihtiyacın artmasıyla beraber 2000'li yıllar Doğu Akdeniz için bir enerji denklemi haline gelmiştir. Bu denklemde; başta Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletler, çok uluslu enerji şirketleri, bölge dışı aktörler ve uluslararası örgütler de yer almaktadır. Uzun yıllardır karasuları, hava sahası, kıta sahanlığı, Ege Adaları ve Kıbrıs Meselesi gibi birçok problemi yaşayan iki komşu ülke, Türkiye ve Yunanistan için Doğu Akdeniz'deki mücadele aslında taraflar arasında hem yeni bir anlaşmazlık alanı yaratmış, hem de aslında var olan tüm bu sorunların yeni bir uzantısı şeklinde ifade edilebilir. Bu sebeple Yüksek Lisans tezimin konusu; hali hazırda birçok sorunu olan ve bu sorunlar neticesinde ikili ilişkileri bir türlü olumlu seyredemeyen Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki politika hedeflerini, kendi ekonomik ve politik çıkarları doğrultusunda geliştirdikleri stratejileri ve güncel olarak devam eden gelişmeleri 2000'li yıllardan itibaren ele alarak 2020 yılına dek benzerlikler ve farklılıklar yönünden incelemek olmuştur.

Yüksek Lisans tezimin her aşamasında bana yardımlarını esirgemeyen, samimiyeti ve anlayışlı tavrı ile beni yönlendirerek benim en iyi şekilde çalışmamı sağlayan Tez Danışmanım Doç. Dr. Meral Balcı'ya teşekkürü borç bilirim. Marmara Üniversitesi'nde aldığım Lisans eğitimimden itibaren yoluma ışık olan, Yüksek Lisans Tezim için benimle tüm bilgi birikimlerini paylaşan Doç. Dr. Arzu Al hocama çok teşekkür ederim. Benim bugün karşıma çıkan olaylara çok yönlü pencereden bakabilmeyi sağlamalarında her türü bilgi, fikir ve görüşleriyle aydınlanmama ve bugünkü ben olabilmeme vesile olan başta ilkokul öğretmenim Rahmi Kızılırmaklı olmak üzere eğitim öğretim sürecime etki eden bütün hocalarıma emekleri için teşekkür ederim. Hayatım boyunca maddi manevi her türlü desteklerini benden esirgemeyen, tez çalışmam boyunca motivasyonumu artıran değerli aile üyelerim Babam Aziz Kurt ve Annem Türkânay Kurt ile kardeşim Eylül Evrem Kurt'a da teşekkürler eder, desteklerinden dolayı diğer aile büyüklerime de minnet borçlu olduğumu belirtmek isterim. En büyük temennim ülkemizle ilgili olan tüm meselelerin akademik yaşamda daha fazla çalışılarak, bilim havuzumuzun daha da genişletilmesidir. Çünkü üzerinde yaşadığımız bu cennet vatan her şeyin en iyisine ve en güzeline layıktır.

Merve KURT

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
KISALTMALAR ..... **vii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **viii**
I. GİRİŞ **1**
I.I. Tezin Konusu ve Amacı **1**
I.II. Literatür Değerlendirmesi **4**
I.III. Araştırmanın Yöntemi **7**
II. TARİHSEL SÜREÇTE DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ SORUNUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ **9**
II.I. Doğu Akdeniz'in Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi **9**
II.I.I. Kara Hâkimiyeti ve Kenar Kuşak Teorileri Çerçevesinde Doğu Akdeniz'in Önemi **11**
III.I.I.I. Kara Hâkimiyet Teorisi 12
III.I.I.II. Kenar Kuşak Teorisi 12
III.I.I.III. Deniz Hâkimiyet Teorisi 13
III.I.I.IV. Hava Hâkimiyet Teorisi 13
III.I.I.V. Büyük Satranç Tahtası Teorisi 13
II.II. Doğu Akdeniz Enerji Rekabetinde Bölge İçi ve Bölge Dışı Aktörler **14**
II.II.I. Bölge İçi Aktörlerin Doğu Akdeniz Politikaları **14**
II.II.I.I. İsrail 15
II.II.I.II. GKRY ve KKTC 16
II.II.I.III. Yunanistan 19
II.II.I.IV. Türkiye 20
II.II.I.V. Suriye 22
II.II.I.VI. Mısır 23
II.II.I.VII. Lübnan 25
II.II.I.VIII. Filistin 25
II.II.I.IX. Ürdün 26
II.II.I.X. Libya 26
II.II.II. Bölge Dışı Aktörlerin Doğu Akdeniz Politikaları **27**
II.II.II.I. AB 27
II.II.II.II. Fransa 28

II.II.II.III. Çin 29
II.II.II.IV. Rusya 29
II.II.II.V. BM 31
II.II.II.VI. NATO 31
II.II.II.VII. ABD 32
II.II.II.VIII. İngiltere 34
III. MİLLETLERARASI HUKUK ÇERÇEVESİNDE DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI 35
III.I. Karasuları Kavramı 36
III.II. Bitişik Bölge Kavramı 36
III.III. Kıta Sahanlığı Kavramı 37
III.IV. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı 39
III.V. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Temel Prensipler 40
III.V.I. Hakkaniyet İlkesi 41
III.V.II. Eşit Uzaklık İlkesi 42
III.V.III. Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi 42
III.V.IV. Oransallık İlkesi 43
III.V.V. Kapatmama İlkesi 43
III.V.VI. Diğer Koşullara İlişkin Prensipler 44
IV. DOĞU AKDENİZ ENERJİ DENKLEMİNDE TÜRKİYE'NİN VE YUNANİSTAN'IN UYGULADIĞI ENERJİ POLİTİKASI 46
IV.I. Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde Türkiye'nin Uyguladığı Enerji Politikası 46
IV.II. Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde Yunanistan'ın Uyguladığı Enerji Politikası 61
V. DOĞU AKDENİZ ENERJİ DENKLEMİNDE TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'IN ENERJİ POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI (2000-2020) 71
V.I. Deniz Yetki Alanlarına İlişkin Anlaşmazlıklar Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması 71
V.II. Enerjide Dışa Bağımlılık Sorunu Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması 79
V.III. Enerji Arz ve Güvenliği Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması 82
V.III.I. Enerji Arz Güvenliği Kavramı 82
V.III.II. Enerji Arz Güvenliği Kapsamında Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması 84
V.IV. Bölgede Oluşan Politik Dengeler Açısından Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması 90
V.IV.I. Oluşan Politik Dengelerde Etkili Olan Bölgesel İşbirlikleri Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması 90

V.IV.II. Oluşan Politik Dengelerde Etkili Olan Bölge Dışı Aktörlerle İşbirliği Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması 96

V.IV.II.I. AB'nin Doğu Akdeniz'e Yaklaşımı Kapsamında Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması 96

V.IV.II.II. ABD'nin Doğu Akdeniz'e Yaklaşımı Kapsamında Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması 98

V.IV.II.III. Rusya'nın Doğu Akdeniz'e Yaklaşımı Kapsamında Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması 100

V.V. Kıbrıs Meselesi Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması 102

SONUÇ 109

KAYNAKLAR 119

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKH: Akdeniz Kalkanı Harekâtı

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

BM: Birleşmiş Milletler

BMDHS 1982: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi 1982

CKSS 1958: Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

EMGF: Eastern Mediterranean Gas Forum (Doğu Akdeniz Gaz Forumu)

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

IEA: Uluslararası Enerji Ajansı

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MEB: Münhasır Ekonomik Bölge

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OEC: The Observatory of Economic Complexity

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TPAO: Türkiye Cumhuriyeti Anonim Ortaklığı

TANAP: Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı

TAP: Trans Adriyatik Doğal Gaz Boru Hattı

UAD: Uluslararası Adalet Divanı

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 1982 BMDHS'ne Göre Deniz Yetki Alanlarının Sınırları

Şekil 2: Türkiye ve KKTC Tarafından Belirlenen MEB Alanları

Şekil 3: Yunanistan ve GKRY Tarafından Belirlenen MEB Alanları

Şekil 4: EAST- MED Boru Hattı Projesi Güzergâhı

Şekil 5: Libya Mutabakatı Sonrası Türkiye'nin MEB Alanı

Şekil 6: Kıbrıs Adası Çevresindeki İhtilaflı Enerji Alanları

I. GİRİŞ

I.I. Tezin Konusu ve Amacı

Akdeniz; birçok kaynakta Doğu ve Batı medeniyetlerinin kesiştiği alan, dünyanın merkezi olarak gösterilmektedir. Tarihsel süreçte pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Akdeniz'in coğrafi konumu her dönem ayrı bir öneme haiz olmuştur. Bölge, bahsi geçen kaynakların bir kısmında Akdeniz'in; Batı, Orta ve Doğu Akdeniz diye tanımlanırken, çoğunda ise Doğu ve Batı Akdeniz olarak iki bölgeden oluştuğu söylenmektedir. Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve jeostratejik açıdan önemi; Süveyş Kanalı'nın kontrol edilebilirliği, Asya, Avrupa ve Afrika Kıtaları arasında bir geçiş rotası oluşturması, deniz ticareti ile denizcilik faaliyetlerinde önemli bir alan olması ve Ortadoğu'nun zengin enerji kaynaklarını Batı'ya ulaştırmasında koridor olma görevi gibi belirli dinamiklere sahiptir. Dolayısıyla bölgenin zaten önemli olan coğrafyasına bir de yakın geçmişte zengin hidrokarbon yataklarının keşifleri eklenmiştir.

Doğu Akdeniz'deki ilk enerji keşfi Mısır tarafından 1969 yılında başlamış, ardından 2000'li yıllarda doğal gaz ve petrol rezervlerinin keşfi artış göstermiştir. Özellikle 2008 yılı ve sonrasında Doğu Akdeniz artık uluslararası enerji alanında önemli bir kavşak haline gelmiştir. Bu nedenle uluslararası aktörlerin de Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletlerin de çıkar mücadelesine girdiği bir duruma sahne olmuştur. Doğu Akdeniz'de bulunan rezervlerin paylaşımı elbette ki kıyı ülkelerine aittir. BM, Deniz Hukuku Sözleşmesine dayanarak hak sahibi kıyı ülkelerini; Filistin, İsrail, Mısır, GKRY, KKTC, Lübnan, Suriye, Yunanistan ve Türkiye olarak açıklamıştır. Ayrıca BM, Deniz Hukuku Sözleşmesine dayanarak bu kıyı devletlerinin kendi aralarında imzaladıkları antlaşmalar neticesinde Münhasır Ekonomik Bölgelerini belirlemelerini vurgulamıştır. Fakat bu durum kıyı ülkeleri arasında çözülebilmiş değildir aksine çıkar çatışmalarının yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Kıyı ülkelerinin çıkar mücadelesinin en büyük sebebi Doğu Akdeniz'in özellikle doğal gaz rezervleri açısından dünya toplam doğal gaz rezervlerinin %47'sine sahip olmasından kaynaklanır. Bu bağlamda tezimin temel amacı; yakın geçmişte başlayan ve günümüzde kadar devam eden Doğu Akdeniz meselesini 2000 ile 2020 yılları arasındaki gelişmeler çerçevesinde inceleyerek, birbirine coğrafi bakımdan komşu olan ve deniz hukuku alanında birçok sorun yaşayan iki devlet olarak Türkiye ve Yunanistan'ın bu bölgedeki enerji politikalarını benzerlikler ve farklılıklar yönünden karşılaştırmaktır. Her iki ülke de Ege Denizinden kaynaklanan sorunlar nedeniyle uzun yıllar boyunca ilişkilerini geliştirememiş, bunun üstüne bir de ikili ilişkilerine Doğu Akdeniz gerginliği eklenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada öncelikle Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve jeostratejik önemi ile bölgedeki enerji rekabetinin oluşumu ve gelişimi uluslararası ilişkiler açısından küresel ve bölge içi aktörlerle birlikte ele alınmıştır. Bu noktada ikinci olarak kavramsal anlaşılırlığı sağlamak için Uluslararası Deniz Hukuku çerçevesinde bir takım bilgilere de ayrı bir ana başlık altında yer verilmiştir. Ardından her iki devletin de Doğu Akdeniz'deki enerji politikalarını benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırırken; öncelikle söz konusu iki ülkenin de çok yönlü enerji politikası ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmiştir. Son olarak Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki mücadelesini uluslararası politik ekonomi açısından; Deniz yetki alanları sınırlandırması, Enerjide dışa bağımlılık, Enerji arz güvenliği, Bölgesel ve küresel anlamda Doğu Akdeniz'de etki oluşturulan işbirlikleri ile

ilişkileri çerçevesinde ve Kıbrıs Adası üzerindeki politika hedefleri minvalinde tarafların politikalarının benzerlikler ve farklılıklar yönünden karşılaştırılması şeklinde değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. Tez konumun ana hedefi; hali hazırda birçok sorunu olan iki komşu devlet Türkiye ve Yunanistan'ın 2000'li yıllardan itibaren ikili ilişkilerini etkileyen Doğu Akdeniz meselesini, tarafların enerji politikalarını farklı alt başlıklar altında karşılaştırarak uluslararası ilişkiler ve uluslararası politik ekonomi açısından önemli bir sonuç elde etmektir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip ülke konumundadır. Her ne kadar 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf olmasa da, Uluslararası Hukuk ve Deniz Hukuku çerçevesinde buradan doğan haklarının altını çizmektedir. Bölgede sahip olduğu MEB ve Kıta Sahanlığı alanı dâhilinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nca gerçekleştirilen doğal gaz arama çalışmaları neticesinde de Yunanistan ile birçok ihtilafa düşmektedir. Yunanistan'ın uyguladığı politikalar karşısında Türkiye politik anlamda bölgede yalnızlaştırılmaya çalışıldığını ve Antalya Körfezine hapsedilerek kendi haklarının gasp edildiğini iddia etmektedir. Yunanistan ise Türkiye'den daha evvel bölgede ittifak gruplarına dâhil olmayı başarmış, özellikle üyesi olduğu AB başta olmak üzere uluslararası kamuoyu tarafından desteklenen ve GKRY'nin çıkarlarını temel alan politikalar yürütmektedir. Aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki Türkiye ve Yunanistan'ın çıkar mücadelesi gün be gün basına yansır biçimde devam etmekte ve uluslararası arenada da tepki çekmektedir. Bu çalışmamın öngördüğü temel araştırma hipotezleri; Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikalarında özellikle Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması, her iki ülkenin de enerji ihtiyacında dışa bağımlı olması ve enerji arz güvenliğinin sağlanmasında uyguladıkları politikaların benzerlik ve farklılıklarına dayanmaktadır. Buna ilaveten her iki ülkenin de tarihsel köklü bir geçmişi olan Kıbrıs meselesinin Doğu Akdeniz sorununda nasıl şekillendiği ve kurulan ittifak gruplarına dâhil olma-olamama çerçevesinde gelişecektir. Öncelikle her iki ülke de deniz yetkilendirme konusunda farklı politikalar yürütmekte ve ihtilaflı MEB alanlarına sahip olmaktadırlar. Fakat her iki ülke de deniz yetkilendirme alanları konusunda kendi ekonomik ve politik çıkarları doğrultusunda farklı politikalar yürütse de, Kıbrıs Adası çerçevesinde incelendiğinde her iki ülkenin de garantör ülke statüsüne sahip olması sebebiyle KKTC ve GKRY için kendi milletlerinin çıkarını düşünme açısından benzer politikalar yürüttüğünü söylemek mümkündür. İkinci olarak, her iki ülke de enerji ihtiyacını ülke dışından ithal ederek karşılamakta ve bu durum Türkiye için de Yunanistan için de hem ekonomik hem de politik bir problem olarak enerjide dışa bağımlılık sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada Türkiye'nin de Yunanistan'ın da Doğu Akdeniz'den elde edebilecekleri enerji, bu bağımlılık durumunu ortadan kaldırabileceği için oldukça önemlidir. Bu çerçeveden bakıldığında da her iki ülkenin de kendi ekonomik çıkarlarına uygun olarak hareket ettiklerini söylemek mümkündür. Ayrıca her iki ülkenin enerjide duyduğu dışa bağımlılık buna bağlı olarak enerjiye ulaşmada arz güvenliği sorununu da ortaya çıkarmıştır. Bu durum tarafların daha çok politik açıdan çıkarlarını gözetmelerine sebep olmaktadır. Yunanistan, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş diğer ülkelerle işbirliği sağlayarak bu sorunu AB lehine de çözmeyi amaçlamaktadır. Türkiye ise dış ticaret açığı yaratan enerji bağımlılığından kurtulmayı hedeflerken ayrıyeten bölgede enerji koridoru olabilme amacını da taşımaktadır. Dolayısıyla her iki ülke açısından enerji bağımlılığı ve arz güvenliği meselesi kapsamında Doğu Akdeniz'de uyguladıkları politikalar incelendiğinde ekonomik açıdan benzer amaçlara sahip oldukları görülmekte ancak politik açıdan farklı politika hedefleri ve uygulamaları gerçekleştirdikleri

söylenebilmektedir. Buna ilaveten Türkiye'nin de Yunanistan'ın da tarihsel geçmişi ve soydaşlarının yaşadığı Kıbrıs Adası, Doğu Akdeniz'in de merkezi konumunda oluşu ile yeni bir öneme sahip olmuştur. Her iki ülkenin de garantör ülke statüsünde olduğu bu coğrafyada, Doğu Akdeniz'deki politikalarına ilişkin bazı amaç ve hedefleri bulunmaktadır. Soydaşlarının haklarını korumak ve bu bölgede etkin olmak açısından her ikisi de çeşitli ekonomik ve politik çıkarlar gözetmektedirler. Çalışmamın konusu, Doğu Akdeniz'de Türkiye ve Yunanistan'ın ekonomik ve siyasi çıkar çatışmalarını nasıl şekillendiğine, temel motivasyon sebepleri ve politika uygulamalarına dayanmaktadır. Doğu Akdeniz'in önemli bir enerji rezerv alanı olduğu düşünüldüğünde; Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerin aralarında Deniz Hukuku kapsamında gerçekleşen MEB antlaşmaları ve Kıta Sahanlığı meseleleri, kıyıdaş devletlerarası ittifakları ve taraflar arası mücadeleleri de arttırmıştır. Aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon yataklarından ekonomik ve politik çıkar elde etmek isteyen bölge dışı aktörler ile bölge içi aktörlerin işbirlikleri geliştirmelerini de teşvik edici olmuştur.

Bu noktada çalışmanın II. Bölümünde Doğu Akdeniz jeopolitiğinin öneminden bahsedilerek, Tarihsel Süreçte Doğu Akdeniz'de enerji rekabetinin ortaya çıkışı ve gelişimi genel hatlarıyla ele alınmıştır. Bu bölümde özellikle bölgede hak sahibi olan ve çeşitli politikalar yürüten bölge içi aktörler ve bölgede etkili olan bölge dışı aktörlerin uygulamalarından bahsedilerek, Doğu Akdeniz'deki enerji denkleminin oluşumundaki rekabet ortamından bahsedilmiştir. Bölge dışı aktörlerin bölgede Yunanistan ve Türkiye'nin uyguladıkları politikalara etki edebilme güçlerinin yanında devletlerin rasyonel çıkarlarının daha net anlaşılabilmesi sebebiyle çalışmanın bu bölümünde hâkimiyet teorilerine de yer verilmiştir.

Çalışmanın III. Bölümünde ise Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına ilişkin; BM Deniz Hukuku Çerçevesinde Karasuları, Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahanlığı kavramlarına yer verilmiştir. Ayrıca BM Deniz Hukuku'na ilişkin belirlenen Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına yönelik benimsenen ve Uluslararası Adalet Divanı kararlarında çoğunlukla karşılaşılan belirli prensiplere de Doğu Akdeniz'de Türkiye ve Yunanistan'ın yaşadığı sıkıntıları daha iyi yorumlayabilmek açısından değinilmiştir.

Çalışmanın IV. Bölümünde Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki Enerji Politikalarının nasıl şekil aldığı genel ve geniş bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Meselenin yakın bir geçmişe sahip olması ve henüz güncelliğini koruması sebebiyle 2000 ve 2020 yılları arasındaki tüm gelişmeler karşılaştırma yapılmadan evvel önce ayrı birer alt başlıklar halinde çalışılmıştır. Böylece son bölümde belirli ana ve alt başlıklar altında yapılacak politika karşılaştırmalarına temel bir zemin hazırlanmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın V. Bölümünde ise benzerlikler ve farklılıklar yönünden her iki devletin de Doğu Akdeniz'deki politikaları belirli kalemler üzerinden karşılaştırma yapılarak değerlendirilmiştir. Bu kalemler; Deniz Yetki Alanlarına ilişkin Anlaşmazlıklar, Enerji Bağımlılığı, Enerji Arz Güvenliği Meselesi, Bölgesel ve Küresel ittifaklara dâhil olma çabaları ve bu ittifak grupları tarafından her iki ülkenin de politikalarının uluslararası anlamda etkilenme biçimi ve son olarak Kıbrıs çerçevesinde tarafların Doğu Akdeniz politikaları ayrı ayrı başlıklar altında karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda her iki devletin de Doğu Akdeniz'deki enerji politikalarında hedefledikleri ekonomik ve politik çıkarlar ile

uyguladıkları politikaların benzerliklerini ve farklılıklarını yansıtan veriler değerlendirilerek ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın Sonuç bölümünde ise yapılan araştırma bütünüyle ele alınarak ilk başta hedeflenen amaçlarla, edinilen bulguların varılan sonuçla örtüşüp örtüşmediği değerlendirilmiştir. Aynı zamanda 2021 yılı içerisinde bölgede gerçekleşen son gelişmelere de yer verilmiştir.

I.II. Literatür Değerlendirmesi

Doğu Akdeniz'de genel anlamda yaşanan enerji diplomasisi konusunda son yıllarda literatüre katkı sağlayan birçok ampirik çalışma yapılmıştır. Bu çalışma için yapılan literatür taraması, çalışmanın birbirinden farklı içeriklere sahip bölümleri için daha önceki çalışmaların ana hedeflerinden yola çıkarak, belirli ana başlıklar altında toplanarak elde edilmiştir. Bunların birçoğu özellikle genel anlamda bölgedeki enerji diplomasisini yansıtan, keşfedilen enerji kaynaklarının paylaşımında ortaya çıkan sorunlara daha çok deniz yetki alanları ve Deniz Hukuku penceresinden bakan, Doğu Akdeniz'de enerji arz güvenliği sorununu ele alan, Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'deki jeopolitik ve jeostratejik önemi ile bölgesel bir enerji denklemi sunan farklı başlıklar altındaki çalışmalardır. Literatürdeki çalışmaların bazıları ise Doğu Akdeniz'deki çıkar tartışmasını daha spesifik bir boyutla incelerken; Türkiye ile KKTC'yi, Yunanistan ile GKRY'yi aynı başlıklar altında ele almıştır. Ancak Doğu Akdeniz'de yaşanan enerji rekabetinde Türkiye ve Yunanistan'ın karşılaştırmalı bir politika analizi literatürde yer almamıştır.

İlk olarak, literatürde ''Doğu Akdeniz'de yaşanan enerji Rekabeti'' ana başlığı altında ele alınan çalışmalara baktığımızda genel ve kapsayıcı bir perspektiften konunun ele alındığını görmekteyiz. Hem Doğu Akdeniz ülkelerinin hem de bölge dışı aktörlerin bölgede uyguladıkları politikaları anlatan bu çalışmalarda bulgular genellikle; gazeteler, gözlem, süreç takibi ve veri analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Bu çalışmaların hedef noktası bölgenin sahip olduğu jeopolitik önem ve bölgedeki küresel ölçekte yaşanan çıkar çatışmalarına dayanır. Bilgiler birçok ülke üzerinden genel bir pencereden sunulmuş, deniz yetki alanları konusunda yeterli bilgi verilmiştir. Doğu Akdeniz'de kanıtlanmış birçok enerji havzası yer alır. Özellikle Leviathan, Tamar ve Zohr havzalarının doğal gaz bakımından zenginliği dikkat çekici boyuta ulaşmıştır. Dünya toplam doğal gaz rezervlerinin %47'si Doğu Akdeniz'de yer alır bu nedenle bölgenin jeopolitik önemi de günden güne artmaktadır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre Mısır, İsrail, Filistin (Gazze Şeridi), Lübnan, Suriye, Türkiye, KKTC, GKRY ve Yunanistan bölgede birbirlerine saygılı olmak koşuluyla Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarında hak sahibi ülkelerdir. Fakat ülkeler arası farklı ittifak grupları oluşturulmuş (Yunanistan da bu ittifaka dâhil) ancak Türkiye bu ittifak gruplarının dışında kalmaya itilmiştir. Ancak Türkiye bölgede en uzun kıyı şeridine sahip olan ve bundan dolayı da en az diğer ülkeler kadar hak sahibi olan bir ülkedir. Yunanistan bölgede egemenlik sahibi olduğu adaların deniz yetki alanlarına sahip olduğunu iddia ederek, Türkiye'yi Akdeniz'deki kıyı şeridinde daha kısıtlı bir alana sahip olarak değerlendirmektedir. Türkiye ise anakarasının bulunduğu bu bölgede kendi haklarından da KKTC'deki soydaşlarının haklarından da vazgeçmeyeceğini dile getirmektedir. Ayrıca Doğu Akdeniz'deki zengin hidrokarbon yatakları uluslararası arenada ABD, AB, Rusya, Çin diğer aktörlerin de dikkatini çekmiş, bölgede rekabet halinde olan devletlerin politikalarını destekleme veya

karşı çıkma gibi pozisyonlarda yer almalarını teşvik etmiştir. Çalışmama bu bulgular ışığında özellikle; Doğu Akdeniz'in Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi ile Bölgede Aktif Politika Yürüten Bölgesel ve bölge dışı aktörler Bölümlerine katkı sağlayacak olan bu tarz geniş kapsamlı araştırmalar diğer bir yandan da kendi içerisinde karşılaştırmalardan ve spesifik incelemelerden uzak kalmaktadır.

İkinci olarak, literatürde "Doğu Akdeniz'de Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları" ana başlığında incelenen çalışmalara baktığımızda daha çok Münhasır Ekonomik Bölge, Kıta Sahanlığı gibi kavramların ele alındığını görmekteyiz. Bu doğrultuda yapılan çalışmalarda kıyıdaş ülkelerin uyguladıkları politikalar üzerinde durulmuş, bu ülkeler arası imzalanan deniz yetki alanları sınırlandırması antlaşmalarından bahsedilmiştir. Bu çalışmaların araştırma yöntemleri ampriktir, genellikle uluslararası hukuka, BM Deniz Hukuku Sözleşmesine ve sayısal veri analizine dayanmaktadır. Ancak Uluslararası Hukuk çerçevesinde oluşturuldukları için, tarafların ekonomik ve politik çıkarlarını anlama ve yorumlamada yetersiz kalabilmektedir. Bu çalışmaların birçoğunda Kıbrıs Adası'nda KKTC ve GKRY'nin sahip olduğu Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahanlığı alanları üzerinden bir değerlendirme söz konusu olmuştur. BM Deniz Hukuk Sözleşmesine göre devletler kara suları ve kıta sahanlığında olduğu gibi Münhasır Ekonomik Bölge'ye kendileri sahip değildir, MEB ilan ederek bu alanları belirleme yetkisi yine devletlere verilmiştir. BM'ye göre; kıyıdaş ülkelerin Münhasır Ekonomik bölgelerini belirlemeleri kendi aralarında yapılacak antlaşmalara bağlı tutulmuştur. Bölgede Yunanistan Türkiye'ye nazaran çok daha erken davranarak birçok devletle Münhasır Ekonomik Bölge anlaşmaları imzalamış, daha kalabalık ittifak gruplarına dâhil olmuştur. Türkiye ise diğer kıyıdaş ülkelere nazaran bölgede daha geç aktif politikalar yürütmeye başlamış, bu durum yalnızlaşmasına neden olmuştur. Yunanistan başta GKRY, İsrail ve Mısır olmak üzere kıyı devletleriyle MEB anlaşmaları yaparak alanını genişletme girişimlerinde bulunmakta böylece bölgeden elde edilecek enerjiyi AB pazarına taşımayı amaç edinmiştir. Türkiye ise 2019 yılında bölgede kendisine karşı uygulanan yalnızlaştırma politikasına Libya ile MEB antlaşması imzalayarak ket vurmaya çalışmış ve manevra alanının kısıtlanmasının önüne bir set çekmiştir. Bu bulgular, Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de benzerlikler ve farklılıklar yönünden ele alacağım politikalarını karşılaştırırken özellikle; "Deniz Yetki Alanları Bakımından ve Doğu Akdeniz'de Kurdukları İttifaklar Bakımından Politikalarının Karşılaştırılması" Bölümlerine katkılar sağlamaktadır.

Üçüncü olarak Doğu Akdeniz'de yürütülen bu enerji diplomasisi literatürde bir de "Enerji Güvenliği" sorunu üzerinden değerlendirilmiştir. Bu noktada daha çok AB'nin enerji ihtiyacına yönelik olarak AB üyesi olan Yunanistan'ı Doğu Akdeniz'de desteklemesine yönelik bilgiler yer alır. Ülkelerin jeopolitik ve jeostratejik amaçlarına yönelik uyguladıkları enerji güvenliği stratejileri de birbirinden farklı olmaktadır. Yunanistan bir AB üyesi olarak Doğu Akdeniz'den elde edeceği enerjiyi AB pazarına taşıma amacı güder. AB enerjide büyük çoğunlukta dışa bağımlı olması ve özellikle Rusya'ya duyduğu bu bağımlılığı azaltma amacı nedeniyle uluslararası alanda Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de uyguladığı politikaları desteklemektedir. Türkiye ise hem kendi hem de garantör ülkesi olduğu KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki haklarını korumayı amaç edinirken, yüksek enerji bağımlılığı sebebiyle bölgede hem enerji ihtiyacını karşılamayı hem de enerji koridoru olma özelliğini daha da güçlendirebilmek için enerji pazarlarına taşınma güzergâhı için en iyi ve güvenli ülke olduğu konusunda çabalarını sürdürmektedir. Her ne kadar AB'nin enerji ihtiyacına dönük verilere yer

verilmiş olsa da diğer iki ana başlığa nazaran daha yorumsayıcı yaklaşımla elde edilmiş çalışmalardır. Ayrıca tarafların enerji bağımlılıklarına doğrusal yolla değinilmesinden uzak olan bu çalışmalar enerji bağımlılığı sorunu için besleyici nitelikte olamamakta, enerji güvenliği sorunu üzerine yoğunlaşmaktadır. Doğu Akdeniz'de Uluslararası Deniz Hukuku çerçevesinde sahip oldukları Münhasır Ekonomik Bölgelerde doğal gaz arama ve sondaj faaliyetlerine başlayan bu iki ülkenin temel politikaları ekonomik açıdan benzeşmektedir. Özellikle her iki devlet de enerji alanında dışa bağımlıdır. İki ülkenin de enerjiye her yıl düzenli bütçe ayırdıkları ortadadır. Enerji ithalatında duydukları bu dışa bağımlılığı, Türkiye de Yunanistan da Doğu Akdeniz'de sahip oldukları deniz yetki alanlarından enerji üreterek kontrol etme amacına sahiptirler. Aynı zamanda dışa bağımlılıktan doğan enerji arz güvenliği sorunu da bu bağlamda her iki ülke için de farklı çerçeveler oluşmaktadır. Yunanistan bir AB üyesi olarak hem kendi hem de birliğin enerji güvenliği konusunda Doğu Akdeniz'de bir role sahipken ve AB'nin de bu sebeple desteğini alırken, Türkiye senelerdir önemli bir enerji güzergâhı olmanın verdiği avantajı Doğu Akdeniz'de de kullanarak buradan Avrupa'ya açılacak önemli bir enerji transit yolu olmayı hedeflemektedir. Bu noktada iki ülkenin de politik açıdan çıkar çatışmasına düştüğü açıktır. Her ne kadar iki ülke de NATO müttefiki ve sınır komşusu olsalar da, ikili ilişkilerin senelerdir özellikle Ege'de deniz hukuku alanında anlaşmazlıklara gebe olması, Doğu Akdeniz'de de gergin ilişkiler yürütmelerine de davetiye çıkarır. Yunanistan bir AB üyesi olarak hem kendi hem de birliğin enerji güvenliği konusunda Doğu Akdeniz'de bir role sahipken ve AB'nin de bu sebeple desteğini alırken, Türkiye senelerdir önemli bir enerji güzergâhı olmanın verdiği avantajı Doğu Akdeniz'de de kullanarak buradan Avrupa'ya açılacak önemli bir enerji transit yolu olmayı hedeflemektedir. Bu noktada Enerji Güvenliği üzerine Doğu Akdeniz ile ilgili yapılan çalışmalarda ortaya çıkan bu bulgular çalışmamda faydalanacağım önemli kısımları oluşturmaktadır.

Dördüncü olarak Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında Doğu Akdeniz'in merkezinde yer alması sebebiyle Kıbrıs Adası'ndan yola çıkılarak bölgesel enerji rekabetinin yansıtıldığı görülmektedir. Bu tarz çalışmalar daha çok Kıbrıs Adası'ndaki egemenlik tartışmalarına ve bu coğrafya üzerinde Türkiye ve Yunanistan'ın çekişmelerine tarihsel boyutta yer vermektedir. Bu tarihsel boyut söz konusu çalışmalarda oldukça geniş bir yer kaplamakta, Doğu Akdeniz meselesine ise dolaylı yoldan değinilmektedir. Hem Türkiye hem de Yunanistan'ın soydaşlarının yaşadığı ve garantör ülke statüsüne sahip olmaları sebebiyle, 1960'lardan itibaren iki ülke arası ikili ilişkileri zayıflatan bir sorun haline gelen Kıbrıs Meselesi yeni bir boyutuyla Doğu Akdeniz'de hala taraflar arası bir çekişme alanı olmaktadır. Ancak bu defa Kıbrıs Adası'ndaki KKTC ve GKRY'nin bölgedeki faaliyetlerini destekleme ve enerji alanlarının belirlemesinde rol oynama görevi üstlenmektedirler. Her iki ülke de kendi ırk birliği olan tarafın politikalarını savunmakta, kendi soydaşları ile ortak politikalar yürütme kanaatindedir. Bu nedenle bu başlık altında yapılmış çalışmalar; eski bir sürtüşme alanı olan Kıbrıs sorununun hala iki ülke arasında cereyan eden yeni bir boyutuyla karşı karşıya olduğumuz konusunda çalışmamın VI. Bölümündeki Politika Karşılaştırmaları bölümünde Kıbrıs üzerinden yaklaşım sağlamama katkılar sunmaktadır. Fakat bu çalışmalar da kısıtlı bir çerçevede kalmakta, geniş bir Doğu Akdeniz bölgesel denklemi sunmakta yetersiz kalmaktadır.

Önceki yapılan araştırmalar sonucunda Doğu Akdeniz ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunluğunun bölgenin genel dinamiklerine dayandığını görmekteyiz. Genel bir enerji denklemi sunan çalışmalarda Türkiye ve Yunanistan'ın enerji politikalarının karşılaştırıldığı spesifik bir çalışma

bulunmamaktadır. Ancak literatürün bu çalışmaya katkıları ayrı ayrı bir bütünün parçaları niteliğinde olacaktır. Literatürdeki çalışmalar her iki devletin de Doğu Akdeniz politikasını ele alırken karşılaştırma yapma açısından kısıtlı kalmaktadır. Tez araştırmamda bu nedenle spesifik bir çalışma olarak Türkiye ve Yunanistan'ın enerji politikalarının karşılaştırılması amaç edinilerek, literatürdeki karşılaştırmalı data eksikliğinin giderilmesi hedeflenmiştir. Literatür bu çalışmaya; Doğu Akdeniz ile ilgili çalışmalar ilk olarak genel bir perspektifle bölge içi ve bölge dışı aktörlerin politikalarıyla, ikinci olarak deniz yetki alanları ve uluslararası antlaşmalar üzerinden uluslararası hukuk çerçevesinde, üçüncü olarak bölgede yaşanan gelişmelerle birlikte ortaya çıkan enerji arz güvenliği sorunu ön plana alınarak son olarak da Kıbrıs Meselesi üzerinden tarafların rekabeti ve amaçlarını aktarabilme noktasında katkılar sağlamıştır. Çalışmamda; hem her iki ülkenin deniz yetki alanları anlaşmazlıkları, hem de enerji bağımlılıkları ve bundan doğan enerji arz güvenliği sorunu minvalinde bölgedeki politika uygulamaları, yine tarafların belirli ittifak gruplarınca desteklenip- desteklenmemesi ve Kıbrıs meselesi çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki politika hedef ve uygulamaları başta ekonomik ve politik çıkarları baz alınarak, Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Politik Ekonomi çerçevesinden benzerlikler ve farklılıklar yönünden değerlendirilmiştir.

I.III. Araştırmanın Yöntemi

Tez çalışmamın çalışma süreci; ilk olarak literatür taraması ve veri toplama araçlarının geliştirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Ardından veri toplama ve verileri analiz etme işlemleri tamamlandıktan sonra tezin yazım sürecine geçilmiştir. Çalışmaya ilişkin edindiğim bulgular bu çalışmada birden fazla araştırma yönteminin kullanılabileceğini kanıtlar niteliktedir. Bu çalışma için uygulanan araştırma yöntemleri; birincil ve ikincil kaynaklardan oluşan, karşılaştırmalı analiz ile süreç takibine dayanan ve çeşitli uluslararası kuruluşların veri tabanları ile bilimsel raporlardan faydalanarak oluşturulmuştur.

Öncelikle bu çalışmada karşılaştırmaya giden yolda belirlemiş olan çeşitli alt başlıklar özellikle çalışmanın tarihsel süreci ve alt yapısını oluşturmaktadır. Bu sebeple çalışmanın II., III., IV. ve V. Bölümlerinde birincil ve ikincil veri kaynaklarından; kitap, makale, dergi, tez çalışmaları, arşiv araştırması, gazete haberleri, köşe yazıları ve çeşitli raporlar kullanılarak bir dizi araştırma pozitivist bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir.

İkinci olarak bu çalışmanın temelinde bir karşılaştırma yer almaktadır. Bu sebeple çalışmanın VI. Bölümünde Yunanistan ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yürüttükleri enerji politikaları belirli başlıklar altında karşılaştırılırken karşılaştırmalı analiz yöntemi tümdengelim metoduyla birlikte kullanılmıştır. Aynı zamanda Doğu Akdeniz meselesinin çok köklü bir geçmişe dayanmaması ve hala kriz ortamının sürmesi nedeniyle süreç takibi yöntemi de bu bölümlerde uygulanmış diğer bir araştırma metodu olmaktadır. Böylece genel anlamda uyguladığım nitel araştırma yöntemleri, sayısal veriler de dikkate alınarak benimsenmiştir. Öncelikle ''Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki Deniz Yetki Alanlarına İlişkin Politikalarının Karşılaştırılması'' çerçevesinde incelenen alt başlıkta daha çok devletlerin ayrı ayrı Birleşmiş Milletlere ileterek ilan ettikleri deniz yetki alanlarına ilişkin bilgiler; BM ve devletlerin dışişleri bakanlıklarına ait resmi internet sayfasın elde edilmiştir. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler ilan ettikleri Deniz Yetki Alanlarını

temel alarak bu alanlarda doğal gaz sahaları oluşturmuş ve araştırma- sondaj faaliyetlerinde bulunmaya devam etmektedirler. Aynı zamanda bazı sahalarda da bu ilan edilen deniz yetki alanları konusunda çekişmeler ve anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. Bu yetki alanlarıyla alakalı veriler; her iki ülkenin hükümetlerinin yaptıkları açıklamalar ve bu yetkilere dayanarak uyguladıkları politikaları ise her iki ülkede de yer alan çokuluslu medya organlarının yayımları (CNN, Euronews gibi) ve haber makaleleriyle, köşe yazılarından analiz edilmiştir. İkinci olarak ele alınan bir diğer alt başlık olan "Enerjide Dışa Bağımlılıkları Bakımından Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması" adlı bölümde bu alanda yapılan daha önceki çalışmalara ve resmi verilere ağırlık verilmiştir. Özellikle enerji bağımlılığı konusunda verilen bilgiler; bilimsel makalelere, bilimsel dergi ve gazete yayımlarına dayanmaktadır. Bu noktada tarafların dışa bağımlılık oranlarını belirlemede sayısal veriler için Eurostat, EIA (Energy Information Administration) ve British Petroleum gibi kaynaklardan yararlanılmıştır. Çünkü bu çalışmada özellikle Yunanistan'ın bir AB üyesi olarak bölgede hem kendi hem AB'nin enerji çıkarını yansıttığı açıktır. AB uzun yıllardır enerjide dışa bağımlılığını ortadan kaldırmaya ve en aza indirmeye çalışan ortak projeler gerçekleştirmektedir. Bu sebeplerle AB, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de de arkasında olan bir güçtür. Üçüncü olarak karşılaştırmaya giden yolda ele alınan bir diğer alt başlık olarak "Tarafların Enerji Arz Güvenliği Çerçevesinde Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması" bölümünde ise çalışma yoğunlukla son dönemde yazılan güncel makalelere ve çok uluslu medya şirketlerinin haberlerine dayandırılmıştır. Enerji Arzı ve Güvenliği kavramlarına değinilip, bu doğrultuda bölgesel bir enerji güvenliği çıkarımı yapılarak karşılaştırmalı analiz yöntemiyle bulgular sunulmuştur. Bu çerçevede değinilen bilimsel noktalara ise tümdengelim metodu ile gerçekleştirilen çıkarımlarla ve yorumsayıcı bir yaklaşımla ulaşılmıştır. Dördüncü olarak, "Bölgede Oluşan Politik Dengeler Açısından Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması" alt başlığında ise bölgesel ve küresel işbirlikleri çerçevesinde her iki ülkenin de hem bölge ülkeleriyle gerçekleştirdikleri ittifaklar, antlaşmalar ve BM'ye ilan ettikleri deniz yetki alanları hem de bölge dışı aktörlerle kurdukları ilişkiler, başta BM Resmi Web Sitesi olmak üzere, çeşitli çokuluslu medya organlarının haberleri ve bu aktörlerin hükümetlerince yapılan açıklamalar temel alınmıştır. Son olarak "Kıbrıs Sorunu Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikası" başlığı altında ele alınan bölümde Kıbrıs Adası'ndaki egemenlik mücadelesine dayalı ufak bir arşiv taraması gerçekleştirilmiştir. Böylece tarafların Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası üzerinden yürüttükleri enerji politikalarının kavranmasında, 1960'lı yıllarda başlayan Kıbrıs meselesine değinilerek, Doğu Akdeniz'deki rekabetlerinin köklerinde bu sorunun da hali hazırda etkileri olduğu sonucuna ulaşılmak hedeflenmiştir.

Sonuç olarak Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve Türkiye'nin Enerji Politikalarını karşılaştırdığım bu çalışmada, yer alan alt başlıklar neticesinde birbirinden farklı birçok kaynağa başvurarak, bu kaynakların güncel ve objektif olması hususuna özenle dikkat edilmiştir.

II. TARİHSEL SÜREÇTE DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ SORUNUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

II.I. Doğu Akdeniz'in Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi

Akdeniz Bölgesi, sahip olduğu coğrafi konum sebebiyle birçok kaynakta Doğu ve Batı medeniyetlerinin kesiştiği yer ve dünyanın merkezi olarak anılmıştır. Akdeniz'in politik ve ekonomik anlamda en önemli özelliklerinden biri; uluslararası alandaki ABD, AB, Çin gibi enerjide yüksek oranda dışa bağımlı olan büyük aktörlerin enerjiye ulaşımında kilit bir rol oynamasıdır (Kedikli, Deniz 2015: 401). Yarı kapalı bir deniz olarak Akdeniz; jeopolitik anlamda bazı kaynaklarda Batı ve Doğu Havzaları olarak iki şekilde tanımlanırken, bazılarında da Batı Akdeniz, Orta Akdeniz ve Doğu Akdeniz bölgesi olmak üzere üç şekilde incelenmektedir. Doğu Akdeniz; Asya, Avrupa ve Afrika Kıtaları arasında bir geçiş merkezi olmuş, Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı ve Çanakkale Boğazı'nı jeopolitik açıdan kontrol edebilme özelliğine sahiptir. Özellikle Doğu Akdeniz'in jeostratejik önemini pekiştiren ilk girişim 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılması ve böylece deniz ticaretine bölgesel açıdan hız kazandırması olmuştur (Akbaş, Gedik 2015: 427). Ayrıca Mısır, Mezopotamya ve Anadolu topraklarına sahip olması ile birçok medeniyete ev sahipliği yapması sebebiyle dünya tarihinin en önemli bölgelerinden biri olmuştur (Çelik 2016: 3). Bu bölgede tahakküm kurabilmek adına pek çok topluluk da askeri ve ekonomik anlamda birbirleriyle çatışmalara girmiştir (Algür 2020: 56). Aynı zamanda Doğu Akdeniz, deniz ticareti ile denizcilik faaliyetlerinin gerçekleştiği ve Orta Doğu'nun enerjisinin Batılı ülkelere taşındığı bir güzergâh olması bakımından jeostratejik bir öneme de sahiptir. Yıllık toplam dünya deniz trafiğinin oranlarına bakıldığında üçte birinin Doğu Akdeniz'de gerçekleştiği gözlemlenmektedir (Özbilenler 2015: 40). Özellikle Orta Doğu ve Hazar Bölgesinin sahip olduğu enerji kaynaklarını başka ülkelere aktarmaları konusunda etkin olan boru hatlarının güvenliği ve kontrolünde de Doğu Akdeniz önemli bir rol oynamaktadır (Erenoğlu 2019: 11).

Doğu Akdeniz ülkeleri her kaynakta aynı şekilde ifade edilmemiş, birbirinden farklı olarak ele alınmıştır. Bazı kaynaklarda Suriye, Lübnan, Filistin, Ürdün, İsrail ve Kıbrıs Adası olarak ele alınırken, bazı kaynaklarda Türkiye, Mısır, Libya, Yunanistan ve Tunus da Doğu Akdeniz'de hakları bulunan ülkeler olarak ele alınmaktadır. Ayrıca bazı kaynaklarda Kıbrıs Adası; adadaki hem Türk hem de Rum halkı temsilen var olan iki ayrı yönetim sebebiyle, KKTC ve GKRY olmak üzere ayrı ayrı Doğu Akdeniz ülkeleri olarak ele alınmıştır. Buna ilaveten İngiltere'nin Kıbrıs Adası'nda Akrotiri ve Dikelya üslerinin bulunması nedeniyle bölgede egemen bir güç olarak görülen bir diğer aktör olmaktadır (Özgen 2013: 104). Doğu Akdeniz'i önemli kılan bir diğer durum Sicilya, Messina, Malta, Meis ve Kıbrıs gibi önemli adalar başta olmak üzere birçok adayı da bünyesinde barındırmasıdır (Önder, Akıncı 2019: 4). Doğu Akdeniz için özellikle Kıbrıs Adası, hem Doğu Akdeniz'in hem de Ortadoğu'nun kontrol edilmesindeki önemi sebebiyle adeta tampon bölge görevi görmektedir (Şafak 2019: 3).

Enerji; ülkelerin büyüme ve gelişmesinde kaçınılmaz etkenlerden biridir. Bu sebeple devletler küreselleşen dünya ve giderek artan dünya nüfusuna paralel olarak ülkelerinin kalkınabilmesi için enerjiye gün be gün daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar (Kansu 2019: 12). Özellikle dünya genelinde

enerji kullanımına bakıldığında birincil enerji tüketiminin daha fazla olduğu görülmektedir. Bunun büyük bir kısmı da petrol ve doğal gaz tüketimleriyle gerçekleşmektedir. Tarihsel süreçte petrol ve doğal gaz kullanımının dünya genelinde düzenli şekilde artış gösterdiği de gözlemlenmektedir. Bu durum Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji rezervleri sonrasında bölgenin hem kıyıdaş hem de uluslararası aktörler tarafından daha çok önemsenmesinde büyük bir etmendir. Çünkü bu enerji kaynaklarının taşınması daha çok deniz yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bölgedeki ilk enerji keşifleri 1969 yılında Mısır ve 1999 yılında İsrail tarafından gerçekleştirilmiştir (Orhun 2019: 284). Son yıllarda bölgede kıyısı olan ülkeler tarafından devam eden araştırmalar sonucu zengin hidrokarbon yataklarının keşfedilmesi, Doğu Akdeniz'in tarihsel süreçte zaten sahip olduğu önemi daha da arttırmıştır (Ece 2017: 82). Doğu Akdeniz'deki enerji keşifleri sonrası doğal gaz rezervlerinin toplam 10 ila 15 trilyon metreküp arasında, toplam petrol rezervlerinin ise 2 ila 3 milyar varil olduğu düşünülmektedir (İstikbal, Boyraz 2019: 70).

Zengin hidrokarbon yataklarının keşfi beraberinde Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletlere jeopolitik ve jeostratejik açıdan önem kazandırmış ve bölgesel çerçevede rekabeti tetiklemiştir. Doğu Akdeniz 2000'li yıllarda yapılan keşifler sonrasında enerji geçiş güzergâhı olmasının yanında, artık enerji üretilen merkezi bir konum haline gelecektir (Bilgesam 2013: 1). Bu durum uluslararası arenada da oldukça tepki çekmiş, uluslararası aktörlerin ve enerji şirketlerinin ibrelerini Doğu Akdeniz'e çevirmelerine neden olmuştur (Akbaş, Gedik 2015: 426). Doğu Akdeniz enerji denklemi içerisinde bulunan ülkelerin birçoğunun askeri gemilerinin bölgede yer alması ve aralarında yaşanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin sorunlar son yıllarda uluslararası arenanın da dikkatini çekmektedir (Arıdemir, Allı 2019: 189). Özellikle belki de her alanda sahip olduğu avantajın aksine enerji alanında büyük bir dezavantaja sahip olan AB için Doğu Akdeniz'in önemi büyüktür. Çünkü ihtiyaç duyduğu enerji tedarikinin %70'ini Akdeniz üzerinden sağlamaktadır. Hem jeopolitik açıdan enerjiye ulaşmalarında, hem de enerjide dışa bağımlılık çerçevesinde Rusya'ya duydukları arzı en aza indirgemek açısından Doğu Akdeniz AB ülkeleri için kilit bir role sahiptir (Alptekin 2019: 2). Enerjinin uluslararası alanda ekonomik ve siyasi bir araç olmanın ötesinde devletler tarafından stratejik bir silah olarak kullanılması faktörü de Doğu Akdeniz'i bölge ülkeleri ve diğer büyük aktörler için rekabet alanı haline getirmiştir. İngiltere'nin Kıbrıs Adası'nda askeri üs bulundurması, ABD'nin Doğu Akdeniz ülkelerinde askeri üs ile bölgede etkin olarak bulunan uçak gemilerine sahip olması ve Rusya'nın da burada etkin olabilmek adına kıyı ülkeleriyle yakın ilişkiler içerisinde olması bu durumu açıklar niteliktedir (Örselli, Babahanoğlu 2019: 390). Oluşan enerji denkleminde ekonomik ve siyasi mücadeleni yanında artık askeri bir güvenlik sorunu da ortaya çıkmış böylece Doğu Akdeniz meselesi bölgesel bir sorundan çok uluslararası bir mesele haline evrilmiştir (Özekin 2020: 3-4). Enerji alanı artık devletlerin dış politika hedeflerini ve uygulamalarını belirlemede önemli bir unsur haline gelmiş, enerji rezervlerinin keşfedilmesi, işlenmesi ve uluslararası ticarette kullanılması devletler için uluslararası politikanın baş faktörlerinden biri olmuştur. Bu çerçevede Doğu Akdeniz'de artık enerji sektörünün merkezi haline gelmiştir (Akbaş, Gedik 2015: 427).

554 Mil genişliğinde olan Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen araştırmalar sonucu bölgenin doğal gaz, petrol ve petrol şeyli bakımından zengin olduğu ortaya çıkmıştır. Dünya deniz alanlarının %1'ini temsil eden Doğu Akdeniz, buna rağmen dünya üzerinde kanıtlanmış petrol rezervlerinin %47'si ve doğal gaz rezervlerinin de %43'ünü içerisinde barındırmaktadır (Arıdemir, Allı 2019: 193). Yeni bir enerji türü olarak petrol şeyli ise ısıtıldığında petrol v doğal gaza dönüşebilen bir enerji

kaynağıdır. İşlenmesi zor, bu nedenle üretim maliyeti yüksek bir kaynaktır. Hidrokarbon yatakları bakımından oldukça zengin olduğu belirlenen bölgede 2000'lerden itibaren yapılan doğal gaz keşiflerine bakıldığında; İsrail ve Filistin kıyılarında Mari-B ve Gazze Kıyısı adlı sahalarda keşifler yapılmıştır. Yine İsrail kıyılarına bakıldığında; 2009 yılında Dalit ve Tamar adlı sahalar keşfedilmiş, 2010 yılında Leviathan sahası keşfedilerek Doğu Akdeniz'deki enerji potansiyeli belirginleşmiştir. 2009 yılına dek bölgede yapılan keşifler arasında o güne kadar yapılan en büyük keşif Tamar Sahası olmuş, daha sonra Leviathan Sahasının keşfiyle ise bölgenin önemi daha da artmıştır. Çünkü Leviathan, Doğu Akdeniz'deki en önemli enerji sahalarından birini temsil etmektedir. İsrail'in 2009 yılında Tamar sahasını keşfi sonrası kıyı ülkelerden Suriye, Filistin, Mısır ve Lübnan bu alanın kendi deniz yetki alanlarında da bulunduğunu ifade ederek İsrail'i kendi alanı dışındaki bölgeleri gasp etmekle nitelendirdiler. Beraberinde İsrail keşif çalışmalarına devam ederek 2011 yılında Dolphin, 2012 yılında Shimshon ve Tanin Sahalarını, 2013 yılında ise Karish Sahasını keşfetmiştir. GKRY ise 2011 yılındaki keşifleriyle Afrodit Sahasını keşfetmiş, böylece bölgenin enerji açısından ne kadar zengin olduğu uluslararası arenada bu gelişmeler ışığında artış göstermiştir (Alptekin 2015: 3-6).

Özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın enerjisine bağımlı bulunan enerji ithalatçısı ülkeler için, olası bir askeri veya politik kriz ortamında enerjiye ulaşamama durumuyla karşılaşmaya karşın Doğu Akdeniz'in enerjisi önemli bir alternatif olarak görülmektedir. Bunun dışında bölge ülkelerinin olumsuz yönde ilerleyen komşuluk ilişkilerine bir de Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşılması sorunu eklenmiş, bu durum rekabet ortamını hem bölgesel hem de küresel açıdan daha fazla etkilemiştir (Ediger, Devlen, Mcdonald 2012: 85-88).

II.I.I. Kara Hâkimiyeti ve Kenar Kuşak Teorileri Çerçevesinde Doğu Akdeniz'in Önemi

Doğu Akdeniz tarihsel süreçte birçok medeniyetin kontrol ettiği önemli bir ticaret güzergâhı olarak nitelendirilir. Üç kıtayı birleştiren önemli bir alan olması, dünya üzerinde deniz ticaretinin merkezlerinden biri olarak görülmesi ile petrol ve doğal gaz gibi kaynakların taşınmasında önemli bir enerji istikameti olmasının yanı sıra yakın zamanda bölgede zengin hidrokarbon rezervlerinin keşfiyle beraber ulusların hâkimiyet elde etmek istedikleri önemli bir rekabet merkezi haline gelmiştir. Bu sebeple jeopolitik önemi de artmıştır. Doğu Akdeniz'in jeopolitik öneminden bahsederken jeopolitik teorilerden de bahsetmek gerekir. Bu teoriler ABD merkezli üretilmiş ve yine ABD'nin ulusal stratejisini oluşturan savlara dayalı olduğu bilinmelidir (Erenel, 2020). Ayrıca bu teorilerin temelinde uluslararası arenada rekabet olan alanlara ve özellikle petrol gibi değerli kaynakların bulunduğu bölgelere egemen olabilme amacına dayandığı bilinmektedir. Günümüzde devletlerin enerji kaynaklarının bulunduğu bölgeleri kontrol etmek isteme ve küresel ekonomiyi yönlendirme gayretleri düşünüldüğünde Doğu Akdeniz'in ilerleyen yıllarda enerji jeopolitiğinde mühim bir noktayı temsil edeceği açıktır (Ceylan, 2018: 36). Bilim insanları tarafından geliştirilen Hâkimiyet teorileri bazı kaynaklarda geçen adıyla jeopolitik teoriler açısından Doğu Akdeniz'in önemi farklı şekillerde vurgulanmaktadır. Bölgenin coğrafi konumu ve tarihi düşünüldüğünde, bu başlık altında Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisi, Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi, Alfred Thayer Mahan'ın Deniz Hâkimiyet Teorisi, Alexander P. De Seversky'ın Hava Hâkimiyet Teorisi ve Zbigniew Brzezinski'nin geliştirdiği Büyük Satranç Tahtası Teorisi ele alınmıştır.

III.I.I.I. Kara Hâkimiyet Teorisi

Kara Hâkimiyet teorisi ilk jeopolitik teori olarak adlandırılmaktadır. Mackinder Tarihin Coğrafi Mihveri adlı eserinde Dünyanın Kalbi teorisini geliştirmiştir. Denizlerin öneminin azaldığının ve kara egemenliğinin daha önemli hale geldiğinin altını çizer. Mackinder'in Dünyanın Kalbi Teorisi birçok kavramı da beraberinde getirmiştir. Özellikle Doğu Avrupa'ya hükmedecek kimselerin Dünyanın Kalbine hükmedeceğini savunur. Dünyanın Kalbine hükmedenin Dünya Adasına hükmedeceğini ve böylece dünyaya hâkim olacağını ileri sürmektedir. Mackinder Dünyanın Kalbinin; Sibirya'da başlayarak Orta Asya ve Volga Havzasını kapsadığını belirtir (Akbaş, Gedik, 2015: 425-426). Dünya Adasının ise; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarından oluştuğunu söyler ve diğer kıtaların da Dünya Adasının uyduları olduğunu savunmaktadır. Teorinin ana argümanı; öncelikle Dünyanın Kalbine egemen olan bir kara gücünün daha sonra denizlerdeki gücünü de arttırarak Dünya Adasını ele geçirmesi ve nihayetinde dünya hâkimiyetine sahip olmasına dayanmaktadır (Erbaş, 2018). Mackinder'in işaret ettiği kıtaların birleştiği alan Doğu Akdeniz olarak yorumlandığında, bölgenin enerji kaynakları bakımından zengin olduğunun anlaşılmasıyla birlikte gerek bölge içi gerek bölge dışı aktörlerin bu noktada egemen olabilme stratejileri geliştirdikleri, çeşitli politikalarla Doğu Akdeniz'de kontrol gücü oluşturabilme gayretleri görülebilmektedir. Dolayısıyla günümüzde Mackinder'in bu bölgeyi Merkez diğer adıyla Kalpgâh olarak tanımlamasının neticesi olarak birçok yorum yapılabilmektedir.

III.I.I.II. Kenar Kuşak Teorisi

İkinci olarak, Kenar Kuşak Teorisini oluşturan Spykman öncelikle Mackinder'ın Kara Hâkimiyet teorisini eleştirmekle işe başlar. Spykman dünya güç siyasetini açıklarken; Kenar Kuşak kavramını kullanır. Ona göre her kim Kenar Kuşağa hükmederse Avrasya'nın hakimi olur. Böylece bu gücün dünya siyasetinin kontrolüne de sahip olacağını belirtir. Spykman Kuzey ülkelerinin dünya siyasetine yön verdiğini düşünür. Spykman'a göre Dünyanın Kalbi Avrasya'dır ve onu Kenar Kuşak çevreler. Kenar Kuşak tabiriyle; Doğu Avrupa'nın sahil ülkeleri, Ortadoğu ülkeleri, Hindistan ve Çin kastedilmektedir. Kenar Kuşak ülkeleri hem karada hem denizde kendilerini savunmak zorundadır. Doğu Akdeniz ve Türkiye de bu teorinin tam ortasında bulunur (Erbaş, 2018). Çalışmamız daha çok Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz mücadelesi çerçevesinde gerçekleşeceği için bu noktada daha çok Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi'nden bahsetmek gerekmektedir. Bu teori; Doğu Akdeniz'in kenar kuşak ülkeleri olarak Yunanistan ve Türkiye ile doğrudan, Irak ve İran ile ise dolaylı şekilde temas halinde olduğunu belirtmektedir. Bu perspektife göre Doğu Akdeniz, Merkez bölgeyi kapsayan kenar kuşağı da kontrol altında tutmakta ve çok stratejik bir noktada yer almaktadır (Özgen 2013: 104). Akdeniz'i jeopolitik açıdan önemli kılan Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisine göre Dünya Adasını kontrol eden hilal içerisinde yer alması, hatta tam merkezinde bulunmasıdır. Bu nedenle Doğu Akdeniz'in coğrafi ve tarihsel önemine binaen, bölgenin enerji rezervleri bakımından zengin olduğunun anlaşılmasıyla birlikte, bu alana petrol ve doğal gaz boru hatlarının inşa edilebilecek olması esasen Doğu Akdeniz'in jeopolitik öneminin daha da artmasını sağlamıştır. Bu sebeple 21. Yüzyılın en mühim rekabet alanlarından biri haline geleceği öngörülmektedir (Küçükkuray, 2019: 14). Türkiye'nin de Kenar Kuşak Ülkelerinden bir iç kuşak ülkesi olarak, özellikle Batı'nın Merkeze

ulaşımının sağlanmasında önemli bir coğrafyaya sahip olması nedeniyle Doğu Akdeniz'e hakim olmak isteyen güçlerce önemsenen bir ülke olduğunu söylemek de mümkündür.

III.I.I.III. Deniz Hâkimiyet Teorisi

Üçüncü olarak Alfred Thayer Mahan tarafından geliştirilen Deniz Hâkimiyet Teorisinin temelinde bir devletin denizlere hâkim olmasının dünyaya hakim olmasında en önemli etken olduğu yatmaktadır. Önemli deniz güzergâhlarının kontrolünü sağlayan kimselerin denizleri de kontrol ettiğini söyleyen Mahan, bu kimselerin dolayısıyla dünyayı da hâkimiyetleri altına alabileceğini savunmaktadır. Ayrıca enerjiyi kontrol etmek gerektiğini söyleyen Mahan, denizlerin büyük oranda enerji rezervleriyle dolu olduğunu ve bu nedenle denizleri kontrol etmek gerektiğini belirtir. Enerjiyi kontrol edebilen bir gücün dünyayı da yönetebileceğini ileri sürmektedir (Erbaş, 2018). Doğu Akdeniz coğrafyası açısından düşünüldüğünde; Mahan'ın söylediği gibi önemli su güzargahları Süveyş Kanalı ve Cebeli Tarık Boğazı, bunlara ek olarak Kıbrıs'ın bölgedeki stratejik konumu dikkate alındığında önemli bir bölge olduğu anlaşılabilmektedir. Bu sebepe farklı zamanlarda, farklı çıkar ve istekler doğrultusunda, birçok medeniyet tarafından Doğu Akdeniz kontrol edilmek istenmiştir denilebilir (Ceylan, 2018: 37).

III.I.I.IV. Hava Hâkimiyet Teorisi

Dördüncü olarak Alexander De Seversky tarafından oluşturulan Hava Hâkimiyet Teorisine göre; hava kuvvetlerinde yaşanan gelişmeler diğer teorileri önemsizleştirir. Çünkü gelişen hava teknolojisiyle coğrafya, zaman ve mesafe kavramları da önemini yitirmiştir. Bu güce sahip olan kimselerin dünyayı kontrol edebileceğini ileri sürer. Merkezi kontrol edenin aslında Doğu Avrupayı ve hava kuvvetlerince engellenemezse dünya adasını kontrol edebileceği ve böylece dünyaya hâkim olabileceğini ileri sürer. Bu sebeple stratejik coğrafyalarda hava hâkimiyetine sahip olunması önemli bir unsur olarak değerlendirilir. Doğu Akdeniz'e Seversky'nin Hava Hâkimiyet Teorisi gözünden bakıldığında; başta Kıbrıs'ın çok mühim bir hava hâkimiyet bölgesi bir üs olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Aynı zamanda Doğu Akdeniz'den Orta Doğu, Balkanlar ve Kafkasya'ya havadan müdahale edebilme özelliği de göze çarpmaktadır (Ceylan, 2018: 40).

III.I.I.V. Büyük Satranç Tahtası Teorisi

Son olarak Zbigniew Brzezinski'nin geliştirdiği ve diğer dört teoriye göre daha yeni bir teori olan Büyük Satranç Tahtası Teorisi; Avrasya'nın önemine odaklanarak Avrasya'ya hâkim olma şartı üzerinden dünya hâkimiyetini açıklar. Brzezinski'ye göre Avrasya gerek nüfusunun yoğunluğu gerekse barındırdığı enerji kaynaklarının oranı sebebiyle oldukça mühim bir alandır. Bu nedenle küresel anlamda hâkimiyet mücadelesinin yaşandığı bir coğrafya olarak görülebilmektedir. Enerji kaynaklarına hâkim olabilen gücün küresel ekonomiyi şekillendireceğini ve dünyaya hâkim olacağını savunur (Ceylan, 2018: 41). Bu noktadan Doğu Akdeniz'e bakıldığında esasen bölge içi aktörlerin yanı sıra bölge dışı aktörlerin yani ABD, AB, Rusya gibi büyük güçlerin de bu bölgede rekabet etmeleri, enerji denkleminde yer alma çabaları oldukça dikkat çekicidir.

Doğu Akdeniz uluslararası arenada enerji merkezi olarak görülmekte, sorun bölgesel boyuttan sıyrılıp küresel bir boyuta bürünmekte ve bu sebeple de enerji arz güvenliğinin sağlanabilmesi açısından jeopolitik teoriler çerçevesinde bir öneme sahip olmaktadır. Öncelikle Mackinder'in Kara Hâkimiyeti Teorisi kapsamında değerlendirildiğinde Doğu Akdeniz, kalpgaha giden deniz ticaretinin merkezi konumundadır. İkinci olarak Mahan'ın geliştirdiği Deniz Hâkimiyet Teorisi kapsamında ise Doğu Akdeniz, doğu ve batı arasında ticaret rotası olması özelliği ile uluslararası ticarette önemli bir noktada bulunmaktadır. Üçüncü olarak Seversky'nin ileri sürdüğü Hava Hâkimiyet Teorisi çerçevesinde incelendiğinde Doğu Akdeniz; Balkanlar, Orta Doğu, Kafkaslar ve merkez bölgesinin güneydoğusunda bulunan alanlara havadan müdahale etme özelliğine sahiptir. Son olarak Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi kapsamında Doğu Akdeniz'e bakıldığında; Kenar Kuşak ülkelerinden Türkiye ve Yunanistan ile direkt, Irak ve İran ileyse dolaylı olarak ilişkili ve merkez bölgeyi saran Kenar Kuşağın mühim bir bölümünü kontrol edebilen bir coğrafya olarak nitelendirilmektedir (Kedikli, Çalağan 2017: 126). Bu görüşler ışığında Doğu Akdeniz'in önemi başta tarihçe ve coğrafyasının yanında, uluslararası alanda sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik konumu sebebiyle söz konusu Hâkimiyet teorileriyle desteklenerek açıklanmaktadır.

II.II. Doğu Akdeniz Enerji Rekabetinde Bölge İçi ve Bölge Dışı Aktörler

Devletler varlıklarını devam ettirebilmek ve uluslararası alanda ekonomilerini güçlü tutabilmek için üretim yapmaya yönelirler. Günümüzde üretimin birçok alanında büyük oranda enerjiye ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca teknolojinin de gelişmesiyle birlikte enerji ihtiyaçları da artmakta, enerji ihtiyacının karşılaşmasıyla yine teknoloji gelişim göstermektedir. Bilgi çağında bu durum artık bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve bu yönde enerji talebinin artmasını meydana getirmiştir. Böylece dünyanın herhangi bir yerinde enerji alanlarının keşfi ile devletlerin enerji temin edebilmesi sorunu, uluslararası arenada aktörlerin dikkatlerini çekerek yürüttükleri politika hedeflerinde belirli önceliklere sahip olmaktadır. Doğu Akdeniz de bu pencereden bakıldığında tarihsel ve jeopolitik açıdan daima önemli bir rota iken bölgede zengin hidrokarbon yataklarının da keşfedilmesiyle birlikte bölge içi ve bölge dışı aktörlerin de dikkatini çekmiştir. Bölgede aktif politika yürütenler hem bölge içi ülkeler hem de bölgeye kıyısı olmadığı halde burada etkin olan uluslararası aktörlerdir. Böylece uluslararası alanda çok yönlü bir öneme sahip olması sebebiyle Doğu Akdeniz 2000'li yıllardan sonra artık sıcak bölge olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmada bölge içi ve bölge dışı aktörlerin politikaları bu başlık altında ayrı ayrı ele alınmıştır.

II.II.I. Bölge İçi Aktörlerin Doğu Akdeniz Politikaları

Enerji keşifleri yapılan bir bölgede, öncelikli araştırmalar yapıldıktan sonra sahip olunan potansiyel enerji rezervlerinin miktarını saptayabilmek için daha büyük çaplı sismik araştırmaların yapılması gerekmektedir. Doğu Akdeniz'de bu anlamda yapılan sismik araştırmalara bakıldığında 2010 verilerine göre en önemli enerji sahası olarak Leviathan ve Nil Deltası gösterilmektedir. Bölgede zengin hidrokarbon yataklarının keşfedilmesiyle öncelikle Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletler arasında bir enerjiye hâkim olma yönünde çekişmeler ve buna bağlı olarak MEB çatışmaları yaşandığı görülmektedir. 2000'li yıllardan önce bölgede enerji üretiminde öne çıkan devletler Mısır ve Suriye

iken, 2000'li yıllardan sonra İsrail ve GKRY çalışmalarını arttırarak onların yerini almaya çabalamıştır. Bölgenin enerji üretiminde en aktif ülke İsrail olmakla birlikte, Suriye ve Mısır'ın üretimleri ise yakın geçmişte yaşadıkları siyasi sıkıntılar döneminde üretimleri azalmıştır. Bölgedeki enerji uyumunun sağlanmasını geciktiren en mühim sebepler; Kıyı ülkelerden Mısır, Suriye, Libya gibi devletlerin iç politikada yaşadıkları siyasi problemler ve istikrarsızlıklar, İsrail ile Filistin arasında yaşanan çatışmalar, Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan üçgeninde Türk ve Rum toplumları arasındaki çekişmelerdir. Böylece Doğu Akdeniz kıyıdaş devletler için bir uyum alanı ve tarafların karşılıklı çıkarlarına hizmet eden bir alan olmaktan çok rekabet alanı ve karşılıklı bir denklem haline gelmiştir (Alptekin 2015: 6-7). Kıyı ülkeleri buradan enerji elde edebilmek için öncelikle araştırma ve işletme faaliyetleri gerçekleştirmelidir. Bunu gerçekleştirmek için ise BM Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde kıyıdaş ülkeler kendi MEB'lerini BM'ye ilan etmek zorundadır. 1982 Yılında imzalanan BM Deniz Hukuku Sözleşmesini kıyı ülkelerinden; Türkiye, İsrail, Libya ve Suriye imzalamamıştır. Ancak bu anlaşmaya taraf olan veya olmayan her ülke MEB ilan edebilir. Doğu Akdeniz'de ülkelerin deniz yetki alanları uyuşmazlığı yaşamaları, sınırlarının birbirleriyle ihtilaflı duruma gelmesi söz konusu olmuştur. Bu durum kıyıdaş ülkeleri birbirleriyle ittifaklar kurmaya veya ihtilafa düşmeye zorlamaktadır. Genellikle çift taraflı antlaşmalar neticesinde MEB'ler ilan edilmekte, işbirlikleri ülkelerin kendi çıkarlarına göre inşa edilmekte ve bu durum enerji rekabetini gün be gün artırmaya devam etmektedir (Ece 2017: 86). Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler çeşitli kaynaklarda birbirinden farklı olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada Doğu Akdeniz'deki enerji rekabetini anlayabilmek adına; Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Adası'nı temsil eden iki ayrı topluluk olarak GKRY ile KKTC, İsrail, Mısır, Filistin, Lübnan, Suriye, Libya ve Ürdün'ün politikaları ele alınmıştır.

II.II.I.I. İsrail

Öncelikle Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında bu bölgede gerçekleşen enerji keşifleri çalışmalarına bakıldığında ilk çalışmalara 1960'lı yıllarda İsrail tarafından başlandığı bilinmektedir. Kıyı ülkelerinden Doğu Akdeniz'de en fazla enerji keşfi çalışmaları ve enerji üretimi sağlayan devletlerden biri olmuştur. Bölgede önemli araştırmalar gerçekleştiren İsrail'in, 1998 yılında Amerikan Noble Enerji Şirketi'ni yetkilendirerek arama çalışmalarını başlatmıştır. Öncelikle 1999 yılında ilk keşfini Noa Sahası ile yapmış, 2000 yılında da Mari-B Sahasını keşfetmiştir. Ayrıca 2009 yılında Dalit ve Tamar enerji Sahaları keşfedilmiştir (Akbaş 2015: 432). Bölgede enerji rezervleri arama çalışmalarına devam eden İsrail, 2010 yılında Leviathan Sahasını da keşfederek Doğu Akdeniz'in en önemli enerji sahalarına sahip olmuştur. Ardından Dolphin (2011), Shimshon (2012), Tanin (2012) ve Kaniş (2013) Sahaları da keşfedilmiştir. İlk üretim 2004 yılında Mari-B Sahasında gerçekleştirilmiştir (İstikbal, Boyraz 2019: 72). Ayrıca Tamar Sahası hem doğal gaz hem de petrol şeyli açısından zengin hidrokarbon yataklarına sahiptir ve bu nedenle yakın gelecekte İsrail'e enerji devi olma fırsatı da sunmaktadır. İsrail özellikle 2000'li yılların başında, Doğu Akdeniz'den elde edilecek enerjinin uluslararası alanda ticaretinin sağlanması konusunda en güvenilir ve uygun olan güzergâhın Türkiye olduğunu savunmuştur. Fakat son yıllarda bölgede yaşanan çıkar çatışmaları, ittifak gruplarının oluşmasına sebep olmuş böylece İsrail'de bu düşüncesini daha fazla uluslararası alanda dile getirmekten vazgeçmiştir. 2000'lerin başından beri enerji alanında politika çalışmaları yapmakta olan İsrail bölgede keşfettiği doğal gaz kaynakları ile 2010 yılı sonrası üretim kapasitesi beş

katına çıktığı bilinmektedir. Böylece Doğu Akdeniz'in en önemli doğal gaz ihracatçılarından biri olmuştur. İsrail 2011 yılında BM'ye MEB ilanında bulunmuştur (Ece 2017: 88). Yine 2010 yılında GKRY ile ortay hat kuralı baz alınarak MEB antlaşması imzalamış, bunun dışında bölgede diğer ülkelerle bu tarz bir deniz yetki alanı antlaşması gerçekleştirmemiştir (Orhun 2019: 294).

Bölgesel denklem açısından İsrail, Yunanistan ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. Doğu Akdeniz'deki enerji potansiyeli bu iki ülkeyi birbirine yaklaştırınca, ilk kez iki ülke karşılıklı diplomatik ziyaretlere başlamıştır. İsrail 2010 yılında GKRY ile Doğu Akdeniz'de MEB belirlemeye yönelik bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma tarafların keşfedilen enerji sahalarından kazanç sağlamalarında işbirliği yapmalarına yönelik gerçekleştirilmiştir. Bölgedeki en iyi ikili ilişkilerinin GKRY ve Yunanistan ile olduğu görülen İsrail'in ana hedeflerinden biri; AB ülkelerinin Rusya'dan temin ettikleri enerji ithalatını en aza indirgemelerinde başrol olabilmektir. Böylece bölgede de politik ve askeri açıdan gücünü arttırarak üstünlük sahibi olacaktır. Ayrıca gerçekleşen bu gelişmeler İsrail için enerji ithalatı ve enerji arz güvenliği sorunlarını da ortadan kaldırmıştır. Tüm bu gelişmeler ışığında İsrail'in bölgede kurduğu ittifak grupları ve deniz yetki alanları belirleme anlaşmaları Türkiye karşıtı bir biçimde ilerlemektedir (Alptekin 2019: 10-12). İsrail 2000'li yılların başında keşfedilen zengin hidrokarbon yatakları sayesinde bölgenin erken üretime ve ithalata başlayan ülkelerinden biri olabilmiştir. Aynı zamanda 2030 ve 2040 hedefleri belirleyen İsrail, bölgeden elde ettiği doğal gazı hem bölgedeki diğer ülkelere hem de AB ülkelerine pazarlamayı amaç edinmiştir. Ayrıca elektrik üretiminin büyük çoğunluğunu bu hedefler çerçevesinde doğal gaz ile gerçekleştirmeyi de benimsemiştir. Böylece enerji ihracatıyla ülke gelirlerini arttırmak ve enerji arzını en aza indirgemeyi hedefleyen İsrail, bölgede askeri ve ekonomik anlamda güçlü bir aktör olmak istemektedir. Doğu Akdeniz'deki etkinliğini arttırmak adına GKRY ve Yunanistan ile yakın ilişkiler ve işbirlikleri kurmuş, Doğu Akdeniz'in enerjisini AB'ye ihraç etme anlamında 2017 yılında East- Med boru hattı Projesini inşa etmişlerdir. Her ne kadar Projeye ilişkin imzalar 2018 yılında atılmış olsa da, projenin gerçekleşmesine yönelik somut adımlar henüz atılmamıştır (İstikbal, Boyraz 2019: 75-76).

II.II.I.II. GKRY ve KKTC

Kıbrıs Cumhuriyeti; Türk ve Rum topluluklarının uzun yıllardır sorunlarla beraber yan yana yaşadığı, bölgenin merkezi olarak kabul edilen en önemli jeopolitik noktası olarak gösterilmektedir. Kıbrıs'ın bölgedeki önemi diğer aktörlerin politikalarına da yansımıştır. BM bölgede Kıbrıs üzerinden Lübnan ve Libya gibi kıyıdaş ülkelerde çeşitli operasyonlar gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde diğer bölge dışı aktörlere baktığımızda ABD, Rusya, Fransa gibi devletler Kıbrıs'ta askeri üslere sahip olmakta ve bu üsleri kullanma açısından hevesli oldukları görülmektedir.

Doğu Akdeniz'in merkezinde yer alan Kıbrıs Adası'na baktığımızda; 1959 yılında imzalanan Zürih ve Londra Anlaşmaları ile 1960 yılında imzalanan Lefkoşa Antlaşması uyarınca GKRY adada Kıbrıs Adası'nın tamamını temsilen tek taraflı anlaşmalar yapamamaktadır. Ancak GKRY bu duruma ters davranmakta, bu durum Türkiye ve KKTC ile politik sürtüşmeleri arttırmaktadır. GKRY bölgede çıkarlarına göre hareket edebilmek adına, Kıbrıs Adasının bütününe ilişkin deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik uygulamaları, Türkiye'nin etkisi olmaksızın gerçekleştirmek amacını

benimsemiştir. Bu nedenle bölgede ittifak grupları kurmayı amaç edinmiş, Türkiye'ye karşı öncelikle Yunanistan ile birbirine paralel politikalar yürütmektedir. GKRY tüm adayı temsilen oluşturduğu Kıta Sahanlığı alanında KKTC ve Türkiye'nin haklarını görmezden gelerek, diğer bölge içi aktörlerle ikili anlaşmalar ve işbirlikleri oluşturmaya yönelmektedir (Erenoğlu 2019: 52). Ayrıca kıyıdaş ülkelerden Suriye ve Mısır ile bölgesel ilişkilerini geliştirmiştir. 2001 yılında ise Libya, İsrail ve Lübnan ile de deniz yetki alanları hususuna ilişkin görüşmeler sağlamayı hedeflemiştir. 2001 yılı itibariyle GKRY Basınında Ada'nın güneyinde zengin petrol ve doğal gaz rezervlerinin bulunduğuna dair haberler çıkmış, bu durum uluslararası arenanın ilgisini Doğu Akdeniz'e kaydırmıştır. 2002 Yılında GKRY bölgede MEB sınırlandırmalarını GKRY Bakanlar Kurulu tarafından da onaylanmıştır. Aynı zamanda GKRY 2002 yılında bir Norveç enerji şirketine yaptırdığı sismik araştırmalar sonucunda bölgesinde zengin doğal gaz ve petrol rezervlerinin olduğu ortaya çıkmıştır. GKRY tarafından oluşturulan MEB sınırlandırmaları çerçevesinde 2003 yılında Mısır ile MEB antlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma her iki ülke arasında eşit uzaklık çizgisi ilkesine dayanılarak gerçekleştirilmiştir. Ancak Türkiye tarafından bu anlaşma tanınmamaktadır. Aynı zamanda GKRY, MEB alanını 2004 yılında Birleşmiş Milletlere sunarak ilan etmiştir. 2005 Yılında Mısır ile GKRY arasında Petrol Araştırmaları İş Birliği Protokolü imzalanmıştır. Bununla beraber GKRY; Mısır ile 2003, Lübnan ile 2007 yılında MEB antlaşması imzalayarak 2007 yılında kendi bölgesi içerisinde 13 ayrı petrol arama sahasını ruhsatlandırdığını ilan etmiştir (İstikbal, Boyraz 2019: 74). Bu sahalardan bazıları Türkiye'nin Kıta Sahanlığında bulunan sahalarla aynı alana düşmektedir. Bu sebeple Türkiye 2004 bu durumu BM'ye taşımıştır. GKRY'nin 9 numaralı Parsel alanı olarak belirlediği alan aynı zamanda KKTC'nin TPAO'na ruhsat verdiği saha olmasından dolayı ihtilaflı bir durumda bulunmaktadır. 2007 Yılında Lübnan ile yaptığı anlaşma ise Türkiye'nin devreye girmesi ve uğraşları sonucu Lübnan Hükümetince kabul edilmemiştir. 2010 Yılına gelindiğinde ise bölgenin önemi hem uluslararası alanda artmaya başlamış hem de bölgesel anlamda işbirlikleri hızlanmıştır. GKRY aynı yıl içerisinde İsrail ile bir MEB antlaşması imzalayarak hareket alanını daha da arttırmayı amaç edinmiştir (Ece 2017: 87).

GKRY deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik bir iç hukuk düzenlemesi gerçekleştirmiş, buna göre karasuları 12 mil, kıta sahanlığı ise iki yüz metre derinliğe dayalı olarak kabul edilmiştir. GKRY sahip olduğu bu düzenlemeyle esasen Türkiye'nin kıta sahanlığını alanını gasp etmektedir. GKRY'nin kendisine ait Deniz Kuvvetleri bulunmadığından Yunanistan ile ortak bir Rum Milli Muhafız Ordusu tarafından GKRY'nin kıyı şeridinin güvenliği sağlanmaktadır. 2010 yılında ise İsrail ile MEB antlaşması imzalan GRKY, bölgede daha aktif ve daha etkin bir politika yürütmüştür. Böylece GKRY'nin bölge politikası Türkiye'yi 41 bin kilometrelik bir alana sıkıştırarak, Doğu Akdeniz'den elde edebileceği enerji kaynaklarının en üst düzeye çıkarma temeline oturtulmuştur. GKRY'nin açıkladığı MEB'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin bir takım prensipler gözardı edilmiş, hakkaniyet ilkesi ve ortak hatlar esas alınmamıştır (Akbaş 2015: 429-433). Bu anlaşmanın gerçekleşmesi sonrasında çokuluslu Noble Enerji Şirketi de İsrail kıyılarında arama çalışmaları yapmış, Afrodit sahasındaki doğal gaz keşiflerini gerçekleştirmiştir. Bunun dışında GKRY bölge ülkelerinden Mısır ve Lübnan ile yakın ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. Rumlar tek başına Kıbrıs Adası'nda hâkimiyet kurma çabalarını AB'yi de arkalarına alarak devam ettirme gayretindedir. Bu noktada GKRY, Ada'yı temsilen Doğu Akdeniz politikaları uygulamaktadır

(Alptekin 2019: 9). 2011 Yılında Kıbrıs'ın güneyinde Afrodit sahası keşfedilmiş bu durum GKRY'nin daha sert bir Doğu Akdeniz politikası yürütmesine önayak olmuştur. Ada'nın bölgede önemli bir stratejik konumda olduğunu bilmesi sebebiyle GKRY Doğu Akdeniz'de enerji merkezi olabilme yolunda politiklar yürütmektedir (Orhun 2019: 292). Bölgede ilan ettiği MEB alanlarında Fransız, İtalyan, İngiliz, Amerikan, başta olmak üzere birçok uluslararası enerji şirketine ruhsatlandırmalar yapmış olması esasen GKRY'nin bölgesel rekabeti küresel alana taşımak istemesi ve kendini de bölgede merkezi bir aktör olarak kabul ettirmek istemesi gibi amaçlar yer almaktadır. GKRY, Yunanistan ve İsrail ile birlikte East- Med Boru Hattı'na ilişkin ilk anlaşmayı 2018 yılında imzalamıştır. Anlaşmaya taraf olan; GKRY, Yunanistan, İsrail, İtalya ve AB'nin projenin hayata geçirilmesine ilişkin hedefleri 2025 yılıdır. Gerek Akdeniz'in altından geçirilecek olması, gerekse 2 Bin kilometre uzunluğun sahip olması sebebiyle maliyetli olacağı düşünülmüştür. Bu kapsamda enerjide dışa bağımlılığını en aza indirgemeye dayalı politikalar yürüten AB, East- Med Projesine maddi destek sağlamayı taahhüt etmiştir (İstikbal, Boyraz 2019: 75). Aynı zamanda bölgesel ittifak gruplarını arttırmayı hedefleyen Rum tarafı 2019 yılında yine Yunanistan ile birlikte hareket ederek İsrail, İtalya, Ürdün, Filistin ve Mısır'ın da içerisinde bulunduğu bir toplantı düzenlemiştir. Söz konusu devletler Kahire'de biraraya gelerek Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nu kurmuştur. Forumun amacının; bölgesel anlamda hedefleri kesintisiz devam ettirmek olduğu söylenmiş olsa da, Türkiye ve KKTC'ye karşı bir iffitak grubunun oluştuğu yönünde algılamalar da mevcuttur.

Kıbrıs Adası'nda GKRY ile eşit haklara sahip olması gerektiğini vurgulayan ancak uluslararası alanda tanınma ve egemenlik sorunlarıyla karşılaşan KKTC ise, GKRY'nin Kıbrıs Adası'nın tamamını baz alarak uyguladığı tek taraflı politikalar karşısında Doğu Akdeniz'de de hakları gasp edilen bir ülke konumundadır. GKRY 2003 yılında AB'nin desteğiyle birlikte BM'ye MEB ilanında bulunmuştur. Bunun ardından belirlediği MEB alanında 2007 yılında 13 ayrı parsel belirlemiş ve bunları çok uluslu enerji şirketlerine arama çalışmalarına ilişkin ruhsatlandırmaya başlamıştır. Ancak bu parsellerden 5'i Türkiye'nin, 8'i de KKTC'nin Kıta Sahanlığı alanında bulunması sebebiyle taraflar arasında çıkar çatışmaları yaşanmaya başlamıştır (Önder, Akıncı 2019: 1501). KKTC ilk adım olarak temsil ettiği Türk tarafının haklarını koruyabilmek adına özellikle GKRY'nin bu tek taraflı politikaları ve araştırma çalışmalarına karşın Türkiye ile 2011 yılında bir görüşme sağlamıştır. Bu görüşmeye göre GKRY tarafından, Türkiye ile Kıta Sahanlığı Antlaşması yaparak kendi bölgesinde TPAO'ya ruhsat verilmesi kabul edilmiştir. Böylece Türkiye Koca Piri Reis Araştırma Gemisini bölgeye intikal ettirerek Adanın güneyinde sismik araştırmalar gerçekleştirerek bulgularını TPAO'na bildirmiştir (Akbaş 2015: 431). 2014 yılında dönemin KKTC Dışişleri Bakanı İsrail'e bir ziyaret gerçekleştirmiş, Doğu Akdeniz'deki artan gerilimi azaltmaya yönelik adımlardan taraf olduklarını dile getirmiştir. Bakan bölgede istikrar ve güvenliğin sağlanması için kıyıdaş ülkeler arası işbirliğinin arttırılması ve enerji hatlarının oluşturulması gerektiğinin vurgusunu yapmıştır. KKTC, Doğu Akdeniz'den elde edilecek doğal gazın Türkiye üzerinden AB topraklarına ulaştırılmasını savunmuş ve GKRY'yi de bu fikre ortak olması konusunda bilgilendirmiştir. Fakat GKRY, Yunanistan ile paralel politikalar yürütmekte olduğu için bu fikre karşı çıkmıştır (Alptekin 2019: 20). KKTC'nin bu tavrı aslında Doğu Akdeniz'deki hak sahibi olan tüm devletlerin hem uluslararası hukuka uygun hem de kendi haklarını kazanmaya yönelik bir düşünce ve öneri niteliği taşımaktadır. Bu noktada KKTC,

GRYK ile yaşadığı egemenlik sorunlarına rağmen Doğu Akdeniz'de yapıcı bir politika uygulamak istediği, gerektiğinde masaya oturmaktan çekinmeyeceği açıktır. Fakat bölgenin enerji denkleminde Yunanistan, GKRY ve İsrail'in işbirliklerine karşın, KKTC tüm tezlerini yalnızca Türkiye ile birlikte savunabilmektedir. Türkiye, KKTC'nin toprak bütünlüğü ve egemenlik haklarını korumanın yanındaKıbrıs Adası'ndan elde edilecek enerji kaynaklarının geliri kapsamında Doğu Akdeniz'deki haklarını da kendi haklarını savunduğu içtenlikle savunmaktadır.

II.II.I.III. Yunanistan

Doğu Akdeniz'e ana karasının kıyısı olmamasının yanında, kendi egemenliğinde bulunan Meis ve Rodos adalarının bölgede stratejik noktalarda yer alması nedeniyle bir diğer önemli bölgesel aktör de Yunanistan olarak kabul edilmektedir. Yunanistan Meis, Rodos, Kaşot, Çoban ve Kıbrıs Adası çerçevesinde MEB ve Kıta Sahanlığı kavramlarını uluslararası hukuka göre değil de kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamaktadır (Özekin 2020: 15). Bu bağlamda Yunanistan, Türkiye'nin güneyinde kendi haklarından yoksun kalmasına sebebiyet veren politikalar yürütmektedir. Böylece Türkiye ve KKTC'yi bölgesel anlamda ekarte etmeyi başararak, AB'ye aktarılacak enerjide koridor görevi görmeyi kendisine amaç edinmiştir (Orhun 2019: 293). Doğu Akdeniz'de zengin doğal gaz ve petrol yataklarının keşfi Yunanistan'ın 2001 yılında içine düştüğü borç krizi ve sonrasında ekonomisinde yaşanan sıkıntılar sebebiyle de ayrı bir öneme haiz olmuştur. Bölgeden elde edebileceği gelirler ekonomisine girdiler sağlama ve gelişmişlik düzeyini arttırarak AB içerisinde sarsılan prestijini yeniden tesis etmek bakımından da mühim bir durumdur. 2001 Yılında Türkiye'nin Meis, Rodos ve Kıbrıs'ın yakınlarında sismik araştırma yapacağını ilan etmesiyle Yunan medyasında bu durum tepkiyle karşılanmıştır. İkili ilişkilerin gerginleşmesine neden olan bu gelişme Türk Dışişleri Bakanlığı'nın iki ülkenin ihtilafa düştükleri alanlarda araştırma yapmayacağını Yunanistan'a bildirmesiyle son bulmuştur (Erenoğlu 2019: 50). Fakat bu gerginlik karşılıklı tarafların belirli zamanlarda Navtex ilanlarıyla tırmanışa geçmektedir.

Yunanistan'ın bölgede eşgüdümlü hareket ettiği en önemli müttefiki GKRY olmaktadır. Çünkü Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki en önemli politika amaçlarından biri GKRY ile MEB alanlarını birleştirebilmektir. Yunanistan, ortak bir ırk, tarih ve dil birliği bulunan GKRY'deki Rum soydaşları ile Kıbrıs Adası'nın egemenliği boyunca birleşme adına çeşitli ideolojilere sahip olmuş ve bunları gerçekleştirebilmek için belirli stratejiler yürütmüştür. Bu bakımdan Doğu Akdeniz sorununda da Türkiye ve KKTC'nin yanyana duruşuna karşılık, GKRY ile Yunanistan da eşgüdümlü politikalar izlemektedir. Ayrıca bölgede en önemli müttefiklerinden bir diğeri olarak İsrail gösterilebilmektedir. Çünkü Yunanistan, İsrail ile AB arasında bir köprü kurabilme görevi üstlenmiştir. Bu noktada en temel hedefi İsrail'in bölgede keşfettiği ve ürettiği enerjiyi kendi toprakları üzerinden AB ülkelerine iletmektir. Bu noktada 2014 yılında Kahire Zirvesi'nde GKRY ve Mısır ile yakın ilişkiler içerisinde olan Yunanistan bölgeye ilişkin enerji alanında stratejik ortaklık içerisinde girmiştir (Alptekin 2019: 7). GKRY ile eşgüdümlü Doğu Akdeniz politikaları yürüten Yunanistan, 2018 yılında İsrail'in de içinde bulunduğu üç devlet bir araya gelerek East- Med Boru Hattı Antlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre; İsrail'den çıkan doğal gazı denizin altından geçirerek önce Kıbrıs ardından Yunanistan topraklarına erişecek ve AB ülkelerine iletilecektir (Arıdemir, Allı 2019: 193). Söz konusu

projenin 2025 yılında tamamlanacağı düşünülmektedir. Yunanistan kendisi de enerjide dışa bağımlı bir ülke olarak, Kıbrıs'ın güneyinde keşfedilen Afrodif sahasından elde edilecek doğal gaz ile kendi iç talebini de güvenli ve maliyetli biçimde karşılamayı istemektedir. Yunanistan Doğu Akdeniz'deki adalarını ana kara olarak göstererek, MEB alanlarının olduğunu iddia etmekte ve bu yönde GKRY ve Mısır ile deniz yetki alanlarına ilişkin işbirlikleri oluşturma gayretine girmektedir (Örselli, Babahanoğlu 2019: 393). Aynı zaman Türkiye'nin Libya ile gerçekleştirdiği MEB antlaşmasına binaen, Libya ile de ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Fakat Türkiye'nin bölgede itirazının yüksek sesli oluşundan dolayı ne Mısır ne de Libya ile istenilen düzeyde ilişkilerini geliştirememiştir. Esasen Rodos ve Meis Adaları arasında ortay hatlar hususuna dayanarak bir MEB alanı oluşturmayı ve Mısır ile MEB antlaşması imzalayarak kendi alanını genişletmeyi istemektedir. Ayrıca Yunanistan, GKRY, İsrail, Mısır, Filistin, İtalya ve Ürdün biraraya gelerek Kahire'de Doğu Akdeniz Gas Forumu'nu oluşturmuş, böylece yaşanan rekabet ortamı ve deniz yetki alanlarına ilişkin sorunlar karşısında bölgesel çalışmalarında birbirleriyle müttefik olduklarını kanıtlamıştır. En son hamlesi ise Mısır'da iktidara gelen Sisi Hükümeti ile 2020 yılında Doğu Akdeniz'de MEB antlaşması imzalamak olmuştur (Başeren 2020).

II.II.I.IV. Türkiye

Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'nin bölgeye ilişkin en temel politika hedefleri; güvenliğini ve ekonomik anlamda haklarını korumak amacıyla bölgede kontrolü sağlamaktır. Aynı zamanda enerji ihtiyacının karşılanmasında büyük oranda dışa bağımlı olan Türkiye için cari açıklardaki en önemli kalem de enerji ithalatı olmaktadır. Her sene nüfus artışı ve gelişime bağlı olarak enerji ihtiyacının da artmasıyla Türkiye için enerji alanında borçlanma da artmaktadır. Enerji ithalatında çeşitlendirme ve kısmen yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelen Türkiye için, Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon yatakları diğer kıyıdaş ülkeler gibi ilgi çekici olmuştur (İstikbal, Boyraz 2019: 80). Türkiye, 1982 yılında imzalanan BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne o gün içinde bulunduğu şartlar gereğince taraf olmamış ancak 1986 yılında Karadeniz ile ilgili BM'ye MEB ilanında bulunmuştur. Fakat Ege ve Akdeniz için böyle bir MEB ilanında bulunulması söz konusu olmamıştır. Bu durum diğer Doğu Akdeniz ülkelerinin yanında Türkiye'yi geri plana düşürmüş, Doğu Akdeniz politikasında geç kalındığının bir temsili olmuştur. BM'ye Doğu Akdeniz'e ilişkin diğer kıyıdaş ülkelere kıyasla daha geç adımlar atmış olan Türkiye öncelikle 1974 yılında Bakanlar Kurulunca alınan karara göre TPAO'na Rodos'un güneydoğusunda yer alan bölgede petrol ve doğal gaz arama çalışmaları gerçekleştirebilmesi amacıyla ruhsat verilmiştir. Bu adım Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de gerçekleştirdiği ilk somut adım olarak görülmektedir. Türkiye tarafından gerçekleştirilen ikinci adımda; 2002 yılında Türk kıta sahanlığında bir Norveç enerji şirketi gemisinin araştırma yaptığının belirlenmesi üzerine, Türk Savaş Gemisi ikazda bulunmuş ve böylece söz konusu gemi Türk kıta sahanlığından uzaklaştırılmıştır. Bu adım bölgede Türkiye'nin kendi haklarını koruma yönünde uyguladığı politikada stratejik bir önem taşımaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ilan ettiği MEB alanı 145 Bin kilometrekarelik bir alandır. Fakat GKRY ve Yunanistan buna karşı gelerek Türkiye'nin bölgede yalnızca 41 Bin Kilometrekarelik bir MEB alanına sahip olduğunu savunmaktadır (İstikbal, Boyraz 2019: 73). Türkiye; GKRY'nin Lübnan ve Mısırla imzaladığı MEB anlaşmaları çerçevesinde 13 ayrı bölgeyi ruhsatlandırmasını ilan etmesine karşın, 2007 yılında Türkiye

Petrolleri Anonim Ortaklığı'na kendi bölgesi içerisinde petrol ve doğal gaz arama ruhsatı vermiştir. Böylece TPAO bölgede doğal gaz ve petrol arama çalışmalarıyla sismik araştırmalara başlamıştır. Bu noktada Türkiye ve Rum tarafı arasında hem Kıta Sahanlığına hem de MEB alanlarına ilişkin tartışmalar filiz vermiş, tarafların ilan ettiği alanlar çakışmıştır. Buna karşın Türkiye bölgedeki haklarından vazgeçmeyeceğini belirtmiştir. Bunun yanında Türkiye'nin tezine göre GKRY'nin Adanın tamamını temsilen ilan ettiği Kıta Sahanlığı ve MEB alanlarında KKTC'nin hak ve yetkileri yok sayılmıştır. Bu nedenle Türkiye; GKRY tarafından belirlenen ruhsat alanlarında gerçekleştirilecek faaliyetlere geçit verilmeyeceği, hem Türkiye'nin hem de KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki haklarının gasp edildiği ifade edilmiştir (Ece 2017: 87). Özellikle ortak ve köklü bir tarihi paylaşmaları sebebiyle Kıbrıs Adası'ndaki soydaşları ve onların haklarını korumak Türkiye için oldukça önemli bir meseledir (Algür 2020: 57). 2008 ve 2009 yılında Türkiye'nin GKRY'nin araştırma gemilerinin Türkiye ile ihtilaflı alanlarda bulunması sebebiyle taraflar arası sert diyaloglar yaşanmış ve gemilerin bu bölgelerde seyretmesi Türkiye'nin çabalarıyla engellenmiştir. Doğu Akdeniz'de GKRY'nin tek taraflı faaliyetlerine karşın, 2011 Yılında KKTC ile görüşmeler sağlanmış ve MEB antlaşması imzalanmıştır. Böylece Türkiye Kıbrıs Adası'nın güneyinde Piri Reis Araştırma Gemisi ile sismik faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Enerji ihtiyacının karşılanmasında büyük oranda dışa bağımlı olan Türkiye için tedarikçi ülkelerin başında Rusya gelmektedir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de aktif politika yürütmesinin sebeplerinden biri de bu bağımlılığı yok ederek, AB'nin ihtiyaç duyduğu enerjiyi Türkiye topraklarından geçerek Birliğe sağlayabilmektir. Böylece Türkiye enerjisini kendisi üreten, tüketen ve enerji geçişinin sağlandığı bir koridor görevi üstlenecektir (Akbaş 2015: 429-432). 2017 yılında GKRY'nin ruhsatlandırdığı bölgelerde Fransız ve İtalyan enerji şirketlerinin arama faaliyetlerinde bulunmasına karşın Türkiye bu bölgelerde KKTC'nin de haklarının bulunduğunu yinelemiştir. Türkiye, Türk Silahlı Kuvvetlerine ait bir fıkrateynin, GKRY'nin izniyle Kıbrıs'ın güneyinde sondaj çalışmaları yapan bir gemiyi takibe aldığını bildirmiş ve uluslararası arenaya KKTC'nin uluslararası hukuktan doğan haklarını elde etmesinde daima yanında bulunduğunu yeniden vurgulamıştır (Kakışım 2017: 441). Türkiye, Doğu Akdeniz'de aktif olarak 2014 yılından sonra araştırma gemileri ve askeri gemileriyle birlikte sismik araştırmalara başlamış, hem bölgesel hem de bölge dışı aktörlere karşı varoluş savaşı verme anamında önemli bir basamak katetmiştir. Bölgesel ittifak gruplarına dâhil olma konusunda geç kalmış olan Türkiye, birçok kıyıdaş ülkeyle yakın ilişkiler kurma konusunda geri kalmıştır. Bu sebeple sınırlı sayıda kıyı ülkesiyle ileriye dönük ilişkiler geliştirmeye çalıştığını görebilmekteyiz. İsrail ile özellikle 2008 yılı sonrası yaşanan sorunlar göze çarpmakta, 2009 Davos Krizi ve 2010 yılındaki Mavi Marmara olayı tarafların yakın ilişkiler geliştirmesinin önünde ciddi problemler olmuştur. ABD destekli uzlaşmanın sağlanmasının ardından İsrail ile ilişkiler normalleşmiş ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'den geçecek bir boru hattı projesi konuşulmuştur. Taraflar ekonomik ve politik ilişkilerini karşılıkı olarak geliştirmeyi hedeflemiştir. Tüm bu gelişmelere rağmen İsrail'in GKRY ve Yunanistan ile yakınlaşması, Doğu Akdeniz politikasında Türkiye'nin İsrail ile işbirliği kuramamasının önünde yeni bir engel teşkil etmiştir (Alptekin 2019: 16-18). Bu noktada Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e ilişkin bir diğer hedefinin de hali hazırda varolan enerji koridoru özelliğini arttırmak olduğu söylenebilir (Orhun 2019: 288). Söz kousu projenin hayata geçirilmesi Türkiye'nin enerji anlamında önemli bir köprü görevi görmesi sebebiyle uluslararası alanda da prestijini arttıracak bir projedir. Ancak Kıbrıs meselesi ve Yunanistan ile

yaşanan çekişmeler bu projenin önündeki büyük engellerdir. Tüm bunlara rağmen diplomatik anlamda barışçıl yollarla masaya oturmaya ve anlaşmaya açık olduğu belirten Türkiye, aynı zamanda bölgedeki haklı mücadelesini de askeri güçleriyle birlikte varolarak devam ettirmektedir (Gür 2019: 428). GKRY'nin MEB ilan ettiği alan içerisinde 3 numaralı parsel olarak nitelendirilen alanda İtalyan enerji şirketi ENI'nin faaliyetler göstermesi, Türkiye tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu bölge Kıbrıs Adası'nın Güneydoğusunda yer almakta, Türkiye'nin de kendi MEB alanı olarak ifade ettiği bir yerde bulunmaktadır. Bu sebeple ENI şirketi buradaki faaliyetlerine Türkiye'nin itirazları karşısında devam edememiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin sismik araştırma gemisi Barbaros Hayrettin Paşa, Doğu Akdeniz'de araştırmalar yaptığı sırada bir Yunan Fıkrateyni tarafından tacize uğramış, bu tarz çatışmalar iki ülke arası diplomatik ve askeri gerilimleri arttırmaya sebep olmuştur (İstikbal, Boyraz 2019: 73). 2019 Yılında bölgesel işbirliğini arttırarak Doğu Akdeniz politikasında elini güçlendirmek isteyen Türkiye, Libya Ulusal Hükümeti ile bir mutabakat imzalamıştır. Bu mutabakata göre MEB alanları belirlenmiş, bu durum GKRY ve Yunanistan başta olmak üzere Türkiye karşıtı politika yürüten diğer kıyı ülkelerini rahatsız etmiştir. Türkiye'nin bu adımına karşılık 2020 yılının başında Doğu Akdeniz gazını Avrupa'ya Türkiye'yi ekarte ederek ulaştırmayı hedefledikleri East- Med Boru Hattı Projesini hayat geçirmeye ilişkin GKRY, Yunanistan ve İsrail belirli görüşmeler sağlamıştır. Doğu Akdeniz'de kendisine karşı ittifak grubu oluşturan GKRY, Yunanistan, İsrail, Mısır ve bu devletlerin bölgedeki politikalarını destekleyen Rusya, ABD ve AB gibi uluslararası aktörler, Türkiye'yi yalnızlaştırmaya ve manevra alanını daraltmaya çalışmaktadır.

Türkiye uluslararası deniz hukuku sözleşmesine taraf olmamasına rağmen sözleşmeye aykırı davranmadan kendi haklarını gerek diplomatik sürtüşmelerle korumaya çalışırken, gerekse kendi araştırma ve sondaj gemilerini bölgede bulundurarak aslında araştırma faaliyetlerinde de yabancı ülkelerin şirketlerine bağımlı kalmaktan kurtulmuştur. Sokulmak istendiği çevreleme politikasına rağmen Türkiye, bölgedeki varlığını askeri ve politik açıdan hissettirmekte ve henüz keşfedememiş olsa da rezerv arama çalışmalarına devam etmektedir. Devletlerin yalnızca ekonomik çıkarlarını gözetmediği, aynı zamanda politik ve askeri anlamda da boy gösterdiği Doğu Akdeniz'de Türkiye, Mavi Vatan isimli tatbikatı yaparak uluslararası hukuktan doğan haklarını koruma gayretine girmiştir.

II.II.I.V. Suriye

Suriye bölgedeki en eski hidrokarbon keşiflerine başlyan kıyı ülkelerinden biri olmaktadır. Suriye'nin sahip olduğu en önemli enerji kaynağı ise keşfetmiş olduğu petrol rezervleriydi. Özellikle AB ve Türkiye'ye ihracatını gerçekleştirmekte olan Suriye, iç politikada yaşanan çatışmalar sebebiyle ekonomik krizlere gebe kalmıştır. Bu sebeple doğal gaz üretimini de arttıramamış, daha evvel bölgenin önemli enerji ülkelerinden biriyken geri planda kalmıştır. Suriye 2003 yılında Suriye Karasularında Ulusal Egemenliğin Belirlenmesi adlı bir yasa oluşturulmuş, deniz yetki alanları bu çerçevede netleştirilmiştir. Aynı yıl BM'ye de Karasuları, Bitişik Bölge ve MEB alanlarına ilişkin ilanlarda bulunmuştur. Ayrıca 2001 yılında GKRY ile Kıta Sahanlığı ve MEB alanlarına ilişkin yetkilendirme anlaşmaları imzalamaya yönelik görüşmeler gerçekleştirilmiş fakat o dönem taraflar bir anlaşma imzalamamıştır.Aynı yıl Türkiye ile Suriye'nin MEB alanlrı çakışmış, fakat iç sorunların baş göstermesi nedeniyle Suriye bu konunun üzerine gidememiştir (Orhun 2019: 295). 2011 yılı Suriye

için bölgesel politika yapımı ve uygulaması anlamında geçiş yaşanan bir dönemdir. Çünkü 2011 yılı ve sonrasında Surriye'nin iç politikasında savaşlar ve kriz gibi birçok sorun ortaya çıkmış, bunun sonucunda bölgesel anlaşma ve işbirliklerine ilişkin herhangi bir gelişme de yaşanmamıştır. Suriye 2011 yılı sonrasında günümüze dek sıkıntıların yaşanmaya devam ettiği istikrarsız bir ortama sahip olduğu için, Doğu Akdeniz'de etkin ve verimli bir politika yürütememiştir. Bu sebeplerle deniz yetki alanlarının belirlenmesinde diğer kıyıdaş ülkelerle işbirliği kurma girişimleri de gerçekleşmemiştir (Erenoğlu 2019: 57). İsrail'in 2013 yılında bölgenin en önemli enerji sahalarını keşfetmesine dek Doğu Akdeniz'in petrol rezervleri bakımından en zengin olan ülkesi de Suriye olarak nitelendirilmiştir (Alptekin 2019: 16). İç politikada yaşadığı sorunlar nedeniyle Doğu Akdeniz politikasını aktif bir biçimde yürütemeyen Suriye'nin küresel anlamda en büyük destekçisi Rusya olmaktadır. Rusya bölgedeki kendi çıkarlarını gerçekleştirebilmek için Suriye'nin deniz yetki alanlarında arama ve üretim yapabilmek amacıyla buradaki varlığını sürdürmektedir.

II.II.I.VI. Mısır

1960'lı yıllardan beri araştırmalar yapma girişimlerinde olan bir diğer bölge ülkesi de Mısır olmuştur. 1961 Yılında Mısır açıklarında ise İtalyan ENI şirketi yaptığı araştırmalar sonucunda, 1967 yılında bölgede zengin doğal gaz rezervlerinin olduğunu bildirmiştir. Mısır bu bölgeden elde ettiği enerji kaynaklarını ihraç eder duruma gelmiş, 2013 senesinden beri günlük enerji üretiminin %80'ini Doğu Akdeniz'deki kaynaklardan elde etmektedir. İtalyan ENİ şirketi tarafından Mısır açıklarında gerçekleştirilen arama ve sondaj faaliyetleri sonrası Nil Deltası'nın Kuzey Doğusunda zengin hidrokarbon yatakları keşfedilmiştir (Z. Akbaş 2015: 428- 430). Ayrıca British Petrol'ün de Nil Deltası üzerinde yaptığı araştırma sonucunda petrol alanlarının yanında ciddi orandadoğal gaz rezervlerinin olduğu da açığa çıkmıştır. Mısır 2003 yılında GKRY ve 2007 yılında Lübnan ile MEB antlaşması imzalamıştır. Fakat GKRY'nin 2010 yılında İsrail ile MEB antlaşması yapmasından sonra Lübnan Hükümeti İsrail devletiyle yaşadığı deniz yetki alanlarına ilişkin anlaşmazlıklar sebebiyle GKRY ve İsrail arasındaki bu anlaşmayı Lübnan Hükümeti kabul etmemiştir (Ece 2017: 88). 2015 Yılında Mısır'ın kendi kıyı alanlarında yapılan araştırmalar sonucu Nooros, Batı Nil, Atoll ve Zohr havzaları keşfedilmiştir. Aralarından en dikkat çekeni Zohr Havzası olmuştur. 850 milyar metreküp doğal gaz rezervine sahip olması ile Doğu Akdeniz'de keşfedilen alanlar arasında en büyük keşfin yapıldığı alan olarak bilinmektedir (İstikbal, Boyraz 2019: 72). Bu durum hem bölge içi hem de bölge dışı aktörleri de Doğu Akdeniz'i daha çekici bir bölge olarak nitelendirmelerine sebep olmuştur.

Doğu Akdeniz'de Türkiye karşıtı politika izleyen bir ittifak grubunda yer alan Mısır'ın en önemli müttefikleri GKRY ve Yunanistan'dır. Özellikle Kıbrıs'ın egemenliği ile ilgili sorunlara karşı Mısır, GKRY'yi uluslararası alanda adayı temsil etmesi sebebiyle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temsilcisi olarak tanıdığını vurgulamıştır. Mısır, Doğu Akdeniz'de uzun süredir kendi alanlarından elde ettiği doğal gaz rezervlerini işletmekte olan önemli bir bölgesel aktördür (Erenoğlu 2019: 53-54). Aynı zamanda bölgede LNG üretimi ve ihracatında en önde gelen devlettir. Fakat iç siyasette yaşadığı kırılmalar nedeniyle enerji ihracatındaki başarısı düzenli ve istikrarlı değildir. 2008 yılında Hüsnü Mübarek dönemindeyken Mısır, İsrail'e doğal gaz ihraç eden en önemli ülkelerden biridir. Mısır'da, Mübarek'in oğullarının kara para aklaması ve bu paraları GKRY bankalarında saklaması karşılığında

GKRY ile Rumların lehine 2003 yılında bir MEB antlaşması imzalanmıştır. 2005 ve 2006 yıllarında da her iki devlet bölgede petrol ve doğal gaz arama ve üretimi konusunda çeşitli işbirliklerine imza atmıştır (Orhun 2019: 295). Mısır'da yaşanan siyasi sorunlar nedeniyle Muhammed Mursi'nin başa gelmesi Mısır'ın enerji ticaretindeki dengeleri de değiştirmiştir. Mursi hükümetiyle birlikte, Doğu Akdeniz ülkelerinden en çok Türkiye ile ikili ilişkilerini geliştirmiştir. İsrail'in en önemli doğal gaz tedarikçisi olan Mısır, 2012 yılında Mursi'nin talimatıyla bu anlaşmayı uygulamadan kaldırmıştır. Ayrıca bölgede Türkiye ile ilişkilerini arttıran Mısır, GKRY ile daha evvel imzalanan MEB antlaşmasını Mısır lehine değil de GKRY lehine olduğu iddia edilerek 2013 yılında feshetmiştir. Fakat Mısır'da Mursi'nin devrilerek Sisi döneminin başlamasıyla birlikte, Mısır'ın bölge ülkelerinden İsrail ve GKRY ile iyi ilişkileri yeniden sağlanmaya başlamış, Türkiye ile ilişkileri ise olumsuz yönde seyretmiştir. Sisi Hükümeti Mısır'ın siyasi istikrarsızlıklardan dolayı ekonomik gelişmişlik anlamında geride kalması ve Arap Baharı sonrasında ekonomik girdilerin azalması sebebiyle enerji kaynaklarının ülkenin kalkınmasındaki önemine vurgu yapmıştır. Bu sebeple Sisi Hükümeti bölgede Yunanistan ve GKRY ile anlaşmalar sağlayarak Batı ile yakın ilişkiler tesis ederek, Avrupa ülkelerine enerji ihracatında yer almayı ve bölgeden kendi ekonomisi için avantaj sağlamayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda Mısır, GKRY ve Yunanistan ile 2014 yılında Kahire Deklarasyonu'nu gerçekleştirmiştir. Bu Deklarasyon esasen Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki MEB alanlarına karşı ortak bir politika uygulaması olmuştur. Söz konusu devletler Türkiye'nin Kıbrıs'ın güneyinde petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerini durdurmayı ve manevra alanını kısıtlamayı hedeflemişlerdir. 2017 yılında ise GKRY'de buluşan bu üç ülke Doğu Akdeniz'de elde edecekleri enerjiyi AB'ye nasıl taşıyacakları konusunda belirli görüşmeler gerçekleştirmiştir. 2018 yılında Türkiye ve GKRY arasında ihtilaflı MEB alanlarına ilişkin yaşanan gerilimler devam ederken, Mısır alenen Türkiye'yi askeri anlamda güç uygulaması olasılığına karşı tehdit etmiştir. Türkiye'nin GKRY'ye olası bir askeri güç kullanımında müttefiki olarak Mısır'ın da Türkiye'ye karşı GKRY'ye her türlü desteği vereceği bildirilmiştir (İstikbal, Boyraz 2019: 78-79).

Mısır'ın bölgede Türkiye ile bir MEB antlaşması imzalaması aslında Mısır'ın daha fazla deniz alanına hakim olması anlamına gelmektedir. Yani GKRY ile yapılan MEB antlaşmasının tam tersi olarak, iki devlet arası gerçekleşecek olası bir MEB antlaşması ülkenin kendi çıkarlarına hizmet etmeye vesile olacaktır. Ancak hala Türkiye ve Mısır arasında deniz yetki alanlarına ilişkin bir anlaşma imzalanmamıştır. Sisi dönemiyle birlikte Mısır, GKRY ile bölgedeki LNG üretimi ve transitine ilişkin işbirliğine yönelik yeniden görüşmeler sağlamaya başlamıştır. 2014 Yılında düzenlenen Kahire Zirvesi ile birlikte Mısır, GKRY ve Yunanistan arasında bölgedeki enerji politikalarına ilişkin bir stratejik ortaklık kurulmuştur (Alptekin 2019: 7-8). Özellikle yakın geçmişte elektrik enerjisine ulaşımı ve iç tedariğinin sıkıntılı bir dönemden geçtiği düşünüldüğünde, Mısır için Zohr sahasının keşfedilmesi ve buradan enerji üretiminin sağlanması iç talebini karşılamasının yanında bölgesel anlamda önemli bir enerji merkezi haline bürünmesinde de kilit bir rol oynamaktadır. Aynı şehilde 2019 yılında gerçekleştirilen çalışmalar sonucu Nour havzasının keşfedilmesiyle birlikte Mısır artık bölgede doğal gaz ihracatı yapan önemli bir ülke statüsüne sahip olmuştur. Mısır'ın Doğu Akdeniz'deki enerji merkezi rolünün ileriye dönük olarak daha da artacağı düşünülmektedir (Özekin 2020: 19-20). Mısır zaman zaman birçok enerji ihracatına dönük boru hattı projelerini gündemine

almış olsa da, bölgesel ve küresel anlamda değişen konjonktüre bağlı olarak gerçekleşemediğini söylemek mümkündür. 2011 Yılı itibariyle Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin yaşadığı Arap Baharı ortamı düşünüldüğünde, Doğu Akdeniz'de Mısır'ın enerjisine duyulan ihtiyacın da önemli bir boyutta olduğu görülebilmektedir (Ediger, Devlen, Mcdonald 2012: 84).

II.II.I.VII. Lübnan

Doğu Akdeniz'de MEB anlaşmalarına taraf olan bir diğer kıyı ülkesi Lübnandır. Doğal gaz üretiminde bölgedeki diğer ülkelere kıyasla daha geri kalmış bir tablo sunmaktadır. Aslında 2000'li yıllardan önce Lübnan'ın Doğu Akdeniz'de, Rus, ABD ve İngiltere'li bilirkişilerle görüşmeler sağladığı ve araştırmalar yaptırdığı söylenmektedir. Fakat tahminlere göre bölgeden elde edebileceği kaynakların toplam gelirinin, aslında petrol ve doğal gaza erişim maliyetinden daha az olabileceği görüşü benimsendiği için Lübnan burada etkin bir politika uygulaması yürütme konusunda geç kalmıştır. Aynı zamanda o dönemde Lübnan'da yaşanan politik istikrarsızlıklar ve ekonomik alt yapı eksiklikleri Lübnan'ın bölgesel enerji anlamındaki gelişmeler yaşamasının önünü kesmiştir. Bu sebeple 2000'lerden sonra Doğu Akdeniz politikasının daha net şekillendiği görülmektedir (Erenoğlu 2019: 58-59). Lübnan elektrik tüketiminin büyük bir kısmında petrol ve petrol ürünlerine bağımlı bir ülkedir. 2006 Yılında İsrail ile yaşadığı savaş sonrasında iki ülke arası çatışmalar devam etmekte, Lübnan'ın iç siyasetinde yaşadığı sıkıntılar sebebiyle ekonomik kalkınma ve gelişmişlik düzeyi de geri planda kalmaktadır. Lübnan Doğu Akdeniz'den elde edeceği kaynakları öncelikle kendi halkının tüketiminde kullanılması daha sonrasında ise ihraç edilerek ekonomik girdi sağlanması yönünde değerledirmek istemektedir. Bu sebeple bölgesel anlamda keşifler yapmakta ileri seviye katetmemiştir (İstikbal, Boyraz 2019: 77).

Lübnan 2007 yılında GKRY ile MEB antlaşması imzalamış, bu anlaşma kapsamında 2010 yılında Birleşmiş Milletler'e sunarak MEB alanını ilan etmiştir. 2011 Yılında BM'ye başvuran Lübnan, İsrail'i kendi deniz yetki alanlarını ihlal ettiği ve yatay sondaj yaparak rezervlerini gasp ettiği iddialarıyla şikayet etmiştir (Alptekin 2019: 16). Türkiye'nin Lübnan Hükümeti ile görüşmeleri ve GKRY ile 2007 yılında imzalanan anlaşmanın hükümsüz olduğu söylemlerine karşılık Lübnan Hükümeti sözkonusu anlaşmayı onaylamaktan vazgeçmiştir. Lübnan 9. Parsel olarak adlandırdığı bölgeyle, İsrail'in MEB olarak sınırlandırdığı alan birbiriyle ihtilafa düşmekte, bu sebeple İsrail ile deniz yetki alanları konusunda sürtüşmeler yaşamıştır (Ece 2017: 88). 2019 yılında ise Lübnan bölgede işbirliği sağlamak adına İsrail ile deniz yetki alanlarını belirlemeye yönelik bir adım atmıştır. Aynı zamanda Mısır ile de 2019 yılında yakın ilişkiler ve işbirlikleri gerçekleştirmiştir. Aynı yıl içerisinde deniz yetki alanlarını ruhsatlandıracağını açıklamış ve Total (Fransız), ENI (İtalyan) ve Novatec (Rus) Enerji şirketlerine arama faaliyetleri için ruhsatlandırmalar gerçekleştirmiştir (Orhun 2019: 294).

II.II.I.VIII. Filistin

Filistin ise kendi bölgesinde uzun yıllardır İsrail ile çekişmeli ilişkiler yaşayan bir diğer Doğu Akdeniz ülkesidir. Doğu Akdeniz'de enerji keşiflerinin yapılmasının ardından iki ülke arasında deniz yetki alanlarına ilişkin bazı sorunlar yaşanmıştır. Gazze Şeridi kıyılarında yapılan keşifleri kendi

halkının ve ulusunun geleceği olarak gören Filistin, 2001 yılından itibaren İsrail tarafından deniz yetki alanları gasp edilen bir kıyı ülkesidir. 2000'li yılların başlarında bölgesinde keşfedilen doğal gaz kaynaklarını Mısır ve İsrail'e satmayı planlayan Filistin, British Gas ile görüşmeler sağlayarak kıyı şeridinde araştırmalar yaptırmak istemiştir. Esasında 1999 yılında British Gas tarafından yapılan bölgesel keşifler sonrasında hidrokarbon yatakları bakımından zengin olarak nitelendirilen Levant Havzası o bölgedeki tüm kuyuları temsil etmektedir. Bu zenginliğin farkına varan İsrail, Levant Havzası'nın en önemli bölgesi olan Leviathan'dan faydalanabilmek adına Gazze Şeridini işgal etmiştir. Böylece Leviathan Sahası'nın zengin doğal gaz kaynaklarına sahip oluşu İsrail'in kalkınmasına fayda sağlarken, Filistin'i kendi öz haklarından mahrum etmiştir. 2008 Yılında İsrail'in, Gazze Şeridini işgal etmesinin altındaki sebep aslında bu kıyılardaki gücü ve hakları da kendi üstlenmesi amacını taşımaktadır. Diğer açıdan düşünüldüğünde Filistin doğal gazını İsrail ve diğer komşu ülkelerine satmayı planladığı gibi gerçekleştirebilseydi, bu durum ekonomik anlamda ülkenin kalkınmasına hizmet edecekti. Bu sebeple Filistin ile uzun yıllardır egemenlik mücadelesi ve çatışmalar yaşayan İsrail'in bu gelişmeleri engellemek gibi bir amacı olduğunu da söylemek mümkündür. İsrail ve Filistin arasında deniz yetki alanlarına ilişkin bir anlaşma gerçekleştirilmiş bu anlaşmaya göre Filistin Gazze kıyı şeridindeki enerji alanının yalnızca %15'ini kullanabilmektedir. Fakat Filistin bölgesinde ve iç siyasetinde yaşadığı sorunlar sebebiyle enerji üretimi konusunda gelişmeler sağlayamamaktadır (Alptekin 2019: 13-14). İsrail tarafından karasularında izin ve işbirliği olmaksızın petrol ve doğal gaz arama çalışmaları yapılmakta, deniz yetki alanları gasp edilmekte ve bölgedeki en sert politikalara maruz kalan bir devlet olarak göze çarpmaktadır (Örselli, Babahanoğlu 2019: 394).

II.II.I.IX. Ürdün

Doğu Akdeniz'e kıyısı olan Ürdün 2013 yılında yaptığı keşifler sonucu doğal gaz kaynakları elde etmiştir. Ancak kanıtlanmış doğal gaz rezervi önemli bir miktara karşılık gelmemiş, enerji ihtiyacını 2014 yılında yaptığı bir anlaşma ile İsrail'den temin etmeyi istemiştir. Fakat anlaşma İsrail tarafının feshetmesiyle son bulmuştur (Alptekin 2019: 15). 2016 yılında Ürdün, kendi yetki alanları içerisinde faaliyetler gerçekleştirmesi gereğince Amerikan Noble Enerji şirketiyle anlaşma imzalamıştır (Şeker 2019: 293).

II.II.I.X. Libya

Doğu Akdeniz'e kıyısı olan bir diğer ülke de Libya'dır. Ülkenin ekonomik gelirlerinin büyük çoğunluğu petrol ve doğal gazdan elde ettiği ihracatlara dayanmaktadır. Enerji ihracatında Libya için Avrupa ülkeleri önemli bir pazar alanıdır. Libya'da Kaddafi yönetiminin devrilmesiyle birlikte 2011 yılı sonrasında enerji üretimi sekteye uğramıştır. 2014 yılı itibariyle Libya'da Ulusal Hükümet ve Haftar Yanlısı Güçler iç savaş halindedir. İç politikida yaşanan sorunlar beraberinde petrol üretim sahalarının aktif kulanılamamasına ve boru hatlarının güvenlik problemiyle karşılaşmasına neden olmuştur. 2011 Yılından itibaren siyasi istikrarsızlıklar ortamında olmasına rağmen Libya, OPEC'in 2019 yılında yayınladığı raporda günlük petrol üretimi oranlarıyla sekizinci sırada yer almıştır. Bu durumda Doğu Akdeniz'deki enerji denkleminde daha sağlam ve daha güçlü adımlar atabileceği

düşünülmektedir. Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti, 2019 yılında Türkiye ile ortay hatlar hususuna dayanarak hem MEB alanını belirlemiş hem de politik anlamda ilişkileri sağlamlaştıracak Askeri Güvenlik ve İşbirliği antlaşması imzalayarak Doğu Akdeniz'deki GKRY, Yunanistan, İsrail ve Mısır'ın başı çektiği ittifak grubuna karşı önemli bir adım atmıştır. Özellikle Libya'nın içinde bulunduğu istikrarsız ortamda güvenlik oluşturmaya ithafen söz konusu işbirliği gereği Türkiye tarafından Libya topraklarına askerler gönderilmiştir. Libya'daki Ulusal Mutabakat Hükümeti ve Haftar destekçileri arasındaki sıcak çatışma ortamı dolayısıyla artık Libya ve Türkiye arasında imzalanan ve Türkiye adına bölgede çok önemli bir adım olan MEB antlaşmasını kalıcı kılmak adına da önem arz etmektedir. Uluslararası alanda devletlerce de tanınması sebebiyle Libya Ulusal Mutabakat Hükümetiyle Türkiye arasında gerçekleşen bu antlaşması uluslararası hukuk çerçevesinde de geçerliliği olan bir mutabakattır. Türkiye'nin de Libya'nın da elini sağlamlaştırmasına rağmen, AB, GKRY, Yunanistan, İsrail ve Mısır gibi kıyı devletlerini huzursuz etmiştir (Paralı 2020: 51-58).

II.II.II. Bölge Dışı Aktörlerin Doğu Akdeniz Politikaları

Enerji rezervlerine sahip olabilmek her ne kadar uluslararası alanda söz konusu ülke için avantaj gibi görünüyor olsa da, gerekli alt yapı ve teknolojik gelişmenin eksikliği bu durumu dezavantaja çevirebilmektedir. Doğu Akdeniz ülkelerine baktığımızda da bu sorunun baş verdiğini görmek mümkündür. Kendi teknolojik gelişmişlikleri bölgede enerji arama ve sondaj faaliyetlerine yetersiz kaldığı için kendi sahalarını belirleyerek çok uluslu enerji şirketleriyle anlaşmalar gerçekleştirirler. Bu kapsamda hem doğrudan hem de dolaylı olarak büyük güçlerin de Doğu Akdeniz'deki paylarının arttığını ve enerji denkleminin daha da genişlediği söylenebilmektedir. Bölge dışı aktörler açısından bakıldığında çok uluslu Enerji Şirketlerine sahip olan Avrupa Ülkeleri başta olmak üzere, ABD, İngiltere, Çin ve Rusya'nın bölgede aktif politika yürüttüğü ve bölgenin önemli güç unsurları olabilmeyi istedikleri de görülmektedir. Bunun yanında AB ve NATO gibi uluslararası örgütleri de bölgede etkin durumda olduğu bilinmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerin enerjiye duydukları ihtiyaç beraberinde bu bölgede etkin olmalarının bir nedenini oluşturmuştur. Böylece Doğu Akdeniz; enerji arzında bulunan bu bölge dışı aktörlere enerji ulaşımında kritik bir jeopolitiğe sahip olurken, aynı zamanda onlara enerji sağlayan Rusya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri için de önemli bir coğrafya olmaktadır. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler, büyük güçleri kendi politikalarını desteklemeleri ve diğer kıyı ülkeleriyle girdikleri rekabette daha güçlü bir pozisyona sahip olabilmeleri sebebiyle uluslararası aktörlerle işbirliği içerisindedir. Dolayısıyla bölge dışı aktörlerin burada uzlaştırıcı bir pozisyondansa, daha da kutuplaştırıcı ve asimetrik ilişkileri arttıran bir etken oldukları söylenebilmektedir. Bu bölge dışı aktörlerin kendi güvenliklerini devam ettirme niyetlerinin yanında bazıları için bölgeden edinecekleri ticari çıkarlar da oldukça mühim olmaktadır. Bu sebeple çalışmada ele alınacak bölge dışı aktörler; AB, ABD, Çin, Rusya, İngiltere, BM ve NATO'dur.

II.II.II.I. AB

AB'nin sahip olduğu en büyük dezavantaj enerji yönünden zengin olmaması olarak değerlendirilebilir. Çünkü gelişmiş Avrupa ülkeleri başta olmak üzere Birliğin enerji ihtiyacı günden güne artmaktadır. Enerji ihtiyacını karşılamak için Rusya'ya büyük oranda bağımlı olan AB, özellikle Ukrayna Krizi'nin yaşanmasının ardından bu bağımlılığı azaltmak adına birçok farklı politika

yürütmeye başlamıştır. Doğu Akdeniz'in AB için önemi bu bağımlılığı ile doğrudan ilgilidir. AB 1995 yılında Avrupa- Akdeniz Ortaklığı önergesini kabul etmiş, böylece bölgeye ilgisini de arttırmaya başlamıştır. Doğu Akdeniz'de 2000'li yıllarla beraber önemli doğal gaz ve petrol sahalarının keşfedilmesiyle, AB'de diğer bölge dışı aktörler gibi bu bölgeye yönelmeye başlamıştır. Bölgede merkez konumunda olan Kıbrıs Adası'nı da yakın merceğine alan AB, Adanın tamamını temsilen GKRY'yi 2004 yılında AB üyeliğine kabul etmiştir. Bu adım AB'nin Doğu Akdeniz'deki aktif politika amaçlarına ulaşabilmesinde önemli bir stratejik role sahip olmuştur (Algür 2020: 57). AB'nin Doğu Akdeniz'e bakış açısı aslında Birlik'in kendi enerji politikasını yansıtmaktadır. AB enerji politikasının temelinde; enerji bağımlılığını en aza indirgemek, enerji arz güvenliğini sağlamak ve yenilenebilir enerji kaynaklarının potansiyelini arttırmak yer almaktadır. Bu noktada AB'nin Doğu Akdeniz politikası aslında enerjide Rusya'ya duyduğu bağımlılığı bitirmek için Doğu Akdeniz'in enerjisini kendi üyeleri olan Yunanistan ve GKRY gibi devletler aracılığıyla sağlayabilmektir. Özellikle AB'nin Kıbrıs Adası'ndaki istikrara yönelik oluşturduğu Annan Planı'nı uygulamadığı halde GKRY'nin 2004 yılında AB üyeliğine kabul edilmesi aslında AB'nin Doğu Akdeniz'deki enerjii politikasında önemli bir durumu simgelemektedir. Böylece AB kendi çıkarlarını sağlaması durumunda hem çeşitlendirme yoluna giderek enerji bağımlılığını azaltacak hem de enerji arz güvenliği sorununu en aza indirgemeyi başarabilecektir. Bu sebeple Birlik tarafından kıyı ülkelerinden başta GKRY ve Yunanistan'ın politikaları desteklenmekte, Türkiye karşıtı söylemlerde bulunulmaktadır (Alptekin 2019: 21-23). AB'nin ortak enerji politikası enerji tedariğinde çeşitliliğe gidilmesini öngörür. Buna göre Doğu Akdeniz, Rus gazına önemli bir alternatif olarak AB'nin dikkatini çekmektedir. Bu doğrultuda bölgeden üretilen enerjinin Avrupa topraklarına aktarılmasına ilişkin çeşitli boru hattı projeleri gündeme gelmiştir. En oldurulabilir olanı ise East- Med olarak görülmektedir. Çünkü bu projeye taraf olan devletler de bölgede sıkı bir ittifak içerisindedir. Projeye göre İsrail'de üretilen doğal gaz, Kıbrıs'tan geçerek Yunanistan'a ulaşarak diğer AB ülkelerine taşınacaktır. Ancak oldukça uzun bir boru hattı projesi olmasının yanında, çoğunluğunun deniz altından geçmesi sebebiyle de oldukça maliyetli bir projedir. Bunun dışında İsrail'in gazını Kıbrıs'tan geçerek Türkiye aracılığıyla Avrupa'ya aktarılmasına ilişkin konuşulan boru hattı projesi ise East- Med'e kıyasla iktisadi açıdan daha uygun bir portföye sahiptir. Ancak bu projenin gerçekleşmesinin önünde Kıbrıs meselesi, Türkiye ve Yunanistan sorunları gibi faktörler yer almaktadır. Bu durum söz konusu projenin hayata geçirilmesini zorlaştıran etmenlerdir. AB bu sebepler neticesinde East- Med boru hattının oluşturulmasına ilişkin destekler vermektedir (Kansu 2019: 186- 188). Özellikle Rus gazına bağımlılıklarındn kurtulmanın en önemli alternatifi olarak gördükleri Doğu Akdeniz için en olası boru hattı projesi olarak değerlendirdikleri bu projeye AB 100 milyon dolar mali yatırım gerçekleştirmiştir. Bu noktada Birliğin ortak enerji politikasını oluşturan Yeşil Kitap'ta da aslında AB'nin temel hedeflerinin; üyelerin güvenli bir biçimde enerjiye ulaşması ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek olduğu görülebilmektedir (Önder, Akıncı 2019: 1501).

II.II.II.II. Fransa

Fransa çok uluslu enerji şirketlerini Doğu Akdeniz'de konuşlandırmayı amaçlayan ve bu sebeple bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeyi hedefleyen bir AB üyesidir. Bölgedeki varlığını diğer bölge dışı aktörler gibi güvenlik altına almayı hedefleyen Fransa, GKRY ile üs antlaşması

imzalamıştır. Doğu Akdeniz'de çeşitli üsleri bulunan ve bunları modernize etme üzerine çalışmalar yapan Fransa, Rum ortaklığıyla birlikte bu faaliyetleri gerçekleştirmek istemektedir (Özekin 2020: 24). Doğu Akdeniz'de kiraladığı parsellerde sondaj faaliyetlerinde bulunması ve Doğu Akdeniz'in uluslararası anlamda rekabet alanı olması nedeniyle bölgede askeri savaş gemisi de bulundurmaktadır (Algür 2020: 57). 2020 yılında özellikle Emmanuel Macron hükümeti, Türkiye ile bölgede çeşitli diplomatik krizler yaşamış, Doğu Akdeniz'deki kendi çıkarlarını hedef alan söylemlerde bulunmuştur. Bu yönde ilerlemeler kaydeden Fransa, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki tezlerine karşı politikalar yürüten bir diğer aktör olarak nitelendirilebilir. ABD ve İngiltere gibi bölge dışı aktörlerle ise bölgesel anlamda eşgüdümlü hareket ettiği söylenebilmektedir.

II.II.II.III. Çin

Nüfus yoğunluğunun yanı sıra yükselen güçlerden biri olan Çin için enerji ihtiyacı gün be gün artış gösteren önemli bir unsurdur. Enerji ihtiyacında dışa bağımlı olan Çin'in en önemli tedarikçilerinden biri Rusya'dır. Aynı zamanda Doğu Akdeniz'de keşfedilen petrol ve doğal gaz rezervleri Çin'in bölgeye yönelik dikkatini çekmiştir. Geniş nüfusu ve buna bağlı olarak artan enerji ihtiyacı sebebiyle Doğu Akdeniz'in enerji merkezi haline bürüneceğini fark ederek bölgede aktif politika yürütmek isteyen ülkelerden biri olmaktadır. Ayrıca Modern İpek Yolu adlı projesiyle de Doğu Akdeniz'de varlığını aktifleştirmeyi hedeflemektedir. Söz konusu proje Türkiye ve İran kanalıyla Avrupa ülkelerine ulaşabilmeyi amaçlayan bir stratejik ortaklık olarak nitelendirilir. Bu bağlamda Doğu Akdeniz'de de varlığını hissettirmeye dönük politikalar izlemek istemektedir. Dolayısıyla Rusya ile bölgede işbirliği içerisinde askeri tatbikatlar yapmakta, diğer bir taraftan da bölgede LNG tesisleri kurmayı hedeflemekte ve bunu gerçekleştirmek için GKRY ile ilişkilerini arttırmaya çalışmaktadır (Örselli, Babahanoğlu 2019: 396).

II.II.II.IV. Rusya

Doğu Akdeniz'de keşfedilen zengin enerji kaynaklarına karşı politikalar geliştirmeye çalışan bir diğer küresel aktör de Rusya'dır. Yıllardan beri sahip olduğu sıcak denizlere inme hedefleri ve Avrasyacılık politikasına dayanarak, bölgede askeri anlamda etkin olma girişimlerinde bulunmuştur. Karadeniz'de faaliyet gösteren donanmasını Doğu Akdeniz'de Suriye ile kurmuş olduğu işbirlikleri ile Doğu Akdeniz'e indirerek bölgedeki fiziki varlığını hissettirmiştir (Örselli, Babahanoğlu 2019: 395). Rusya, zengin petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olmasının yanında uluslararası alanda en önemli enerji ihracatçısı ülkelerden biridir. Öyle ki ülkenin gelirlerinin büyük bir kısmı enerji alanında yapılan ihracata dayalıdır. Bu görevi üstlenen Enerji şirketi öncelikli olarak Gazprom'dur. Dünyanın da en büyük ve en önemli doğal gaz şirketi olduğu kanıtlanmıştır. Doğu Akdeniz'de hidrokarbon yataklarının keşfiyle birlikte diğer bölge dışı aktörler gibi Rusya'da bu bölgeyle yakından ilgilenmeye başlamıştır. Özellikle ABD'nin Rusya'nın AB için enerji arzı sağlamadaki rolünü sarsma hedefiyle Doğu Akdeniz'de çeşitli stratejiler benimsemesi Rusya için karşı stratejiler benimsemeyi zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle 2016 yılından beri AB'ye LNG ihraç eden AB, Rusya için halihazırda bir rakip konumundaydı. Doğu Akdeniz'de gerek enerji şirketleriyle gerekse işbirlikleriyle aktif biçimde yer alması Rusya'nın bu bölgede ABD'nin etkinliğine karşı politikalar geliştirmesine sebebiyet vermiştir. Özellikle bu bölgeden elde edilecek doğal gazın Avrupa'ya ulaşmasını engelleme

yolunda adımlar atmaya gayret göstermektedir (Kansu 2019: 171). Rusya British Petrol'ün 2019 yılında yayınladığı Enerji Görünümü Raporuna göre dünyanın en önemli petrol ve doğal gaz ihracatı yapan ülkedir. Dolayısıyla Rusya uluslararası arenada sahip olduğu bu enerji devi rolünün sarsılmaması üzerine bir Doğu Akdeniz politikası yürütmekte, bölgede ortaya çıkan risk ve fırsatlara karşı politika uygulamaları geliştirmektedir. Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji sahalarına Kıbrıs'ın en yakın konumda bulunması Rusya için Kıbrıs Adası'nın önemini arttırmıştır (Kakışım 2017: 442). Bu noktada uluslararası alanda Ada'nın tamamını temsil eden GRKY ile ilişkilerini arttırmayı hedeflemiştir. Kıbrıs'ta askeri hava ve deniz üssü kurmayı amaçlayan Rusya, GKRY ile gerçekleştirdiği kredi anlaşmalarına dayanarak bölgedeki askeri işbirliğini arttırmak ve bölgenin önemli aktörlerinden biri olmak istemektedir (Z. Akbaş 2015: 429). Böylece Doğu Akdeniz'de yaşanan enerji denkleminde GKRY'nin politikalarını desteklemektedir.

Suriye topraklarında askeri bir üsse sahip olması ve Adada barış gücü olarak bulunması Rusya'nın bölgedeki politika stratejilerinde önemli adımları oluşturur. Bölgede en önemli müttefikleri olarak Suriye ve GKRY gösterilmektedir çünkü her iki ülke ile de askeri ve ekonomik yönlü ilişkilerini geliştirmektedir. Aynı şekilde GKRY'nin Rusya ile askeri ve ekonomik ilişkilerini arttırması ve hava savunma sistemlerine yönelik Rusya'dan ithalatlar gerçekleştirmesi ABD ve İngiltere'yi rahatsız etmiştir. Bölgedeki temel hedefi aslında İsrail, Kıbrıs ve Suriye ile yakın ilişkiler geliştirerek, uluslararası enerji alanındaki hali hazırda var olan ağırlığını sağlamlaştırmaktır. Rusya dünya ülkeleri içerisinde bakıldığında enerji üretimi ve ihracatı ile ekonomik kalkınmasını sağlayan, uluslararası arenada enerjide dev bir aktör olarak nitelendirilen bir ülkedir. Dolayısıyla bu statüyü kaybetmemek adına Doğu Akdeniz'de diğer küresel güçlerin politikalarına karşı GKRY ile yakın ilişkiler geliştirmeyi yeğler. GKRY'nin bölgedeki politikalarını destekler, ancak Doğu Akdeniz'den elde edilecek enerji potansiyeli, Rusya'nın enerjisine alternatif bir alan yaratabilir. Bu konumunun bozulmasını engellemek üzerine bir Doğu Akdeniz politikası yürütmektedir (Erenoğlu 2019: 59). Aynı zamanda Rusya yakın ilişki içerisinde olduğu Çin ile birlikte Doğu Akdeniz'de ortak tatbikatlar gerçekleştirerek hareket etmektedir. Rusya'nın enerji şirketi Gazprom bölgede etkin olmakta, Rusya'nın Filistin ve Suriye gibi devletlerle yaptığı anlaşmalar neticesinde Doğu Akdeniz kıyılarında doğal gaz çıkarma girişimlerinde bulunmaktadır (Alptekin 2019: 22-23). Özellikle Suriye'de Rusya ile birlikte ABD'nin vekâlet savaşlarına dayalı bir politika yürüttükleri açıktır. Bu noktada her iki devletin de asıl amacı Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarından en üst seviyede fayda sağlayabilmektir. Taraflar birbirlerinin Doğu Akdeniz'deki varlıklarından hoşlanmamakta, her biri diğerinden daha fazla bölgesel bir ağırlık oluşturabilme yolunda ilerlemektedir. Bu nedenle Rusya, Suriye'de yaşanan iç savaşta Esad yönetiminin politikalarını desteklemiş, bu bölgede deniz ve hava üsleri kurmuştur. Ayrıca Rusya 2013 yılında Suriye'nin deniz yetki alanlarında enerji sahalarında faaliyetler gerçekleştirmek üzere anlaşmalar yapmış fakat iç savaş sebebiyle gerçekleştirememiştir. Bunun dışında Rusya'nın AB'ye enerji tedarik etmesinde Ukrayna Krizinin yaşanması ve Kırım'ın ilhakı Avrupa ülkelerinin enerji arz güvenliği sorununu ortaya çıkarmış, Rusya'ya duydukları bağımlılıktan rahatsız olmuşlardır. Rusya, AB'nin bu yönde ilerlediği Doğu Akdeniz politikasına karşılık Avrupa'daki enerji tekeli konumunu korumayı amaçladığı için bölge ülkeleriyle işbirliği yoluna gitmeyi ve buradan elde edilecek enerjinin AB'ye ulaştırılmasını engellemeyi istemektedir. Türk Akım, Mavi Akım gibi boru hatlarının inşa edilmesi de tam da bu çerçeveden bakılarak yorumlanmalı

ve Rusya'nın stratejik hamleleri olarak nitelendirilmelidir. Böylece AB için güçlü bir alternatifi ortadan kaldırmak, bölgedeki paydan kendisi de almak ve güçlü bir siyaset izlemeyi seçmektedir. Bu doğrultuda Türkiye'nin tezlerini de desteklememekte, Türkiye'nin çıkarlarını hedef alan ittifaklara karşı sempatik bir tavır takınmaktadır. Aynı zamanda Türkiye de Rusya'ya tıpkı AB gibi enerji ithalatında bağımlı olan bir ülkedir. Rusya Avrupa pazarını önemsediği gibi Türkiye'yi de önemli bir pazar alanı olarak görmekte ve kaybetmek istememektedir (Kansu 2019: 176-180).

II.II.II.V. BM

BM'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliği Uluslararası Deniz Hukuku ve Kıbrıs Sorunu ile şekillenmektedir. BM, kuruluş amacına binaen enerji rekabetinin yaşandığı Doğu Akdeniz'de barışçıl yollarla sorunların çözülmesi, BM Deniz Hukuku Sözleşmesini kapsamında sorunları ele aldığı ve kıyı devletlerinden de bu yönde hareket etmelerini beklediği görülmektedir. Doğu Akdeniz'de aktif politika yürüten kıyı ülkeleri yaşadıkları çekişmeleri BM'ye taşımakta, kendi MEB ve Kıta Sahanlığı alanlarını BM'ye ilan etmektedir. Bu noktada Türkiye ve GKRY karşılıklı BM'ye notalar vererek bölgede birbirlerinin yürüttüğü politikalara binaen BM'den destek beklemektedir. KKTC bu noktada BM'ye nota verebilecek bir statüye sahip olamamakta, bunun nedeni ise Kıbrıs Adası'nın uluslararası alanda temsilinin GKRY tarafından gerçekleştirilmesidir. GKRY, Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla AB üyesi olmuş, böylece adanın tamamı için kararlar alma hakkını kendinde bulmaktadır. Buna karşın Türkiye, adada yaşayan soydaşlarının uluslararası hukuktan doğan haklarını savunabilmeyi amaç edinmiş, bununla beraber kendi MEB alanı için ihtilafa düştüğü GKRY ile sorunlarını BM'ye taşımaktan çekinmemektedir (Kansu 2019: 182). Bunun yanında BM için bölgedeki en kritik jeopolitik nokta Kıbrıs Adası'dır. Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin BM Genel Sekreteri tarafından Annan Planı devreye sokulmuş ancak gerçekleşmemiştir. Kıbrıs, Lübnan'da cereyan eden operasyonlarda BM tarafından lojistik amacıyla kullanılmış, aynı zamanda Libya'da gerçekleşen askeri operasyonda da önemli bir role sahip olmuştur (Arıdemir, Allı 2019: 194). BM Doğu Akdeniz'e ilişkin arabuluculuk yapmaya, taraflar arası anlaşmazlıkların çözümüne ilişkin çalışmalar yürütmeye devam etmektedir.

II.II.II.VI. NATO

NATO 1949 yılında uluslararası alanda ortaya çıkabilecek askeri tehditlere karşı bir güvenlik örgütü olarak kurulmuştur. Zamanla üye ülkelerinin enerji güvenliğini ön planda tutmalarıyla birlikte NATO da enerji güvenliği kavramını gündemine taşımıştır. Özellikle Rusya'nın enerji sağlama anlamında Avrupa, Asya ve Ortadoğu'da aktif bir aktör olması ve enerji arz ve güvenliği anlamında bir takım sorunların meydana gelmesi beraberinde NATO'nun da çeşitli politikalar geliştirmesini gerektirmiştir. Çünkü Rusya sahip olduğu enerjiyi uluslararası arenada ekonomik bir unsur olmanın yanında politik anlamda stratejik bir silah olarak da kullanabilmektedir. NATO kendi üye ülkelerinin enerji güvenliğinin sağlanmasında işbirliği yaratabilecek bir güce sahiptir. Bu gerekçeyle de Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki askeri ve ekonomik varlığını yakından takip etmektedir. Enerji çeşitliliği politikası NATO için üyelerinin benimsemesi gereken en önemli konulardan biridir. Doğu Akdeniz'in NATO üyelerine sunacağı alternatif bir kaynak oluşu NATO'yu bölgesel dinamikleri takip etme açısından da ilgilendirmektedir (Kansu 2019: 183- 184). Özellikle NATO için Güney kanadın güvenliğinin sağlanabilmesinde Doğu Akdeniz tampon bölgedir. Bölgesel anlamda yaşanan risk ve fırsat

ortamlarına erişebilmesinde Doğu Akdeniz politikası da önemli bir yer tutmaktadır. (Özekin 2020: 22). Akdeniz'e ilişkin ilgisini 1994 yılında Akdeniz Diyaloğu ile belli etmiştir. Bu çerçevede bölgesel işbirliklerinin arttırılmasını hedeflemiş ve bölgedeki askeri harekâtlarda yer almıştır (Algür 2020: 57). NATO, Kıbrıs'ta bulunan üsleri kullanarak bölgedeki birçok karışıklığa müdahalede bulunmuştur. Bunlardan birisi de 2011 yılında NATO'nun Libya'ya müdahalesi olmaktadır. Aynı zamanda Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyesi olan iki devlet olarak Doğu Akdeniz'de diplomatik sorunlar yaşaması da NATO'nun bölgedeki ilgi alanına girmektedir.

II.II.II.VII. ABD

ABD uluslararası alanda en çok enerji tüketen ülke konumunda olmasının yanında enerji sektörüne LNG ihracatı ile yön veren önemli aktörlerden biridir. Bu nedenle Doğu Akdeniz'de doğal gaz ve petrol kaynaklarının keşfi aslında enerji piyasalarında etkin olan ABD'nin de yakın markajına girmiştir. Doğu Akdeniz'deki varlığını arttırmayı ve enerji alanındaki önemini korumayı hedeflemektedir. ABD, bu bölgede kendi enerji şirketlerinin varlıklarını arttırarak, buradan elde edilerek ihraç edilecek enerjiden ekonomik ve siyasi çıkarlar elde etmeyi de amaçlamaktadır. Bu nedenle kıyı ülkelerinin çatışmacı değil işbirlikçi davranmalarını yineleyerek, işbirliği ortamından amaç ve hedeflerine daha rahat ulaşabilmeyi öngörmektedir. Aynı zamanda NATO'nun bölgedeki varlığıyla birlikte ABD kendisine güçlü askeri bir dayanak hissetmektedir. ABD'nin dış politikasında Akdeniz aslında bir Ortadoğu bölgesidir. Bu nedenle Doğu Akdeniz politikası da bu yönde şekillenmektedir. Çin ve Rusya gibi yükselen güçlerin burada faaliyet göstermelerine karşı Doğu Akdeniz'de en önemli enerji şirketlerinden Noble ve Exxon Mobil ile birlikte etkin bir politika yürütmektedir. Türkiye ve Girit'te askeri üsleri bulunan ABD'nin, ayrıca güçlü bir donanmasıyla da bölgede süper bir güç olarak yer aldığı görülmektedir (Orhun 2019: 298). ABD'nin bölgede en sıkı ilişkiler geliştirdiği ülke İsrail'dir. İki ülke arası ekonomik ve stratejik ilişkilerin gelişiminde Doğu Akdeniz'in de önemli bir kalem olduğu göze çarpmaktadır. Buradaki işbirliklerinin en mühim simgesi de 2018 yılında kurulan ABD- İsrail Enerji Merkezi'nin kurulması olmuştur. Türkiye ve İsrail ilişkilerinin gelişmesini ve bu iki NATO ülkesinin işbirliği içerisinde hareket etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Buna ek olarak ABD tarafından Filistin Sorununun çözülmesi gerektiğine ilişkin açıklamalar yapılmış, İsrail ise bu noktada herhangi bir adım atmamıştır. Ayrıca İsrail ve Lübnan arasındaki deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin yaşanan sorunlar için arabuluculuk sağlamaya çalışmış, ancak başarılı olamamıştır. Aynı şekilde Kıbrıs Adası'ndaki Rum ve Türk tarafları arası yaşanan sorunların da çözümüne ilişkin de belirli açıklamalar yapan ABD, bölgede kıyı ülkelerinin birbirleriyle ilişkilerini arttırmasını istemektedir. ABD'nin bu işbirliği vurgulamalarının altında esasen söz konusu ülkeler arasında yaşanan gerilimlerin çözümü değil, kendi çıkarları yatmaktadır (Kansu 2019: 168-170).

Kendi ekonomik, politik ve askeri çıkarlarını en üst seviyede tutmak isteyen ABD'nin Doğu Akdeniz yaklaşımındaki bir diğer hedefi Rusya'nın AB ülkelerine enerji ihracatını en aza indirgemektir. Bu amaca hitaben 2012 yılında AB Enerji Konseyi toplantısında da ABD, bu bölgede AB ile koordineli hareket edeceğini de belirtmiştir. Bu sebeple de bölgede İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs ile ortak bir tatbikat gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda ABD'nin asıl amacı İsrail ve Kıbrıs'ın bölge içi aktörler olmasını desteklemek ve Doğu Akdeniz'in doğal gazının bu ülkeler aracılığıyla AB'ye

iletilmesini sağlayabilmektir. Kıbrıs'ın güneyinde bulunan ve zengin bir potansiyele sahip olan Afrodit Sahası ABD'li Noble enerji şirketi tarafından keşfedilmiştir. ABD bu sahadan elde edilecek enerjinin Avrupa ülkelerine aktarılarak Rusya'ya duyulan arzın ortadan kaldırılmasını istemektedir. Bunun yanında yalnızca uluslararası alanda Kıbrıs Adası'nın tamamını temsilen GKRY ile yakın ilişki içerisinde olmamış, tarihte ilk kez 2014 yılında dönemin ABD Başkan Yardımcısı J. Biden tarafından KKTC'ye bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ayrıca dönemin Avrupa ve Avrasya İşlerinden Sorumlu Bakanı P. Gordon Kıbrıs'ta iki topluluğun da Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarından eşit yararlanması gerektiğini savunmuştur. ABD'nin bölgeden sağlayacağı çıkarlar düşünüldüğünde aslında Rum ve Türk taraflarının çatışmasından yana olmadığını görmek mümkündür. Bu sebeple Doğu Akdeniz'de inşa edilecek bir boru hattının Türkiye'den geçerek başta AB toprakları olmak üzere dünya piyasalarına iletilmesi esasen ilk zamanlar ABD'yi AB kadar rahatsız eden bir olasılık olmamıştır (Alptekin 2019: 21-23). Fakat özellikle Davutoğlu dönemi Türk dış politikası sonrasında Türkiye'nin Batı merkezli dış politika yürütmemesi sebebiyle ABD artık Türkiye karşıtı bir politika izlemeye başlamıştır. Bölgede Türkiye her ne kadar ABD için önemli bir müttefik olsa da, Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasını desteklememekte, Türkiye karşıtı hareket eden GKRY, Yunanistan, Mısır ve İsrail başta olmak üzere bu grubun önderliğinde atılan adımları desteklemektedir (Gür 2019: 428). Bunun temelinde aslında bölgeyi kontrol edebilecek potansiyelde önemli bir aktör olarak Türkiye'yi görmek istemediği de açıktır. Çünkü Türkiye gerek enerji hatlarına ev sahipliği yapması gerek jeopolitik anlamda Batı ve Doğu'nun geçiş noktası olarak görülmesi anlamında önemli bir coğrafyadır. 2019 Yılında Türkiye'nin bölgede sondaj gemisini bulundurmasına karşılık Doğu Akdeniz Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Tasarısı'nı devreye sokarak, İsrail, GKRY ve Yunanistan ie işbirliği alanı oluşturmuştur. Böylece ABD- Doğu Akdeniz Enerji Merkezi kurulmuş, 2022 yılına kadar Yunanistan ve Kıbrıs'a askeri yardımlar yapılması öngörülmüştür. ABD'nin bu çabalarının temelinde ekonomik çıkarlarının yanında, bölgede Rusya'nın nüfuzunu arttırmasına karşı verilen bir varoluş mücadelesi yatmaktadır (Örselli, Babahanoğlu 2019: 396).

ABD'nin Doğu Akdeniz politikası AB ile temelde benzerlikler arz etmektedir. Her iki aktör de Doğu Akdeniz'deki politika stratejilerini kendi çıkarlarını göz önünde bulundurarak realist biçimde oluşturmaktadır. ABD, Doğu Akdeniz'de 6. filosunu bulundurarak, hem bölgede başta Rusya olmak üzere diğer bölge dışı aktörlere hem de kıyı ülkelerine kendi varlığını daima hissettirmektedir (Algür 2020: 57). 2019 yılında ABD, Doğu Akdeniz'e ilişkin bir Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Yasası çıkarmıştır. Buna göre; Kıbrıs Cumhuriyeti'nin güvenliğini sağlaması için silah yasağının kaldırılması, Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla GKRY, Yunanistan ve İsrail ittifakına bölgede güçlü bir işbirliği yürütebilmeleri için ABD- Doğu Akdeniz Enerji Merkezi'nin oluşturulması, Yunanistan ve GKRY'ye finansman desteklerinin verilmesi, Rusya başta olmak üzere bölge dışı aktörlerin Doğu Akdeniz politikaları hakkında bilgilerin rapor edilmesi ve Türkiye'ye Rusya'dan S-400 satın alması sebebiyle F-35 askeri uçaklarının satışının durdurulması gibi kararlar alınmıştır. Genel olarak bakıldığında 10 savaş gemisi, 130 savaş uçağı ve 9 bine yakın askeri ve İncirlik ile Girit'teki Suda üsleriyle aktif bir şekilde var olan ABD için Doğu Akdeniz'de önemli bir aktör olmanın asıl amacı ekonomik veya bölgesel anlamda politik bir güç oluşturmaktan öte, küresel stratejik bir nitelik taşımaktadır diyebiliriz.

II.II.II.VIII. İngiltere

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında Türkiye ve Yunanistan gibi İngiltere'de söz sahibi bir devlet ve 3 garantör ülkeden biri olması sebebiyle Ada'da çeşitli hak ve çıkarları bulunan bir konuma sahip olmuştur (Orhun 2019: 296). Doğu Akdeniz'de zegin hidrokarbon yataklarının keşfedilmesi İngiltere için Kıbrıs Adası'nı daha önemli bir pozisyona sokmuştur. Ada'da egemenlik çatışmalarının sürdüğü dönemde İngiltere, Kıbrıs Adası'na kendi milli güvenliğini tesis etmek için askeri üslerini konuşlandırmış ardından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin krulmasıyla bu üsler kalıcı hale gelmiştir. İngiltere Kıbrıs'ta Ağrotur ve Dikelya adında iki ayrı üsse sahiptir. Bu üslerin bulunduğu yerlerde İngiltere ve Kıbrıs'ın taraf olduğu Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu antlaşmasına göre Kıbrıs Cumhuriyeti egemenlik iddia edemeyeceği gibi karasuları alanı da ilan edemez. Deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik Kıta Sahanlığı ve MEB ilanıyla ilgili bir husus ise taraflar arasında geçen anlaşmada bulunmamaktadır (Erenoğlu 2019: 59-61). Sözkonusu anlaşma İngitere'nin Doğu Akdeniz'deki varlığını sürdürme amacının 1960'lardan itibaren filizlendiği de göstermektedir. Zira 2005 yılı içerisinde İngiliz donanmasına ait bir geminin Kıbrıs'taki üslerin bulunduğu bölgede petrol araştırmaları yaptığı da kayıtlara geçmiştir. İngiltere için Kıbrıs'ın jeostratejik önemi de buradaki askeri üslerinin varlığından dolayı meydana gelmiştir. Bu nedenle MEB ilan edilmesi söz konusu olduğunda İngiltere bu gelişmeye müdâhil olma hakkını kendinde görebilir (Ece 2017: 88). İngiltere henüz buradaki enerji sahalarına ilişkin rekabete katılım göstermemiş olsa da, Kıbrıs'ta bulunan üsleri kendi toprakları olarak kabul gördüğü için bölgeden elde edilen petrol ve doğal gaz alanlarında hak sahibi olduğunu iddia edebilir. Ayrıca bölgede İngiltere'ye ait enerji şirketleri British Petroleum ve British Gas da Mısır ve Gazze'de faaliyetler göstermektedir (Kansu 2019: 181). Kıbrıs'taki üslerinde yenileştirme çalışmaları gerçekleştiremiş, son beş yılda önemli maddi yatırımlar sağlamıştır. İngiltere, özellikle ABD'nin Doğu Akdeniz politikası ile paralel bir şekilde bölgede ilerleme sağlamaktadır (Özekin 2020: 24).

III. MİLLETLERARASI HUKUK ÇERÇEVESİNDE DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI

Yerkürenin %80'i sularla kaplıdır. Toplam su varlığı içerisinde deniz ve okyanusların kapladığı alan ise %97 olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda bakıldığında zamanla denize kıyısı olan ülkeler arasında bir takım sorunlar ortaya çıkmış, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası bu sorun uluslararası ilişkilerde daha da belirgin bir hal almaya başlamıştır. Truman Doktrini'nin yayınlanmasının ardından devletler deniz alanları üzerinde hak talep etmeye başlamıştır. Böylece bu sorunların ortaya çıkışı Uluslararası Hukukta Deniz Hukukunun gelişmesi için önemli bir rol oynamıştır. Konuyla ilgili olarak BM, devletlerarası deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik öncelikli somut adımları atmıştır. İlk somut adım 1958 yılında imzalanan BM Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi olmuştur. Ardından 1982 Yılında birçok BM üyesi devletin taraf olduğu BM Deniz Hukuku Sözleşmesi imzalanmış, böylece deniz hukukunda hali hazırda var olan düzenlemeler yeniden gözden geçirilmiş ve bununla beraber Münhasır Ekonomik Bölge kavramı da uluslararası hukukta yazılı olarak vukuu bulmuştur. Uluslararası alanda zamanla örf adet hukuku haline bürünmüş, anlaşmaya taraf olmayan devletler için de geçerli olan bir teamül hukukuna dönüşmüştür. 1982 BMDHS ile devletlerin deniz yetki alanlarını belirlemelerine yönelik kavramlar da belirtilmiştir. Bu kavramlar; iç sular, karasuları, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgedir. İç sular denizlerin kıyıya bitişik olan ve esas hattın kara tarafında yer alan bölgeyi ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Karasuları ve diğer kavramlar ise kıyı ülkeleri için deniz hukuku ile belirlenen sınırlara ve tanımlara ilişkin bölgeleri ifade etmektedir. Bu nedenle bu bölümde Karasuları başta olmak üzere, Bitişik Bölge, Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge alanlarının hukuki statüleri Deniz Hukuku çerçevesinde anlatılmıştır.

Şekil 1: 1982 BMDHS'ye Göre Deniz Yetki Alanlarının Sınırları

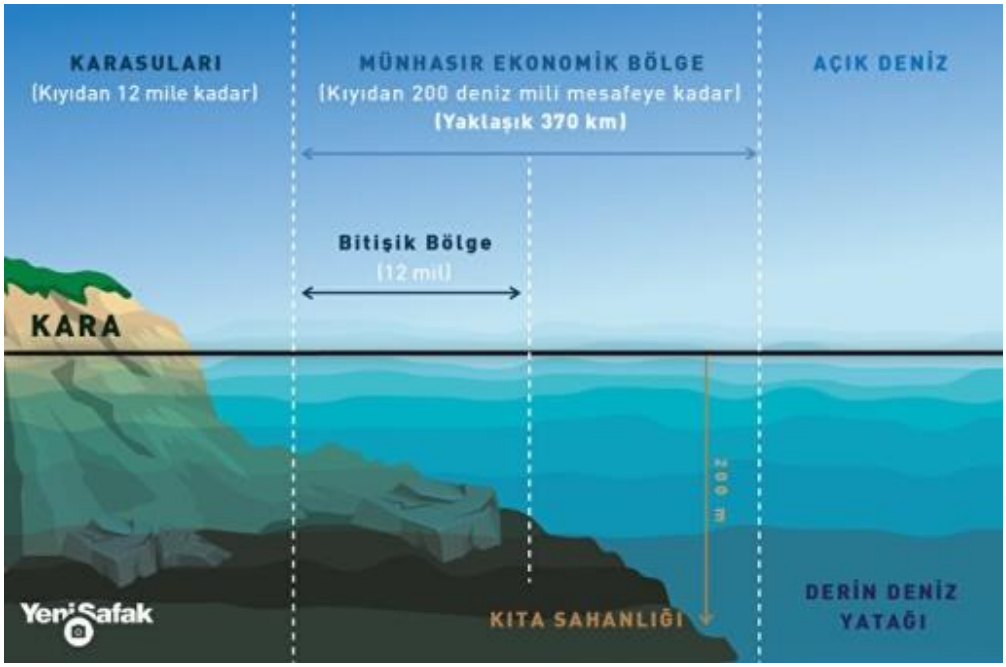

Kaynak: https://www.yenisafak.com/infografik/kara-sulari--kita-sahanligi--munhasir-ekonomik-bolge-14445

III.I. Karasuları Kavramı

Devletlerin Karasuları alanlarının belirlenmesine yönelik ilk girişim 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi ile gerçekleştirilmiştir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin yapılan ikinci düzenleme ise 1982 yılında düzenlenen BM Deniz Hukuku Sözleşmesi olmuştur. 1982 BMDHS'ne göre devletlerin Karasuları alanı azami 12 mil olarak belirlenmiştir. Türkiye özelikle Ege Denizi'nde Yunanistan ile yaşadığı sorunlar sebebiyle Karasuları sınırını azami 12 mil olarak belirleyen 1982 BMDHS'ni imzalamamıştır. Bir ülkenin bu Sözleşmeye taraf olmaması BM'ye MEB ilanı yapamayacağı anlamına gelmemektedir. Türkiye de bu bağlamda 1986 yılında Karadeniz'de MEB alanını 200 mil olarak ilan ederken, Ege ve Akdeniz ile ilgili bir ilanda bulunmamıştır (Ece 2017: 84). Kıyıları bitişik veya karşılıklı olan ülkeler karasularını belirlerken anlaşmalı ve ortay hatlar temel alınarak belirlenmelidir. Karasuları alanının üzerindeki hava sahası da kıyı devletinin egemenliğine ait olarak belirtilmiştir (Kansu 2019: 61). Karasuları sınırının belirlenmesinde devletler kıyıları bitişik veya karşılıklı bulunduğu durumlarda anlaşmazlık yaşayabilirler. Bu anlaşmazlıkların çözümünde öncelikle eşit uzaklık metotu benimsenmeli, eğer bu uyuşmazlık özel şartlar barındırıyorsa da uluslararası deniz hukukuna göre tarafların karşılıklı anlaşmalarla barışçıl yollarla bu sorunun üstesinden gelmeleri beklenmektedir (Aksar 2013: 228).

Karasuları; iç, dış ve yan sınırlardan oluşmaktadır. Karasuları iç sınırı; en düşük cezir hattı ile ve kıyı şeridinin çok fazla girintili çıkıntılı olduğu kıyılarda uygulanan düz esas hatlar şeklinde esas hat olabilecek şekilde bu kısımların birleştirilmesiyle düzenlenen çizgidir. Her noktası esas hattın en yakın noktasına ve karasularının genişliğine eşit mesafede bulunan çizgi ise karasularının dış sınırını oluşturmaktadır. Karasularının yan sınırı ise birden fazla şekilde uygulanabilen; kimi zaman kara sınırı ile karasuları dış hattına göre belirlenen, kimi zaman belirli biçimlerde kıyının yönüne dik çizgi çekilerek belirlenen kimi zaman ise boylam ve enlemler baz alınarak veya eşit uzaklık prensibi dikkate alınarak oluşturulan sınırdır. Devletler kendi karasuları alanında bulunan her türlü canlı ve cansız varlıklar ile doğal zenginliklerde tek hak sahibidir. Ancak bir devlet, diğer bir devletin karasularından kıyı devletine zarar vermemek şartıyla geçiş hakkına da sahiptir. Bu geçiş uluslararası hukuka göre tüm devleterin ticaret gemilerine verilmiş bir zararsız geçiş hakkıdır. Bu doğrultuda kıyı devleti, zararsız geçiş hakkını kullanacak devletlere belirli bir rota belirleyebilir. Aynı zamanda kıyı devleti zararsız geçiş hakkını güvenlik nedeniyle erteleyebilme hakkına da sahiptir ancak devletler arasında bir ayrımcılık yapamaz. 1982 BMDHS'ne göre kıyı devletinin karasuları alanında zararsız geçiş yapan bir gemi üzerinde yargı yetkisi bulunur. Bu durum yalnızca geçiş ücreti ve tazminat gibi sebeplerle mümkün olabilir. Buna ilaveten kıyı ülkesi kendi karasularından geçen yabancı devlet gemileri ve savaş gemileri üzerinde ise yargı yetkisine sahip değildir. Fakat gerekli uyarıları yaparak bu gemilerin kendi karasularından uzaklaşmasını isteyebileceği gibi söz konusu gemilerin faaliyetleri kıyı ülkesine bir zarara sebep olmuşsa, bu durum kıyı devleti için geminin ait olduğu bayrak ülkesinden oluşan zararın tazminini talep edilebilme hakkını da doğurmaktadır (Kütükçü, Kaya 2016: 83-84).

III.II. Bitişik Bölge Kavramı

Denize kıyısı olan devletler karasuları alanının kıyı devleti için yeterli güvenlik alanına sahip olmadığını dile getirmişlerdir. Böylece Bitişik Bölge kavramı Deniz Hukuku'nda yer almaya başlamıştır. İlk olarak 1930 Kodifikasyon Konferansı sırasında ortaya çıkarılmış ardından 1958

Cenevre Deniz Hukuku Konferansında bu kavramın gerekliliği konuşulmuş, 1982 yılında imzalanan BMDHS ile 24 mil olarak kararlaştırılmıştır. Bitişik Bölge; kıyı devletinin karasuları sınırının bitişiğinde yer alan ve kıyı devletinin yetki ve sorumluluğunda yer alan bir deniz yetki alanıdır. Karasularının bittiği andan itibaren başlayan ve 12 mil uzanan kısım kıyı devletinin Bitişik Bölgesi olarak adlandırılır. Böylece Karasularını da içerisinde barındıran tanıma göre kıyı şeridinde esas hatlardan itibaren 24 mil olarak belirtilen Bitişik Bölge, Karasularının bittiği noktadan sonra 12 mil olarak da ifade edilebilmektedir. Devletler Bitişik Bölge ilan ederek ancak o alanda çeşitli hak ve yetkilere sahip olmaktadırlar. Ancak bu yetkiler uluslararası hukuka göre kıyı devletinin karasularındaki egemenliğinden farklı olarak şekillenmekte, daha çok uluslararası hukukun kıyı ülkesinin yararına göre biçimlendirdiği ölçüde geçerli olmaktadır.

Bitişik Bölge kavramı 1982 BMDHS öncesinde tanımlanırken daha çok kıyı devletinin su tabakasını ifade ediyordu. Bu kapsamda 1958 Cenevre Kara Suları ve Bitişik Bölge Antlaşmasında kıyı devleti, kendi Bitişik Bölgesinde yargı ve denetim yetkisine sahip olabilmesi için yabancı bir devlet tarafından kıyı ülkesinin karasularında bir yasadışı faaliyetin gerçekleşmesi gerekmekteydi. 1982 BMDHS ile birlikte su tabakası, deniz tabanı ve toprak altında bulunan maddelerin egemenliğini de kıyı ülkesine veren bir tanıma sahip olmuştur. Bunun yanında kıyı devleti Bitişik Bölgesinde yabancı devletlerin gerçekleştirdiği yasadışı faaliyetlere karşı yargı ve denetim hakkına sahiptir. Böylece 1982 BMDHS ile birlikte Bitişik Bölge kavramı kıyı devletinin bir egemenlik alanı olarak görülmektedir (Pazarcı 1989: 313-314).

1982 BMDHS'ye göre Bitişik Bölge alanında ele geçirilecek her türlü arkeolojik madde ve tarihsel yapılarda kıyı devletinin hakları mevcuttur. Bir kıyı devletinin Bitişik Bölgesinde, izinsiz bir biçimde başka kimseler tarafından yapılan faaliyetler sonucu bu bölgeden bir şeyler elde edilmesi esasen söz konusu kıyı devletinin hakkını gasp etmek demektir. Buna ilaveten kıyı devleti her ne kadar Bitişik Bölgede bu konuda hak sahibiyse de sınırsız yetki sahibi de değildir. Özellikle Bitişik Bölge kavramında kıyı ülkesinin yetkileri; gümrük, maliye, muhaceret ve sağlık konularıyla sınırlandırılmıştır (Erenoğlu 2019: 67-68). Bu tarz bir durum kıyı ülkesi için Bitişik Bölgesinde uluslararası hukuka aykırı bir olayın cereyan ettiği anlamına gelerek, yabancı gemilere müdahale edebilme hakkı doğurmaktadır. İlaveten kıyı ülkesine, kaçakçılık, salgın hastalık ve insan kaçakçılığı gibi krizlerle dönüşebilecek durumlar için de yabancı gemilere zorunlu müdahale etme yetkisi tanımaktadır. 1982 BMDHS ile kıyas edildiğinde, 1958 CKSS kıyı devletine Bitişik Bölge alanının 12 mil olması gerektiği hükmünü içerirken, 1982 BMDHS ile birlikte Bitişik Bölge alanı en fazla 24 mil olabilecek şekilde düzenlenmiştir (Doğan 2013: 230).

III.III. Kıta Sahanlığı Kavramı

Kıta Sahanlığı kavramının ortaya çıkışında 1945 Tuman Doktrini etkili olmuştur. Doktrinde kıyı devletinin Kıta Sahanlığı alanında petrol ve doğal gaz kaynaklarının keşfedilmesine ilişkin bir hakkı olduğundan bahsedilmiştir. Beraberinde 1958 yılında imzalanan Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile uluslararası hukukun somut bir parçası haline bürünmüştür. Ardından 1982 BMDHS ile Kıta Sahanlığı kavramının tanımı geliştirilerek deniz hukukundaki yeri belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Hem 1958 CKSS hem de 1982 BMDHS'ye göre Kıta Sahanlığı, kıyıya bitişik şekilde başlayan fakat karasuları alanı dışarısında yer alan su altı, deniz yatağı ve deniz altını ifade eden

derinlik olarak tanımlanabilmektedir. Özellikle BM'ye ilan edilerek belirlenen bir alan değildir, devletler kendi Kıta Sahanlıklarında kendiliğinden hak sahibidir (Kansu 2019: 62-63).

Kıta Sahanlığı; kıyı devletinin ana karasının doğal bir uzantısı olan deniz tabanı ile denizin altında kalan eğimli ve 200 metre derinlikteki deniz yetki alanı olarak tanımlanmaktadır. Hem 1958 CKSS hem de 1982 BMDHS kıyı devletinin Kıta Sahanlığında egemen olduğunu söylemektedir. Kıta Sahanlığının tanımı her ne kadar 1958 CKSS ile belirlenmiş olsa da 1982 yılında imzalanan BMDHS ile düzenlemelere tabii tutulmuştur. Özellikle söz konusu kıyı ülkesi Kıta Sahanlığındaki doğal kaynakların elde edilmesinde hak sahibi görülmüştür. Kıta Sahanlığı tıpkı Karasuları alanı gibi devletlerin ilan etmelerine gerek olmadan sahip oldukları bir bölgedir. Bu nedenle kıyı ülkesi hariç herhangi bir ülkenin bu alanda izinsiz faaliyetler gerçekleştirilmesi uluslararası hukuka aykırıdır. Kıyı devleti kendi Kıta Sahanlığında doğal kaynaklar keşfetme faaliyetlerini sürdürmek için bu alanda tesisler inşa etme hakkına da sahiptir (Erenoğlu 2019: 71-73). Bazı zamanlarda ülkelerin kıta sahanlıkları denizin coğrafi uzantısına göre değişmekte, izobet çizgisinin 150 mil açığına kadar da ulaşabilmektedir. Böyle durumlarda kıyı ülkesinin kıta sahanlığı 350 mil olarak da belirlenebilmektedir. Bu sebeple Kıta Sahanlığı 1982 BMDHS'ne göre en çok 350 mil olabilmektedir (Kütükçü, Kaya 2016: 84).

1958 CKSS'nin imzalanmasıyla birlikte devletlerin kıta sahanlıklarının saptanmasında dış sınırların belirlenmesi önem kazanmıştır. Bu noktada öne çıkan 200 metre derinlik unsuru olmuş, deniz alanında artan teknolojik faaliyetlere bağlı olarak da bu konu uluslararası çerçevede bir takım tartışmaların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Söz konusu sorunu aydınlatan gelişme 1969 yılında Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları olmuştur. Böylece Kıta Sahanlığı kavramı giderek 200 metre derinlik ölçütünden sıyrılarak kıyı ülkesinin deniz altındaki uzantısı olarak nitelendirilmeye başlamıştır. Bu Davalar aynı zamanda kıyı devletinin kıta sahanlığı alanında herhangi bir ilan ve faaliyet geliştirme şartı bulunmadan hak ve egemenliğinin bulunduğunu da tasdik etmektedir (Pazarcı 1989: 321-322).

Kıta Sahanlığı kıyı devletinin haklarının teamül hukukuna dönüştüğü bir alan olmaktadır. Yani kıyı ülkesinin iznine tabii olmadan herhangi bir yabancı geminin kıyı ülkesinin Kıta Sahanlığında doğal kaynak araştırma faaliyetleri gerçekleştirmesi ve işletmesi söz konusu olamaz. 1958 CKSS'ne göre Kıta Sahanlıkları karşı karşıya veya yan yana olan komşu ülkeler bu alanları düzenlerken belirli kıstaslara dikkat etmelidir. Aynı şekilde 1982 yılında gerçekleştirilen BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 83. Maddesi; uluslararası deniz hukukunda sahilleri bitişik veya karşılıklı bulunan devletlerin kıta sahanlıklarının oluşturulmasında Hakkaniyet İlkesine dayanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun uygulanmasında en temel yol Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. Maddesi gereğince tarafların antlaşması ile gerçekleştirileceği öngörüsüdür. Bunun temelinde komşu ülkeler arası barışçıl yollarla çözümler yani anlaşmalar yer alması gerekmektedir. Ancak Sözleşme, karşı karşıya Kıta Sahanlıklarının belirlenmesi sorununa ülkeler arasında net biçimde belirleyici bir yol da çizememektedir. Bu anlamda uluslararası alanda Kıta Sahanlığı alanının belirlenmesinde sorun yaşayan devletlere en iyi örneklerden biri karşılıklı kıyıları bulunan Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizi'nde yaşadıkları problem gösterilmektedir (Doğan 2013: 236).

III.IV. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı

Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının ortaya çıkışında çeşitli ülkelerin adımları itici bir güç olarak kabul edilebilir. Latin Amerika, Asya ve Afrika ülkeleri başta olmak üzere devletler deniz yetki alanlarına ilişkin bir takım uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Uluslararası hukuk penceresinden bakıldığında ise MEB öncelikle 1958 yılında Cenevre Deniz Konferansı'nda deniz yetki alanlarına ilişkin Bitişik Bölge kavramının tartışılmasıyla gündeme gelmiştir. Münhasır Ekonomik Bölge kavramının ortaya çıkışında Kenya'nın BM'ye verdiği resmi öneri de önemli bir etmen olmuştur. Bu şekilde BM Deniz Yatağı Komitesi'nde MEB terimi tartışılmaya başlanmış, ardından 1982 senesinde oluşturulan BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne girmiş bir kavramdır. 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamında 55. ve 75. Maddeler arasında şekillenerek MEB kavramı uluslararası hukukun bir parçası haline gelmiştir. 1982 yılında imzalanan BM Deniz Hukuku Sözleşmesi zamanla tüm ulusların kabul ettiği bir anlaşma niteliği taşımaktadır. Bu durum Uluslararası Hukuk'un kaynaklarının sürekli ve istikrarlı olarak tekrar etmesi sonucu teamül hukuku haline gelmiştir. Dolayısıyla anlaşmaya yalnızca taraf olan devletler değil, taraf olmayan uluslar da uygun davranmalıdır. Deniz yetki alanlarının paylaşılmasına ilişkin sorun yaşayan devletlerin başvurduğu Uluslararası Adalet Divanı'nın aldığı kararlar da, MEB kavramının örf adet hukuku olarak kabul edilerek söz konusu devletlerin kendi deniz yetki alanları olduğunu gösterir biçimdedir. Bu sebeple sözleşmeye taraf olmayan devletler de BM'ye MEB ilanında bulunabilirler. MEB alanı ne açık deniz ne de karasuları alanı içerisinde değerlendirilir, kıyı devletinin karasularına bitişik ve belirli bir hukuki rejime sahip olan bir alandır.

1982 BMDHS'ye göre MEB kavramı; kıyı devletinin esas hatlardan itibaren başlayarak 200 mil kadar uzanan deniz yatağında, deniz yatağının üstünde ve toprak altında bulunan canlı cansız tüm kaynaklardan hak elde etmesini ve bu bölgede araştırmalar yapabilme yetkisi kazanmasını sağlar. Böylece kıyı devleti MEB'de hem ekonomik hem de egemen oluşundan dolayı idari ve yargı yetkilerine sahiptir (Kansu 2019: 63). Bu kavramın bazı ülkelerin balıkçılık faaliyetlerine ilişkin faaliyetleri sorası ortaya çıktığı da bilinmektedir. 1982 BMDHS'ne göre kıyı devletinin MEB alanında gerçekleştirilecek tüm faaliyetler söz konusu kıyı devletin iznine tabiidir. Aynı zamanda uluslararası hukuka göre ülkeler karasuları alanlarını belirledikleri gibi MEB alanlarını kendileri belirleyemezler. 1982 Sözleşmesi MEB alanının, kıyı devletince BM'ye ilan edilerek ve diğer kıyıdaş ülkelerle karşılıklı anlaşmalar yaparak belirlenmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Ayrıca 1982 BMDHS'nin 58. Maddesine göre diğer devletler de MEB içerisinde çeşitli haklara sahiptir. Yani kıyı devleti kendi MEB'inde tam egemen değildir (Ece 2017: 83). Bu durum 1982 BMDHS'nin 56. Maddesinde özellikle kıyı ülkesinin MEB'inde, diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerini göz ardı etmemek gerektiği şeklinde de açıkça vurgulanmıştır. Bu noktada aslında günümüzde yaşanan MEB tartışmalarında da kıyı devletinin kendi hak ve yükümlülüklerini vurgularken, diğer devletlerin haklarını önemsememesi esasen uluslararası deniz hukukuna da aykırıdır. Herhangi bir devletin MEB alanında diğer tüm devletlerin seyrüsefer hakkı ve uçuş serbestlikleriyle birlikte petrol boru hatları ve kabloları döşeme hakları da bulunmaktadır. Fakat kıyı devletinin hak ve yükümlülüklerini göz ardı etmemeleri gerekmektedir. Bunun dışında MEB'de bir başka devlet, söz konusu kıyı devletinin izni dâhilinde çeşitli kaynakları arama çalışmalarında bulunabilmektedir. Bunu aralarında yapacakları anlaşmalar veya sözleşmelerle uluslararası hukuka uygun bir biçimde gerçekleştirebilirler. Devletler

deniz yetki alanlarını belirlemede hakkaniyet ilkesine bağlı kalarak antlaşma dışı yöntemler de uygulayabilmektedir (Özbilenler 2015: 34).

1982 BMDHS aynı zamanda bitişik ve karşılıklı kıyıları olan kıyı devletleri arasında MEB alanlarının belirlenmesine yönelik hakkaniyete uygunluk tanımı yapmaktadır. Kıyı devletleri ikili veya çok taraflı anlaşmalarla MEB alanlarını belirleyebilirler. Söz konusu devletler uzlaşıncaya dek geçici düzenlemeler yapabilme hakkına sahiptir. Fakat kıyı ülkeleri arası anlaşmazlıkların devam etmesi halinde uluslararası hukukun öngördüğü üzere Uluslararası Adalet Divanı'nın 38. Maddesi uyarınca uyuşmazlıklara karşı çözüm yolları benimsenebilir, uyuşmazlık komisyonu kurulabilir. Komisyondan çıkan karar ihtilafa düşen kıyı devletlerinin uzlaşmasını sağlayamadığı zaman ise konu ancak tarafların karşılıklı rızaları ile uluslararası yargı yoluna başvurmaları şeklinde çözülebilir (Arıdemir, Allı 2019: 191-192). Devletler için MEB alanı diğer deniz yetki alanlarıyla karşılaştırıldığında tıpkı Karasuları gibi büyük bir öneme sahiptir. Çünkü deniz yatağını ve deniz tabanı altını da ifade etmesi sebebiyle kıyı ülkesine işlevsel açıdan daha büyük bir alan açarak, bu bölgeden ekonomik faaliyetlerle yararlanması için bir fırsattır. Kıyı devletinin MEB alanında petrol veya doğal gaz gibi bir enerji kaynağı keşfetmesi halinde diğer devletlerin ulaşımını etkilememesi şartıyla bu bölgede suni ada ve tesis kurabilme yetkisi de bulunmaktadır. Diğer devletler, bir kıyı devletinin MEB'inde izinsiz bir şekilde doğal kaynak araştırması yapamaz ancak tıpkı açık denizlerde olduğu gibi çeşitli haklara sahip olabilmektedir (Erenoğlu 2019: 76-78). Kıyı ülkesinin MEB'inde ekonomik faaliyetler gerçekleştirme amacıyla kurmuş olduğu tesis ve suni adaların herhangi bir deniz yetki alanları bulunmaz. Ayrıca kıyı ülkesi MEB alanında oluşacak kirliliği engellemeye dayalı düzenlemeleri de uluslararası deniz hukuku çerçevesinde gerçekleştirebilir. Buna ilaveten kıyı devletinden MEB alanında diğer devletler tarafından bilimsel anlamda yapılacak çalışmalara da müsaade etmesi beklenmektedir. Kıta Sahanlığı'ndan farklı olarak MEB sınırlandırmasında deniz yatağı üzerindeki sularda da kıyı devletinin hak ve yükümlülükleri bulunmaktadır (Kütükçü, Kaya 2016: 85-86).

1982 BMDHS ile deniz hukukuna kazandırılan MEB kavramı, Kıta Sahanlığı kavramının tanımlamasını değiştirmemiş, bu anlaşma ile Kıta Sahanlığının açıklanmasında en temel esaslar jeolojik bir tanımlamanın bulunması ve mesafe ölçütünün bulunması olmaktadır. Dolayısıyla 1982 BMDHS Kıta Sahanlığı kavramına yeni bir unsur eklememiş, MEB kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte Kıta Sahanlığı ve MEB alanları arasında doğabilecek anlaşmazlıkların kolaylıkla çözümlenmesi amaçlanmıştır. Kıta Sahanlığı alanının belirlenmesinde devletler hakkaniyete dayalı prensipler benimsemeli ve doğal uzantı unsurunu dikkate almalıdır (Başeren 1995: 38).

III.V. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Temel Prensipler

Devletler, kıyıları bulunan bölgelerde birbirleri arasında deniz yetki sınırlandırmaları yaparken çıkar çatışmalarına düşebilirler. Özellikle ülkeler uluslararası hukuk çerçevesinde tıpkı kara suları alanları gibi Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge alanları belirleyerek egemenliklerini artırmak isterler. Bölgelerinde kendi sahip oldukları çıkarlarıyla çatışan diğer yabancı ülkelerin çıkarlarının var olması, söz konusu sahada deniz yetki alanlarının belirlenmesini zorlaştıran bir sorunu beraberinde getirir. Bu noktada başvurulması gereken 1982 BMDHS olmaktadır. Uluslararası Deniz Hukuku; kıyı devletlerinin sınırlandırma alanlarını belirlerken hakkaniyete uygun metotlar

benimsemeleri gerektiğini dikte eder. Buna karşın Deniz Hukuku Sözleşmesi devletlerarasında hakkaniyete dayalı bir sınırlandırma şeklini somut biçimde belirli kurallara bağlamamıştır. Bu nedenle Uluslararası Adalet Divanı tarafından görülen deniz yetki alanlarındaki uyuşmazlık davalarının sonucu olan kararlar da devletlerin deniz hukuku alanında sınırlandırma uygulamalarına ilişkin önemli bir rota oluşturmaktadır. Dolayısıyla UAD kararlarından yola çıkarak çeşitli sınırlandırma prensipleri belirlenmiştir. Bunlar; Hakkaniyet, Eşit Uzaklık, Coğrafyanın Üstünlüğü, Oransallık ve Kapatmama İlkeleri olarak sıralanabilir. Bunların dışında kıyı devletlerinin arasındaki diğer durumları barındıran Özel Koşullar da göz ardı edilmemesi gereken bir diğer prensiptir.

III.V.I. Hakkaniyet İlkesi

Hakkaniyet İlkesi uluslararası alanda deniz yetki alanlarının belirlenmesi hususunda uzun yıllar boyunca zımni olarak uygulanmakta idi. Pozitif hukuk kuralı olarak uygulanmaya başlamasında en önemli nokta Almanya, Hollanda ve Danimarka arasında cereyan eden Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası olmuştur. Fakat her olaya göre aynı biçimde kabul edilmemekte ve hakkaniyet ilkesi uygulamaları değişebilmektedir. Dolayısıyla Uluslararası Adalet Divanı İçtihatları bu konuda en önemli uluslararası hukuk kaynağı olarak benimsenmektedir. Bu çerçevede Hakkaniyet İlkesi soyut bir manayı içermekten çok, tutarlı biçimde gerçekleşmesi gereken adaleti simgelemektedir (Kütükçü, Kaya 2016: 86). 1982 BMDHS'nin Hakkaniyet ilkesini temel alarak devletlerin deniz yetki alanlarını belirlemesi gerektiğini vurgulamasına rağmen bu ilkenin uygulanmasının somut bir görünüme sahip olmaması beraberinde yargı kararlarının bu ilkeyi destekleyici bir role sahip olduğunu anlamamızda en önemli kıstas olmaktadır (Acer 2019: 11).

1982 BMDHS'nin 74 ve 83. Maddeleri gereğince kıyıları bitişik veya karşılıklı olan ülkelerin Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge alanlarını belirlemeleri, Hakkaniyet ilkesine uygun ve taraflar arası anlaşma yolu ile gerçekleştirilmelidir. Hakkaniyet İlkesi çerçevesinde gerçekleşen ve ilk önemli adım olarak değerlendirilen 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası sonrasında görülen 1977 İngiltere- Fransa Kıta Sahanlığı Davası ve 1993 Grönland- Jan Mayen Davasında da deniz yetki alanlarının belirlenmesinde Hakkaniyete uygunluk benimsenmiştir (Doğru 2015: 521-522). Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası kapsamında bakıldığında mahkeme kararıyla; deniz alanlarının devletlerin tek taraflı kararlarıyla belirlenemeyeceğine, antlaşmalar veya üçüncü bir mercii tarafından bu sınırlandırmaların gerçekleştirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. İngiltere- Fransa Kıta Sahanlığı Davasında da Hakem Heyeti özel koşulların dikkate alınması gerektiğini vurgulayarak, her olayın kendi içerisinde değerlendirilerek Hakkaniyet ilkesine uygun bir sonucun benimsenmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bunlara ilaveten ABD- Kanada Maine Körfezi Davası sonucunda da bölgenin coğrafi koşulları ve diğer özel şartlar dikkate alınarak hakkaniyet ilkesine uygunluk çerçevesinde her durumun kendi dimanikleriyle değerlendirilmesi gerektiğine vurgular yapılmıştır. Böylece Hakkaniyet İlkesi için standart kriterleri barındıran bir ilke ve yöntem biçimi olmadığını söylemek mümkündür. Söz konusu yargı kararlarının verdiği sonuçlar ve belirtilenler üzerine Hakkaniyet Prensibi; sınırlandırma yapılabilmesi için geniş bir çatı oluşturarak bu alanların belirlenmesinde gerçekleştirilecek usülü belirleyen bir ilkedir. Bu usül her olayın içerisinde barıdırdığı özel koşullar dikkate alınarak farklı şekillerde belirlenebilmekte, herhangi bir olay için en uygun olan metotun uygulanması durumuna dayanmaktadır. Bu noktada Eşit Uzaklık ilkesi de Hakkaniyet İlkesinin içerisinde barındırdığı bir

prensip olarak kabul görmektedir. Çünkü uluslararası hukuka uygun olarak yapılacak her deniz yetki alanı sınırlandırması esasen Hakkaniyete uygunluk içermelidir. Eşit Uzaklık ve Özel Durumlar İlkelerinin bir olayı açıklığa kavuşturmada yetersiz kaldığı zamanlarda Hakkaniyet İlkesi perspektifi benimsenmesi gerektiğine 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda da parmak basılmıştır (Kaya 2007: 70-75). Hakkaniyet ilkesinin hangi prensipleri içerdiği hala uluslararası hukuk çerçevesinde bir tartışma konusu olmaktadır.

III.V.II. Eşit Uzaklık İlkesi

Eşit Uzaklık İlkesi karşılıklı kıyıları bulunan iki devletin karasuları alanı, sınırlandırmaya tabii tutulan alandan daha genişse, sınırlandırma yapılacak alan karasuları esas hattına en yakın noktaya eşit uzaklıkta bulunan hat temel alınarak uygulanır. Bu ilkenin iki devlet arasında sınırlandırma çerçevesinde var olan herhangi bir anlaşma veya özel durumlar olmaksızın uygulanması deniz yetki alanlarının belirlenmesinde önemli bir husustur (Erenoğlu 2019: 83). Aynı zamanda Uluslararası Adalet Divanı kararlarına göre Eşit Uzaklık İlkesinin uygulanması zaruri olmadığı gibi, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin ülkeler arasında hakkaniyetin sağlanmasına vesile oluyorsa benimsenmesi gereken bir metot olarak kabul edilmektedir (Kütükçü, Kaya 2016: 86).

III.V.III. Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi

Uluslararası alanda bir devletin deniz yetki alanlarına sahip olabilmesinde denize kıyısı bulunması bir ön şart olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple deniz yetki alanlarının belirlenmesinde temel alınacak prensiplerden biri de Coğrafyanın üstünlüğü ilkesidir. Bu prensip de özellikle yargı kararlarında ön plana çıkmıştır. En önemli adım 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası ile atılmış, bu davada bir ülkenin deniz yetki alanlarının belirlenmesinde önceliğin coğrafyaya uygun olarak eşit uzaklık ilkesinin benimsenmesi veya diğer yolların benimsenmesi gerektiği vurgulanmıştır (Erenoğlu 2019: 109). Coğrafyanın Üstünlüğü ilkesinde coğrafya kelimesiyle ifade edilen anlam ise ülkeler arasındaki söz konusu sınırlandırmaya ilişkin anakara alandır ve bu alanda devletlerin sahip oldukları anakara kıyılarının uzunluğu da deniz yetkilendirme alanlarının sınırlandırılabilmesine ilişkin temel alınan coğrafi hususu ifade etmektedir. Bunun dışında ülkelerin kıyı şeridindeki girinti ve çıkıntıların yarattığı durumlar da bir diğer coğrafi hususu içermektedir (Acer 2019: 11). Bu çerçevede deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin yargı kararların alınmasında da genellikle iki ülkenin anakarasının sahip olduğu coğrafi özelliklere uygunluğun belirlenmesi dikkat çekmektedir. Bu kapsamda yapılan mahkeme kararlarının genelinde iki ülke arasında eşit uzaklık çizgisi kuralının uygulanması kararlaştırılmaktadır. Coğrafyanın Üstünlüğü ilkesini açıklayan en güzel yargı kararlarından biri Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda görülmektedir. Bu Davada Coğrafyanın üstünlüğüne ilişkin coğrafyanın yeniden şekillendirilemeyeceğine dair bir vurgu yapılmıştır (Kaya 2007: 76-77).

Coğrafyanın Üstünlüğü ilkesi çerçevesinde yargı kararlarına baktığımızda Libya- Malta Davası ve Jan Mayen Davası önemli bir örnek teşkil etmektedir. Libya- Malta Davasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında söz konusu alana ilişkin bir vurgu yapılmış, Jan Mayen Davasında ise sınırlandırılma gerçekleştirilecek bölgenin bir okyanus parçası olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede Coğrafi Üstünlük ilkesiyle esas alınan kastın kıyı ülkelerinin anakaralarının coğrafi

özellikleri ve kıyı uzunlukları olduğu görülebilmektedir. Coğrafi üstünlüklerin önemli belirleyicilerinden biri de kıyı ülkelerinin sahil yapısıdır. Sahil yapısı iki unsur üzerine şekillenmiştir. Buna göre; kara denize hakimdir ve bu hâkimiyetini denizle buluştuğu kıyılar aracılığıyla kurmaktadır. Sahil faktörü; karşı karşıya veya bitişik yapılı, İçbükey veya dışbükey yapılı ve kıyının genel doğrultusu olmak üzere üç farklı şekilde incelenmektedir (Doğru 2015: 529).

III.V.IV. Oransallık İlkesi

Deniz Hukukunda devletlerin deniz yetki sınırlandırmalarının belirlenmesinde hakkaniyete uygunluk açısından Oransallık ilkesi önemli bir role sahiptir. Bu ilkenin amacı iki ülkenin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile bu ülkelere belirlenecek Kıta Sahanlığı ve MEB alanları arasındaki oranların birbirine yakın olmasını sağlamaktır (Kaya 2007: 82). UAD için Oransallık prensibi başlangıçta eşit uzaklık metotuna dayalı bir şekilde hakkaniyeti sağlama amaçlı başvurulacak son unsur olarak görülmekteydi. Ancak uluslararası yargı kararları Oransallık İlkesine, UAD'nin bu değerlendirmesini değiştirecek yeni bir boyut kazandırmıştır. Yargı kararları Oransallık İlkesinin hem coğrafi hem fonksiyonel olarak etkin bir unsur olduğunu öne çıkarmıştır. Bu durum Oransallık prensibine hem hakkaniyetin sağlanmasının test edilmesi hem de eşit uzaklık çizgisinin hakkaniyetin sağlanması adına düzenlenmesi özelliklerini yüklemiştir (Doğru 2015: 530).

Oransallık ilkesinin hakkaniyeti test eden bir unsur değil, hakkaniyeti sağlamakla ilgili bir şart ve zorunluluk olduğuna ilişkin yargı kararları da bulunmaktadır. Çünkü bu prensibin en temel görevi devletler arası sınırlandırma yapılırken hakkaniyeti sağlayabilmektir (Kütükçü, Kaya 2016: 88). Oransallık İlkesi başlı başına bir sınırlandırma metotu olarak kabul edilmemektedir. Bu ilke ile daha evvel belirlenmiş olan alanın yeniden düzenlenmesine gerek olup olmadığı kontrol edilmektedir. Dolayısıyla geçici manada belirlenmiş bir sınırlandırma alanı Oransallık prensibiyle de gözden geçirilerek hakkaniyete uygun bir biçimde bu alana ilişkin değerlendirme yapılması gerekliyse düzeltilmesi gerekmektedir. Ancak Oransallık ilkesi çerçevesinde yargı kararlarında iki ülke arasında hakkaniyete uygun bir değerlendirme yapılırken bölgedeki diğer bir üçüncü devletin deniz yetki alanlarına ilişkin çıkarlarının gözardı edilebilmesi önemli bir sorun teşkil edebilmektedir (Erenoğlu 2019: 113).

III.V.V. Kapatmama İlkesi

Deniz yetki alanlarının belirlenmesinde benimsenen bir başka ilke Kapatmama İlkesidir. Bu ilkeye göre bir kıyı devletinin yakınındaki bir deniz alanını başka bir devlete bırakılması durumu hakkaniyete uygun bulunmaz. Dolayısıyla kıyı ülkeleri arası sınırlandırma yapılırken buna söz konusu olmuş olan ülkenin deniz alanlarını kapatacak bir karar verilmemesi gerekmektedir. Bu duruma en iyi örneklerden biri Kanada- Fransa Davası olmaktadır. Dava sonucuna göre Kanada kıyılarının sahip olduğu deniz alanlarını kapatmaması gerekçesiyle Fransız Adalarına bu bölgede istedikleri bir yetki alanı verilmemiştir (Kaya 2007: 85-86). Kapalı ve yarı kapalı denizlerde bulunan adalar için de sınırlandırma çizgisi aynı şekilde geçerli olmaktadır. Yani anakara ülkesinin kıyı alanına yakın olan alan bu devlete bırakılması gereken alandır ve bu devletin Kıta Sahanlığı alanının korunması demektir. Eğer bu kıyı ülkesine bırakılması gereken alan, yine o alanda bulunan ve başka bir ülke egemenliğinde

olan bir adaya tahsis edilirse bu benimsenen yöntem uluslararası deniz hukuku açısından hakkaniyet içermemektedir (Doğru 2015: 534).

Kapatmama metodunun uygulanması tıpkı Oransallık metotu gibi mecburi olmamakla birlikte, kıyı devletinin kendi kıyılarına yakın durumda bulunan alanların kontrolünü kaybetmesini sağlamak hakkaniyete zıt düşecek olduğundan Kapatmama İlkesi önemli bir öneme ve özelliğe sahiptir denilebilir. Ancak bazı durumlarda bu metotun benimsenmesi de yine uluslararası hukuk açısından uygun olmayabilir. Bu gibi durumlarda her olayın kendi sahip olduğu dinamikler dikkate alınmalı ve ancak bu şekilde Kapatmama metotunun uygulanması veya uygulanmaması kararı verilebilmektedir (Kütükçü, Kaya 2016: 88). Bu aykırı duruma verilebilecek örneklerden birisi doğal uzantı esasının temel alınarak oluşturulduğu Kıta Sahanlığı belirlemelerinde, ülkelerin kıyılarının yakınlığı veya uzaklığı göz önüne alınmayarak her ülkenin doğal uzantısı şeklinde kabul edilen alanların bu ülkenin egemenliğine tahsis edilmesidir (Erenoğlu 2019: 115).

III.V.VI. Diğer Koşullara İlişkin Prensipler

1969 yılında gerçekleşen Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası sonucunda deniz yetki alanlarının belirlenmesinde etkili olan ilkelerin uygulanmasında hukuki bir zaruriyet doğmadığı belirtilmiştir. Deniz yetki alanlarının belirlenmesinde ülkeler arasında dikkate alınması gereken diğer koşullara ilişkin prensipler her duruma göre farklılıklar gösterebileceği için sınırsız olabilmektedir. Bunlara 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesinde; İlgili ve Özel durumlar adı verilmiştir. İlgili durumlar coğrafi değerendirmeleri baz alırken, özel durumlar coğrafi olmayan durumları ifade etmektedir (Doğru 2015: 526-527).

Bu anlamda ilk olarak yalnızca coğrafi unsurların dikkate alınarak benimsenecek sınırlandırmalar hakkaniyetten uzak olabilmektedir. Bu sebeple coğrafi unsurlar dışında bir takım prensiplerin de devletlerarası deniz yetki alanlarının belirlenmesinde etkili ve önemli olduğu bilinmelidir (Acer 2019: 11). Dolayısıyla deniz hukuku kapsamında sınırlandırmaya ilişkin yargı kararlarında doğal kaynaklar önemli bir role sahip olmuştur. Bunun nedeni kıyı ülkesinin Kıta Sahanlığı ve MEB alanlarında doğal kaynak arama ve üretme hakkının bulunması başı çekmektedir. Bölgedeki doğal kaynakların ülkeler arasında sınırlandırma yapılırken eşit biçimde paylaştırılamaması sonucu hakkaniyetsiz bir sınırlandırma yapılmış olur. Bu noktada kıyıdaş ülkeler arası önceden gerçekleştirilmiş olan anlaşmalar ve kıyı devletlerinin bu sahaları ruhsatlandırmış olması gibi unsurlar da göz önünde bulundurulmalıdır (Erenoğlu 2019: 111-112).

İkinci olarak kıyıdaşlar arası deniz yetki alanlarının belirlenmesinde bir önemli husus da Adalar olmaktadır. 1982 BMDHS ile Adalara tanınan yetki alanları; adanın konumu, yüzölçümü, nüfusu ve anakaraya yakınlığı gbi faktörler dikkate alınarak gerçekleştirilir. Söz konusu sınırlandırmaya tabii olan adanın egemenliği hangi devlete aitse o devletin anakarasına olan yakınlık veya uzaklık durumu önemli bir faktördür. Yakınlık durumunda etkinin çok veya az olduğu saptanırken, yanlış taraftaki adalar yani egemenliğinin ait olduğu devlete değil yabancı bir devletin anakarasına yakın konumda bulunan adalar hususunda ise devletler arasında büyük anlaşmazlıklar yaşandığı görülebilmektedir. UAD kararlarına bakıldığında yanlış taraftaki adalara yetki alanları ya sınırlı bir şekilde verilmekte ya da hiç verilmemektedir. Buna en iyi örneklerden biri İngiltere- Fransa

Davası sonucunda görülmektedir. Mahkeme İngiltere'nin Fransa'ya daha yakın olan Kanal Adasına 12 millik bir Kıta Sahanlığı hakkı tanımıştır. Ayrıca dava sonucunda coğrafi konumun Kıta Sahanlığı alanı edinebilme anlamında negatif bir unsur olduğunu da vurgulamaktadır (Kaya 2007: 79). Buna rağmen nadiren de olsa söz konusu adanın yüzölçümünün geniş ve popülasyonunun fazla olması durumunda adadaki sosyo ekonomik yaşamın gözardı edilemeyerek sınırlandırma anlamında tam etki sağlandığı da görülebilmektedir. Buna en iyi örnek Greenland Adası olmakta, ancak dünyanın en büyük adası olduğu da unutulmamalıdır (Kütükçü, Kaya 2016: 87). Bu durumda coğrafi şartların dışında, ekonomik ve güvenlik şartlarının da deniz yetki alanlarının belirlenmesinde yapılacak sınırlandırmaları etkilediği görülmektedir.

IV. DOĞU AKDENİZ ENERJİ DENKLEMİNDE TÜRKİYE'NİN VE YUNANİSTAN'IN UYGULADIĞI ENERJİ POLİTİKASI

IV.I. Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde Türkiye'nin Uyguladığı Enerji Politikası

Dünyanın merkezi, kalpgâhı olarak nitelenen Akdeniz'de enerji keşiflerinin başlamasıyla birlikte çeşitli küresel ve bölge içi aktörler de bu bölgede faaliyetlerini artırmıştır. Bu durum Doğu Akdeniz'in uluslararası alandaki stratejik önemini daha da belirginleştirmiş ve bölgedeki enerji rekabeti giderek bir sorun haline gelmiştir. Bunun en temel sebebi; Doğu Akdeniz ülkelerinin enerji ihtiyaçlarını ithalata bağımlı bir biçimde karşılamayı sona erdirmek istemeleri ve daha da ötesi bölgeden elde edilecek enerji üretimleri ile uluslararası pazarda önemli birer enerji ihracatçısı haline gelme amacına sahip olmasıdır. Bu nedenle bölgedeki hareketlenme 2000'li yıllarla birlikte artış göstermiş, günümüze dek uluslararası alanda en çok tartışılan rekabet alanlarından biri haline gelmiştir. Doğu Akdeniz'in en uzun kıyı şeridine sahip olan kıyı ülkesi Türkiye, bölgede gerçekleşen enerji keşiflerine dâhil olmak ve işbirlikleri ile oluşturulan bölgesel enerji denkleminde yer edinebilmek için gereken adımlar açısından zamanı diğer kıyıdaş ülkelere nazaran daha talihsiz bir şekilde değerlendirmiştir. 2000'li yıllar öncesi bölgede aktif bir politika yürütmeyen Türkiye'nin 2010 yılı ve sonrasında daha aktif bir biçimde Doğu Akdeniz'de var olduğunu ancak sondaj faaliyetlerine başlama noktasında 10 yıl kadar geç kalındığı söylenmek de mümkündür. Bu durum Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki konumunu geri plana itmiş ve bölgede ona karşı politikalar yürüten cepheler arası işbirliklerini de kolaylaştırmıştır (Deniz Bülten, 2019). Genel itibariyle bakıldığında Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasında uzun vadede gecikmeler yaşanmasında en önemli etken, yine Türkiye'nin iç politikada yaşadığı sorunların yoğunluğu dolayısıyla dış politikaya gerekli önemin verilemeyişi olarak nitelendirilebilir. Bölgede yapılan ilk keşiflerin 1960 yılına dayanması ve diğer kıyı devletlerinin Doğu Akdeniz'de bugün uyguladıkları aktif politikalarının temelinin uzun yıllar öncesine dayanmasına nazaran Türkiye'nin geç kalınmış Doğu Akdeniz politikasında; tarihsel süreçte yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, ülke ekonomisinde meydana gelen sıkıntılar, yaşanan askeri muhtıralar, ülke içi terörizm faaliyetlerine karşı uzun vadede mücadeleler verilmesi, Arap Baharı'nın komşu ülkelerine etkileriyle birlikte dolaylı olarak Türkiye'nin güvenliğinin tehdit edilmesi sorunu ile sınır bölgelerinde konuşlanarak ulusal güvenliği tehdit eden terörist gruplar gibi çeşitli nedenler gösterilebilir. Özellikle 2001 yılı sonrası Kıbrıs'ın güneyinde zengin enerji kaynaklarının keşfi başta kıyı ülkelerinden Türkiye ve Yunanistan olmak üzere hem diğer kıyıdaş ülkelerin hem de büyük aktörlerin bölgeye olan ilgilerini arttırmalarını sağlamıştır. Bölge ülkeleri içerisinde Türkiye, Doğu Akdeniz'i kara, deniz ve hava yolu açısından kontrol edebilecek en avantajlı coğrafi konuma sahip olan ülkedir (Yıldız 2008: 68). Ancak Türkiye'nin manevra alanını daraltmaya çalışan çeşitli bölgesel ve bölgesel aktörler, ittifak grupları ve işbirliklerinin varlığı dikkat çekmektedir. Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belirlenmesi hususunda kıyıdaş devletlerin rekabetinin başlangıcı olarak 2003 yılında GKRY'nin bölgedeki adımları gösterilmektedir. Türkiye 2011 yılında KKTC ile imzaladığı sınırlandırma antlaşmasına dek Doğu Akdeniz'de denizlerin paylaşılması konusunda etkin bir aktör olmamıştır. Bu süre zarfında bölgede Türkiye herhangi bir kıta sahanlığı ve MEB ilanı gerçekleştirmese de çeşitli yollarla burada uluslararası hukuktan doğan haklarının bulunduğunu belirtmiştir. Türkiye bölgedeki

deniz yetki alanlarının belirlenmesinde bütün Doğu Akdeniz ülkeleri arası anlaşma yolunun benimsenmesinin ancak uluslararası hukuka uygun olacağını savunur (Yaycı 2012: 31-33). Bu noktada Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının şekillenmesinde kendi kıta sahanlığı ve MEB alanlarına ilişkin haklı mücadelesiyle birlikte elbette yavru vatanın çıkarları da yer almaktadır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki ilk önemli adımı; kendi kıta sahanlığı sınırlarında yer alan Rodos Adası'nın güneydoğusundaki petrol arama alanlarında TPAO'na ruhsatlandırma işleminin gerçekleştirilmesi olmuştur. Ardından bölgedeki ikinci kilit adım olarak 2002 yılında yine Türkiye'nin kendi kıta sahanlığı alanı içerisinde bir bölgede Norveçli bir şirketi temsilen bulunan bir araştırma gemisinin, Türk savaş gemisinin ikazı ile söz konusu bölgeden uzaklaştırılması olarak gösterilmektedir. Bu adımlarla esasen Türkiye; bölgede kendi haklarının yok sayılmasına karşı net bir tavır sergileyerek, sesi daha gür çıkan bir aktör olarak Doğu Akdeniz'de kendini göstermiştir. Bunlara ilaveten, Türkiye'nin bölgede aktif bir aktör olarak bulunmasında önemli bir kıvılcım olarak GKRY tarafından 2007 yılında çıkarılan bir yasa ile bölgede 13 ayrı petrol arama sahasını ruhsatlandırılmasına karşı benimsenen dış politika uygulamaları da gösterilebilmektedir. GKRY'nin tek taraflı bir biçimde deniz yetki alanlarını belirlemesi ve bu alanları çeşitli çok uluslu enerji şirketlerine ruhsatlandırmasına karşı Türkiye aynı yıl TPAO'ya kendi MEB'inde yer alan sahalarda petrol ve doğal gaz arama izni vermiştir. Böylece TPAO, Kıbrıs'ın batısında arama ve sismik araştırma faaliyetlerine başlamış, böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'deki enerji politikası çeşitli uygulamalarla birlikte çok yönlü olarak günümüze dek aktif bir biçimde şekillenmeye başlamıştır. Aynı yıl BM'ye bir nota vererek Doğu Akdeniz'de ikili ve üçlü şekilde deniz yetki alanlarının paylaşılmasının hakça olmadığını, deniz yetki alanlarının belirlenmesinde tüm kıyıdaşların uzlaşı halinde bulunması gerektiğini savunmuştur (Aslan, Doğu Akdenizde MEB ve Bölgelerin Paylaşımı Sorunu, 2019). Türkiye bu tutumu, sahada GKRY'nin Türkiye'nin haklarını gasp eden bu tavrına karşı sert bir duruş sergilemesi ve uluslararası hukuktan doğan kendi haklarını koruma gayreti açısından önem arz etmektedir. Özellikle Kıbrıs'ın güneyinde keşfedilen petrol rezervleri sonrası GKRY bölgede Türkiye'yi yok sayan politikaları uygulamaktadır. Bu noktada GKRY'nin en önemli hamlelerinden biri; Mısır ile 2003 yılında imzalanan MEB antlaşması olarak söylemek mümkündür. Bu anlaşma Mısır'ın jeopolitik açıdan daha avantajlı olmasına rağmen Mısır lehine bir durum yaratırken, GKRY'nin lehine bir harita çizmektedir. Türkiye söz konusu anlaşmayı tanımamaktadır. GKRY de tıpkı Yunanistan gibi Rodos- Meis- Kıbrıs adalarının güneyine ilişkin uyguladıkları politikalarla Türkiye'nin kıta sahanlığı alanını yok saymaktadır (Akbaş, Gedik 2015: 429-431). Buna karşılık Türkiye 2004 yılında BM'ye bir nota vererek, bu anlaşmayı tanımadığını çünkü bölgede başından beri fiili egemenlik haklarının bulunduğunu bildirmiştir. Türkiye özellikle Kıbrıs meselesinde KKTC'nin uluslararası hukuktan doğan haklarını korumayı amaçlamış fakat GKRY ve Yunanistan'ın bölge denkleminde edindikleri kazanımlara karşın 2010 sonrası ancak kendisine karşı oluşturulan ittifaklara binaen önemli adımlar atabilmiş, bu sebeple birçok siyaset bilimciye göre Doğu Akdeniz politikasında geç kalmıştır. Bu noktada 2011 yılında KKTC ile GKRY'nin tek taraflı politikalarına karşı bir işbirliği kararı alınmıştır. Aynı zamanda 2014 yılı içerisinde yapılan bir MGK toplantısında Ege ve Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarına ilişkin gelişmeler dikkate alınmış, ilerleyen süreçte de Türk kıta sahanlığı ve KKTC'nin hak sahibi olduğu sahalarda çıkarların gözetilmesi konusunda kararlılık direnci oluşturulmuştur. Bu karar sonrası Türkiye araştırma

gemilerinden biri olan Koca Piri Reis ile Kıbrıs'ın güneyindeki Afrodit sahasında, TPAO öncülüğünde sismik araştırmalar yapmaya başlamıştır. Berberinde yine 2014 yılında Doğu Akdeniz'deki sismik araştırmalara askeri gemiler de eşlik etmiş böylece bölge Türkiye için hem ekonomik hem siyasal hem de askeri açıdan önemli bir boyuta girmiştir. Böylece Doğu Akdeniz artık Türkiye için ulusal güvenlik meselesi haline bürünmüştür (Alptekin 2019: 17-19). Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sismik araştırmalarına eşlik eden askeri varlığı esasen bölgedeki fiili varlığının uluslararası arenaya önemli bir mesajı olarak nitelendirilebilir. Ayrıca diğer bölge içi aktörlerin askeri gemilerinin de Doğu Akdeniz sularında yer alması, Doğu Akdeniz'in yalnızca politik ve ekonomik bir boyutta değil aynı zamanda askeri bir öneme haiz olarak da gündeme gelmesine sebep olmuştur.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de anavatanın güvenliği ve hakları ile yavru vatanın çıkar ve yetkilerine ilişkin mücadelesine karşın Doğu Akdeniz'de güçlü bir Rum birliği[1] olduğu göze çarpmaktadır. Öyle ki Yunanistan ve GKRY eşgüdümlü politikalar sergileyerek, bölgesel denklemde daima yan yana yer alarak paralel politika uygulamaları gerçekleştirmektedirler. Bu noktada Kıbrıs Adası hem Türkiye hem de Yunanistan için Doğu Akdeniz'de çok önemli bir stratejik unsur olmaktadır. Yunanistan ana karası Doğu Akdeniz'de bulunmadığı halde bölgedeki Türkiye karşıtı söylemleri çoğunlukla GKRY'nin attığı adımların ardında durarak sergilemektedir. Bu noktada GKRY'nin MEB alanlarını KKTC'yi yok sayarak belirlemesi Türkiye tarafından tepkiyle karşılanırken, Yunanistan tarafından daima korunmuştur. Kıbrıs her iki ülkenin de ortak bir paydası olması nedeniyle her iki ülkenin de garantör statüsünde bulunduğu bu alanda söz hakkı bulunmaktadır. Ancak en temel sorun KKTC'nin uluslararası arenada tanınmıyor olmasıdır. Bu doğrultuda Türkiye'nin KKTC ile işbirliği içerisinde bir Doğu Akdeniz politikası yürütmesi uluslararası alanda elini yeterince kuvvetlendirmemektedir. Türkiye'nin kendi hak ve çıkarlarını amaçlaması dışında Doğu Akdeniz politikasında bir diğer önemli unsur Kıbrıs Adasını temsilen tek taraflı hareket ederek KKTC'nin hak ve çıkarlarını yok sayan GKRY ile onu destekleyen bölge içi ve bölge dışı aktörlerle mücadele edebilmektir. Aynı zamanda 2014 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Kıbrıs, Ege ve Doğu Akdeniz'e ilişkin yaptığı açıklamalar ile Türkiye'nin var olan bu sorunların diplomasi yolu ile çözümünden yana olduğunu, anlaşma ve görüşme taraftarı olduğunun altını çizmiştir. Türkiye, karşısında başta Yunanistan ve GKRY ve diğer kıyı ülkelerinden oluşan önemli bir denklemin parçasıdır. Fakat denklemin her iki yanının kuvvetler eşitliği bakımından denk olduğu söylenememektedir. Bunun en önemli sebebi; GKRY, Yunanistan, İsrail ve Mısır başta olmak üzere kıyı devletleri bölgede önemli bir işbirlikleri sağlayarak kendi çıkarları doğrultusunda Doğu Akdeniz'den faydalanmak isterken, Türkiye'nin hak ve çıkarlarını olabildiğince göz ardı ederek, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'in en uzun kıyı şeridine sahip olan ülke konumunda olmasına rağmen Antalya Körfezi'ne yani 41 Bin kilometrelik bir alana sıkıştırma gayreti içerisinde bulunmaktadırlar. Aynı zamanda Türkiye'nin bölge ülkelerinden İsrail, Suriye, Mısır, gibi devletlerle ikili ilişkilerinin olumlu seyretmemesi de bölgesel denklemin yalnızlaştırılan tarafında olmasının bir başka önemli unsuru olarak göze çarpmaktadır. Bu nedenle araştırmacılar Türkiye'nin Akdeniz siyasetine yön verecek potansiyele yeterince sahip olmadığını ileri sürmektedir. Çünkü Türkiye'nin bölgede uygulaması gereken en önemli stratejilerden biri hem diğer kıyıdaş ülkeler hem de bölgede etkili olan

[1] Bu kavram yazar tarafından, Türkiye karşısında Yunanistan ve GKRY'nin yaptığı işbirliğini nitelemek için kullanılmıştır.

böğe dışı aktörlerle yakın ilişkiler geliştirerek elini kuvvetlendiren işbirlikleri yoluyla daha güçlü bir Doğu Akdeniz politikası uygulamaktır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasında en önemli kalemlerden biri KKTC olmaktadır. Kıbrıs Adası, Türkiye için tarihsel süreçte her zaman belirli bir öneme sahip olmuş, bu durum Kıbrıs'ın güneyinde petrol ve doğal gaz rezervlerinin bulunmasıyla ortaya çıkmamıştır. Türkiye için Kıbrıs'ın önemi hem ulusal güvenliğini güneyden sağlaması amacıyla önemli, hem de soydaşlarının çıkarlarını gözetmek anlamında kıymetli olarak görülmektedir. Bunlara ek olarak bölgede enerji kaynaklarının bulunmasıyla birlikte ise Türkiye için ileriye dönük açıdan keşif, üretim ve pazarlamayla ilgili ekonomik anlamda da Kıbrıs'ı önemli bir boyuta taşımıştır. Uzun yıllar boyunca Türkiye, Yunanistan, GKRY, KKTC ve İngiltere arasında çözülemeyen bir sarmala dönüşen Kıbrıs Sorunu, Doğu Akdeniz'de enerji rezervlerinin keşfiyle birlikte uluslararası gündemi meşgul eden bir rekabet alanı olarak konuşulmaya devam etmiştir. Evvela buradaki zengin hidrokarbon keşiflerinin Kıbrıs sorununu çözmede etkili olabileceği düşünülmüş ancak tam tersi bu gelişmeler Kıbrıs Sorununun daha da dallanıp budaklanmasına neden olmuş, zamanla enerji ve Kıbrıs birbirinden ayrı düşünülemez bir hal almıştır (Orhun 2019: 288). Uluslararası alanda Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla tanınan GKRY, adanın tamamını hedef alarak 2004 yılında MEB alanını belirleyerek BM'ye ilan etmiş, buna paralel olarak diğer kıyıdaş ülkelerden İsrail, Lübnan ve Mısır gibi ülkelerle deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik çeşitli anlaşmalar imzalaması esasen Türkiye Cumhuriyeti'nin de KKTC'nin de bölgedeki haklarını ihlal etmektedir. Bu sebeple Türkiye açısından bu adımlar uluslararası hukuka aykırı bulunmakta ve hakkaniyete uygun bulunmamaktadır. Kıbrıs Sorunu baş gösterdiği süre zarfında imzalanan Zürih, Londra ve Lefkoşa Anlaşmalarına rağmen GKRY'nin adanın tamamını temsilen herhangi bir anlaşmaya taraf olmasının uluslararası hukuka aykırı oluşu KKTC ve Türkiye'nin bu soruna ilişkin en önemli vurgularından biridir. GKRY, KKTC'yi yok sayarak 2003 yılında adanın tamamı kendi egemenliğinde varsayan bir tavırla Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında BM'ye 200 mil ölçeğinde MEB ilanı gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda BM tarafından bu ilan 2004 yılında kabul edilmiştir (Ece 2017: 86-89). Tüm bu gelişmelere dayanarak başta 2003 yılında Mısır ile olmak üzere birçok ülke ile MEB antlaşması imzalama gayreti içerisine girmiş, böylece bölgeden en üst seviyede çıkar elde etmeyi hedeflemiştir. GKRY bu politikalarında yalnız değildir, en önemlisi attığı her adımda Yunanistan ilk ve yegâne destekçisidir. GKRY'nin tek taraflı politikalarla belirlediği parsellerden 1, 4, 5, 6 ve7 numaralı alanlar Türkiye'nin bölgedeki hem kıta sahanlığı hem de MEB ile çakışan ve bu sebeple sorunlu olarak nitelendirilen parsellerdir. 2004 yılında BM'ye verdiği notada da altının çizildiği gibi Türkiye bu bölgede belirlenmesi gereken deniz yetki alanlarının söz konusu devletler tarafından uluslararası hukuka, hakkaniyet ilkesine uygun ve hakça gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Algür 2020: 61-62). Buna ek olarak bu ihtilaflı parsellerde GKRY adına arama ve sondaj faaliyetleri gerçekleştiren çok uluslu enerji şirketlerine karşı Türkiye'nin tutumu oldukça sert olmuş, bu bölgede Türkiye'nin kendi kıta sahanlığı ve MEB alanlarında izinsiz aramalara taviz verilmeyeceği belirtilmiştir (Kedikli, Deniz 2015: 411). Ayrıca Türkiye, Kıbrıs'ın tamamını temsilen politika uygulamalarına kalkışan GKRY'nin bu adımlarla aslında KKTC vatandaşlarının haklarını yok saydığını da belirtmiştir. Bu durumun yarattığı ihtiyaca yönelik Türkiye'nin hamlesi 2006 yılında Akdeniz Kalkanı Harekâtına başlamak olmuştur. Akdeniz Kalkanı Harekâtı; mavi vatanın Doğu Akdeniz'deki hak ve çıkarlarının korunması refleksi olarak nitelendirilmektedir. Uzun

yıllar süren gelişmeler boyunca Türkiye Doğu Akdeniz'deki enerji politikasında kendi hak ve çıkarlarının korumanın yanında KKTC'nin çıkarları ve Kıbrıs Türklerinin haklarını korumayı da bir amaç bilmiştir. Bu nedenle KKTC'nin bölgesel anlamda yok sayılmaya çalışıldığı anlarda çeşitli yollarla Türkiye tarafından cevap verilmektedir. Bunun önemli örneklerinden biri; KKTC ve GKRY arasında 2017 yılında yapılan müzakerelerin olumsuz sonuçlanması neticesinde GKRY'nin tek taraflı politikalar ile Kıbrıs'ın deniz yetki alanlarında Fransız ve İtalyan çok uluslu enerji şirketlerine doğal gaz sondaj faaliyetlerine ilişkin izinler vermesine karşılık Türkiye'nin verdiği tepki gösterilebilir. Türkiye Cumhuriyeti Genel Kurmay Başkanlığı'nca yapılan açıklama ile Türk Silahlı Kuvvetlerine ait bir fıkrateyn tarafından, bölgede GKRY'nin Kıbrıs açıklarında sondaj faaliyetlerine izin verdiği şirketlere ait gemilerin izlenmeye alındığı belirtilmiştir. Buna ek olarak Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından GKRY'nin KKTC'yi yok sayan tek taraflı politikalarına karşı Türkiye'nin tepkisiz kalmayacağı yine yeniden dikte edilmiştir (Kakışım 2017: 441). Bunun dışında Türkiye, GKRY'nin KKTC'yi ekarte ederek uyguladığı Doğu Akdeniz politikasının aslında yıllardan beri süregelen Kıbrıs müzakere süreçlerini de olumsuz etkilediğini savunur. Söz konusu politikaların egemenlik çatısı altında uygulandığını ifade eden Türkiye bu meselenin bizzat Kıbrıs Adası'nın egemenliğine ilişkin olduğunu ve bu durumun çözüm sürecini baltaladığını savunmaktadır (Sandıklı, Budak, Ünal 2013: 26-27). Bu durumda Türkiye olması gereken en doğru şeyin; adadaki iki toplumun da hak ve çıkarlarını göz önünde bulunduran adımlar atılması, rasyonel çıkarlar için uluslararası hukuku tanımaz hale gelinmemesi olduğunu savunur. Türkiye, 2019 yılında BM'ye Doğu Akdeniz'deki Kıta Sahanlığına ilişkin bir nota vermiş, ancak BM Yunanistan daimi temsilciliği tarafından bu karar reddedilmiştir. Bu kararın açıklaması olarak Yunanistan'ın bölgedeki haklarının ihlal edildiği gerekçe gösterilmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yalnızlaştırıldığı ve uzun yıllar yalnızca KKTC ile bölgesel işbirliği kurabildiği ve bölge ülkeleri tarafından saf dışı bırakılmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Bu noktada Türkiye'nin iç ve dış paydaşların fikir ve görüşleri dâhil olmak üzere bölgedeki temel hedef ve stratejilerini, fırsatlar ve krizler çerçevesinden analiz etmeli, uzun vadede fayda sağlayabilecek girişimlerde bulunmalıdır. Bölgede MEB ilanının uzun yıllar boyunca yapılmamış olması da aslında Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasındaki en büyük sorunlarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle Yunanistan ve GKRY başta olmak üzere hakkaniyete aykırı biçimde MEB ilanları yapan diğer kıyıdaş ülkeler ile Türkiye arasında zaten olumsuz olan komşuluk ilişkileri daha kötü seyredebilmektedir.

Türkiye'nin Deniz Hukuku çerçevesinde Doğu Akdeniz politikasına bakıldığında; öncelikle 1982 Yılında BM tarafından oluşturulan ve birçok ülkenin taraf olduğu 1982 BMDHS'ye Türkiye o günün şartlarında kendi çıkarlarına aykırı olması sebebiyle taraf olmadığı bilinmektedir. Yani söz konusu Sözleşmenin Türkiye için bir bağlayıcılığı yoktur ancak 1982 BMDHS'nin uluslararası hukukta artık teamül hukuku olarak kabul edilmesi nedeniyle yalnızca anlaşmaya taraf olan devletler değil, diğer devletler tarafından da uygulanması kabul görmektedir. Bu çerçevede Türkiye her ne kadar 1982 BMDHS'ye taraf olmasa da, üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke olarak uluslararası hukuka aykırı bir biçimde davranmamaya dikkat ederek, deniz hukuku kapsamında çeşitli adımlar atmayı ve işbirliği yanlısı olduğunu hem Doğu Akdeniz özelinde hem de tüm dış politika süreçleri çerçevesinde ifade etmektedir. Doğu Akdeniz'deki diğer kıyıdaş ülkelere baktığımızda Türkiye gibi KKTC, Suriye ve İsrail de 1982 BMDHS'ye taraf olmayan aktörlerdir. Devletler bu Sözleşmeye taraf olmadan da

MEB ilanında bulunabilirler. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin hemen hemen hepsi bölgeye ilişkin MEB iddialarında bulunmakta ancak bütün kıyıdaş ülkelerin temsil edildiği deniz yetki alanlarına ilişkin ortak bir mutabakat sağlanamamıştır (Arıdemir, Allı 2019: 188). Nitekim Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler de kendi MEB alanlarını belirlemiş ancak Doğu Akdeniz'in sahip olduğu coğrafi yapı bakımından bu alanlar birbirleriyle çakışan ve kıyıdaş devletler arasında sorunların çıkmasına sebep olan unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Bu sebeple Doğu Akdeniz ülkeleri MEB ilanı sonrasında bölgede ikili anlaşmalar sağlayarak bu adımlarına resmi bir boyut kazandırmaktadır. Fakat bu durum bölgedeki enerji zenginliğini karmaşık bir hale sokarak, ittifaklar ve rekabetlerin eşiğinde uluslararası bir sorun haline dönüştürmüştür. Zira Deniz Hukukunda, yarı kapalı ve kapalı denizlerde kıyıdaşların haklarını ve yükümlülüklerini yerine getirmesinde işbirliğinin kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır. Doğu Akdeniz özelinde Uluslararası Deniz Hukuku ele alındığında; yarı kapalı bir deniz olarak Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan devletlerin kendi deniz yetki alanlarını belirleme süreçlerinde kollektif bir fayda sağlaması gözardı edilirken, bireysel çıkarları koruma ve bu yönde kurulan işbirlikleri göze çarpmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının temelinde çok taraflı anlaşmaların olması talebi ve hakkaniyet prensibinin kıyıdaşlar tarafından dikkate alınması unsuru önemli bir yer almaktadır. Türkiye, 2003 yılında GKRY ve Mısır arasında imzalanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması antlaşmasına karşılık 2004 yılında BM'ye Nota vererek söz konusu anlaşmanın hem Türkiye'nin kıta sahanlığını gasp ettiği hem de GKRY'nin KKTC vatandaşlarının haklarını yok sayarak hareket ettiği gerekçesiyle bu anlaşmayı tanımadığının altını çizmiştir. Yine 2007 yılında GKRY ve Lübnan arasında gerçekleştirilen bir sınırlandırma antlaşmasına karşı resmi bir beyanname ile GKRY'nin bölgedeki tutumunu eleştirmiştir. Türkiye bu durum karşısında 2007 yılında verdiği nota ile Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Türklerinin hakları dikkate alınmadan gerçekleştirilecek sınırlandırma anlaşmalarına ve buna paralel gerçekleşecek petrol ve doğal gaz arama çalışmalarına müsaade edilmeyeceğinin altını çizmiştir (Hürriyet, 2007). Türkiye, GKRY'nin bu anlaşma ile belirlediği 13 parselde çok uluslu şirketlere ruhsatlandırmalar gerçekleştirmesini tepkiyle karşılamış, söz konusu anlaşmayı tanımadığını deklare etmiştir. Doğu Akdeniz'in politik ve ekonomik bir rekabet alanı olmasının yanı sıra askeri anlamda da faaliyet gösterilen önemli bir alandır. Çünkü ortaya çıkan fırsat ve krizler beraberinde çatışma ortamının oluşmasına neden olabilmekte, bu nedenle Doğu Akdeniz ülkelerinin askeri olarak da burada fiilen boy gösterdikleri görülmektedir. Türkiye 2006 yılında Doğu Akdeniz'de deniz güvenliğini sağlayabilmek amacıyla Akdeniz Kalkanı Harekâtı'nı başlatmıştır. Söz konusu Harekât, dünya üzerinde enerji güvenliğini sağlamaya yönelik yapılan ilk harekat olma niteliğine sahiptir. Türkiye'nin bu Harekât ile temel amaçları; bölgede deniz taşımacılığının güvenli biçimde sağlanması, petrol taşımacılığına yönelik riskleri ortadan kaldırmak, NATO'nun deniz güvenliğine ilişkin politikalarını desteklemek ve muhtemel deniz yetki alanlarında fiili varlık göstermektir. Hem denizden hem de havadan askeri araçlar ile bölgede risk taşıyan gemilerin Türk limanlarına intikal ettiği tespit edilerek bu durum Sahil Güvenlik Komutanlığına bildirilir ve risk unsuru olan gemide gerekli arama çalışmalarının yapılması sağlanır. Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın Akdeniz Harekâtında yüzer unsurları ve deniz karakol uçakları da aktif halde bulunmaktadır. Ayrıca Harekât ile ilgili veriler NATO'nun bölgedeki unsurlarıyla da paylaşılır. Böylece AKH Türkiye için Doğu Akdeniz'deki askeri varlığını göstermenin önemli bir yolu olmuştur denilebilir (Özgen 2013: 110-112). Türkiye, 2010 yılında GKRY- İsrail arasında yapılan sınırlandırma

antlaşmasını ise kendi hak ve çıkarlarını ilgilendirmediği ancak KKTC'nin yok sayılarak düzenlendiği gerekçesiyle Kıbrıslı Türklerin haklarını korumak amacıyla tanımadığını ifade etmiştir. 2011 Yılında GKRY tarafından ilan edilen alanlardan 12 numaralı olan sahada sondaj faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinin ardından Türkiye ivedilikle GKRY'nin Doğu Akdeniz politikasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu, bu bölgede ruhsatlandırdığı ihtilafı alanlarda petrol ve doğal gaz araştırma ve çıkarma faaliyetleriyle ilgilenen çok uluslu enerji şirketlerini de bu hukuksuzluğa karşı bilinçli olmaları konusunda ikaz etmiştir. Bu noktada Türkiye önemli bir hamle yaparak, 2011 yılında KKTC ile kıta sahanlığı antlaşması imzalamış, bölgede kendisine karşı çift taraflı anlaşmalarla yürütülmeye çalışılan politikalarla mücadele etmeye çalışmıştır. Bu anlaşma hakça ilkeler prensiplerine ve uluslararası hukuka uygun bir biçimde düzenlenmiş, böylece Türkiye söz konusu alanlarda TPAO'na ruhsatlandırma işlemleri yapabilme resmiyetini elde etmiştir (Erenoğlu 2019: 42-48). Bu anlaşma gereğince Türkiye ve KKTC, anlaşmayla belirlenen sınırlarda doğal kaynak rezervlerinin bulunması halinde bu rezervin işletilmesi hususunda işbirliği sağlayacaktır. KKTC, Kıbrıs Adası etrafında 7 saha belirleyerek bu sahaları TPAO'na ruhsatlandırmış, 2011 yılı itibariyle TPAO öncelikle Piri Reis Sismik araştırma gemisi ile bu sahalarda arama faaliyetlerine başlamıştır (Girgin, 2013: 54). Ayrıca Türkiye diğer kıyıdaşlar tarafından yapılan çift taraflı ve hakkaniyete aykırı anlaşmalarla kendi deniz yetki alanlarının ihlal edilmesine karşılık 2013 yılında BM ve AB'ye bir nota vererek bölgedeki kendi kıta sahanlığı alanını bildirmiştir. 2018 yılında ise Türkiye'nin artık hem Karadeniz hem de Doğu Akdeniz'deki deniz yetki sınırları içerisinde petrol ve doğal gaz arama çıkarma faaliyetlerine artık kendisinin başlayacağı haberi dönemin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından açıklanmıştır. Bu doğrultuda önce Fatih Sondaj gemisi ardından 2019 yılında Yavuz sondaj gemisi bölgeye intikal etmiştir. Yine aynı yıl içerisinde Türkiye ile eşgüdümlü politikalar yürüten KKTC tarafından da, Kıbrıs açıklarında GKRY'nin tek taraflı politikalarla yürüttükleri petrol ve doğal gaz arama çıkarma faaliyetlerinin devam etmesi halinde Türk tarafının da çalışmalara başlayacağının bilgisi verilmiştir. GKRY'nin 2019 yılında belirlemiş olduğu sahalarda çok uluslu enerji şirketlerine ruhsatlandırma gerçekleştirmesi ve Yunanistan'ın da bölgedeki adalar üzerinde kurduğu planlara karşılık ise Türkiye yine 2019 yılında verdiği nota ile kendi kıta sahanlığı alanının batısında yer alan bu adaların karasularından geçtiğini belirterek, bu adaların Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı alanını engelleyemeyeceğini açıklamıştır. Böylece Yunanistan'ın oluşturmaya çalıştığı Rodos, Meis, Girit, Kaşot ve Kerpe Adası'nı birleştiren hayali bir hat planının önü kesilmeye çalışılmaktadır. Yunanistan bölgede bulunan bu adalarının kıta sahanlığı alanlarının olması gerektiğini ileri sürerek, Türkiye ile bu adalar arasında sınırlandırma antlaşması yaparken eşit uzaklık prensibinin dikkate alınması gerektiğini savunur. Fakat bu durum Türkiye'nin anakarası ve en uzun kıyı şeridine sahip olmasına ve bundan doğan uluslararası haklarına rağmen bölgede Yunanistan anakarası olmadığı halde adaların konumunu Türkiye'nin coğrafi konumunun önünde tutarak oluşturulan, hakça ve hakkaniyet ilkesi çerçevesinde yapılacak bir sınırlandırma olmayacaktır. Uluslararası Deniz Hukuku'nda bu konuya ilişkin prensiplere bakıldığında; ülkelerin kıyı uzunluklarının orantısı çerçevesinde adaların ana kıtaların önünü kapatmayacak biçimde ve ters yönde olup olmaması dikkate alınarak deniz yetki alanlarının sınırlandırılması gerektiği göze çarpmaktadır. Bu minvalde Libya- Malta, Ukrayna- Romanya Yılan Adası davası gibi örnek teşkil eden bazı uluslararası mahkeme kararları da bulunmaktadır. Dolayısıyla GKRY'nin diğer kıyıdaş ülkelerle belirlediği bazı alanlarda Türkiye'nin doğrudan hakları

bulunmaktadır. Aynı zamanda Türkiye bölgede sınırlandırmaya tabii olarak düşey hatları temel alırken, GKRY diğer Doğu Akdeniz ülkeleriyle imzaladığı sınırlandırma anlaşmalarında diyagonal hatları uygulamıştır. Bu sayede GKRY, hem anlaşma yapabileceği kıyıdaş ülkelerin sayısını arttırmış hem de sınırlandırma anlaşmalarında belirlenen kendi egemenlik alanlarını da en fazla olacak şekilde düzenleyebilmiştir. GKRY'nin aksine Türkiye'nin kullandığı düşey hatlar aslında bölgede Türkiye'nin anlaşma yapabileceği devlet sayısını da sınırlandırmış, muhatap alınabilecek kıyıdaşlar yalnızca KKTC, Mısır ve Suriye olarak belirlenmiştir. Eğer GKRY, Türkiye ile aynı şekilde düşey hatları kullanarak deniz yetki alanlarını belirleseydi buğun sahip oluğu alanların yalnızca üçte birinde hakları bulunacaktı. Tam tersi Türkiye'nin diyagonal yöntemlerle deniz yetki alanlarını belirlemesi demek aynı zaman Libya, İsrail ve Lübnan ile de sınırlandırma antlaşması yapabilmesi demektir (Yaycı 2012: 42-46). Dolayısıyla Türkiye hem GKRY'nin hem de Yunanistan'ın bölgede idda ettikleri tezlerin uluslararası hukuku ihlal ettiğini kanıtlayabilecek, yeni imzalayacağı sınırlandırma anlaşmaları ile bu devletler tarafından ilan edilmiş parseller üzerinde ihtilaflı olarak nitelenen bir çok alanda durumu kendi lehine çevirebilecek potansiyele sahiptir. Bu noktada Yunanistan başta AB koluyla Sevilla Haritasını uluslararası arenada destek bulabilmek ve çıkarlarını gerçekleştirebilmek üzere ileri sürmektedir. Bu gelişmelerin beraberinde Türkiye tüm bu iddialara karşı çıkarak, bölgesel anlamda elini kuvvetlendiren önemli bir hamle ile stratejik bir işbirliği sağlamıştır. 2019 Yılının sonlarına doğru Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile bir deniz yetkilendirme antlaşması imzalayan Türkiye, güçler dengesini yeniden inşa etmeye başlamıştır. Doğu Akdeniz'de kartların yeniden dağıtıldığı bir ortamın oluşmasını sağlayan bu olumlu gelişmeyle birlikte, Türkiye kendi savunduğu kıta sahanlığı ve MEB alanlarını hakça paylaşım ilkesi çerçevesinde yine yeniden uluslararası alanda da deklare etmiş olmaktadır. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan ülkelerden yalnızca KKTC ile işbirliği içerisinde bulunabilen Türkiye açısından Libya Mutabakatı ve çizilen MEB alanı başta Yunanistan olmak üzere bir takım ittifak gruplarını rahatsız etmeye yetmiştir. Bu noktada Türkiye'nin başarısı bölgesel denklemde yerini sağlamlaştırması olarak yorumlanabilmektedir. Söz konusu antlaşma ile uluslararası hukuka uygun bir zeminde Türkiye'nin uluslararası alanda daima diplomasi yolunu kullanma isteği de yinelenmiştir. Bu adım karşısında Yunanistan'ın GKRY ve Mısır ile MEB antlaşması yaparak adalar üzerinden çıkarlarına ulaşma hedefi de hukuken sona ermiştir. Mutabakat sonrası iki ülke arası Güvenlik ve Askeri İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Libya'daki meşru hükümete karşı hareket eden Hafter güçleri de Türkiye ve Libya arasında gerçekleşen bu mutabakatı onaylamadıklarını, yönetimi ele geçirdiklerinde bu anlaşmayı feshedeceklerini açıklamıştır. Libya'da var olan iç savaş durumu Türkiye açısından bu dönemde çeşitli soruların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorular hem ulusal çıkarımızı hem de kamuoyunu yakından etkilemiş, Türkiye'nin Libya'da ne işi var gibi tartışmaların filizlenmesine etki etmiştir. Tüm bu soru ve sorunlardan ari bir biçimde uluslararası alanda Libya hükümeti olarak tanınan Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin Libya'da iç karışıklık çıkaran Hafter güçlerine karşılık mücadelesine Türkiye de askeri destek sağlamıştır. Böylece Libya'nın ulusal egemenliğine saygı çerçevesinde Türkiye bölgesel işbirliği ortağı olan Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzaladığı MEB antlaşmasının feshedilmesi riskini ortadan kaldırmayı amaçlanmıştır. Türkiye kendi çıkarları doğrultusunda Libya'da bulunmayı ve askeri destek sağlamayı uygun görmüştür. Bu noktada Türkiye, ABD'nin tepkisiyle karşılaşmış ve dönemin ABD Başkanı Trump, Cumhurbaşkanı Erdoğan'a Türkiye'nin Libya'ya yaptığı askeri destek sonrası Libya'da daha fazla

karışıklık istemediklerini belirtmiştir. Libya Mutabakatı ile her iki ülkenin de temel amacı hem bölgedeki deniz yetki alanlarının uluslararası hukuk nezdinde belirlenmesi hem de ikili ilişkileri ve işbirliğini güçlendirmektir. Bu mutabakatta sınırlandırma antlaşmasının üç önemli hususuna dikkat çekmek gerekir. Öncelikle iki ülke arası olası bir anlaşmazlık durumunda iki ülke de bu anlaşmazlığın çözüm yolu olarak diplomasiyi tercih edecektir. İkincisi her iki ülkenin de belirlediği MEB alanları içerisinde keşfedilen doğal kaynakların işletilmesi konusunda işbirliği gerçekleştirilecektir. Üçüncü olarak her iki devlet de, bölgede başka bir ülke ile MEB antlaşması imzalamadan evvel diğer tarafı bilgilendirmekle yükümlü olmuştur. Libya Mutabakatı ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasını KKTC haricinde başka bir Doğu Akdeniz ülkesi ilk kez onaylamış olması Türkiye açısından mühim bir adımdır. Ayrıca hakça ve hakkaniyete uygun olarak imzalanmasının yanı sıra söz konusu mutabakatta kıyıdaş devletlerin kıyı uzunlukları da bir ölçüt olarak değerlendirilmiştir. Bu durum esasen Türkiye'nin GKRY'ye karşı benimsediği politikanın ve tezlerin benzer şekilde Libya mutabakatında gerçekleştirildiği göstermektedir. Diğer bir yandan Türkiye'nin bu hamlesi, Yunanistan, GKRY gibi bölgesel politikalarında çatışmalar yaşadığı ülkelerle Libya'nın herhangi bir sınırlandırma antlaşması yapmasının da önünü kesmektedir. Bu Mutabakatın Libya iç hukukunda yer alması ve BM'ye ilan edilmesiyle birlikte Türkiye uluslararası alana resmi bir meşruiyet ilanında bulunmuştur (Paralı 2020: 56-59). Türkiye'de de TBMM tarafından kabul edilen Libya Mutabakatı Cumhurbaşkanının da onayı sonrası Resmi Gazetede de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Ortay hatlar kullanılarak oluşturulan sınırlandırmada iki devletin karşılıklı kıyılarının koordinatları belirlenmiş, A noktasından B noktasına şeklinde 30 kilometre uzunluğunda iki ülke arası bir sınır belirlenmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasında Yunanistan ve GKRY'ye karşı savunduğu tezlerine paralel olarak oluşturulan Libya Mutabakatı Türkiye'nin istikrarlı ve tutarlı bir aktör olduğunun da önemli bir göstergesidir. Bu kapsamda Mutabakatın Türkiye için diğer kıyı ülkeleriyle yapacağı olası anlaşmalara temel oluşturabileceği ve uzun vadede başka olumlu sonuçlar da doğurabileceği düşünülmektedir. Bu gelişmeler Türkiye'nin bölgede arama çıkarma faaliyetlerini de resmi bir noktaya taşımıştır (Acer 2019: 11-13). Başta Barbaros Hayrettin Paşa sismik araştırma gemisi ile Fatih ve Yavuz sondaj gemilerinin Türkiye tarafından bölgeye intihal ettirilmesi sonrası MTA Oruç Reis sismik araştırma gemisi de Doğu Akdeniz'de Türkiye cephesince yapılan arama çıkarma faaliyetlerine katılmıştır. Bu durum Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de kendi kıta sahanlığı alanındaki haklı mücadelesinde kararlı ve istikrarlı bir politika yürüttüğünün önemli bir temsilidir. (Örselli, Babahanoğlu 2019: 398). Fakat Türkiye'nin bölgede ulusal çıkarlarını koruma noktasında son on yılda olduğu gibi daha öncesinde de aktif ve etkili olduğunu söylemek mümkün değildir. Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmemiş olması ve kıta sahanlığı hesaplamalarında düşey hat esas alınması da Türkiye'nin diğer kıyıdaş devletlere nazaran minimalist bir politika benimsediğini gözler önüne sermektedir. Bu noktada Doğu Akdeniz politikasında Türkiye'nin geç kalmış olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Türkiye Doğu Akdeniz'de aktif bir politika yürütene kadar karşısında kutuplaşmalar yaratılmış, manevra alanı daraltılmış, dışlanan ve yalnızlaştırılan bir ülke konumuna düşmüştür. Dolayısıyla gelinen bu sonuçta yalnızca Türkiye karşıtı grupların değil, Türkiye'nin uzun yıllar süren reaktif Doğu Akdeniz politikasının da ciddi bir payı bulunmaktadır (Doğru, 2015: 517-518).

Türkiye'nin enerji profiline bakıldığında petrol ve doğal gaz gibi değerli yeraltı kaynakları bakımından zengin olmadığı görülmektedir. Bu durum gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye için

ekonomik büyüme ve dış borcu olumsuz yönde etkileyen mühim bir unsurdur. Türkiye başta üretim ve günlük yaşamda kullanılmak üzere doğal gaz ve petrol kaynaklarını tüketen ancak bunu dışa bağımlı bir şekilde gerçekleştirebilen bir ülkedir. Enerji ihtiyacının büyük bir çoğunluğunu Rusya'dan karşılayan Türkiye, enerji ithalatında çeşitlendirme stratejisi uygulasa da büyük oranda bağımlı oluşu aynı zamanda ekonomik anlamda dış borçlanmada da en etkili kalemlerden birini oluşturur. Türkiye'ni enerji ithalatında her yıl düzenli olarak 65- 70 milyar arası cari açık verdiği bilinmektedir (Kedikli, Deniz 2015: 413). Bu sebeple Doğu Akdeniz'in enerji bakımından zengin bir bölge olması Türkiye açısından bölgenin önemini arttırmıştır. Enerji alanında dışa bağımlılığı en aza indirmek bu bağlamda Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasında önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'nin bölgede aktif olarak yer almak istemesinin en önemli sebeplerinden biri de bölgede enerji keşfi ve üretiminin önemli bir parçası haline gelerek, enerji bağımlılığının yarattığı enerji arz güvenliği sorununu da ortadan kaldırmaktır. Türkiye zaten sahip olduğu jeopolitik önem sayesinde enerji rezervleri bakımından fakir ancak Ortadoğu ve Hazar gibi enerji zengini bölgelere yakın bir konumda yer alan enerjinin taşımasında transit bir ülke niteliğindedir. Birçok boru hattına ev sahipliği yaparak adeta enerjide devletler arası köprü görevi gören, enerji koridoru bir ülkedir. Bu minvalde Türkiye, Doğu Akdeniz'den elde edilecek enerjinin gerekli bölgelere iletilmesinde coğrafi açıdan kilit bir aktör olduğunun ve gelecekte enerji merkezi haline geleceğinin de bilincindedir (Kansu 2019: 262). Doğu Akdeniz; boğaz ve kanalları kontrol edebilen bir coğrafyaya sahip oluşu ile enerji güvenliğinin uzun vadede sağlanabileceği bir alan olması özelliklerine paralel olarak yakın zamanda zengin hidrokarbon keşiflerinin de yaşanmasıyla birlikte sıcak olmayan bir savaşın, rekabetten öte bir mücadelenin göbeği olmuştur. Bu çerçevede bölgede Türkiye karşısında şekil alan ittifak grupları, geleceğin enerji merkezi olabilme potansiyelini bilmelerine rağmen Türkiye'nin bölgeden sağlayabileceği çıkarları minimize etmeye çabalamakta ve böylece Türkiye'nin Doğu Akdeniz'in enerjisini başta Avrupa pazarına taşıyacak bir rota olmasını engelleyecek alternatif yollar arayarak çeşitli projeler üretmektedir. Daha öncesinde İsrail, Türkiye'nin bölge ülkeleri arasından siyasi istikrar, güvenlik ve ekonomi gibi konularda daha avantajlı olduğunu düşünerek İsrail– Türkiye Boru Hattı Projesinin gündeme gelmesine yanaşmış olsa da, zamanla Yunanistan ve GKRY'nin baskı ve politikaları sonrası oluşturdukları işbirlikleri ve İsrail- Türkiye arası zayıflayan ilişkiler bu projenin hayata geçirilememesinin en önemli etkenleri olmaktadır. Türkiye'yi bölge denkleminden dışlamaya çalışan bu ülkeler Doğu Akdeniz'e ilişkin birbirleriyle yaptıkları işbirliklerinden ortaya çıkan ve kuvvetle muhtemel hayata geçirileceğine inanılan East- Med Boru Hattı Projesi'ni gün yüzüne çıkarmışlardır. Türkiye bu oluşumlar karşısında hem sismik araştırma gemileri hem de askeri gemileriyle birlikte sahada fiili bir varlık gösterirken aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki haklarını korumaya ilişkin diplomatik cevaplar vermektedir (İstikbal, Boyraz 2019: 80-81). Böylece Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji politikasının son on yılda daha güçlü bir sesle hem sahada hem de masada mavi vatanın çıkarlarını korumak, ulusal güvenliği sağlamak ve KKTC'nin haklarını savunmak olarak değerlendirebiliriz.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasına Rum birliği çerçevesinden bakıldığında esasen Kıbrıs Sorununun yıllardan beri Rumlar lehine bir çözüme ulaşmaması sonucunda Türkiye ve KKTC ile olan sorunların artık deniz yetki alanlarına dökülmüş bir mücadele şekli olduğunu söyleyebiliriz. Zira Türkiye'nin bölgedeki her devletin faydalanabilmesi anlayışına, daima masaya oturmaya gönüllü

tavrına ve anlaşmaya yatkın bir tutum sergilemesine karşılık hem Yunanistan hem de GKRY bir Rum birliği oluşturarak işbirliği tutumundan uzak, uluslararası hukuku temel almayan iddialar ve söylemler ile ortak bir tavır sergilemeye devam etmektedir. Yunanistan tıpkı senelerdir çözüme kavuşturmamakta ısrar ettiği Ege Denizi sorunları gibi Doğu Akdeniz'de de anlaşmazlıklar çıkarmakta, Türkiye'yi Antalya Körfezine sıkıştırmak istemektedir. GKRY'de hem Türkiye Cumhuriyeti'nin hem de Kıbrıs'ta yaşayan Türk halkının varlığını yok saymakta bu durum karşısında Türkiye Doğu Akdeniz'de denizlerin paylaşımı hususunda hakça ve hukuka uygun bir düzenleme için Kıbrıs sorununun barışçıl yollarla çözüme kavuşması gerektiğinin altını çizmektedir. Doğu Akdeniz'de rekabet alanının genişlemesi bu ülkelerin diplomasi alanında zaman zaman gerilmelerine sebebiyet vermektedir. Buna paralel olarak bölgeden elde edilecek enerjinin ülkelerin ekonomik durumlarını olumlu yönde etkileyeceği de düşünülünce, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkeler arasında hukukun üstünlüğünün değil de güçlünün hukukunun uygulandığı bir alan olması gözle görülür bir gerçektir. Bu nedenle devletler askeri gemileriyle birlikte Doğu Akdeniz sularında fiili bir varlık göstermekte, güç temelli bir savaş diplomasisinin cereyan ettiği söylenebilmektedir. Bu noktada en önemli ittifakın Doğu Akdeniz Gaz Forumu ile kurulduğu da göze çarpmaktadır. Bu Forum özellikle Türkiye ve KKTC'nin bölgesel politikalarının manevralarını kısıtlamak amacıyla kurulmuştur ve iyi niyetli bir işbirliği olarak görülmemektedir. Bunu destekleyen en önemli hususlardan biri GKRY'nin Enerji Bakanı tarafından forum esnasında yapılan açıklamadır. Bu açıklamaya göre Rum Yönetiminin esas amacı bölgede egemenlik haklarını en üst seviyeye çıkarabilmek, uygulama aşamasında ise engel teşkil edecek her türlü sorunu ortadan kaldırabilmektir (N Gazete, 2019). Doğu Akdeniz'de harlanan rekabet ortamı yalnızca bölge ülkeleriyle sınırlı kalmamakta, öyle ki bu mücadeleye uluslararası aktörler de dâhil olmaktadır. Başta AB, ABD, Rusya ve Fransa olmak üzere bu aktörler, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin bölgede yürüttükleri politikalara çeşitli yollarla destek olmaktadır. Türkiye karşısında birleşen başta Yunanistan, GKRY ve İsrail'den oluşan ittifak grupları çoğunlukla AB ve ABD olmak üzere Batı kanadının yoğun desteğini alarak faaliyetlerine devam etmektedir (Gür 2019: 427-428). Özellikle AB üyesi ülkeler olmaları nedeniyle Yunanistan ve GKRY, AB için Doğu Akdeniz'in gazına ulaşma noktasında çok önemli role sahiptir. AB'nin petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından fakir olması ve beraberinde birliğin gelişmiş ülkeler topluluğu olması enerjiye duyduğu ihtiyacı da gün be gün arttırmaktadır. Enerji ihtiyacında alternatif politikalar yürütmeye çabalayan AB, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırımlar yapmakta ancak bu henüz birliğin enerji ihtiyacında Doğal gaz ve petrolün önceliğini değiştirmemektedir. Bu sebeple uzun yıllardır Rusya'nın gazına ve Orta Doğu'nun petrolüne duyduğu dışa bağımlılıktan kurtulma noktasında Doğu Akdeniz, AB için büyük önem taşır. AB'nin hem enerji bağımlılığını hem de bağımlılıktan doğan arz güvenliğini ortadan kaldırma noktasında Doğu Akdeniz jeostratejik bir hedeftir. Bu sebeple bölgedeki üyelerinin politikalarını desteklemekte, Türkiye'nin GKRY ve Yunanistan ile diplomatik ve bölgesel alanda ters düştüğü her koşulda Türkiye karşısı söylemler ve açıklamalar ile belirgin bir pozisyon almaktadır. Aynı zamanda Fransa'nın çok uluslu enerji şirketleriyle GKRY yoluyla Doğu Akdeniz'de fiili bir şekilde bulunması da Fransa'nın Türkiye karşıtı yürütülen Doğu Akdeniz politikalarına destek veren bir diğer uluslararası aktör olmasına sebep olmaktadır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasına Doğu Akdeniz'deki bölgesel ve diğer bölge dışı aktörlerle olan ilişkilerine bakıldığında; bölge ülkelerinden özellikle İsrail, Suriye, Mısır gibi ülkelerle

seyreden olumsuz ilişkilerin negatif yönlü etkileri göze çarpmaktadır. Bu kapsamda yalnızca Yunanistan ve GKRY'den oluşan bir Rum birliğiyle değil, aynı zamanda diğer Doğu Akdeniz ülkeleriyle de Türkiye'nin hem sahada hem de masada mücadele ettiği görülebilmektedir. 2009 yılında Davos Zirvesi'nde yaşanan kriz ve beraberinde 2010 yılında meydana gelen Mavi Marmara olayı ve İsrail'in Filistin politikasına karşı Türkiye'nin uluslararası alandaki tepkisi sonrası İsrail- Türkiye ilişkileri gerilmiştir. Bu durum Doğu Akdeniz denkleminde İsrail'i, GKRY ve Yunanistan ittifakına yanaştırmıştır. Öncesinde, Doğu Akdeniz'in enerjisinin AB pazarına taşınmasında olası projelere İsrail'in en sıcak baktığı geçiş rotası Türkiye üzerinden inşa edilecek bir boru hattı projesi idi. Ancak daha sonra GKRY ve Yunanistan ile ortak çıkarları etrafında işbirliği geliştiren İsrail, bu düşüncesinden de uzaklaşarak East- Med Boru Hattı Projesi'nin hayata geçebilmesinde söz konusu ülkeler ile görüşmeler sağlamaya başlamıştır. Aynı zamanda ABD ile olan yakın ilişkileri nedeniyle İsrail, ABD tarafından Doğu Akdeniz politikası desteklenen bir aktör olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca AB'nin Rusya'ya duyduğu bağımlılığın ortadan kaldırılması konusunda da bölgenin Birlik için önemli bir alternatif oluşu ABD tarafından Türkiye karşıtı yürütülen politikalara destek verilmesini sağlamaktadır. Bunun yanında ABD'nin bölgede Rusya'nın varlığına karşı bir varlık gösterme gayretine paralel olarak, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin de içinde bulunduğu GKRY, Yunanistan, Mısır ve İsrail gibi devletlerin işbirliği yapması olasılığını daha yerinde bulmaktadır. Buradaki temel amacı Rusya'nın hem bölgede etkinliğini azaltabilmek hem de uluslararası arenada enerji devi statüsünü devirebilmektir (Kansu 2019: 263). Ayrıca 2019 yılı itibariyle Türkiye'nin bölgedeki faaliyetlerini arttırması hem AB hem de ABD tarafından tepkiyle karşılanmış, bu durum Türkiye'nin AB ve ABD ile olan ikili ilişkilerini de etkilenmiştir. AB tarafından Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetleri, Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla GKRY'nin egemenlik haklarının ihlali olarak yorumlanmıştır. Bu sebeple Türkiye'ye karşı bir dizi yaptırım kararı alan AB, Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasına müdahale etmek istemiştir. Buna karşılık Türkiye'nin tavrı ise bölgedeki haklarından vazgeçmeyeceği, bölgeye 4. Sondaj gemisinin yollanacağını bildiren sert bir diplomatik mesaj olmuştur. Bu mesaj ile Türkiye, AB'nin yaptırım kararı karşısında Doğu Akdeniz'deki Mavi Vatan Doktrinine sıkı sıkıya bağlı olduğunu uluslararası arenada gözler önüne sermiştir. İlaveten 2000'li yılların başında AB tarafından hazırlatılan Sevilla Haritası, Türkiye'nin kıyılarına yakın konumda bulunan Yunan adalarına kıta sahanlığı ve MEB yetkisi tanımakta, Türkiye ise bu haritaya uluslararası hukuku ihlal etmesi ve hakkaniyete uygun olmaması nedeniyle şiddetle karşı çıkmaktadır. Türkiye bölgede kendisine karşı yapılan tüm tahriklere tüm art niyetli hamlelere rağmen masaya oturma ve anlaşma taraftarı olduğunu yinelemekte olan bir ülkedir. Fakat esasen AB'nin Doğu Akdeniz tutumu hukuki değil politik bir temele dayanmaktadır (Babacan, Türkiye'nin Doğu Akdeniz Diplomasisi, 2020). Bu noktada GKRY ve Yunanistan'ın AB üyesi olmaları, bölgede gerçekleştirdikleri her bir hamlede Birliğin ardına sığınarak adımlarını meşru kılmanın mühim bir perdeleme şekli niteliğindedir (Aksu, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye- AB İlişkileri, 2018). ABD ise bölgede Yunanistan, GKRY ve İsrail tarafından oluşturulacak enerji ve savunma işbirliğini desteklemekte ve bu ülkelere çeşitli yardımlar yapılması kararı ABD Senatosu Dışişleri Komitesi tarafından çıkarılan bir yasa ile benimsenmiştir. Yunanistan, GKRY ve İsrail topraklarında inşa edilmesi ve AB pazarına Doğu Akdeniz'in gazını taşıması planlanan East- Med boru hattı projesine destek verildiği de ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından beyan edilmiştir (Özekin

2020: 35-38). Diğer yandan Mısır'da Muhammed Mursi döneminde olumlu seyreden ilişkilere nazaran, ülkede meydana gelen siyasi darbe sonrası politik ortam ve Sisi yönetiminin başa gelmesiyle birlikte iki ülke arası ilişkiler tahribata uğramıştır. Böylece GKRY ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki Türkiye karşıtı ittifakına Mısır da dâhil edilmiştir. Böylece çıkar birliği yapan GKRY, Yunanistan ve Mısır alenen bölgede Türkiye karşısı politikalar izlemeye başlamıştır. Suriye'de ise 2010 yılı ve sonrası Arap Baharı'nın etkilerinin yoğun olarak yaşanması Türkiye'yi hem güvenlik açısından tehdit eden bir unsur olmuş hem de iç politikasını göç gibi nedenlerle etkilemiştir. Suriye'de Esad yönetimi ile olumsuz seyreden ilişkilerde ise en önemli aktör olarak Rusya öne çıkmaktadır. Her ne kadar Türkiye ve Rusya arası ikili ilişkiler ekonomik ve siyasi açıdan güzel gitse de, Doğu Akdeniz politikaları uyuşmayan bu iki ülkeyi bölgede kesiştiren unsur Suriye olmaktadır. Özellikle uluslararası alanda enerji sektörüne yön veren bir aktör olması özelliğini yitirmek istemeyen Rusya için bölgenin stratejik bir önemi vardır. Bu noktada Türkiye ile çıkarları ters düşmekte, Suriye'nin politikalarına destek vermekte ve Suriye koluyla Doğu Akdeniz'de fiili bir varlık bulundurmaya çabalamaktadır (Kakışım 2017: 442-445). Sonuç olarak Suriye de GKRY, Yunanistan ve Mısır gibi Türkiye karşıtı bir pozisyonda yer almaktadır. Bu noktada ülkelerin rasyonel çıkarları doğrultusunda hareket etme girişimleri ve bölgesel ittifak gruplarının da çıkarlara dayalı olarak oluşturulduğu gözlemlenebilmektedir. Özellikle Türkiye'nin saf dışı bırakıldığı Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na bakıldığında bu ittifaka; bölge ülkelerinden Yunanistan, GKRY, Mısır, İsrail, Ürdün ve Filistin yer alırken, aynı zamanda İtalya ve Ortadoğu'dan Birleşik Arap Emirlikleri ve kısmen Suudi Arabistan da dâhil olmuştur. Türkiye, Libya, Lübnan, KKTC ve Suriye ise bu birliğe taraf olmayan veya davet almamış ülkeler olarak gösterilmektedir. Kapalı bir deniz alanı olarak uluslararası hukuka göre hakkaniyet ilkesi prensiplerinin benimsenmesi gereken Doğu Akdeniz'de Türkiye tüm bu ittifak gruplarının oldubitti manasındaki adımlarına karşılık kendi deniz yetki alanlarını ve KKTC'nin yetki sahalarını korumaya dayalı çok yönlü bir enerji politikası yürütmekte kararlı olmuştur. Bu doğrultuda bölgeye sismik araştırma ve sondaj gemilerini askeri gemileriyle eş güdümlü olarak yollamış, Doğu Akdeniz ekonomi politiğinde kendisine karşı oluşturulan bu cephelerce yok sayılmayı ve engellenmeyi kabul etmemiştir (Domazeti, 2019).

Bugün Doğu Akdeniz politikasında Türkiye, uluslararası hukuktan doğan haklarının geçerli olduğu alanların hiçbirinde diğer devletler tarafından doğal gaz ve petrol arama, çıkarma, sondaj faaliyetlerine göz yummayacağını gür bir sesle ifade etmektedir. Doğu Akdeniz'de yapılacak çok taraflı anlaşmalarla deniz yetki alanlarının belirlenebileceğinin altını çizerken, bu anlaşmaların ancak hakça ve hakkaniyete dayalı olarak gerçekleştirilirse, kazan kazan anlayışına dayalı biçimde herkesin bu bölgeden faydalanabileceğini ifade etmektedir. Bu sebeple örneğin 2004 yılında GKRY'nin hem Türkiye hem de KKTC'nin haklarını yok sayarak Mısır ile yaptığı sınırlandırma antlaşmasını tanımamış, bu durum karşısındaki tepkisini BM'ye nota vererek dile getirmiştir (Sandıklı, Budak, Ünal 2013: 26-27). Özellikle Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye'nin 104 Bin kilometrekarelik alanını gasp etmeye çalışmasına karşın, Türkiye'nin hem kendi hak ve menfaatlerinden hem de Kıbrıs'ta yaşayan Türk vatandaşlarının menfaatlerinden vazgeçmemek temel politika motivasyonu olmaktadır. Türkiye gerek araştırma faaliyetleri, gerek sondaj faaliyetleri için askeri gemileriyle birlikte Doğu Akdeniz'de bulunmakta, bulunmaya da devam edeceğini uluslararası alanda ifade etmeye devam etmektedir. Akdeniz Kalkanı Harekâtı, Mavi Vatan Tatbikatı gibi harekâtlar ile bölgedeki varlığının,

haklarının ve davasının ardında durmaktadır. Bu Harekât Yunanistan tarafından büyük bir tehlike olarak karşılanmış, Yunan medyasında da Yunanistan'ı işgal provası olarak adlandırılmıştır (Akit, 2019). Üç tarafı denizlerle çevrili olan ve zengin hidrokarbon yataklarına ev sahipliği yapan Doğu Akdeniz'e en uzun kıyı şeridine sahip Türkiye için mavi vatanın korunması gerekmektedir. Bu sebeple bölgeden elde edilebilecek politik ve ekonomik kazanımlar dikkate alınarak, Türkiye'nin denizcilik alanında kendini daha fazla geliştirmesi ve denizciliğe verilen önemin de arttırılması büyük bir önem haiz etmektedir. Daha önce bölgedeki Kıta Sahanlığını belirlemiş olan Türkiye, henüz MEB alanını belirlememişti. Bunun en önemli nedeni de kıyıları birbirlerine yakın konumda bulunan ülkeler arasında MEB alanlarının belirlenmesinin ihtilafa ve ülkeler arası anlaşmazlıklara gebe olacak olmasıdır. Türkiye her ne kadar MEB alanını belirlemese de GKRY'nin tek taraflı politikalarıyla MEB ilanında bulunması sonrası ortaya çıkan Türkiye- GKRY ve KKTC- GKRY anlaşmazlığı aslında bu durumu açıklayan önemli bir örnek teşkil etmektedir. Libya ile 2019 yılında varılan mutabakat sonrası Türkiye Doğu Akdeniz'deki Kıta Sahanlığı ve Batıdaki MEB alanının bir bölümünün belirlendiği Dışişleri Bakanlığı'nca bildirilmiştir. Bakanlık Sözcüsü tarafından yapılan açıklamada, Türkiye tarafından belirlenen yetki alanları çerçevesinde Libya ile yapılan anlaşmada; Doğu Akdeniz'e en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'nin deniz yetki alanlarının belirlenmesinde söz konusu adaların varlığının etkili olmadığı, iki ana kara arasındaki ortay hattın ters tarafında kalan adaların kara suları dışında deniz yetki alanı yaratamayacağının ve deniz yetki alanları hesaplaması yapılırken kıyıların uzunluklarının ve yönlerinin hesaba katıldığı belirtilmiştir (Çam 2019). Doğu Akdeniz'de yaşanan rekabet ortamı Türkiye'ye birçok fırsat ve krizi bir arada sunmaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasında fırsat çerçevesi içerisinde önemli yer tutan unsurlardan biri de hâlihazırda sahip olduğu enerji koridoru niteliğini, uzun vadede enerji merkezi haline dönüştürebilmektir. Bu sebeple Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki mücadelesi sert bir tutum, gerektiğinde sert bir diplomasi dili ve istikrarlı bir dik duruş olarak yorumlanabilmektedir. Krizler çerçevesinden bakıldığında ise en önemli sorunun Kıbrıs minvalinde gerçekleşebileceği görülebilmektedir. GKRY ve Yunanistan işbirliği ile oluşturulan Rum birliği bölgede Türkiye'nin politikalarına karşı en sert tepkileri en hızlı şekilde veren topluluktur. Kıbrıs meselesinin yıllardan beri çözülememiş olmasından kaynaklı sorunların sürekliliği, Adadaki Türk kesimin haklarının Türkiye tarafından korunmak istenmesi ve Kıbrıs'ın Türkiye'nin güney güvenliğinin sağlanmasındaki stratejik niteliği bu noktada dikkat edilmesi gereken hususlardır. Kıbrıs aynı zamanda Türkiye için Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'de meydana gelebilecek çatışmalara karşılık verebilmek için de önemli bir jeopolitik öneme sahiptir. Aynı zamanda Rum birliği tarafından Türkiye'yi yalnızlaştırma politikasının uygulanması uluslararası alanda kısmen başarılı olmuş, özellikle bölge ülkeleri ve Türkiye arasında yakın ilişkilerin şekillenmesi de Rumlarca uygulanan bir dizi politika ile engellenmiştir. Bugün varılan noktada, 2019 yılında kurulan Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na taraf olan ülkelerin işbirliği, Yunanistan ve GKRY'nin bölgede Türkiye'nin yaşadığı her türlü olumsuzluğu ve negatif yönlü süren komşuluk ilişkilerini kendi lehlerine çevirdiğinin önemli bir ispatıdır. Bu Forum'a uluslararası aktörlerin temsilcileri dahi davet edilirken Türkiye ve KKTC'nin davet edilmemesi de Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilmesi planlanan ana hedefin; Türklerin haklarını ihlal edebilmenin meşru yollarını oluşturma girişimleri ve bu girişimlere dayanak oluşturacak ittifaklar kurmak olduğu şeklinde yorumlanabilir. Türkiye'nin Libya mutabakatında olduğu gibi dengeleri değiştirerek, bölgede elini güçlendirecek yeni bir stratejik adım

atması için Mısır ile deniz yetki alanlarına ilişkin bir sınırlandırma antlaşması imzalanması gerektiği düşünülmektedir. Böylece Türkiye'nin Antalya Körfezine sıkıştırılması tehdidi ortadan kalkacaktır. (Şeker 2019: 305-306). Mısır- Türkiye arası bir sınırlandırma antlaşmasının gerçekleşmesi demek, Yunanistan ve GKRY tarafından Türkiye aleyhine tasarlanan planların engellenmesi ve uluslararası hukuka aykırı hareket etmelerine rağmen diğer kıyıdaşlarla yaptıkları sınırlandırma anlaşmalarıyla bunu meşru kılmaya çalıştırarak oluşturdukları tezlerin de çürütülmesi demektir. Uluslararası hukuk çerçevesinde incelendiğinde; Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hakları fiilen ve başlangıçtan beri mevcuttur, bu haklara saygı duymak ve Türkiye'nin kıta sahanlığı alanında faaliyette bulunmak isteyen devletler Türkiye ile işbirliği yapma yoluna gitmelidir. GKRY'nin sınırlarına ve Türkiye'nin sınırlarına bakıldığında; GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki kıyı şeridinin Türkiye'ninkinden daha kısa olduğu görülmektedir. Türkiye'nin daha avantajlı olduğu bu durumda GKRY'nin dezavantaja sahip coğrafi durumuna rağmen deniz yetki alanları bakımından Türkiye'den daha fazla bir alanda egemenlik iddia etmesi uluslararası hukukun hakkaniyet prensibiyle örtüşmemektedir (Şafak 2019: 43-44). Türkiye Doğu Akdeniz politikasında artık denizlerde güçlenme yoluna giderek gambot diplomasisi uygulamaya başlamıştır. Bölgedeki enerji denkleminde uluslararası hukuktan doğan hakları konusunda taviz vermeyeceğini her fırsatta yineleyen Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de savaş gemileriyle birlikte tatbikatlar yapması, her ne kadar anlaşmazlıklara ilişkin çözümlerin karşılıklı anlaşmalarla çözülmesi gerektiğini savunsa da içine düşürülmeye uğraşıldığı haksız rekabete karşı kendi menfaatleri doğrultusunda enerji arama faaliyetlerine güvenle devam edebilmesi hususunda öneme sahip olmaktadır. Aynı zamanda uluslararası alanda da hak ve çıkarlarına sıkı sıkı bağlı olduğunu gösteren önemli bir gambot stratejisi örneğini oluşturmuştur.

IV.II. Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde Yunanistan'ın Uyguladığı Enerji Politikası

Yunanistan, Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan enerji denkleminde önceleri her ne kadar aktif politikalar yürütmeyen bir bölgesel aktör olsa da, zamanla bölgenin sahip olduğu fırsatların uluslararası kamuoyunda da belirginleşmesi ile etkin bir politika yürütücü haline evrilmiştir. Özellikle Doğu Akdeniz'de yürüttüğü enerji politikasında başat faktörler; enerjide dışa bağımlılığını en aza indirgemek ve bu çerçevede ekonomik anlamda kazançlar elde etme hedefleri, AB enerji arz güvenliğini ve teminatının sağlanmasında merkez ülke olma gayreti ile adalar üzerindeki egemenliği çerçevesinde deniz yetki alanlarındaki hâkimiyetini genişletme isteği olarak ifade edilebilir. Buna ek olarak bölgede uyguladığı en önemli politikalardan biri Kıbrıs üzerinden şekillenir. Tarihsel süreçte ortak ırk, din ve dil birliği nedeniyle Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve GKRY arasında bir Rum birliği oluşturulmuş ve bu birlik kendi ortak çıkarlarını hedef alarak özellikle Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan enerji denkleminde Türkiye'yi oyun dışı bırakmaya dayanan eş güdümlü politikalar ile hareket etmektedir. Nihayetinde Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikasında Kıbrıs önemli bir yere sahiptir ve hem kendi hem de GKRY'nin menfaatlerini önemseyen ancak bölgede Türkiye karşıtlığı sergileyen agresif bir enerji politikası yürüttüğü açıktır.

Öncelikle Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de uyguladığı enerji politikasında, kendi enerji ihtiyacını karşılama noktasında büyük oranda enerji ihracatı yapması önemli bir faktördür. Daha çok Orta Doğu'dan doğal gaz ve petrol temini gerçekleştiren Yunanistan, Doğu Akdeniz'deki zengin rezervlerinin varlığının keşfedilmesinden sonra enerji bağımlılığı ve bu bağımlılıktan doğan arz güvenliği sorununu ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Başta Afrodit sahası olmak üzere bölgede kanıtlanmış doğal gaz sahalarından elde edebileceği kazanç, genel enerji ihtiyacının yarısını karşılayabilecek bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle Yunanistan 2000'li yıllardan itibaren bölge ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirmeye çabalamış, evvela GKRY ile işbirliği içerisinde hareket etmeye başlamıştır. Doğu Akdeniz'den elde edeceği enerji yalnızca Yunanistan için değil, aynı zamanda mensubu olduğu AB için de oldukça önemlidir. Çünkü bu bölgeden elde edilecek enerjinin boru hatları ile AB ülkelerine taşınması olasılığı, AB'nin de enerjide özellikle Rusya'ya olan bağımlılığını ve yaşadığı arz güvenliği problemini ortadan kaldırmaya yönelik önemli bir dönüşüm olacaktır (Örselli, Babahanoğlu 2019: 393). Bu sebeple Yunanistan için Doğu Akdeniz çok yönlü bir politika alanı olarak görülmektedir. Diğer yandan AB içerisinde yaşadığı ekonomik krizlerle adından söz ettiren Yunanistan için bu bölgedeki enerjinin taşınmasında bir enerji güzergâhı olmak da önemli bir prestij meselesi olarak yorumlanabilir. Doğu Akdeniz'de inşa edilecek bir doğal gaz boru hattının Yunanistan topraklarından geçmesi demek Yunanistan'ı AB için enerji koridoru haline getirmekte, Birlik içerisindeki önemini arttırmaktadır. Bu sebeple de bölgede Yunanistan ile başta GKRY, Mısır, İsrail ve diğer işbirliği içerisinde bulunduğu ülkeler arasında yapımı planlanan Vassilikos LNG Projesi ve East- Med Boru Hattı Projesinin hayata geçirilmesine destek vermektedir. Aynı zamanda 2008 Küresel ekonomik kriziyle birlikte negatif yönlü hareket eden ve halen normale dönemeyen Yunanistan ekonomisi için enerjinin varlığı ve teminatı oldukça mühim bir unsurdur. Bu minvalde enerjiye sahip olmak ve enerji güvenliğini sağlamak doğrudan ülke ekonomisi, refahı ve gelişimiyle ilişkili olması nedeniyle Yunanistan için de önemli bir beka meselesidir (Kansu, 2019: 20). Yunanistan 2015 yılında İsrail gazının Yunanistan'dan geçerek AB'ye taşınmasına ilişkin bir boru

hattı teklifinin fizibilite çalışması için uluslararası bir ihale açmış ancak gerekli koşulların sağlanamaması sebebiyle ilgi görmemiştir. Ardından 2017 yılında Yunanistan, GKRY, İsrail ve İtalya'nın devlet temsilcilerinden oluşan bir toplantıda AB Enerji Komisyonu yetkililerinin de katılımıyla Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi diğer adıyla East- Med'in gerçekleşmesine ilişkin bir mutabakat imzalanmıştır. Böylece İsrail gazının Doğu Akdeniz sularından geçirilecek bir boru hattı ile AB ye taşınması amaçlanmış, Türkiye her ne kadar enerji transitinde en uygun rota olarak görülse de bu hamle ile bölge denkleminde saf dışı bırakılmıştır. Günümüzde dahi Yunanistan'ın bölge politikasında elini kuvvetlendiren en önemli unsurlardan biri bu anlaşma olmakta, kurduğu işbirliği ve ortaklıklar önem haiz etmektedir.

Yunanistan'ın bölgede uyguladığı enerji politikasında en önemli dinamo taşlarından biri bölge ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirmesi ve bölge dışı aktörler aracılığıyla uluslararası arenadan destek görme çalışmasıdır. Başta GKRY ile birlikte hareket etmesinin yanında, Doğu Akdeniz'de zengin hidrokarbon rezervlerinin keşfiyle birlikte Yunanistan daha önce yakın ilişkiler geliştirmediği ülkelerle dahi işbirliği içerisinde bulunma gayretine girişmiştir. GKRY, Mısır ve İsrail başta olmak üzere kıyı ülkeleriyle işbirliklerini arttıran Yunanistan için Türkiye ve İsrail'in gergin seyreden ilişkileri sonrası İsrail ile yakınlaşması önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Daha önce Türkiye ve İsrail arasında Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen askeri tatbikatlar 2009 yılı itibariyle yerini Yunanistan ve İsrail işbirliğinin gelişmesiyle bu iki ülkeye bırakmıştır (Kansu, 2019: 264-265). İsrail ile Yunanistan arası ilişkilerde ilk kez bir İsrail Başbakanı, Yunanistan'a diplomatik bir ziyaret gerçekleştirmiş, bu ziyaret ile hem enerji mevzusu hem de askeri konuları görüşülmüştür. Bölgede enerji üretimi gerçekleştiren ülkelerden biri olarak İsrail ile işbirliği kurmanın temelinde Yunanistan'ın, AB'ye Doğu Akdeniz'in enerjisinin açılacağı kapı olma hedefi yer almaktadır. Bu noktada kıyı ülkeleriyle ikili ilişkilerin olumlu seyretmesi de oldukça mühimdir. Aynı zamanda Yunanistan'ın AB'ye ulaştırılan enerjide merkezi rol üstlenmesinin yanında, bu durumun ekonomik anlamda da ülkeye katkısı olacağı düşünülmektedir (Alptekin, 2019: 7). Bu sebeple East- Med Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'ni hayata geçirmeyi hedefleyen ülkelerin başında Yunanistan gelmektedir. AB'nin enerji ihtiyacını Rusya'dan temin etme sorununun ortadan kaldırmasında etkin bir aktör olmak isteyen Yunanistan, Doğu Akdeniz'de yürüttüğü her türlü politikasında da AB'yi arkasına alarak ilerlemeyi tercih etmektedir. AB enerji arz güvenliği sorunu sebebiyle Doğu Akdeniz gazını hem coğrafi yakınlık hem de politik manada önemli bir alternatif olarak görmekte bu nedenle uluslararası arenada Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki her türlü hamlesine açıkça destek vermektedir. 2012 yılında Yunanistan, İsrail ve GKRY arasında imzalanan bir anlaşmaya göre; ortak bir İsrail- Kıbrıs LNG tesisinin kurulması, İsrail ve Kıbrıs'ın doğal gazının AB'ye taşınabilmesi için Yunanistan'a ulaşan bir boru hattı ve elektrik kablosu inşa edilmesine ilişkin kararlar alınmıştır. Yine 2015 yılında Yunanistan ve İsrail arasında bölgesel bir savunma antlaşması yapıldığı, bu anlaşma uyarınca çeşitli ortak hava tatbikatlarının gerçekleştirildiği de bilinmektedir. Önceki yıllarda yapılan bu işbirliklerine yönelik gelişmelerin hepsi Yunanistan başta olmak üzere diğer söz konusu ülkelerin de bugün uyguladıkları Doğu Akdeniz politikalarının ardında dayanak oluşturabilecekleri, destekleyici faktörler olarak yorumlanabilir. 2016 yılında Çipras hükümeti döneminde iken Yunanistan, GKRY ve İsrail başta enerji güvenliği ve AB'nin enerji çeşitlendirme politikasına katkı sağlayabilme hedefleriyle üçlü bir zirve toplantısı gerçekleştirmiştir. Ortak bir su yönetimine dayalı mutabakatta anlaşan taraflar aynı zamanda bu zirve

ile Türkiye ve KKTC'yi Doğu Akdeniz'de bypass edecekleri bir boru hattı projesini hayata geçirebilme hedeflerine de yer verdiler. Yunanistan her koşulda enerji merkezi haline gelebilmek ve AB ve merkezi bir role sahip olabilmek için hem bölgede GKRY'de inşa edilecek Vassilikos LNG Tesisi projesi hem de East- Med Doğal gaz Boru Hattı Projesi'ne oldukça önem ve destek vermektedir (Yıldırım, 2016: 3-4). AB, Yunanistan'ın bu uluslararası hukuku ihlal eden politikalarını desteklemesi sebebiyle Türkiye'yi bölge denkleminde saf dışı bırakma gayretlerine çanak tutmaktadır. Gün be gün artan enerji ihtiyacının karşılanmasında Rusya'ya bağımlılığından kurtulamamış olan AB, kaynaklarını çeşitlendirme yoluna başvurmuş olsa da henüz bu bağımlılıktan kurtulamamıştır. Bölgede yürüttüğü Yunanistan ve GKRY taraflı politikası da bu bağımlılığı sürdürmeye devam etmesine neden olacak önemli bir unsurdur. Çünkü AB'nin bu politikası yüzünden ne Yunanistan ve Türkiye arası anlaşmazlıklara ne de çözülemeyen Kıbrıs sorununa çare bulunamamakta bu nedenle Doğu Akdeniz'deki gerilim devam ederek AB'ye fayda sağlayacak gelişmelerin önünü kesmektedir. 2018 yılında Yunanistan, GKRY ve İsrail arasında imzalanan işbirliği antlaşması çerçevesinde Yunanistan'dan geçerek AB'ye ulaşacak olan Doğu Akdeniz gazının taşınmasında inşa edilecek boru hattı projesinin kabulü gerçekleştirilmiştir (Örselli, Babahanoğlu 2019: 395-396). 2017 yılında Yunanistan, GKRY, İsrail, İtalya ve AB temsilcileri arasında Tel Aviv'de imzalanan mutabakat ile East- Med Boru hattı projesi için ilk anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşmaya göre; İsrail'in Doğu Akdeniz'den elde ettiği doğal gaz denizin altından geçen boru hattıyla Akdeniz boyunca ilerleyerek anlaşmaya taraf olan ülkeler vasıtası ile AB pazarına erişecektir (Balkaş, 2019: 24-25). Güney Kıbrıs'ta imzalanan bu anlaşma sonrası Rum haber kaynaklarında verilen bilgiye göre tarafar ortak bir açıklama yaparak; bu dörtlü görüşmenin Est- Med'in hayata geçirilmesi, kalkınmanın güçlenerek gerçekleştirilebilmesinde önemli bir işbirliği ve karşılıklı anlayış memorandumudur (Gündem Kıbrıs, 2017). East- Med Boru Hattı Antlaşmasının imzalanmasının ardından Yunan siyasi liderleri tarafından Doğu Akdeniz'e ilişkin çeşitli demeçler verilmiş, bunlardan en dikkat çekenlerinden biri de Yunanistan Komünist Parti Sözcüsü Nikos Karatanasopulos'un açıklamaları olmuştur. Karatanaspolus bu anlaşma ile AB'nin Rus gazına olan bağımlılığının ortadan kaldırılmaya çalışılmasının yanında ABD'nin de Rusya'nın Doğu Akdeniz'de nüfuz oluşturabilmesinin önünü kestiğini savunmuştur. Böylece söz konusu anlaşmaya AB olduğu kadar ABD'nin de destek olduğunu söylerken, aynı zamanda söz konusu projenin gerçekleşmesi ihtimali bile bölgeyi derin bir rekabete sürükleyen, özellikle Türkiye üzerinde baskı yaratan ve Türkiye'yi doğrudan Doğu Akdeniz rekabetine taşıyan bir adım olduğunu ifade etmiştir (Sputnik News, 2020). AB kendi üye ülkelerinin enerjiye ulaşımını ve arz güvenliği meselesini en aza indirgeyebilmek için Yunanistan'ı destekler nitelikte açıklamalar yapmaktadır. Yaklaşık 2 bin km uzunluğuna sahip olması planlanmış olan East- Med boru hattı, İsrail'in Levant Havzası'nda başlayarak Girit'e ve oradan Yunanistan anakarasına ulaşacak, İtalya'ya kadar uzanacaktır. Bu projenin hayata geçirilmesiyle, AB'nin doğal gaza duyduğu ihtiyacın yüzde onu karşılanmış olacağından East- Med, AB nezdinde kaçınılmaz derecede öneme sahiptir (21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2019). Bu nedenle anlaşmaya taraf olan ülkelerin bölgede uyguladıkları politikaları yakından takip etmekte ve desteklemektedir. AB tarafından yayınlanan MEB haritalarına bakıldığında henüz Türkiye ve Yunanistan arasında yetki alanları hususunda anlaşmazlıklara gebe olan Meis adası Yunanistan'ın MEB'i içerisinde gösterilmiştir. Sevilla Haritası adını taşıyan söz konusu harita ile AB de Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de var olan haklarını açıkça ihlal etme niyetini taşımaktadır. Sevilla

Haritasına göre Türkiye sahip olduğu 145 Bin km alanın 104 Bin km'si Yunanistan ve GKRY yetkisine girecek böylece Türkiye 41 Bin km alana hapsedilecektir (Önder, Akıncı 2019: 1502-1503). AB'nin, Doğu Akdeniz'deki etkinliğini arttırmasında en önemli etkenlerden biri de 2004 yılında Kıbrıs Adası'nın tamamını temsilen Rum yönetimini AB üyesi olarak kabul etmiş olmasıdır. Böylece coğrafi ve siyasi sınırlarını Doğu Akdeniz'i de kapsayacak biçimde şekillendirmiştir. Bu durum Türkiye için AB tarafından uygulanan asimetrik bir baskıyı da beraberinde getirmiştir. Neticede Türkiye ile Yunanistan ve GRKY ikilisi arasında dönen sorun ve anlaşmazlıklar yerini zamanla Türkiye ve AB arasında yaşanacak gerilimlere bırakmıştır (Aksu, Turkish Greek Relations, 2018). Ayrıca 2020 yılında Yunanistan ve diğer 5 ülkenin (Mısır, İsrail, GKRY, İtalya ve Ürdün) katılımıyla Kahire'de gerçekleşen toplantıda Doğu Akdeniz'de ortak politika yürütülmesine ilişkin bölgesel bir örgüt olarak Doğu Akdeniz Gaz Forumu kurulmuştur. Daha sonra Filistin yönetimi de bu Foruma katılmıştır (BBC NEWS, 2020). Yunanistan, AB gibi bölge dışı aktörlerden destek görmesinin yanında bölgesel açıdan Türkiye karşısında daha sert ve güçlü politikalar izleyebilmesi için diğer kıyıdaş ülkelerle sınırlandırma anlaşmaları yapmak istemektedir. Mısır ile daha sağlam ilişkiler inşa etmeyi hedefleyen Yunanistan, günümüzde Türkiye'nin Libya ile mutabakat imzalamasından sonra Libya ile de yakın ilişkiler geliştirme gayreti içerisine girmiştir. Bunun dışında Türkiye'nin Ege, Karadeniz ve Akdeniz'de 2019 yılında eşgüdümlü olarak gerçekleştirdiği Mavi Vatan tatbikatı özellikle Yunanistan medyasında tepkiyle karşılanmış, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki askeri varlığı Yunan tarafınca işgal niyetli olarak algılanmıştır (Akit, 2019). Bu açıdan Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de 2020 yılında İtalya, Fransa ve GKRY ile gerçekleştirdiği hava tatbikatı da askeri nitelikte bir karşı atak ve Yunanistan'ın bölgede kendi tezlerinden kolay kolay vazgeçmeyeceğine ilişkin stratejik bir işbirliği şeklinde yorumlanabilir. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de elini kuvvetlendirebilecek ortaklıklar kurması, Türkiye'yi 41 bin km alana sıkıştırabilme isteğiyle doğru orantılı şekilde işlemektedir.

Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikasını kimi zaman şekillendiren kimi zamandan destekleyen en önemli bölgesel faktör GKRY'nin varlığıdır. Sahip oldukları ortak tarih, din, dil, ırk birliği ve Yunanistan'ın GKRY adına Kıbrıs Adası'nda garantör ülke statüsüne sahip olması sebebiyle Rum yönetimi ve Yunanistan çoğunlukla Doğu Akdeniz'de ortak hareket eden, önemli bir ittifak oluşturmuşlardır. Hem bölgesel hem de bölge dışı aktörlerin ilgi odağı haline gelen Doğu Akdeniz'de, Kıbrıs açıklarındaki petrol ve doğal gaz kaynaklarının keşfiyle birlikte Yunanistan ve GKRY işbirliğinin de arttığı, bölgesel rekabette denklemin daima aynı tarafında yer aldıkları görülmektedir. GKRY'nin tek taraflı politikaları KKTC'yi ve Kıbrıs Türklerinin haklarını yok sayan tavrına Yunanistan da alenen destek vermektedir. GKRY tarafından belirtilen kıta sahanlığı alanlarında; Kıbrıs Adası'nın batısında yer alan bölümde Türkiye'nin kıta sahanlığı ile çakışan sahalar mevcuttur. Ayrıca yine GKRY tarafından belirlenen kıta sahanlığı alanlarından Kıbrıs Adası'nın güneyinde kalan bir kısımda KKTC'nin hak ve çıkarları bulunmakta, KKTC'nin TPAO'ya ruhsatlandırdığı sahalar Rum yönetimince gasp edilmektedir. GKRY'nin Kıbrıs Adası'nın tamamını ilgilendiren bu deniz yetki alanlarının belirlenmesi hususunda Türk toplumunu ve Türkleri hiçe sayması Türkiye tarafından şiddetle karşı çıkılan bir eylem olmuş, Yunanistan ise GKRY'nin her türlü hamlesinin ardında durmuş bir aktördür. Bu noktada Türkiye'nin deniz yetki alanlarına ilişkin hem kendi hem de KKTC'nin menfaatleri doğrultusunda esasen diplomatik sorunlar yaşadığı aktör GKRY olması gerekirken,

Yunanistan ile daha şiddetli tartışmaların medyaya yansıması sorunu Yunanistan'ın Rum yönetiminin ardındaki en önemli güç olduğunun kanıtı olmaktadır. Öyle ki GKRY ve Yunanistan bir Rum birliği oluşturarak bölgesel hamleler gerçekleştirmekte, diğer kıyıdaş ülkelerle anlaşmalar yaparak kendi paylarına düşen deniz yetki alanlarının en üst seviyeye çıkarma gayreti içerisindelerdir. Yunanistan ve GKRY'nin en temel hedefi de Türkiye ve KKTC'ye karşı ellerini sağlamlaştırmak ve böylece daha güçlü hamleler ile Doğu Akdeniz'deki tüm tezlerini gerçekleştirmektir. Böylece her iki devlet de Türkiye'yi bölgede yalnızlaştırarak, belirledikleri yetki alanlarında egemen olarak Türkiye'ye kendi istekleri doğrultusunda boyun eğdirmek ve Türkiye'yi Antalya Körfezine hapsetmek istemektedir. Rum birliğinin diğer kıyıdaş ülkelerle yakın ilişkiler geliştirerek, işbirlikleri kurdukları açıktır. Bu noktada önce 2012'de Yunanistan, GKRY ve İsrail arasında, 2013'te Yunanistan, GKRY ve Mısır arasında, 2016 da ise Yunanistan, GKRY ve Lübnan arasında üçlü ittifak gruplarının kurulduğu, işbirliği anlaşmalarının bilinmektedir. Bu üçlü işbirliği grupları yılda en az ikişer kere bir araya gelmekte ve bölgesel anlamda yeni politikalar hedeflemektedir (Şeker, 2019: 295-297). Dönemin Yunanistan Başbakanı Doğu Akdeniz politikalarına etki edecek açıklamalarda bulunurken Kıbrıs'ta kalıcı bir çözüm için de garantör ülkeler olmaksızın bir uygulama gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştur. Burada Yunanistan'ın amacı; özellikle Türkiye'nin desteğini almayan bir KKTC yaratarak hem Ada'nın egemenliği hem de Doğu Akdeniz'de oluşturdukları Rum birliğinin deniz yetki alanlarına ilişkin tezlerini rahatlıkla gerçekleştirebilmesi açısından Yunanistan'a elbette kolaylıklar sağlamaya dayalı olarak oluşturulmuştur. Özellikle 2016 yılında GKRY, Yunanistan ve İsrail arasında gerçekleşen üçlü zirve sonrası taraflar Kıbrıs meselesi çözüme ulaşmadıkça Türkiye'yi olası projelere dâhil etmeyeceklerini açıkça ilan etmişlerdir. (Yıldırım, 201: 4-5). Doğu Akdeniz'de hidrokarbon yataklarının keşfedildiği alanlara bakıldığında önemli sahaların İsrail ve Kıbrıs çevresinde olduğu görülür. Bu minvalde Yunanistan rasyonel çıkarlarını düşünerek, her iki devletin de enerjisinin AB'ye taşınması hususunda kilit rol oynamak istediği için bu ülkelerle yakın ilişkilerini arttırmak ve işbirliğini sürdürmek istemektedir. Her ne kadar Türkiye, Doğu Akdeniz'in enerjisinin AB'ye ulaşmasında daha uygun bir rota olsa da Yunanistan'ın gayretleri sonucu AB de kendi üye ülkeleri Yunanistan ve GKRY'ye politik destekler vermekte, gerçekleşmesi en uygun görülen East- Med Boru hattı projesine de ekonomik destekler vermeye hazır olduğunu deklare etmektedir. Bunun dışında GKRY'nin Türk tarafıyla yaşadığı egemenlik sorununu şimdi de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yayması sorununa karşın Yunanistan garantör ülke statüsüne sahip olmasına rağmen, GKRY'nin KKTC'yi yok sayılarak Ada'nın tamamını ilgilendiren anlaşmalar yapılmasına göz yummaktadır. Bu sebeple uluslararası hukuku ihlal eden safta yer aldığını söylemek mümkündür. Kıbrıs çerçevesinde ortaya çıkan tabloya bakıldığında Yunanistan ve GKRY işbirliğine karşılık Türkiye ve KKTC işbirliğinin oluştuğu görülmektedir. Ne yazık ki Türkiye'nin talep ve istekleri Rum birliğinde karşılık bulamamaktadır. Yunanistan kanadında en dikkat çekici unsur ise hala GKRY ile bölgede bir sınırlandırma antlaşmasının yapılmamasıdır. Esasen her iki ülke de diğer tek taraflı ve uluslararası hukuku ihlal eden hamleleri gibi eğer isteseler bir sınırlandırma antlaşması da imzalayabilirlerdi. Fakat bu noktada Yunanistan, Türkiye'nin sert bir tepkisiyle karşılaşmamak adına GKRY ile bir sınırlandırma antlaşması imzalamamakta, en azından bu durum gerçekleşene kadar diğer kıyı ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye ağırlık vermiştir. Burada Yunanistan'ın en temel amacı diğer kıyıdaşlarla sınırlandırma anlaşmaları yaptıktan sonra, genel anlamda kendisine bir egemenlik bir hattı

çizmek ve daha sonra GKRY ile bir anlaşma imzalamaktır. Böylece Türkiye'nin tepkisini en başta çekmektense, bölgesel denklemde yerini daha da sağlamlaştıracak, anlaşmaların varlığına ve uluslararası aktörlerin desteklerine dayanarak rasyonel çıkarları doğrultusunda daha rahat hareket edebilecektir. Bu duruma en iyi örnek Türkiye ve Mısır arası ilişkilerin Mısır'da Sisi döneminin başlamasıyla olumsuz seyretmesi sonrası gösterilebilir. Mısır ile Türkiye'nin olumsuz seyreden ilişkileri Yunanistan'ın Mısır'a yakınlaşması için bir fırsat doğurmuştur. Bunun neticesinde Yunanistan, GKRY ve Mısır'ın liderleri 2018 yılında bölgesel işbirliğini hedefleyen Kahire Deklarasyonuna imza atmıştır. Kahire Deklarasyonu açıkça üç ülkenin de Türkiye'nin politikasını eleştirdiği bir resmi beyanattır. Kıbrıs Adası'nın güneyinde sismik araştırmalar yapan Türkiye'yi bu alanda faaliyetler gerçekleştirmesinden uzaklaştırmaya dayalı bir hamle olduğunu söylemek mümkündür (Doğru, 2015: 513-515). GKRY için Yunanistan'ın varlığı ve desteği de bölgede uyguladığı politikaları açısından çok mühimdir. GKRY, Yunanistan'ın tezlerini temel alarak 2004 yılında kendi MEB'ini ve Bitişik bölgesini ilan etmiştir. GKRY bu hamlesi ile hem karşılıklı sahilleri bulunan devletlerin uluslararası hukuka göre anlaşarak sınırlandırma gerçekleştirmesi hususunu hem de KKTC'de yaşayan Kıbrıslı Türklerin hak ve görüşlerini gözardı etmiştir. Dolayısıyla Yunanistan'ın GKRY ile oluşturduğu ittifak GKRY'yi hem Türkiye'ye hem de KKTC'ye karşı haksız adımlar atmasında teşvik edici olmuştur (Sandıklı, Budak, Ünal, 2013: 22). GKRY'nin Doğu Akdeniz politika uygulamalarının hemen hemen hepsinin arkasında Yunanistan'ın desteğinin olduğu bilinmektedir. GKRY bu desteğe sığınarak Türkiye'nin muhtemel deniz yetki alanlarını kendi sahaları olarak ilan etmiş, çeşitli çok uluslu enerji şirketleriyle ruhsatlandırma işlemleri gerçekleştirmiştir. Bu doğrultuda Türkiye açısından Yunanistan dolaylı olarak GKRY ve Türkiye arasında ihtilaflı parsellerin ortaya çıkması sorununda da parmağı olan bir bölgesel aktördür.

Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikasında öne çıkan en önemli unsurlardan biri MEB ve Kıta Sahanlığı iddialarıdır. Yunanistan'ın ana karası Doğu Akdeniz'de bulunmamakta, egemenliğinde bulunan Girit, Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adalarının kıta sahanlığı alanına sahip olduğunu savunarak deniz yetki alanlarını genişletmeyi istemektedir. Buna ek olarak Kıbrıs'ın güneyinden başlamak üzere bu adalar dâhilinde belirlediği ortay hatlara dayalı olan kıta sahanlığında alenen Türkiye'nin Kıta sahanlığı alanını gasp etmektedir. 2001 Yılında Türkiye'nin Rodos ve Kıbrıs Adaları arasında sismik araştırmalar yapacağını açıklaması üzerine hem Türk hem de Yunan basınında bu durum tepkiyle karşılanmış ve iki ülke arası ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur. Ardından Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklama ile söz konusu araştırmanın iki ülkenin uzlaşamadığı alanlarda gerçekleşmeyeceğini deklare etmesiyle birlikte bu tartışma son bulmuştur (Erenoğlu, 2019: 50). Deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin oluşturulan Yunanistan yasasına göre karasuları 6 mil, kıta sahanlığı ise 200 mil olarak saptanmıştır. Buna dayanarak Doğu Akdeniz'de Türkiye ile kıta sahanlığı ve MEB konusunda anlaşmazlıklara düşmekte ve Türkiye'nin deniz yetki alanlarının bir bölümünü ihlal etmektedir. Bu ihlalde en büyük pay adalara yetki tanınması iddiası hususunda ortaya çıkar. Yunanistan'ın gerçekleştirmeyi istediği bu tezine dayanarak; Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis Adaları temelinde ortay hatta dayalı bir deniz yetki alanının belirlenmesi demek, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıyı şeridini ve sahip olduğu hakları yok saymak demektir. Çünkü Türkiye'nin sahip olduğu önemli bir alan, bu tezin gerçekleşmesi ihtimaliyle birlikte Yunanistan'ın hâkimiyetinde olacaktır (Kansu, 2019: 72-73). Bu kapsamda, GKRY ile Mısır arasında yapılan sınırlandırma

antlaşması karşısında bu anlaşmayı tanımadığını belirterek nota veren Türkiye'nin bu tavrına karşı Yunanistan da bir nota vererek Doğu Akdeniz'deki temel amacının Meis, Rodos, Kerpe, Kaşot ve Girit adalarına da deniz yetki alanlarına ilişkin tam kıta sahanlığı yetkisi verilmesi gerektiğini savunmuşutur. Ayrıca anadolu anakarası ile en uç noktadaki ada arasında ortay hatta dayalı bir sınırlandırma alanının belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Kütükçü, Kaya 2016: 89). Çünkü Yunanistan, Doğu Akdeniz'de bulunan adalarını ve Türkiye'nin anakarasına 2 km uzaklıkta bulunan Meis adasını ana kıtasının kıyıları olarak görmekte, GKRY ve Mısır ile ortak hatların çizilmesi kapsamında yürüttüğü Doğu Akdeniz politikalarını da bu tezine dayandırmaktadır. Fakat Yunanistan bu politikasıyla esasen GKRY'yi Kıbrıs Adası'nın tek ve yegane temsilcisi olarak görmekte, KKTC'nin varlığını da Kıbrıs Türklerinin haklarını da hiçe sayarak diğer kıyıdaş ülkelerle çeşitli MEB anlaşmalarına imza atmaktadır (Örselli, Babahanoğlu 2019: 393). Türkiye ise bu durumun uluslararası hukukun ihlali olduğunu savunmakta, deniz yetki alanarına ilişkin prensipleri hatırlatarak adaların konumunun ortay hatta göre ters tarafta olduğunu belirtmekte ve coğrafyanın üstünlüğü , kapatmama ve hakkaniyet ilkelerinin dikkate alınması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belirlenmesi sorunu Yunanistan ve Türkiye için tıpkı Ege Denizi'nde olduğu gibi ikili ilişkileri zedelemenin de ötesinde Türkiye'yi bölgede yalnızlaştıran uyuşmazlıklara gebe olmaktadır. Yunanistan'ın son yıllarda bölgesel işbirliklerine verdiği öneme istinaden bir diğer örnek de İtalya ile 2020 yılında imzaladıkları MEB antlaşması olmaktadır. Yunanistan her ne kadar kıta sahanlığı ve MEB alanlarına ilişkin tezlere sahip olsa da bölgesel açıdan en iyi müttefiki olan GKRY ile dahi MEB antlaşması yapmamıştır. Buna rağmen İtalya ile yapılan bu anlaşma sonrası Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias tarafından yapılan açıklamada Türkiye'nin politikaları uluslararası hukuka aykırı ve tek yanlı olarak eleştirilmiş, Yunanistan ve İtalya'nın imzaladığı bu anlaşmanın ise tamamen uluslararası hukuka uygun ve 1977 yılında iki ülke arasında imzalanan anlaşmanın devamı niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Böylece iki ülke arası kıta sahanlığı ve MEB alanlarının belirlenmiş, aynı zamanda iki ülkenin de East- Med Projesi'ni destekleyen iki AB üyesi olarak işbirliğinde bulunmuş olması Yunanistan açısından Türkiye ve Libya arası imzalanan mutabakata karşı bir hamle olarak nitelendirilmektedir. Yunanistan, İtalya, Fransa ve Rum Yönetimi 2020 yılında Doğu Akdeniz'de gerçekleştirdikleri ve Eunomia adını verdikleri ortak bir hava tatbikatı ile uluslararası arenada dikkat çekmiştir. Söz konusu ülkelerin temcilsileri bu tatbikat ile ilgili; bölgesel gerilimin tırmanışına istinaden bir gövde gösterisi, AB üyesi ülkeler olarak Doğu Akdeniz'de ortak bir işbirliği hareketi ve bölgede isim vermeden Türkiye kastedilerek uluslararası hukuka uygun davranılması gerektiği şeklinde çeşitli açıklamalarda bulunmuştur (BBC NEWS, 2020).

Uluslararası hukuk çerçevesinden bakıldığında öncelikle Yunanistan 1982 BMDHS'ne taraf bir ülkedir. Yunanistan'ın ulusal mevzuatına göre kendi kıyılarına bitişik veya karşısında bulunan devletler ile deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik bir sınırlandırma antlaşması yapılmadıysa, sınırlandırmaya tabii olan ortay hattın benimsenmesidir (Özbilenler, 2015: 46). Bu kapsamda Yunanistan Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis hattında ortay hatta dayalı bir kıta sahanlığı çizmek istemekte, diğer kıyıdaş ülkelerle işbirliğini arttırarak bu hedefini gerçekleştirmek istemektedir. Başta GKRY ile birlikte, Türkiye'nin uluslararası hukukun uygun gördüğü şekilde kıta sahanlığı ve MEB'i olarak nitelendirilebilecek alanlarda hak talebinde bulunmaktadır. Yunanistan'ın hak talebinde bulunduğu adalar, Yunan ana karası ve Anadolu kıyıları arasında ortay hatlar dikkate alındığında ters

tarafta kaldığından bu durum Türkiye tarafından kabul görülemez bir durum yaratır. Çünkü uluslararası hukuka göre bu durum ihlal sayılmakta, ters tarafta bulunan adaların karasuları alanı bulunur ancak kıta sahanlıklarının olmadığını kanıtlar nitelikte bir çok uluslararası mahkeme kararı da mevcuttur. Dolayısıyla Yunanistan her ne kadar 1982 BMDHS'ye taraf olmuş olsa da, sözleşmede yer alan hususları uygulama noktasında haksız davranmaktadır. 1982 BMDHS'de yer alan coğrafyanın üstünlüğü prensibine göre iki ülke arasında sınırlandırmaya tabii olan alanda en önemli unsur söz konusu devletinin anakara kıyılarının uzunluğudur. Aynı zamanda uluslararası mahkeme kararlarına Doğu Akdeniz penceresinden bakıldığında da coğrafyanın üstünlüğü ilkesinin geçerliliği nettir. Uluslararası mahkemeler, karşılıklı kıyıları olan devletler arasında yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin uyuşmazlık konularında ilk önce taraflar arası coğrafi şartları gösteren bir sınırlandırma çizerler. Bu sınırlandırmada temel alınan bir takım başat faktörler bulunur. Evvela tarafların kıyı uzunlukları ve kıyı şekillerinin benzerliği bulunuyor ise sınırlandırma işleminde eşit uzaklık prensibi uygulanır. Tam tersi durumda ise eşit uzaklık ilkesi dışında bir sınır belirlenmesi gerektiği açıktır. Aynı zamanda sınırlandırmanın hakça olup olmadığı değerlendirilerek, adalara ilişkin sınırlandırma mevzularında söz konusu adanın konumu, yüz ölçümü, nüfusu dikkate alınarak sınırlandırmayı hakça gerçekleştirmek hedeflenir. Adaların kıta sahanlıklarının olduğunu kabul etmek demek, anakara ülkeleriyle aynı derecede öneme sahip olmaları demek değildir. Özellikle başka bir ükenin anakarasına yakın olan bir adaya verilecek yetki daha kısıtlı bir yetki olmakta bazen ise hiç yetki verilmemektedir. Bunlara ilaveten uluslararası deniz hukuku kapsamında oransallık ve kapatmama ilkelerince de Doğu Akdeniz'de ters yönde olarak nitelenen bu Yunan adalarının, Türkiye anakarasına kıyasen MEB'e sahip olmaları mümkün değildir. Yunanistan'ın savunduğu tezlerin ve amacının gerçekleşmesi demek Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan 145 bin kilometre alanın yalnızca 41 bin kilometre ile sınırlandırılması ve haklarından mahrum bırakılması demektir. (Yaycı, 2012: 20-25). Bu açıdan bakıldığında Yunanistan'ın Türkiye'nin bölgede en uzun kıyı şeridine sahip olan ülke statüsünde oluşunu es geçmesi ve uluslararası hukuku ihlal etmesi tüm bu sorunların çözümünü zorlaştıran ve deniz yetki alanlarının belirsizliğinin sürmesine neden olan etkenlerdir. Böylece Yunanistan Ege Denizi'nde Türkiye ile yaşadığı deniz yetki alanları sorunlarını Doğu Akdeniz'e de taşımıştır. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikasında uluslararası toplumun desteğini alarak Türkiye'yi kıstırmak istediği dikkat çekmektedir (Çelik, 2016: 7-8). Yunanistan'ın adalara tam yetki verilmesi ve ortay hatlar üzerinden yetki alanlarının belirlenmesi gerektiğine dair isteği, Türkiye'ye 2 km uzaklığında bulunan Meis adası için dahi geçerlidir. Bu tezinin gerçekleşmesi demek Türkiye'nin Doğu Akdeni kıyılarının Rodos ve Meis adalarında bulunan kısmında çok az bir alanda egemenliğinin olması demektir. Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan haklarının ve sahip olması gereken alanların Yunanistan tarafından el konulması, işletilebilmesi demektir. Deniz Hukuku kapsamında değerlendirildiğinde Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Kıbrıs'ın batısında bulunan adaları hakkaniyet prensibine göre ancak kısıtlı bir deniz alanına sahip olabilir. Girit ve Rodos diğer adalara göre daha büyük ve nüfus oranı bakımından daha fazla olan adalardır. Girit Adası'nın projeksiyonu ise Libya ve Mısır yönündedir. Rodos Adası'na bir yetki alanı tanınacaksa bile bu Türkiye'nin kıyı şeridinin güneydeki haklarını hasp edecak biçimde yani kapatacak şekilde değil, güneydoğu yönünde belirlenebilir. Ancak bu şekilde uluslararası hukukta hakkaniyet prensibine uygun bir yetki alanı belirlenebilir. Aksi takdirde yapılacak belirlemeler Türkiye'nin bölgedeki haklarının ihlaliyle

sonuçlanır. Bu noktada deni hukukunun deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin ilkeleri baskın gelmekte, söz konusu adalar ile Türkiye arasında bir sınırlandırma değil, esasen Yunanistan ile Türkiye arasında bir sınırlandırma yapılacağı unutulmamalıdır. Bu bakımdan iki ülkenin de anakarası esas alınmalıdır ki Türkiye bu noktada coğrafyanın üstünlüğü prensibiyle davasında haklı pozisyonda yer alır (Girgin, 2013: 26-27). Fakat Yunanistan bir takımada devleti olduğunu ileri sürmektedir. Bu iddiaya dayanarak adaların kıta sahanlığı ve MEB'i olması gerektiğinin altını çizen Yunanistan aslında politik amaçlarına karşı türlü bahanelerin ardına sığınmayı seçmektedir. Çünkü bir devletin takımada ülkesi olması demek herhangi bir kıtada anakara ülkesinin bulunmaması demektir. Söz konusu adalardan sadece Meis Adası'nın tarihsel süreçte İtalya ve Türkiye arasında 1932 yılında imzalanan anlaşmaya göre karasuları alanı bulunabilir. Bu anlaşma, Yunanistan'ın İtalya'nın halefi olması nedeniyle Yunanistan için bağlayıcıdır. Ancak diğer adalara ilişkin tezlerinin gerçekleşmesi mümkün değildir (Aksar, 2013: 233). Buna ilaveten uluslararası deniz hukuk kapsamında MEB ve kıta sahanlığı alanlarının belirlenmesinde "Kara denize hakimdir" ölçütü benimsenir. Bu ifade ile kıyı devletlerinin kendi kıyılarına bitişik deniz alanlarında egemen oldukları saptanmaktadır. Yunanistan'ın uluslararası hukuku ihlal eden bu tezleri aslında tamamen Türkiye'yi kendi içerisinde hapsedebilme hem de yıllar evvel temelini attıkları Enosis hayalini Kıbrıs Adası'nda Doğu Akdeniz üzerinden gerçekleştirebilmek üzerine şekillenmektedir (Diplomatik Strateji, 2019). Esasen 2010 yılı ve sonrasında Türkiye karşıtı eylemlerin alenen arttığını gördüğümüz Doğu Akdeniz de Yunanistan'ın 2003 yılında Meis adası'nın güneyinde araştırma faaliyetleri gerçekleştirebilmek için önceden Türkiye'den izin aldığı bilinmektedir. Bu durum esasen Doğu Akdeniz'de günümüzde yaşanan rekabet ortamı henüz tam anlamıyla oluşmamışken Yunanistan'ın, Türkiye'nin muhtemel deniz yetki alanlarını kabul etmiş olduğunun önemli bir kanıtı olmaktadır (Kaya, 2007: 29-30). Dolayısıyla Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikasında bölgede nüfuz alanını daraltmak istediği ve tezlerini gerçekleştirmede kendisine engel olarak gördüğü en önemli ülke Türkiye'dir denilebilir. Türkiye ile ilişkilerinde özellikle Balkanlar ve Ege Denizi'nde olduğu gibi Doğu Akdeniz'de de her alanda nüfuz sahibi olmayı ve Türkiye'yi gölgesinde bırakmayı arzu etmektedir. Bu nedenle Doğu Akdeniz'de içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu bir işbirliği ortamı Yunanistan'ın menfaatlerine uygun olmayacağından Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikasının bölgenin istikrarını sağlama amacında olmadığı ve Türkiye karşıtı olduğu anlaşılmaktadır (Yıldız, 2008: 68-69). Uluslararası hukuk çerçevesinde Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikası genel anlamda değerlendirildiğinde; Yunanistan'ın hukuka uygun olmayan tezleri ve Türkiye karşıtı şekillenen tüm emellerine karşı Türkiye'nin haklı mücadelesi kendi hedef ve çıkarların koruma doğrultusunda devam etmektedir. Yunanistan penceresinden, Türkiye'nin adalara ilişkin tezleri uluslararası hukuku ihlal eden, Yunanistan'ın çıkarlarını engelleyen bir politika biçimidir. Bu anlaşmazlıklar esasen Doğu Akdeniz'e Ege'deki deniz yetki alanlarının belirlenmesinde ortaya çıkan sorunların ve Kıbrıs Adası'ndaki egemenlik problemlerinin çözüme ulaşamamasının bir uzantısı olarak, Doğu Akdeniz'de yakın zamanda enerji rezervlerinin zenginliğinin daha çok dikkat çekmesi ve bölgesel rekabetin küresel boyuta taşınmasıyla daha da arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç olarak Yunanistan'ın Doğu Akdeniz enerji politikasında; başta deniz yetki alanlarına ilişkin iddiaları, Kıbrıs'ın jeopolitik ve jeostratejik önemi, enerji ihtiyacını karşılama amacı, arz güvenliğini ortadan kaldırma gayreti ve enerji bağlamında AB üyesi olan önemli bir aktör olarak

çeşitli dinamiklerin yer aldığını görmekteyiz. Yunanistan açısından özellikle 2000'li yıllar öncesinde Türkiye ile yaşadığı Ege Denizi denz yetki alanları tartışmasının bir benzerinin bu defa 2000'li yıllarda Doğu Akdeniz'de yaşandığına şahit olmaktayız. Bu durum başta Yunanistan için etkin bir politika ie bölgede varolma anlamına gelmemekteydi. Başlangıçta GKRY'nin Doğu Akdeniz politikalarını özellikle Türkiye'ye karşı destekler nitelikte bir role sahipken, o dönem Türkiye ile karşı karşıya gelmekten ve siyasi polemikte bulunmaktan uzak kaldığı gözlemlenmektedir. Ancak Doğu Akdeniz'in özellikle 2010 yılı ve sonrasında uluslararası arenada bölge dışı aktörlerin de nüfuz edinmeye çabaladığı bir rekabet alanı haline gelmesiyle Yunanistan, GKRY ile işbirliği kurma gayretlerine ağırlık vererek bölgede ben de varım deme isteğiyle hareket etmeye başlamıştır. Böylece başta Türkiye olmak üzere kendi çıkarlarına ters düşen her hamleye karşı daha sert ve aktif bir politika uygulamaya başlamıştır. Önceliği Doğu Akdeniz'de kendi egemenliğinde bulunan Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis adaları kapsamında ortay hatlar prensibine dayalı bir sınırlandırma yapabilmek olmuştur. Bu noktada en önemli hamlesi GKRY gibi İsrail ve Mısır ile iyi ilişkiler geliştirmek, aynı zamanda bölgede menfaatleri bulunan AB ve ABD gibi büyük aktörlerin de desteğini arkasına alarak çeşitli politika uygulamaları gerçekleştirmek olmaktadır. Hem kıyıdaş ülkelerle hem de Doğu Akdeniz enerji denklemine dâhil olan bölge dışı aktörlerle işbirliği oluşturmak, Yunanistan'ın savunduğu tezleri hayata geçirebilmesinde stratejik bir adım olarak görülebilmektedir.Bu noktada en önemli hamleleri de 2017 yılında taraf olduğu East- Med Boru Hattı Projesi ve 2020 yılında kurucu ülkelerinden biri olduğu Doğu Akdeniz Gaz Forumu'dur. Doğu Akdeniz gazının Avrupa ülkelerine tedariğinin sağlanmasında kilit bir role sahip olan Yunanistan bu durumu fırsata çevirerek enerji merkezi haline gelmeyi de amaç edinmiştir. Hem kendisinin hem de üyesi olduğu AB'nin enerji konusunda ithalata bağımlı olması ve enerjiye ulaşmada arz güvenliği tehdidiyle karşılaşması nedeniyle de Doğu Akdeniz'in zengin bir enerji sahası oluşu Yunanistan'ın 2010 sonrası aktif politika yürütmesinde rol oynamıştır. Özellikle de bölgedeki en iyi müttefiki, ortak tarih, din, dil ve ırk birliğinin bulunduğu Rum Yönetimi'nin Afrodit sahasını keşfiyle birlikte Yunanstan için Doğu Akdeniz açıkça daha mühim bir alan haline gelmiştir. Özellikle Türkiye'nin Doğu Akdeniz denkleminde elini kuvvetlendiren Libya ulusal mutabakat hükümetiyle imzaladığı anlaşma sonrası bölgede kendi yetki alanı olarak nitelendirdiği yerlerle çakışmalar yaşayan Yunanistan, Türkiye'nin bu hamlesine karşılık İtalya ile bir MEB antlaşması imzalamıştır. Bunun ardından her iki devlet ve diğer AB üyesi devletler olan Fransa ve GKRY de dâhil olduğu bir ortak hava tatbikatının gerçekleştirilmesi de Doğu Akdeniz'de anlaşmazlıklar yaşadığı Türkiye ve KKTC'ye gözdağı verme çabası şeklinde yorumlanabilir. Türkiye ile deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin sorun ve anlaşmazlıklar yaşayan Yunanistan genel anlamda başta en büyük destekçisi AB tarafından hazırlatılan Sevilla haritasını dayanak göstererek, gerekse bölgede arttırdığı işbirliklerinin verdiği bir güçle de kendi rasyonel çıkarlarını gerçekleştirebilme odaklı bir Doğu Akdeniz politikası yürütmektedir.

V. DOĞU AKDENİZ ENERJİ DENKLEMİNDE TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'IN ENERJİ POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI (2000-2020)

V.I. Deniz Yetki Alanlarına İlişkin Anlaşmazlıklar Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması

Doğu Akdeniz'in kıymetli rezervleri üzerinde tahakküm kurabilen güç, bölgenin de başat aktörü olacaktır. Bu anlamda bölgesel ve küresel güçler de çeşitli politikalar uygulayarak Doğu Akdeniz'deki enerji denklemini şekillendirmekte ve güç sahibi olmayı hedeflemektedir. Doğu Akdeniz'in coğrafi yapısının karmaşıklığı ve karşılıklı kıyıları bulunan ülkeler arasında 400 deniz milinden geniş bir alanın var olmaması bu bölgedeki kıyıdaş devletlerin kolaylıkla kıta sahanlığı ve MEB ilan edememesinin en büyük nedenidir (Türk- Yunan İlişkileri, 2020). Doğu Akdeniz'i bir pastaya benzettiğimizde; Yunanistan da Türkiye'de pastadaki payını en üst seviyede tutmayı başarabilenin mücadelesini vermektedir diyebiliriz. Bu noktada tarafların öncelikle Doğu Akdeniz'deki konumlarına ve dolayısıyla Uluslararası Hukuk'un öne sürdüğü Deniz yetki alanlarına göre çeşitli politikalar yürüttükleri görülmektedir. Genel anlamda bakıldığında Türkiye, Doğu Akdeniz'de uluslararası hukuka uygun ve hakkaniyet prensibine dayalı bir şekilde devletlerin yetki alanlarının belirlenmesi gerektiği tezini ileri sürmekte ve bu doğrultuda kendi haklarını yüksek bir sesle savunmaktadır. Yunanistan ise Türkiye'ye nazaran daha saldırgan bir tutum sergilemekte, deniz yetki alanlarını kendi tarihsel inanç ve aidiyetlerine dayandırarak ve başta Kıbrıs Adası olmak üzere diğer Doğu Akdeniz'deki Türk kıyı şeridine daha yakın mesafede olan Yunan adalarının hak ve çıkarları üzerinden bir tez yürütmektedir. Bu tez Sevilla Haritası'na dayanan ve Yunanistan için başta Rum halkının çıkarlarını önceleyen, Türkiye açısından ise hakkaniyet prensibinden ve hakça paylaşımdan uzak olmasının yanında Türkiye'nin çıkarlarıyla ve Uluslararası Hukuktan doğan haklarıyla da ters düşmesi gerekçesiyle iki ülkeyi hem sahada hem de masada birçok kez karşı karşıya getirmiştir. Geniş çerçeveden incelendiğinde denize kıyısı olan devletlerin söz konusu denizlerden ekonomik anlamda bir şeyler elde edebilmeleri için deniz yetki alanlarını belirlemeleri gerekmektedir. Doğu Akdeniz'de de kıyı devletleri bu kapsamda kendi yetki alanlarını belirlemekte, bunu yalnızca 1982 BMDHS'ne taraf olan değil olmayan ülkeler de yapabilmektedir. Devletler deniz yetki alanlarını belirlerken uluslararası hukukun öngördüğü biçimde karşılıklı anlaşmalar yapmalıdır. Ancak Doğu Akdeniz coğrafyası kolaylıkla sınırlandırma yapmaya elverişli bir yapıya sahip değildir (Ece 2017: 86). Doğu Akdeniz ülkeleri arasında anlaşmaya dayalı ortak çıkarları gözeten bir sınırlandırma olmaması ve bölgenin zengin hidrokarbon yataklarına sahip olması gün be gün bölgedeki tansiyonu yükseltmektedir. Ülkeler kendi çıkarları doğrultusunda, tek taraflı adımlarla, ikili anlaşmalar sağlayarak mevcut coğrafyanın karmaşık yapısını diğer kıyıdaş ülkeler aleyhine daha da karmaşık hale getirir (Işıksal 2016: 268-269). 1982 BMDHS'nin konuyla ilgili 55. Ve 56. Maddelerine göre; kıyıdaş devletlerin kara sularının bittiği hattan itibaren 200 millik alan içerisinde deniz yatağındaki sularda, deniz yatağında ve bunların toprak altında doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi ve korunması ile ilgili diğer devletlerin haklarını göz önünde bulunduracak şekilde faaliyetlerde bulunması hakkı vardır (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, 1982: 17-18). Fakat Yunanistan ve Türkiye arasında Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belirlenmesi sorunu hala bir çözüme kavuşamamıştır.

Öncelikle Türkiye'nin bölgesel anlamdaki ilk girişiminin deniz yetki alanlarına ilişkin gerçekleştiği görülmektedir. 1974 yılında Bakanlar Kurulu tarafından yayınlanan 7/8594 sayılı kararname ile Doğu Akdeniz'de Türkiye kendi kıta sahanlığı alanındaki petrol arama çalışmalarını gerçekleştirmek üzere TPAO'na arama izni vermiştir. (Akbaş, Gedik 2015: 428). Türkiye tarafından TPAO'na verilen bu ruhsat sonrası uzun bir süre Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ne kıta sahanlığına ilişkin bir hak talep edilmesi ne de MEB ilan edilmesi hususunda bir adım atmaması nedeniyle Türkiye'nin bölgesel denklemin dışında kaldığını söylemek mümkündür. Bu sebeple Türkiye Doğu Akdeniz meselesine dâhil olma noktasında geç kalmış, dâhil olduktan sonra ise Doğu Akdeniz'de diğer kıyıdaşlar arasında tesis edilmiş bütünleşmelere katılma noktasında dezavantajlar yaşadığını görmekteyiz. Bu nedenle Türkiye her ne kadar Deniz yetki alanlarından doğan hak ve çıkarlarını yüksek sesle dile getirmekten vazgeçmeme kararlılığını uluslararası kamuoyunda sergilemiş olsa da, diğer Doğu Akdeniz ülkelerinin bölgesel anlamda oluşturdukları işbirliklerine dayanan çıkarlarıyla ters düşmekte ve böylece Türkiye Doğu Akdeniz'de yalnızlaştırılmaktadır diyebiliriz. Varılan durum Türkiye'nin geç kalmışlığı şeklinde yorumlansa da, aynı zamanda 1974 yılında Türkiye tarafından atılan bu adıma karşı Yunanistan tarafından herhangi bir tepki gelmemesi de o dönem içerisinde Yunanistan'ın Türkiye'nin bu tutumunu kabul ettiği şeklinde de yorumlanabilir. Buna ilaveten 2002 yılında Türk kıta sahanlığında izinsiz arama çalışmaları gerçekleştiren Norveçli bir şirketin gemisine Türkiye tarafından edilen müdahale sonrası Norveçli şirketin özür dilemesi de bölgenin Türk deniz yetki alanı olduğunu uluslararası anlamda kabul eden bir adımdır. Bu adımlar Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki haklarının varlığını ve menfaatlerini koruması noktasında önemli bir girişimdir. 2003 Yılında Yunanistan'ın Meis adasının güneyinde araştırma yapmadan evvel Türkiye'den izin almış olması ve Türkiye'nin bunu kabul etmesi de esasen Yunanistan'ın bugün Meis üzerinde iddia ettiği yetki alanlarıyla ters düşmektedir. Yani 2003 yılında Türkiye'ye yapılan bu izin talebi ve Türkiye'nin müsaade edişi de bir nevi bölgenin Türk kıta sahanlığına ait olduğunun, bunun o dönem Yunanistan tarafından da kabul edildiğinin önemli bir kanıtı niteliğindedir (Şafak 2019: 18-20).

Ayrıca Türkiye, Doğu Akdeniz tezinde KKTC adına da Kıbrıs'ta Garantör ülke rolüyle Adaya ait deniz yetki alanlarında hem Rum hem de Türk halkının hak ve çıkarlarının gözetilmesi gerektiğini savunmaktadır (Kakışım 2017: 440). Türkiye'ye nazaran Yunanistan'ın bölgede deniz yetki alanlarına ilişkin girişimlerinin; kendi ana karası ve kıyı şeridi değil de GKRY'nin uluslararası alanda kabul gören ve Kıbrıs Adasının tamamı üzerindeki hâkimiyeti iddiasından yola çıkarak gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca Rodos Adası, Meis Adası ve Kıbrıs Adası üzerinden oluşturduğu bir hat ile bölgedeki deniz yetki alanları üzerindeki tezlerini ileri süren Yunanistan, egemenliğinde bulunan bu adaların anakara olarak değerlendirilmesini ileri sürerek Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığını ve MEB alanını yok saymaktadır. Bu noktada da Yunanistan'ın en önemli bölgesel işbirliği kurduğu aktör GKRY olmaktadır. Bu durumun altında elbette ki tarihsel manada ortak ırk, din, dil birliği gibi dinamikler yer almaktadır. Benzer bir durum Türkiye ile KKTC arasında da görülmektedir diyebiliriz. Ancak Türkiye'nin KKTC'nin hak ve çıkarlarını savunmasında en önemli kıstas KKTC'nin Kıbrıs Adası'ndaki varlığının yok sayılması ve Kıbrıslı Türklerin haklarının göz ardı edilmesi sebepleri yer almaktadır. GKRY 2002 yılında Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmesi ve buna karşılık Türkiye'nin çeşitli sebeplerle hala bölgede MEB ilan etmemesi meselesi de Yunanistan'ın GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Türkiye karşısında hareket etmesine arka vermesini sağlayan önemli bir

etken olmuştur. Bu durum GKRY ve dolayısıyla Yunanistan'ın bölgede yürüttüğü politikaları uluslararası kamuoyunda daha kabul edilebilir kılmıştır. Türkiye kendi kıta sahanlığı alanının işgal edildiğini iddia ederek GKRY ve Yunanistan'ın bu girişimlerini her ne kadar yüksek bir sesle eleştirse de, bu durum git gide daha da ısınan Doğu Akdeniz meselesini kendi lehine bir çözüme kavuşturmaya yetmemiştir.

Deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin Türkiye ve Yunanistan'ın uyguladıkları Doğu Akdeniz politikalarına baktığımızda; Türkiye'nin uluslararası hukuku temel alan adımlar atılması gerektiğini öne sürdüğünü, birçok kez Yunanistan ila masaya oturarak bu sorunu çözüme kavuşturmayı istediğini dile getirdiğini söyleyebilmekteyiz. Uluslararası Hukuk'a göre kıyıları bitişik veya karşılıklı olan devletler deniz yetki alanlarını belirlerken belirli ilke ve prensiplere uymalıdır. Hakkaniyete dayalı bir uygulama yapılması gerektiğinin altını çizen Türkiye, bu konuda 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni öne sürerek benimsenmesi gereken prensiplere uyma çağrısı yapmaktadır. Ancak Türkiye 1982 BMDHS sözleşmesine taraf bir ülke olmaması sebebiyle de Yunanistan tarafınca eleştirilmektedir. Aynı zamanda Uluslararası Adalet Divanı'nın Doğu Akdeniz'de Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan sınırlandırma sorununun çözümü için emsal teşkil eden, 1969 yılında Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davasına ilişkin verdiği karara göre; devletlerin kıta sahanlığı kendi uzantısı şeklinde olmalı, bir diğer devletin doğal uzantısına girmemelidir. Aynı zamanda kıyıları karşılıklı veya bitişik olan ülkeler arası deniz yetki alanlarının belirlenmesinde adaların konumu özel koşullar gerektirmektedir. Bu sebeple yalnızca eşit uzaklık ilkesine dayandırılan sınırlandırmalar devletler için hakça yani hakkaniyete dayalı olmayacaktır (Erenoğlu 2019: 164- 170). Yunanistan Doğu Akdeniz'de Türkiye ile yaşadığı yetki alanı belirlemedeki sorunların çözümünü kendi egemenliğinde bulunan Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis adalarının konumlarını öne sürerek gerçekleştirmeye çalışır. Söz konusu adalar coğrafi konum itibariyle Türkiye ana karasına Yunanistan ana karasından çok daha yakın bir durumda bulunmaktadır. Fakat Yunanistan'a göre bu adaların kıyıları ana kara ülkesi gibi görülmeli ve tam yetki sahibi olmalıdır. Bu nedenle Kıta sahanlıkları ve MEB alanları da kendi tezine paralel biçimde belirlenmelidir. Bu durum Türkiye için ise Doğu Akdeniz'e en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'yi Antalya Körfezine sıkıştırma girişimi olarak nitelendirilir. Türkiye açısından bakıldığında ana karasının bölgeye olan kıyı konumu göz ardı edilemez ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de önemli bir kıyı uzunluğu vardır. Dolayısıyla uluslararası hukuka göre bu kıyı şeridinin kıta sahanlığı ve MEB alanı Yunanistan'ın adalar üzerinden yürüttüğü bu politika ile gasp edilmektedir. Yunanistan tarafından bakıldığında ise adalar da ana kara ülkesidir ve MEB alanları vardır. Yunanistan Türkiye'nin aksine 1982 BMDHS'ne taraf olduğunu, Türkiye'nin taraf olmasa dahi bu anlaşmayı örf adet hukuku olarak benimsemesi gerektiğini öne sürerek aslında Türkiye'yi hem sözleşmeye taraf olmayan hem de benimsemeyen olarak simgelemektedir. Türkiye ise taraf olmamasına rağmen kendi hak ve çıkarlarını korumaya dayalı bir politika çizdiğini belirtme çabasındadır. 1974 yılında bu bölgedeki haklarını TPAO'na devrettiği ruhsatla yıllar önce belirttiğini gerekçe göstererek Yunanistan'ın adalar üzerinden yürüttüğü bu politikaya karşı gelmeye çalışmaktadır. 1982 BMDHS devletlerin adalar üzerinden deniz yetki alanlarını belirlerken kesin uygulamalardansa anlaşma yolunun belirlenmesi gerektiğini vurgular. Yani devletler arasında deniz yetki alanlarının belirlenmesinde eşit uzaklık prensibi benimsenmesi her koşulda kabul edilmeyebilir. Yunanistan söz konusu adalar için bu prensibin uygulanmasını doğru bulurken Türkiye bu prensibin

uygulanması halinde uluslararası hukuka aykırı davranılacağını ifade ederek, coğrafyanın üstünlüğü prensibine ve hakkaniyete dayalı bir paylaşım yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (Güneş, Arslan 2018: 50). Coğrafyanın üstünlüğü ilkesi kapsamında Türkiye'nin mevcut kıyı şeridinin konumu ve uluslararası hukuktan doğan hakları ile Yunanistan'ın egemenliğinde bulunan bu adaların kıyı şeridi ve yine bu adalara tam yetki verilmesi hususu göz önüne alındığında esas olanın Türkiye'nin ana karası olduğu ve yetki alanlarının belirlenmesinde daha önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bu bölgedeki sınırlandırma anlaşmazlığıyla alakalı Türkiye ve Yunanistan birçok kez karşılıklı notalar vermiş, bu sorun taraflar arasında zaman zaman gerilimlere sebep olmaktadır. 2008 yılında Meis Adası'nın güneyinde petrol arama çalışması gerçekleştiren Norveç Gemisi'ne Türkiye'nin müdahale etmesi ve kendi kıta sahanlığı içerisinde izinsiz arama çalışması yapmasına izin vermemesinin üzerine Yunanistan söz konusu alanın Türkiye'nin yetkisinde bulunmadığını iddia etmiştir. Ancak Türkiye, Yunanistan'ın bu söylemlerine karşılık söz konusu bölgenin kendi yetki alanına tabii olduğunu karşı bir nota ile dile getirmiştir (Arıdemir, Allı 2019: 194-195). Deniz yetki alanlarının belirlenmesi hususu her iki ülke arasında çok büyük bir sorun teşkil ettiği için Türkiye halen Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmemekte, bununla beraber haklı mücadelesinden vazgeçmeyeceğinin de altını çizmektedir.

Deniz yetki alanlarının belirlenmesi hususu 1982 BMDHS kapsamında değerlendirildiğinde, Doğu Akdeniz gibi coğrafi yapısı karmaşık olan bölgelerde taraflar arası anlaşmalarla sınırlandırılmaların yapılması hakkaniyete uygun olarak kabul görülmektedir (Erenoğlu 2019: 164). Türkiye de bölge ülkeleri arasında anlaşma yolu ile sınırlandırmaların yapılmasını savunmakta bu nedenle çok taraflı bir politika benimsenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ilan ettiği Kıta sahanlığı alanının önemli bir kısmı GKRY'nin ilan ettiği Kıta Sahanlığı ile çakışmaktadır. GKRY 2004 yılında tüm Adayı temsilen eşit uzaklık ilkesine dayalı olarak kendi MEB alanını belirleyerek bunu BM'ye iletmiştir. KKTC'nin bölgesel hakları ile Kıbrıslı Türk halkının adadaki varlığını görmezden gelmesine rağmen bu adım BM tarafından kabul edilmiştir. (Ece 2017: 87). Türkiye GKRY'nin tek taraflı ve Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan haklarını gasp eden bu adımına karşın 2004 yılında BM'ye bölgede başlangıçtan itibaren ve fiilen hukuki haklarının olduğunu ve bunu saklı tuttuğunu vurgulayan bir nota göndermiştir (Algür 2020: 61). Böylece Türkiye Doğu Akdeniz'de hem kendi hem de soydaşlarının haklarının savunucusu olma rolünü üstlenmiştir. Yetki alanlarını ikili anlaşmalarla belirlemede Türkiye'nin bir diğer adımı ise 2011 yılında KKTC ile yaptığı Kıta Sahanlığı antlaşması olmuştur. Fakat KKTC'nin uluslararası alanda diğer devletler tarafından tanınmaması sebebiyle Türkiye Doğu Akdeniz'de tek başına mücadele eden bir aktör olarak özellikle uluslararası medya kuruluşlarınca servis edilme şekline göre de yalnız ve haksız bir konumda gösterilmek istenmektedir. Türkiye'nin bölgedeki en önemli stratejik hamlesi 2019 yılında Libya Mutabakat Hükümeti ile de bir sınırlandırma antlaşması imzalayarak elini sağlamlaştırmış olmasıdır. Söz konusu mutabakat Yunanistan'ın emellerini sekteye uğratan önemli bir adımdır. Aynı zamanda bu mutabakat bölgede Türkiye'nin doğal gaz ve petrol arama çıkarma faaliyetleri için de hukuki bir ayak oluşturmuştur. Yunanistan söz konusu anlaşmanın geçersiz olduğunu, iki ülkenin birbirleriyle deniz sınırının olmadığını ifade etmiştir. AB'yi de bu noktada bir güç olarak arkasına almak istemiş, Libya'daki siyasi istikrarsızlıktan nemalanma yoluna giderek Hafter güçleriyle yakın görüşmeler gerçekleştirmiştir (Paralı 2020: 58). Aynı zamanda Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias Libya ve Türkiye arasındaki Mutabakatı geçersiz kılma seferberliğine girmiş, Suudi Arabistan, Birleşik Arap

Emirlikleri, Ürdün ve GKRY ile de yakın temaslar gerçekleştirerek söz konusu ülkelerin de bu anlaşmayı yok saydığını ifade etmiştir. Bunun üzerine Yunan tezini savunan uzmanlar Libya'da Hafter'in iktidarı ele geçirmesiyle bu mutabakatın tamamen geçersiz kılınacağı ve bu durumda Türkiye'nin de sorun yaşayacağını belirtirken, aynı zamanda Yunanistan'ın batı dünyasının da desteğiyle yürüttüğü bölge politikasına karşın Türkiye'nin yalnızlığının da söz konusu mutabakatın geçerliliğini etkisiz hale getirdiğini savunmuşlardır. Buna karşın Türkiye'nin tezini savunan uzmanların açıklamalarına göre ise Türkiye'nin Libya ile imzaladığı mutabakat tamamen hukuki ve geçerlidir çünkü resmi mutabakat hükümeti ile imzalanmıştır. Bu adımla Türkiye'nin bölge ülkeleriyle anlaşmalar yapmaması şeklinde yalnızlaştırılma politikasına maruz bırakılmasının da artık hem fiilen hem de hukuken tarihe karışması gerektiğinin altı çizilmiştir (Berberakis 2020). Kendisine karşı bu denli politik örgütlenmelere rağmen, bölgenin coğrafi yapısı bakımından karmaşık olması sebebiyle Türkiye diğer ülkelerle yapılacak olan kıta sahanlığı ve MEB anlaşmalarının komşu kıyıdaş devletlerarasında hakça çıkarlara dayalı ve uluslararası hukukun öngördüğü biçimde tüm özel koşullar değerlendirilerek yapılması gerektiğini savunmaktadır (Kansu 2019: 65).

Bununla beraber başta Yunanistan ve GKRY tarafından haklarının gasp edilmeye çalışıldığının bilincinde olan Türkiye, Doğu Akdeniz'e en uzun kıyı şeridi olan ülke olarak kendi MEB alanının 145.000 km² olduğunu da belirtmiştir. Yunanistan ise kendisinin ve GKRY'nin bölgedeki çıkar politikasına paralel olarak Türkiye'nin bölgede yalnızca 41.000 km² MEB alanına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Bu sebeple Türkiye'nin kendi kıta sahanlığında bulunduğunu söylediği alanlarla, GKRY'nin tek taraflı biçimde ilan ettiği 13 parselden 1, 4, 5, 6, ve 7 nolu alanlar birbiriyle çakışan konumdadır (Işıksal 2016: 269). Doğu Akdeniz'de 1.800 km kıyı uzunluğu ile bölgenin en büyük kıyı şeridine sahip olan Türkiye ise bu tarz anlaşmazlıklar yaşanmaması adına Doğu Akdeniz gibi yarı kapalı denizlerde kıyı ülkelerinin çıkar ve menfaatlerini diğer kıyı ülkelerinin haklarını gasp etmeden ortak işbirlikleri ve anlaşmalarla sağlamaları gerektiğini savunmaktadır. GKRY'nin tek taraflı politikalarıyla ilan ettiği bu parsellerdeki ihtilaf durumu bölgedeki enerji keşiflerinin seyrini de olumsuz etkilemekte, bölgesel bir tartışmayı daha küresel bir boyuta sürüklemektedir (Peker Oktay Şensoy 2019: 93-94). İki devlet arasında süren bu anlaşmazlıkta ise en kritik taraf Yunanistan'dır. Çünkü Yunanistan GKRY'nin çıkarlarını kendi çıkarları gibi benimsemiş, Adadaki Türk halkının hak ve çıkarlarını görmezden gelmeyi de kendi tarihsel sürecinde inandığı megali ideasına ve Enosis tezini denizler üzerinden gerçekleştirme arzusuna dayandırmaktadır (Güler 2019). Bu nedenle sadece Türkiye kıyılarına yakın konumda bulunan Meis ve Rodos gibi adaların deniz yetki alanlarının hakkaniyet prensibine uymadığı halde ortay hatlarla belirlenmesini istemesinin yanında GKRY'nin de Türkiye aleyhine şekillenen Doğu Akdeniz politikalarını desteklemektedir diyebiliriz. Yunanistan böylece Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını Antalya Körfezi'nden başlayacak şekilde kısıtlı bir alana sıkıştırarak, kendi anakarası doğrudan Doğu Akdeniz'e kıyısı olmadığı halde bölgeden yetki alanlarına ilişkin büyük paylar alma niyetine bürünmüştür. Böylelikle Yunanistan Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve MEB alanlarının bulunduğunu iddia ederek, bu sınırlandırmaların eşit mesafe prensibine göre olması gerektiğini, ortay hatlara dayanarak yetki alanlarının belirleneceğini iddia ederek özellikle diğer kıyıdaş ülkelerle ikili anlaşmalar sağlayarak 800 deniz mili uzunluğun bir kıyı şeridi bulunan Türkiye'yi bölgede Antalya Körfezi ve doğusuna hapsederek ve bölgede yalnızlaştırma politikası uygulamaktadır. Bu noktada

Yunanistan herhangi bir anlaşmaya tabii olmadan tek taraflı bir uygulama ile Girit Adası'nın güneybatısındaki bölgeyi kendi yetki alanında bulunduğu iddia ederek çeşitli uluslararası petrol ve doğal gaz arama şirketlerine arama izni vermiştir (Arıdemir, Allı 2019: 195). Fakat Yunanistan'ın bu tutumu Türkiye aleyhine şekillenmekte, deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin coğrafyanın üstünlüğü, oransallık ve hakça paylaşım ilkesiyle ters düşmektedir. Bu noktada Yunanistan'ın Türkiye'nin bölgedeki yalnızlığına nazaran diğer kıyı ülkelerinden başta GKRY, Mısır, İsrail olmak üzere birçok bağlantılar, işbirlikleri ve sınırlandırma anlaşmaları sağladığı bilinmektedir. Deniz yetki alanlarının belirlenmesinde Yunan Adaları minvalinde Yunanistan'ın Doğu Akdeniz tezine baktığımızda; başta Meis adasının hukuki statüsündeki belirsizlik olmak üzere, diğer adaların konumunun Yunanistan ve Türkiye'nin anakaraları arasındaki ortay hat prensibine göre ters tarafta yer alması nedeniyle de söz konusu Yunan adalarının kıta sahanlıkları ve MEB alanlarının olması ihtimalinden söz edilemeyeceği belirtilmektedir (Özekin 2020: 31). Aynı zamanda uluslararası hukuka göre deniz yetki alanlarının belirlenmesinde geçerli olan Kara denize hakimdir prensibinin benimsenmesi Türkiye ve Yunanistan arasındaki sınırlandırma sorununa ilişkin daha adil ve hakkaniyete uygun bir uygulama olacaktır (Doğru 2015: 529).

Şekil 2: Türkiye ve KKTC'ye Göre Doğu Akdeniz'deki MEB Alanları

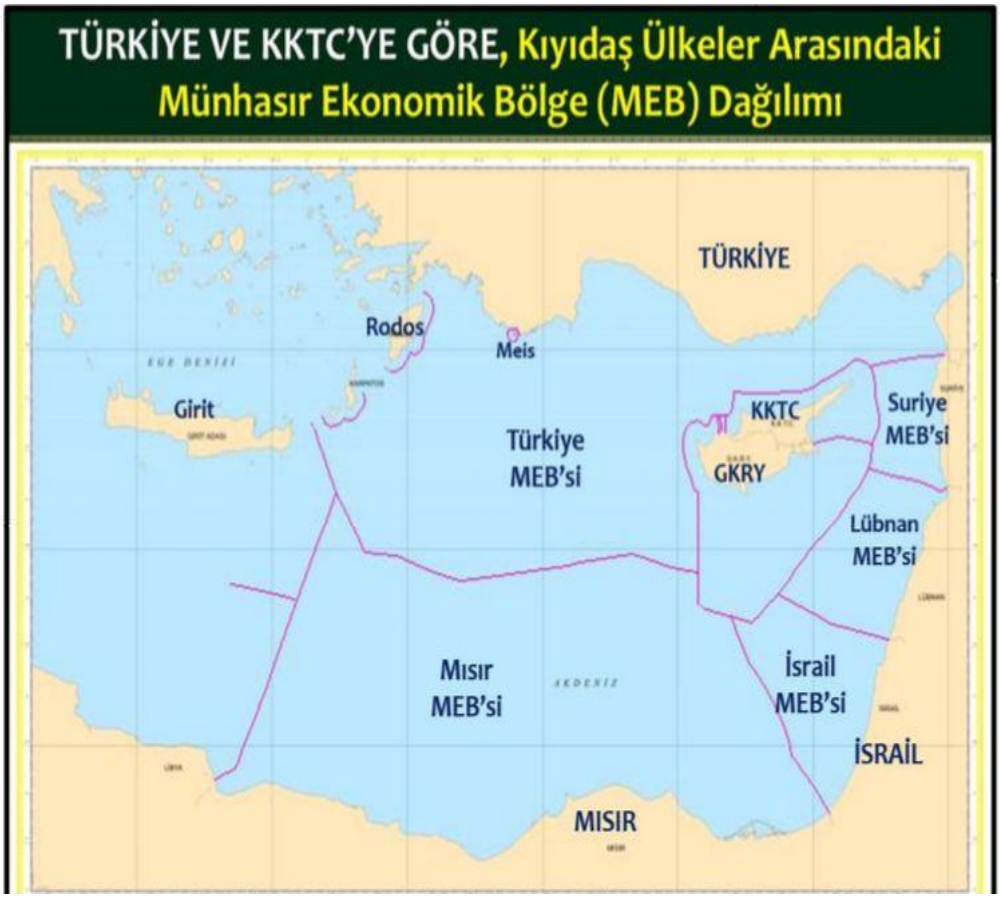

Kaynak: https://pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dog%CC%86u-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf

Şekil 3: Yunanistan ve GKRY'ye Göre Doğu Akdeniz'deki MEB Alanları

Kaynak: https://pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dog%CC%86u-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf

2019 yılında Türkiye, kendisi karşısında konuşlanan başta Yunanistan, GKRY, Mısır ve İsrail gibi diğer kıyı devletlerinin işbirliklerine karşı BM'ye Kıta sahanlığı alanını bildirmiştir. Ancak söz konusu alanda Yunanistan'ın deniz yetki alanları ihlal edildiği gerekçesiyle bu durum BM tarafından kabul edilmemiştir. Bu durum uluslararası alanda verdiği mücadelesinde de Türkiye'nin yalnız olduğunun kanıtı niteliğindedir. Yunanistan'ın bu girişimleri sonucu Türkiye kendi yetki alanının büyük bir bölümünde (104.000 km²) hak sahibi gösterilmemektedir. Bu duruma karşı Türkiye tıpkı kara sınırlarını korumak için yıllar önce misakı milli kavramını benimsediği gibi, denize kıyısı olan bir ülke olarak sahip olduğu deniz alanlarındaki haklarını korumaya yönelik oluşturulan Mavi Vatan kavramını da aynı inançla benimsemiştir. Mavi Vatan Türkiye'nin denizlerdeki hak ve menfaatlerini kollamaya dayalı oluşturulmuştur. Böylece tarafların kendilerince belirledikleri deniz yetki alanları arasında büyük bir ihtilaf sorunu yaşanmakta, gün gün bu sorun politik ve askeri krizler yaşanmasına sebebiyet vermektedir (Kansu 2019: 69). Türkiye her ne kadar bölgede MEB ilanında bulunmasa da 2014 yılında T.C. Dışişleri Bakanlığı'nca yapılan açıklamaya göre; Doğu Akdeniz'de 028°00'D boylamının doğusunda bulunan alanlarda hak sahibi olduğunu, bu boylamın sağ tarafında kalan

bölümde ise uluslararası deniz hukuku kapsamında hakkaniyete uygun bir paylaşımla yine hak sahibi olacağının altını çizmiştir.

Tüm bunlara ilaveten tarafların savundukları tezlerin arkasını farklı şekillerde doldurduklarını görmek mümkündür. Türkiye Doğu Akdeniz tezini; Uluslararası Hukuk çerçevesinde 1982 BMDHS'nin ilgili maddeleriyle deniz yetki alanlarının paylaşılmasına yönelik uygulanması gereken ilke ve prensiplerine (hakkaniyet prensibi, coğrafyanın üstünlüğü, kapatmama ilkesi, oransallık, adaların özel konumu) dayandırır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki tezini destekleyen çeşitli uluslararası mahkeme kararları da mevcuttur. 1982 BMDHS'nin konuyla ilgili 74. ve 83. Maddeleri gereğince devletlerarası deniz yetki sınırlandırmalarında hakça ilkeler temel alınmalıdır. Bu noktada UAD tarafından görülen; Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası (1969), İngiltere- Fransa Kıta Sahanlığı Davası (1977), Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davası (1985), Kanada ve Fransa arasında (St.Pierre v. Miquelon) Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına ilişkin Hakem Mahkemesi kararı ve Danimarka Norveç arasında görülen Greenland ve Jan Mayen arasında Deniz Sınırının Saptanması Davası (1993) kararlarında hakça ilkeler uygulanarak anlaşmazlıkların çözülmesi kabul edilmiştir (Kedikli, Deniz 2015: 417). Buna karşılık Yunanistan da Doğu Akdeniz tezini Uluslararası Hukuka ve 1982 BMDHS'ne dayandırmakta, deniz yetki alanlarının belirlenmesinde uygulanan ilke ve prensiplerin (eşit uzaklık ilkesi, ortay hattın kabul edilmesi) benimsenmesinden taraftır. Eşit uzaklık ilkesi bazı devletler için avantajlar sağlarken, bazı devletler için de sorunlar yaratır. Bunun en iyi örneği Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası sonusu alınan kararda görülmüştür. Bu karara göre kıyıları bitişik konumda olan ülkelerin kıyı şekillerinin içe ve dışa kıvrımlı oluşunda dahi eşit uzaklık ilkesinin kullanılması bi tarafa dezavantaj sağlayabilir ve benimsenmesi uygun değildir. Bu minvalde kıyıları karşılıklı olan Türkiye ve Yunanistan için de Yunan adası kıyısı ile Türkiye'nin anakarasına ait olan kıyı şeridi arasında eşit uzaklık prensibinin benimsenmesi tamamen Yunanistan'ın lehine bir sonuç verirken Türkiye için büyük bir menfaat ve hak kaybı olarak nitelendirilebilir (Özbilenler 2015: 132). Aynı zaman AB öncülüğünde Seville Üniversitesi'nce hazırlanan Haritaya göre de Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin deniz yetki alanı yalnızca 41.000 km² bir alan olarak gösterilmekte, bu Harita Yunanistan'ın uluslararası arenada kendi sözde haklılığını ispatlamak adına Türkiye aleyhine kullanmaya çalıştığı bir dayanak olmaktan öteye gidememiştir. Yunanistan bölgede GKRY ile işbirliğini sürdürerek, kendi çıkarını en üst seviyede tutabilmek adına bu tarz girişimleri Türkiye karşısında gerçekleştirmeye devam etmektedir (Yaycı 2012: 24). Yunanistan, Türkiye'nin denizlerdeki hak ve çıkarlarını korumaya dayalı bir simge olan Mavi Vatan Haritası'nı kabul edilemez görmekte, Türkiye'nin Yunan adalarının haklarını gasp ettiğini savunmaktadır (Beberakis 2020). Türkiye'nin 2019 yılında Libya ile imzaladığı MEB antlaşmasına karşılık Yunanistan da Mısır ile bir MEB antlaşması imzalamıştır. Fakat Türkiye, Yunanistan'ın imzaladığı anlaşmayı, Yunanistan da Türkye'nin taraf olduğu anlaşmayı bölgede uluslararası hukuku ihlal ettiği gerekçesiyle reddetmektedir.

Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki tutumunu Ege Denizi'nde yaşanan çatışmaların bir uzantısı olarak yorumlayan çalışmalar nadir de olsa mevcuttur. Bu çalışmalar Türkiye ve Yunanistan arasında Ege'deki paylaşım sorunlarının bir devamı niteliğinde Akdeniz'de de gerilimlere sebebiyet verdiğini savunurlar. Çünkü Yunanistan uzun yıllardır Ege adalarında da Türkiye'ye karşı bir deniz yetkilendirme sorunu oluşturmuş, Yunanistan'ın adalardan oluşan bir ada ülkesi olduğunu, dolayısıyla

adaların kıta sahanlıkları olacağını ileri sürmüştür. Ancak Türkiye'nin dün Ege'de olduğu gibi bugün de Doğu Akdeniz'de verdiği mücadele tamamen kara ülkesi karşısında adaların eşit uzaklık ilkesince değerlendirilip bir sınırlandırma işleminin yapılamayacak olmasına dayanır (Pazarcı 1989: 331-332). Türkiye tek taraflı hareket ederek MEB ilanı etmektense bölgede kendi yetki alanları olarak nitelendirdiği alanlarda düşey hatları esas almış, Yunanistan'a nazaran daha pasif aktif bir politika izlemektedir diyebiliriz. Emekli Tümamiral Dr. Cihat Yaycı'ya göre de şayet Türkiye diyagonal hatları esas alarak Doğu Akdeniz kıyılarında kıta sahanlığı ve MEB alanı belirlemiş olsaydı bölgede toplam 145.000 km² değil de 189.000 km² lik bir alanda hâkimiyet iddia edecekti. Türkiye'nin uluslararası hukuk çerçevesince şekillenen bu yapıcı ve işbirliği isteyen yaklaşımına rağmen Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki tezini ısrarla savunmasının en önemli dayanaklarından bir diğeri de uzun yıllardır AB üyesi olması ve AB gibi güçlü bir organizasyonun desteğini alması olarak da yorumlamak gerekir. Türkiye'nin zaman zaman bölgede arama çlışmaları yapmak adına ilan ettiği navteksler ve sondaj faaliyetlerinden oldukça rahatsız olan Yunanistan, dönemin Yunan Başbakanı Aleksis Çipras tarafından Türkiye hedef gösterilerek AB tarafından çeşitli yaptırımlara maruz bırakılması talep edilmiştir (Güler 2019). Öyle ki Doğu Akdeniz meselesi artık Türkiye ve Yunanistan minvalinden çıkmış, AB ve Türkiye arasında bir sorun haline dönüşmüştür. Bu noktada Türkiye'nin arkasında uluslararası bir örgüt üyeliğinden güç alabileceği bir fırsatı bulunmamakta, bu durum Türkiye'nin bölgedeki yalnızlığını uluslararası arenada da bir alın yazısı haline getirmektedir. Gelinen netice bizleri, uluslararası ilişkilerde güçlünün hukukunun, hukukun gücünden daha etkili olduğu gerçeğiyle yüzleştirmektedir.

V.II. Enerjide Dışa Bağımlılık Sorunu Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması

Dünya üzerinde başta gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar olmak üzere devletlerin enerjiye duydukları ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır. Ülkelerin; ısınmasında, aydınlanmasında, ulaşımda, tarım ve sanayi sektörleri ile birçok alanda enerjiye ihtiyaçları vardır. Ancak enerji rezervleri dünya üzerinde eşit oranda dağılmamıştır. Enerji rezervleri yoğun olan ve bunu işleyerek uluslararası alanda pazarlayan devletler enerji tedarikçisi yönüyle güçlü bir aktör olarak nitelenirken, enerji ithal eden ülkeler üzerinde de politik ve ekonomik bir baskı gücü olma özelliğine de sahip olmaktadır (Güneş, Arslan 2018: 35). Ayrıca enerji kaynakları bakımından fakir olan devletlerin ihtiyaç duydukları enerjiye ithalat yoluyla ulaşması kimi zaman bu devletlerin ekonomik yönden olumsuz etkilenmelerine sebebiyet verir. Doğu Akdeniz'de enerji keşiflerinin gerçekleşmesiyle birlikte kıyı ülkeleri de dünya enerji pazarında güçlü bir aktör olabilmek adına bölgede aktif politikalar yürütmeye başlamıştır. Bu minvalde Türkiye ve Yunanistan ele alındığında, her iki devletin de enerji ihtiyacını dışa bağımlı olarak karşılaması ve yıllık enerji ithalatları sebebiyle oluşan dış ticarette borç sorunu esasen tarafların Doğu Akdeniz'deki mücadeleleri noktasında benzer politika amaçları güttüğünün bir göstergesidir. Uluslararası politik ekonomi çerçevesinde incelendiğinde Türkiye de Yunanistan da yıllık giderlerinin büyük bir bölümünü enerjiye ayırmakta, enerjide dışa bağımlılık sorunu her iki devletin de Doğu Akdeniz politikasındaki ekonomik çıkarlarında benzer bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'den elde edilecek petrol ve doğal gaz her iki ülke için de büyük bir öneme sahiptir. Bunun yanında Türkiye uzun yıllardır enerjinin ulaştırılması noktasında bir

geçiş rotası- yolu rolüne sahip, enerji koridoru bir bölge olarak nitelendirilir. Türkiye sahip olduğu bu rolü, Doğu Akdeniz'den elde edeceği enerji ile daha artırarak bölgede enerji devi olma amacı gütmektedir. Aynı anlamda bölgesel bir enerji ihracatçısı olma amacı güden Yunanistan için bir diğer önemli kıstas da AB üyesi olarak AB'nin ihtiyaç duyduğu enerjinin ithal edilmesi ve AB'ye taşınması noktasında hem mühim bir role sahiptir hem de AB tarafından bu sebeplerle Doğu Akdeniz politikası uluslararası anlamda desteklenen bir konumdadır. Bu sebeple tarafların enerji bağımlılığı çerçevesinde Doğu Akdeniz politikaları benzer amaçlara dayansa da farklı uygulamalara sahne olmaktadır.

Enerji bağımlılığı çerçevesinde Yunanistan ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikaları değerlendirildiğinde; her iki ülkenin de doğal kaynaklar bakımından özellikle petrol ve doğal gaz rezervlerinin yetersiz olması enerjide dışa bağımlı hale gelmelerine sebebiyet vermiştir. İlaveten bu bağımlılık her iki ülkenin de ithalat değerlerinde önemli bir yer işgal etmiştir. Bu nedenle Doğu Akdeniz'deki enerji pastasından en büyük dilimi alabilme yarışı taraflar arasındaki bireysel çıkarları törpülemiş, bölgede karşılıklı anlaşmazlıkları daha da kızgın hale getirmiştir. İlk olarak Yunanistan'ın enerji profili incelendiğinde; 2011 yılında 10 milyon varil kanıtlanmış petrol rezervlerine sahip olduğu görülmektedir. Ülkede petrol ve doğal gaz üretimi her ne kadar sağlanıyor olsa da Yunanistan'ın kendi ihtiyacını karşılayacak düzeyde değil kısıtlıdır. Yunanistan dünya ülkeleri arasında petrol üretiminde 80. sırada, doğal gaz üretiminde ise 93. sırada yer almaktadır (Vizemnet 2019). Yunanistan enerji üretiminde geleceğe yönelik yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelme politikalarını benimsemiştir. Bunda Yunanistan'ın AB üyesi olması ve Avrupa Komisyonu'nca düzenlenen ortak enerji politikalarının yürütülmesi söz konusudur. İkinci olarak Türkiye'nin enerji profili incelendiğinde; 2018 yılında 3,8 milyar metreküp doğal gaz rezervlerimiz olduğu TPAO tarafından bildirilmişti. Bunun dışında ülkemizde uzun yıllardır gerçekleştirilen arama faaliyetleri sonuç vermiş, 2020 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından verilen müjdeyle Karadeniz'de 405 milyar metreküp doğal gaz rezervi keşfedildiği söylenmiştir (BBC News, 2020). Henüz ülke içi ihtiyacı karşılamaya yönelik bir üretim söz konusu olmadığından, Türkiye enerji tüketiminde %90'ın üzerinde bir oranla dışa bağımlıdır. Türkiye'nin doğal gaz ve petrol rezervleri keşfetmeye dayalı çalışmaları Doğu Akdeniz ve Karadeniz'deki sismik araştırma gemileriyle gün be gün sürmektedir. Hali hazırda Yunanistan'da İyon Denizi ve Doğu Akdeniz'de doğal gaz ve petrol araştırma çalışmalarını sürdürmektedir. Yunanistan'ın 2020 yılında yaptığı toplam ithalat miktarı 71,7 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Bu miktarın içerisindeki en büyük ithalat payı %15 oranıyla ham petrol ithalatına dayanmaktadır. OEC verilerine göre 2019 yılında Yunanistan tarafından 9,39 milyar dolar değerinde ham petrol ithalatı gerçekleştirilmiştir (OEC Greece 2019). Bu verilerden de görüldüğü üzere Yunanistan'ın yıllık ithalat giderlerinin büyük bir kısmı enerji tedariki için kullanılmakta, bu durum Yunanistan'ın ekonomik anlamda olumsuz etkilenmesine sebebiyet vermektedir. Türkiye'nin 2020 yılı içerisinde toplam ithalat miktarı 219.4 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin 2020 yılı ham petrol ithalatı 29 milyon ton olarak hesaplanmıştır (Enerji Günlüğü 2021). Aynı zamanda Yunanistan'da olduğu gibi Türkiye için de özellikle doğal gaz ithalatında en önemli enerji tedarikçi ülke Rusya'dır. Artan nüfus ve büyümeye bağlı olarak enerji ihtiyacı dolayısıyla enerji ithalatı da artmaktadır (Kansu 2019: 158-160). Genel anlamda Türkiye'nin toplam ithalat miktarı içerisinde enerji ithalat payı %20 düzeyindedir. Bu sebeple Türkiye örneği üzerinden enerji ithalatı ve cari açık ilişkisini içeren birçok iktisadi çalışma gerçekleştirilmiştir. Söz konusu çalışmalar sonucunda Türkiye'nin cari açığındaki en önemli kalemin

enerjide büyük oranda dışa bağımlı olması sebebiyle enerji ithalatı olduğu kesinleşmiştir (Uysal, Yılmaz, Taş 2015: 76). Nihayetinde Doğu Akdeniz'den elde edilecek doğal gaz ve petrolün üretilmesi hem Türkiye'nin hem de Yunanistan'ın kendi enerji ihtiyacını karşılaması için oldukça mühimdir. Böylece dışa duyulan bağımlılığın ortadan kaldırılması, ekonomide dış ticaret dengesini pozitif yönde etkilemesi ve dahi bölgede enerji sağlayıcı politik ve ekonomik anlamda güçlü bir aktör olabilme olasılığı göz önüne alınınca bu durumun taraflar arasında sürekli artmakta olan Doğu Akdeniz'deki gerilimin önemli bir ayağı olduğu görülebilmektedir. Enerjide dışa bağıllık sorunu beraberinde enerji ihtiyacı olan ülkeleri, enerji tedariki sağladıkları ülkelere karşı siyasi ve ekonomik bir bağımlı hale getirmekte buna bağlı olarak enerji güvenliği sorunu da ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple enerji ithalatı yapan ülkeler, kendi tedarikçi ülkeleriyle hem politik hem de ekonomik anlamla ilişkilerini olumlu yönde yürütmek zorundadır.

Diğer bir yandan Yunanistan kendisinin olduğu kadar AB'nin de enerjide dışa bağımlılık sorununun çözümü adına Doğu Akdeniz'de önemli bir aktör olabileceğinin bilinciyle aktif bir politika yürütürken uluslararası destek manasında sırtını AB'ye yaslamıştır diyebiliriz. Yıllık tükettiği enerji miktarının yarısını ithalattan karşılayan AB için enerji tedariki oldukça önemlidir. 2019 Eurostat verilerine göre; AB'nin enerji ihtiyacının %61'i ithalat ile karşılanmaktadır. Kullanılan toplam enerjinin büyük bir bölümü petrol (%36,4) ve doğal gaz (%22,4) yoluyla karşılanır. Birliğin özellikle petrol ve doğal gaz ihtiyacının karşılanmasında bir numaralı tedarikçisi Rusya'dır. AB toplam petrol ihtiyacının %27'sini, doğal gazın ise %41'ini Rusya'dan tedarik etmektedir. (Eurostat Energy 2019). Birliğin büyük oranda Rusya'ya bağımlı olması uluslararası alanda siyasi anlamda baskı altında hissetmesinin yanında, Rusya'nın elini güçlendiren politik ve ekonomik bir sorun olarak yorumlanmıştır. AB, Rusya ile gerek 2000'ler öncesinde yaşanan sıkıntılar gerekse 2000 sonrası yaşadığı sorunlar sebebiyle bu bağımlılığı ortadan kaldırmaya yönelik politikalar yürütmeye başlamıştır. Özellikle 2009 yılında yaşanan Ukrayna Krizi, AB için enerji bağımlılığı ve enerji arz güvenliği sorunlarıyla yüzleşmeye sebep olmuş, Avrupa Komisyonu'nun ortak bir enerji politikası oluşturmasına vesile olmuştur (Balkaş 2019: 29). Bu politikalar her ne kadar AB enerji politikası çerçevesinde yenilenebilir enerji üzerine şekillense de, böyle bir dönüşümün hemen mümkün olmayacağı da göz ardı edilmemiştir. AB bu yönde Rusya'ya duyduğu bu güçlü orandaki bağımlılığı en aza indirgemek için enerji tedariki sağladığı ülkeleri çeşitlendirme yoluna gitmek istemiş, bu noktada da Doğu Akdeniz'de keşfedilen zengin hidrokarbon yatakları Birlik için yadsınamayacak bir öneme bürünmüştür. AB içerisinde 2019 ve 2020 verilerine göre enerji bağımlılığı en yüksek olan ülkeler başta %90 bağımlılık oranıyla Malta, Lüksemburg ve Kıbrıs olurken, Yunanistan'ın bağımlılık oranına baktığımızda 2019 yılında %74,1 iken 2020 yılında bu oran %69'a gerilemiştir (Eurostat Imports Dependency, 2020). Yine de büyük oranda enerjide dışa bağımlı olan Yunanistan için, AB üyesi oluşu ve Doğu Akdeniz'deki konumu ve enerji rezervlerine yakınlığı nedeniyle AB'nin enerji geleceği için önemli bir aktör olmuştur. Dolayısıyla AB üyesi bir ülke olan Yunanistan, Doğu Akdeniz'de kendi çıkarlarını gözetmenin yanında AB'nin de çıkarlarını sahiplenen bir aktör olarak boy göstermektedir. Bu sebeple Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de yürüttüğü politikalar AB tarafından desteklenmekte, aynı zamanda AB'nin Rusya'ya olan bağımlılığından rahatsız olan ABD için dahi Yunanistan'ın bölgedeki konumu bir fırsat olarak nitelendirilmektedir.

Önceki araştırmalar göstermektedir ki Doğu Akdeniz'in enerji potansiyeli; Türkiye'nin 572, Avrupa Kıtasının ise 30 senelik enerji ihtiyacını karşılayabilecek güçtedir. Böylesi büyük bir orana sahip olması sebebiyle Doğu Akdeniz, sadece kıyı ülkeleri değil dünya aktörlerinin de ilgisini çekmiştir (BİLGESAM 2013: 40). Neticede Doğu Akdeniz'in sahip olduğu zenginlik ve kıyı ülkeleri için sunduğu enerji devi olma fırsatı sebebiyle bölge artık askeri, politik ve ekonomik bir rekabet sahası olarak göze çarpmaktadır. Enerji'de dışa bağımlı durumda bulunan ve ülke giderleri arasında enerji ithalatında önemli bir paya sahip olan Türkiye ve Yunanistan için de her geçen gün Doğu Akdeniz'de sular ısınmaktadır. Çıkar çatışmaları ve yaşanan anlaşmazlıklar taraflar arasında sert mücadelelere sebebiyet verirken aynı zamanda bu durum devletlerin resmi beyanlarına ve medya organlarına da olumsuz ve sert bir biçimde yansımaktadır.

V.III. Enerji Arz ve Güvenliği Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması

Dünya üzerinde doğal kaynakların eşit bir biçimde dağılmaması sebebiyle devletlerin enerjiye duydukları ihtiyacı karşılamalarında belirli sorunları beraberinde getirmiştir. Enerji ithalatı yapan devletler için enerji bağımlılığı ne kadar ekonomik ve politik bir sorun ise, enerji bağımlılığından doğan arz güvenliği meselesi de bir o kadar politik ekonomik bir mesele haline gelmiştir. Devletlerin enerji ihtiyaçlarını karşılarken tedarikçi ülke veya enerji güzergâhı dolayısıyla kesinti problemleri yaşamaları ve yüksek meblağlar ödemeleri enerji güvenliği sorununun ortaya çıkmasına ve uluslararası arenayı meşgul eden bir hususa dönüşmesine neden olmuştur. Enerji güvenliğinin sağlanması enerji ihtiyacını dışa bağımlı olarak karşılayan bir devlet için oldukça önemlidir. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin günlük ihtiyaçlarını karşılamaları noktasında ehemmiyeti haiz bir meseledir. Doğu Akdeniz'in hidrokarbon yatakları özellikle Avrupa ülkeleri gibi enerjiyi ithal etmek zorunda kalan ve bu bölgeye yakın coğrafyalar için de enerji güvenliğinin sağlanmasında umut olmuştur. Bu bölümde hali hazırda zaten birçok enerji yoluna ev sahipliği yapan Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası ve enerjide büyük oranda Rusya'ya bağımlı olan AB'nin Yunanistan üzerinden Doğu Akdeniz gazına ulaşma amaç ve hedefleri minvalinde Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikası enerji arz güvenliği çerçevesinde karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

V.III.I. Enerji Arz Güvenliği Kavramı

Enerji güvenliği kavramının 1973 yılında Arap- İsrail savaşı sonrası yaşanan petrol krizi ile uluslararası alanda literatüre girdiği kabul edilir. OPEC ülkeleri savaşta İsrail tarafını destekleyen uluslararası aktörlere petrol akışını kesmiş, söz konusu ambargo gelişmiş olan Batı toplumunun enerjiye ulaşmasını engelleyince enerji güvenliği bir uluslararası mesele haline gelmiştir (Şeker 2019: 286). Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)'nın tanımına göre enerji güvenliği kavramı; ülkelerin enerji kaynaklarına kesintiye uğramadan ve uygun ücretler karşılığında erişebilmesidir. Büyük oranda enerji ithal eden AB'nin ortak enerji politikasına dayanan ve Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Yeşil Kitap'ta ise; sürdürülebilir gelişme kapsamında bütün toplumun faydası ve ekonominin iyi düzeyde seyretmesinde enerji tüketicileri için kesintisiz bir biçimde ve uygun fiyattan enerjiye ulaşabilmek olarak nitelendirilmiştir (Güneş, Arslan 2018: 38). Uluslararası ilişkilerde enerji bir amaç ve araç olmanın dışında silah olarak kullanılabilen bir unsur olmaktadır. Bu sebeple özellikle enerji ihraç eden

devletlerin, enerji sağladıkları devletler üzerinde politik ve ekonomik bir baskı oluşturduğunu söylemek mümkündür. Buna en iyi örnek Türkiye ve Rusya arasında yaşanan 2015 Uçak krizi olarak gösterilebilir. İki ülke için de kısa bir süreliğine diplomatik bir kriz ortamı yaratan bu gerginlik ülke yetkilileri tarafından yapılan açıklamalar çerçevesinde incelendiğinde, uluslararası politik ekonominin de savunduğu gibi bozulan siyasi ilişkiler neticesinde ekonomik ilişkilerin de sekteye uğramasını ve olumsuz etkilenmesini sağlayacaktı (BBC News Türkçe 2015). Söz konusu kriz iki devlet arasında her ne kadar kısa sürede çözülmüş olsa da, Rusya'nın Türkiye için önemli bir doğal gaz tedarikçisi olduğu düşünüldüğünde, Türkiye'nin Krizi iyi yönetmeme gibi bir lüksünün olmadığı anlaşılacaktır. Türkiye'nin krizi iyi yönetmesi ve Rusya ile uzun yıllardır ekonomik ve siyasi ilişkilerin olumlu seyretmesi neticesinde Rusya ile yaşanan Uçak krizi çözülmüştür. Türkiye bu bağlamda Rusya'ya hem ekonomik anlamda bağımlı olduğunun bilincinde hem de bu krizin getirebileceği olası politik gerilimlerin artarak büyümesine sebebiyet vermemek adına sorunun çözümünde yapıcı bir rol üstlenmiştir. Benzer şekilde Rusya için de Türkiye'nin devamlı ve büyük bir pazar alanı olması ekonomik anlamda Rusya'nın da Türkiye'ye karşı bağımlılığını oluştururken, Krizin üstesinden gelme noktasında Rusya tarafından atılacak adımların keskin değil daha yapıcı bir biçimde atılmasını sağlamıştır. Bu sebeple enerji arzında ülkeler arasında karşılıklı bir bağımlılığın oluştuğunu da söylemek mümkündür.

Enerji arz güvenliği sorunuyla karşı karşıya kalan enerji ithalatçısı ülkeler çeşitli yollarla arz güvenliği sağlamaya çalışmaktadır. Devletler tarafından genellikle enerji ithalatında ülke çeşitliliği yani tek bir ülkeye bağımlı kalmama ve yenilenebilir enerji kaynaklarını artırma girişimleri gerçekleştirilmektedir. Bu duruma en güzel örnek AB'nin 2009 yılında yaşadığı Ukrayna Krizi verilebilir. Kriz süresince enerji tedarik etmekte zorlanan AB ülkeleri, çeşitli kesintilere maruz bırakılmış ve tabiri caizse enerji güvenliği sorunuyla sert biçimde yüzleşmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Başkanlığı 2009). Özellikle Yunanistan, Macaristan, Bulgaristan ve Avusturya bu kesintiden %75 oranında olumsuz etkilenmiş, Türkiye, İtalya, Almanya ve Polonya gibi ülkelerin de %25 oranında etkilendiği bilinmektedir. Bu durum sonucu NATO'nun da müttefiklerine enerji güvenliği adına çeşitli vurguları olmuştur. Aynı zamanda NATO çerçevesince enerji güvenliği yalnızca enerjiye ulaşma ve ucuza ithal etme meselesi değil, enerji sahalarının terörizm faaliyetlerine dâhil edilmesi meselesi haline de gelerek güvenlik kavramının derinleştirildiği bir algı şekline bürünmüştür (Biresselioğlu 2012: 234-235). AB kapsamında değerlendirildiğinde ise; bu sorunla mücadelede yenilenebilir enerji kaynaklarının üretimi ve kullanımı noktasında gelişmeyi hedefleyen Birlik, çeşitli hedefler koyarak o hedeflere ulaşma konusunda üye ülkelerini teşvik etmektedir. Bunun dışında enerji tedarikinde çeşitliliğe giderek özellikle doğal gaz ithalatının dörtte birini gerçekleştirdiği Rusya'ya karşı bağımlılığını en aza indirgemeye çalışmakta, bu doğrultuda Hazar 'ın enerjisini AB'ye taşıma hususundaki projelere maddi destekler sağlamıştır (Kantörün 2010: 100). Bu nedenle tabiri caizse burnunun dibinde keşfedilen zengin doğal gaz ve petrol yatakları yani Doğu Akdeniz coğrafyası AB için çok büyük bir fırsat yaratmıştır. Bu durum bölgedeki Birlik üyesi ülkeler üzerinden AB'nin meseleye dâhil olmasını sağlamıştır. AB özelinde enerji arz güvenliğinin 3 dayanağı vardır; enerjiye kesintisiz ulaşım, yeterli miktarda ulaşım ve ulaşımda süreklilik. Bu çerçevede bölgeden AB'ye enerji aktarımının gerçekleştirilmesinde en stratejik ülkeler ise Türkiye ve Yunanistan olmaktadır.

V.III.II. Enerji Arz Güvenliği Kapsamında Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması

Doğu Akdeniz'de başta deniz yetki alanlarının paylaşılmasına yönelik ciddi anlaşmazlıklar yaşayan iki komşu devlet Türkiye ve Yunanistan'ı bölgede enerji arz güvenliği çerçevesinden incelediğimizde; enerji ithalatı yapan ülkeler olmaları sebebiyle enerji arz güvenliğinin sağlanmasında benzer bir politika amacı taşıdıklarını söylemek mümkündür. Her iki ülke de bölgeden elde edeceği enerjiyi ülke gereksinimleri için kullanmanın yanında, ihraç etme ve özellikle bölgeye en yakın ve en büyük pazar alanı olan Avrupa'ya taşınması hususunda enerji merkezi olma amacı gütmektedir. Bu husus enerji arz güvenliği meselesi ile ilintili biçimde incelendiğinde, Türkiye tarafınca; Türkiye'nin birçok doğal gaz ve petrol boru hattına uzun yıllardır ev sahipliği yapması ve Doğu Akdeniz gazının taşınmasında da güvenilir ve en uygun rota olması şeklinde değerlendirilmektedir (Kansu 2019: 158). Yunanistan tarafınca ise; Doğu Akdeniz'in gazını AB ülkelerine ulaştırma görevi Yunanistan'ın olmalı, böylece hem bölgede enerji sektörüne yön veren aktörlerden biri haline gelecek hem de en güvenilir şekilde Avrupa ülkelerine gaz akışı sağlanması düşünülmektedir. Tarafların bölgede enerji üssü olma hedefleri her ne kadar benzer bir politika amacı taşıdıklarını gösterse de, AB- Türkiye ilişkilerinin son yıllarda olumsuz seyretmesi bu durumu Yunanistan lehine çevirmiş, olası bir doğal gaz hattı projesinde AB'ye sağlanacak gazın taşıyıcısı olarak Türkiye'dense Yunanistan daha güvenilir seçenek olarak görünmektedir. Avrupa pazarının büyük ve önemli bir orana sahip oluşu, başta bu bölgede inşa edilecek boru hattının hangi güzergâhtan geçeceği ve AB'nin bu projeye ekonomik destek sağlaması ile birebir ilintili olmuştur. Bu durum bölgede enerji üretimi gerçekleştiren İsrail ve GKRY ile Yunanistan'ın işbirliğini hızlandırırken, Türkiye'nin enerji merkezi olma amacına ulaşmasında daha muğlak bir ortam oluşmasına sebebiyet vermiştir. Enerji arz güvenliği meselesi Yunanistan'ın bireysel bir sorunu olmasının yanında AB'nin enerji arz güvenliğinin sağlanması noktasında da Yunanistan'da bölgede çeşitli görevler yüklemiştir. AB'nin gerek Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki politikalarını desteklemesi gerekse bölgedeki etkinliğinin temelinde 2005 ve 2009 yıllarında Rusya'dan tedarik ettiği gazın, Ukrayna'nın Rusya ile bozulan ilişkileri neticesinde kesintiye uğraması ve arz güvenliği sorunun Birlik için ortaya çıkması yer alır. AB bu krizde enerji rotasının Ukrayna üzerinden geçmesi sorunu ile karşı karşıya kalmış, böylece Birlik için enerji arz güvenliği dış politikanın en önemli kalemlerinden biri haline gelmiştir. Neticede Doğu Akdeniz'de enerji arz güvenliğinin sağlanması yaklaşımı da dâhil Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı elini güçlendiren en önemli kozlarından birinin AB üyeliği olduğu her anlamda karşımıza çıkmaktadır. AB bu amaçla 2003 yılında Avrupa- Akdeniz Enerji Forumunu oluşturarak, Birliğin enerji arz güvenliğini sağlayabilmek adına önemli bir fırsat alanı olarak gördüğü bölgede enerji keşiflerinin önemli bir iş birliği sahası olacağını öngörmüştür. AB'nin Doğu Akdeniz üzerinden Kuzey Afrika'nın doğal gazını daha rahat temin edebilme ve bu yolla enerji arz güvenliğini sağlamlaştırma hedefleri için çeşitli projeler de oluşturmuştur. Akdeniz'in enerjisini Avrupa'ya entegre edecek bu projelerden bazılarına baktığımızda biri Türkiye'den de geçerek Avrupa pazarına ulaşması planlanan Pan- Arap ve Trans Sahara projeleridir. AB'nin enerji arz güvenliği meselesini halledebilmesi adına bölgesel işbirliği sağlanması Birlik için Doğu Akdeniz'in gazına ulaşmayı kolaylaştıran ve Rusya'ya duyulan bağımlılığı azaltarak güvenli enerji tedarik edebilme konusunda daha kârlı bir fırsatken, bozulan Türkiye- AB ilişkileri durumun bu noktaya gelmesinde önemli bir etken oluşturmuştur (Özer 2013:

69-71). Yunanistan ise bölgedeki faaliyetlerini legal hale getirebilmek açısından AB- Türkiye ilişkilerinin olumsuz seyretmesini fırsata çevirerek Doğu Akdeniz politikasında sırtını Birliğe dayayarak ilerleme kaydetmektedir. Her ne kadar Yunanistan Ukrayna krizi neticesinde büyük oranda enerji arz güvenliği sorunuyla karşılaşan AB ülkelerinden olsa da, durum AB'nin enerji arz güvenliğinin sağlanmasına dönüşmüş ve dolayısıyla Yunanistan'ın bu anlamda uluslararası alanda Türkiye'ye nazaran destek gören ve onaylanan taraf olarak görülmesini sağlamıştır.

Uluslararası arenada petrol ve doğal gaz boru hatlarını kendi coğrafi sınırları üzerinde bulunduran ülkeler, bulundukları bölge başta olmak üzere uluslararası enerji pazarında etkili birer aktör olabilirler. Türkiye gerek petrol cenneti olarak bilinen Ortadoğu'ya gerekse doğal gaz rezervleri bakımından zengin olan Hazar ve Avrasya bölgesine yakın bir jeopolitiğe sahip olması sebebiyle birçok boru hattına ev sahipliği yapmaktadır. Aynı zamanda enerji rezervleri bakımından oldukça yetersiz olan Avrupa pazarına olan coğrafi yakınlığı da bu boru hatlarının Türkiye'den geçmesi ve enerji koridoru oluşmasının önemli bir sebebidir. Böylece Ortadoğu'nun petrolü, Hazar'ın ve Avrasya'nın doğal gazı AB ülkelerine Türkiye istikametince taşınmakta, Türkiye enerji sektöründe uluslararası bir köprü görevi görmektedir (Kantörün 2010: 105-107). Türkiye'de yer alan boru hatlarının işletilmesi iktisadi bir Türk Kamu kuruluşu olan BOTAŞ'a aittir Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı uluslararası enerji rotalarına bakıldığında öncelikle hayata geçirilmiş ve geçirilmesi planlanan bir takım projeler olduğu göze çarpar. Hayata geçirilmiş olan hatlara bakıldığında; İlki Trans Anadolu Doğal gaz Boru Hattı yani TANAP'tır. Azerbaycan doğal gazının Türkiye üzerinden Avrupa pazarına taşınmasını sağlayacak olan TANAP, Türkiye'nin enerji arz güvenliği rolünü üstlendiği bir projedir. Bir diğer hat Türk Akım Gaz Boru Hattı ile Rus doğal gazının Karadeniz'den geçerek Avrupa ülkelerine ulaştırılması hedeflenmiştir. Hattın kara bölümünde yer alan bir hattı yalnızca Türkiye'nin enerji ihtiyacını karşılamaya dönük kullanırken, diğer hattın ise Avrupa'ya temin edilecek doğal gaz için bir geçiş yolu olması amaçlanmıştır. Hayata geçirilmesi planlanan ve Türkiye'den transit biçimde geçecek olan uluslararası hatlara bakıldığında; ilki AB INOGATE Programı çerçevesinde geliştirilmiş olan Türkiye- Yunanistan Doğal gaz Enterkonneksiyonu'dur. Bu hat ile Türkiye'den Yunanistan'a doğal gaz aktarımı gerçekleştirmek hedeflenmiş, aynı zamanda bu projenin İtalya'ya uzatılması olasılığı da değerlendirilmiştir. (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı). İkinci olarak Hazar'ın doğal gazını Türkiye'den Avrupa'ya ulaştırmayı hedefleyen Türkmenistan- Türkiye- Avrupa Doğal gaz Boru Hattı Projesi ise AB pazarını hedefleyen taslak bir projedir. Son olarak Türkiye- Bulgaristan Doğal gaz Boru Hattı Projesi, tıpkı Yunanistan- Türkiye Enterkonneksiyonu gibi Doğu Avrupa Enterkonneksiyonunu çeşitlendirmeyi amaç edinmektedir (BOTAŞ). Bu nedenle Türkiye'nin bölgede enerji akışının sağlanmasında önemli bir aktör olduğunu söylemek mümkündür. Yunanistan çerçevesinden konuya bakıldığında ise ülkede Türkiye'ye nazaran enerjide köprü görevi gören bir aktör olmadığı görülebilmektedir. Yunanistan'dan geçerek Avrupa'ya uzanan uluslararası enerji yollarına bakıldığında; TANAP, Azerbaycan gazını Bulgaristan ve Türkiye'den geçerek Yunanistan'a sevk edilmesini sağlayan, Rusya'nın enerji tedarikine karşı ithalat yapılan ülkelerin çeşitlendirmesi amacına hizmet eden bir hattır. Bu bağlamda AB'nin enerji arzı ve güvenliği sorununu ortadan kaldırmaya yönelik önemli bir seçenektir diyebiliriz. Bunun dışında Yunanistan'dan geçmesi planlanan uluslararası enerji hattı projelerine bakıldığında; ilk olarak Trans Adriyatik Doğal gaz Boru Hattı Projesi (TAP) Azerbaycan doğal gazını Türkiye, Yunanistan ve Arnavutluk'tan geçirerek

Avrupa ülkelerine ulaştırma hedefine sahiptir. Rus doğal gazına alternatif bir yol olması nedeniyle önemsenmektedir. Bu nedenle özellikle AB enerji politikasına hizmet edecek olan proje, Yunanistan için de bölgesel bir enerji koridoru olma yolunu açtığı için oldukça mühimdir (Yunanistan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği). Hem Türkiye hem de Yunanistan'da hali hazırda var olan boru hatları ve gerçekleştirilmeye yönelik enerji yolu projeleri haricinde, Doğu Akdeniz'in enerjisi keşfedildikten sonra uluslararası alanda bölgenin önem kazanmasıyla birlikte de Doğu Akdeniz'de inşa edilmesi planlanan çeşitli boru hattı projeleri ve geçiş yollarının neresi olması gerektiği konusu konuşulmaya başlanmıştır. Bu noktada gerçekleşmesi en yüksek oranda düşünülen proje East-Med olmuştur. Söz konusu proje ile İsrail'in bölgeden elde ettiği gaz Avrupa'ya taşınacaktır.

Şekil 4: EAST- MED Boru Hattı Projesi'nin Güzergâhı

Kaynak: https://pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dog%CC%86u-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf

Türkiye, Doğu Akdeniz gazını Avrupa pazarına taşıyacak olan East-Med Boru Hattı Projesi'nin en uygun ve güvenilir güzergâhının Türkiye olduğunu savunurken, Yunanistan bu projenin GKRY'den geçerek Yunanistan'a deniz altından inşa edilecek boru hatlarıyla ulaşmasının daha güvenilir olduğunu savunmaktadır. Yunanistan'ın bölgede diğer kıyıdaş ülkelerle daha iyi ilişkilere sahip olması buna karşılık Türkiye'nin daha olumsuz seyreden ilişkileri beraberinde bölgesel işbirliğinde Yunanistan'ı bu projenin gerçekleşmesinde daha öncelikli hale getirmiştir. Bunun dışında Türkiye'nin AB ve ABD ile ikili ilişkilerinin kötü yönde gitmesi Yunanistan'ın Batı dünyasının

desteğini almasını kolaylaştırmıştır. Bu sebeple Doğu Akdeniz'de Türkiye'dense Yunanistan'ın desteklendiğini söylemek mümkündür. AB'nin bir üyesi olarak Yunanistan'ın özellikle 2007- 2008 yıllarında yaşadığı mali kriz dönemini Birliğin desteği ile atlatmış olması dolayısıyla, Yunanistan için Doğu Akdeniz'in enerjisini Avrupa'ya taşıyan aktör olma durumu esasen birlik içerisinde kaybettiği prestijini geri kazanması için de oldukça mühimdir. Proje yalnızca AB tarafından değil, AB'nin Rusya'ya duyduğu bağımlılıktan rahatsızlık duyan ABD için de Yunanistan lehine desteklenmektedir. ABD tarafınca söz konusu anlaşmanın, boru hattı istikametinde bulunan İsrail, GKRY ve Yunanistan arası askeri alanda ve deniz güvenliğinin sağlanması adına çeşitli işbirliklerini kuvvetlendireceği düşünülmektedir. Her ne kadar diplomatik kaynaklar projenin en maliyetli şeklinin İsrail, Kıbrıs Adası ve Türkiye üzerinden inşa edilerek gerçekleşeceğini söylese de, Kıbrıs'taki egemenlik sorununa vurgu yapılarak bunun hayata geçirilmesinin mümkün olmadığı savunulmaktadır (Gür 2019: 433). Türkiye'nin Doğu Akdeniz gazını Avrupa'ya taşımasında engel oluşturan diğer bir konu ise uzun yıllardır PKK terörizmiyle mücadelesi süresince Türkiye'deki boru hatlarına terörist faaliyetlerce yapılan saldırılardır. Ancak teröristlerin boru hatlarına gerçekleştirdikleri saldırılara rağmen Türkiye dünya üzerinde enerji güvenliğinin sağlanmasında risk oluşturan alanlarda hala makul bir seviyede yer almaktadır. Uluslararası Enerji Güvenliği Risk Endeksi baz alındığında İtalya, Çin gibi ülkelerle eş değer seviyede yer alan Türkiye, ayrıca AB'nin enerji talebinin büyük çoğunluğunun karşılandığı güzergâh olan Ukrayna'ya göre enerji güvenliği anlamında çok daha iyi bir pozisyondadır (Kakışım, 2017: 336- 338). Türkiye açısından bakıldığında bir diğer husus; Kıbrıs meselesini kendi menfaatleriyle eş tutan bir dış politika yürütmesi bölgede daha fazla krizin odak noktasında yer almasına sebep olmuş olmasıdır. Bu sorun Türkiye'nin diplomasi anlamında kaybı gibi gözükse de milli bilincini oluşturmaktadır. East- Med Projesi'ne ev sahipliği yapsa idi bu durum elbette iktisadi ve siyasi anlamda Türkiye'yi bölgede önemli bir aktör haline getirebilirdi. Ancak East- Med Projesi'ne yönelik görüşmeler taraflar arasında gerçekleşmiş, Türkiye bypass edilmiştir. Ancak buradaki en büyük sorun söz konusu projenin Türk kıta sahanlığı alanından geçiyor olmasıdır. Bu noktada Türkiye'nin en büyük gücü Libya ile imzalanan mutabakat olmuştur. Libya Ulusal Mutabakat Yönetimi ile imzalanan bu anlaşma ile Türkiye'nin deniz yetki alanlarına ilişkin bazı bölgelerin belirlenmiş olması, East- Med Projesi için çizilen rotayı yani tüm planı bozmaktadır. Uluslararası hukuku ihlal eden bir proje olması sebebiyle Türkiye tarafından kabul edilmemekte, Türkiye'nin bölgeden bypass edilmesinin mümkün olmadığı vurgulanmaktadır (Anadolu Ajansı 2019). Türkiye'nin bu hamlesinin akabinde Yunanistan, GKRY ve İsrail arasında Atina'da buluşan devlet bakanları arasında East- Med Boru Hattı Projesi imzalanmıştır. Türkiye tarafından bu hamle eleştirilirken, Yunanistan'ın arkasını yasladığı AB ve ABD projeyi hukuka aykırı olarak değerlendirmemiş, AB'nin enerji arz güvenliğinin sağlanması noktasında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hak ve çıkarları göz ardı edilmeye çalışılmıştır (Sözcü 2020). Dolayısıyla AB'nin enerji arz güvenliğinin sağlanması amacıyla inşa edilmesi planlanan East- Med Boru Hattı Projesi ile Doğu Akdeniz'de Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan anlaşmazlıklara bir yenisi daha eklenmiştir. Oysa ki AB enerji bağımlılığını en aza indirgemek ve enerji arz güvenliğini sağlayabilmek adına Avrupa Komisyonu'nca hazırlanan ortak enerji politikası dış politikada enerjinin en ön safhada yer olmasına dayalıdır. Özellikle Hazar'ın enerjisini elde etmede coğrafi anlamda boru hatlarının Türkiye'den geçerek Avrupa pazarına ulaştığı gerçeği ve Türkiye'nin bu anlamda Birlik için kilit bir aktör olduğu

bilindiği halde Türkiye, AB tarafından Doğu Akdeniz'de kurulan enerji denkleminden soyutlanmıştır. Böylece AB, Yunanistan'ı destekleyen hamleleriyle aslında hem Birliğin enerji arz güvenliğini sağlamaya yönelik çıkarlarından hem de Türkiye'nin lehine olabilecek sonuçlardan kendisini ve Türkiye'yi mahrum bırakmış, gün geçtikçe karmaşık hale gelen bölgesel enerji denklemi yüzünden Doğu Akdeniz gazına ulaşamamakta ve ortak politika hedeflerine geç kalmaktadır (Özer 2013: 77). Oysaki Türkiye Karadeniz üzerinden AB'ye enerji sağlaması hususunda başta AB tarafından Hazar'ın enerjisini Avrupa pazarına güvenli biçimde ulaştırma amacına hizmet eden Bakü Girişimi'nde ve Avrasya'nın enerjisini Avrupa'ya ulaştırmayı hedefleyen INOGATE programında önemli bir görev üstlenmiştir (Ayhan 2009: 163). AB Komisyonu tarafından 2011 yılında oluşturulan 2050 Enerji Yol Haritası hedefi kapsamında da, 2012 yılında yayınlanan Enerji Politikasında ve düzenli olarak yayınlanan diğer belgelerdeki enerji hedeflerinde de enerji arz güvenliğini sağlamaya yönelik amacın vurgulandığı görülebilmektedir (Kısacık 2019: 12-13). Fakat Doğu Akdeniz'deki tutumlarından da anlaşılacağı üzere, AB ülkeleri ortak bir enerji politikası oluştursa da birliğin çıkarlarına dayanan ortak bir ses çıkaramamaktadır. Bu durum enerji politikasının uygulanması ve dolayısıyla enerji arz güvenliğinin sağlanması noktasında AB'nin en büyük sorunu olarak gösterilebilmektedir. AB ortak enerji politikasına hizmet etme noktasında hareket etmemiş, politik ilişkilerin Türkiye ile olumsuz seyretmesine sığınarak bölgede Yunanistan'ı desteklemiş, zaten uzun yıllardır kendisi için enerji koridoru görevini üstlenen ve enerjiye ulaşmasında hem güvenilir hem en uygun rota olan Türkiye'yi bunlara rağmen yok sayması şaşırtıcı bir durum olarak yorumlanabilir. Yunanistan açısından ise; Birliğin enerji arz güvenliğinin sağlanması noktasında destek görüyor olması Yunanistan için biçilmiş bir kaftan olarak değerlendirilebilir. Başta East- Med boru hattının Yunanistan üzerinden projelendirilmesi ve Yunanistan'ın bölgesel politikalarında Birliğin desteğini görmesi açısından Yunanistan için henüz siyasi, projenin hayata geçirilmesi ile birlikte ise ileriye dönük ekonomik bir kazanç olarak yorumlanabilir.

İlaveten dünya üzerinde doğal gazın artık boru hatlarıyla taşınmasındansa LNG yoluyla taşınması daha çok tercih edilmeye başlanmış, bu durum hem Türkiye hem de AB tarafından önemsenmeye başlanmıştır. AB bölgeden sağlayacağı enerjinin LNG yoluyla gerçekleşmesi olasılığını da desteklemiş, İsrail ve yine GKRY üzerinde inşa edilecek LNG terminalleri vasıtasıyla aktarım yapılabileceği konusu konuşulmuş fakat proje hayata geçirilmemiştir (Kutlu, Erkul Kaya 2018). Kıbrıs ve İsrail'de üretilecek sıvılaştırılmış gazın Avrupa pazarına erişmesinde en büyük sorun LNG tesisinin nereye inşa edileceği olmuştur. İsrail kurulacak olan LNG tesisinin kendi topraklarında bulunmasını istemiş ancak İsrail'in egemenlik sorunları ve çevresel faktörler sebebiyle zor bir olasılığa dayandırılmıştır. Bunun yanında kara alanında değil de yüzer konumda olan LNG terminallerinden yola çıkılarak, Doğu Akdeniz'de de yüzer konumda olan bir LNG Tesisinin inşa edilmesi olasılığı da gündeme gelmiştir. Ancak bu tesisin inşa edilmesi normal maliyetinin iki katı bir çıktıya sebep olacağı değerlendirilerek bu ihtimal rafa kaldırılmıştır. Nihayetinde GKRY'te Vasilikos şehrinde bir LNG Tesisi kurulması olasılığı ön plana çıkmış ve bu doğrultuda 2013 yılında buna yönelik görüşmeler sağlanmaya başlamıştır. Fakat İsrail kendi topraklarında bulunmayan bir tesise gaz akışı sağlama taraftarı olmamaktadır (Kısacık 2019: 22). Yapımı 2020 yılında tamamlanacağı ön görülen tesisin ihracata açıldığına dair bilgiler henüz bulunmamaktadır. Türkiye cephesinde de boru hatlarındansa LNG terminallerine önem verilmesi gerektiği yönünde açıklamalar yapılmış, LNG terminalinin

kurulabileceğine yönelik yeşil ışık yakılmıştır. Bunun dışında Doğu Akdeniz'de Türkiye ve GKRY ile Yunanistan arasında tartışmalara sebep olan, Türkiye'nin kendi yetki alanları olarak nitelendirdiği bölgelerde uluslararası enerji şirketlerinin araştırma gemilerinin boy göstermesi doğrudan Türkiye'nin güvenliğiyle ilgili bir sorun yaratmıştır. Dolayısıyla Türkiye 2006 yılında güvenliğini sağlamak amacıyla Akdeniz Kalkanı Harekâtına başlamıştır. Bu harekât dünya üzerinde enerji güvenliği için yapılan ilk harekât olma özelliğine sahiptir. Aynı zamanda terörist faaliyetlere karşı da önemli bir adımdır. NATO'nun 2006 yılında RİGA Zirvesi sonunda yayınladığı bildiri de enerji hatlarının güvenliğinin sağlanması anlamında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de gerçekleştirdiği AKH'ye destek veren bir önem arz etmektedir (Yaycı 2012: 10). Enerji arz güvenliği her ne kadar deniz güvenliğiyle ilgili olsa da Doğu Akdeniz'de bu durum taraflar arasında daha çok egemenlik sorunu haline gelmiştir. Buna karşın Yunanistan'ın da Doğu Akdeniz'de askeri varlığını artırdığı görülmektedir. Bölgede kendi yetki alanları olarak iddia ettiği alanlarda Türkiye ile sık sık anlaşmazlığa düştüğünden Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki askeri varlığına karşılık bir konuşlanma sağlamıştır. Öyle ki taraflar arasında güvenlik meselesi enerji arz güvenliğinden çıkmış, deniz yetki alanlarının ihtilafına dayalı bir egemenlik meselesi haline bürünmüştür. Meselenin deniz güvenliği haline gelmesi ve her iki ülkenin de askeri güçleriyle bölgede bulunmaları gün be gün iki ülke arası ilişkileri olumsuz etkilemekte, sıcak çatışma ortamının her an oluşabileceği riskini doğurmaktadır (BBC News Türkçe 2020).

Sonuç olarak Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki politika amaçlarından bir diğeri de bölgede enerji merkezi haline gelebilmektir. Bu bakımdan benzer politika hedeflerine sahip olsalar da Türkiye'dense Yunanistan'ın gerek bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerinin daha iyi olması gerekse AB ve ABD başta olmak üzere uluslararası aktörler tarafından desteklenmesi sebebiyle enerji güvenliğinin sağlanması noktasında inşa edilebilecek olası bir boru hattının ev sahibi olsun istenmektedir. Türkiye her ne kadar uluslararası boru hatlarının geçtiği, enerji arz güvenliğinin sağlandığı bir enerji koridoru ve olası bir Doğu Akdeniz boru hattı projesi için en maliyetli rota olabilecek bir aktör olarak görülse de, Türkiye'nin özellikle son yıllarda dış politikada politik ve ekonomik anlamda Batı ülkeleriyle sorunlar yaşaması, Kıbrıs meselesinde KKTC'nin menfaatlerini yüksek sesle dile getirmesi ve Doğu Akdeniz'deki kıyı ülkeleriyle yeterli işbirliği sağlayamamış olması bu durumda olası bir projeye ev sahipliği yapma olasılığını da imkânsız hale getirmiştir. Bölgede en önemli üretici gücün İsrail olması, keşfedilmiş en kıymetli sahaların GKRY ve İsrail'in yetki alanında bulunması, Kıbrıs sorununa Türkiye'den farklı yaklaşımları, KKTC'yi tanımamaları ve AB'ye kesintisiz enerji arzının devamlılığını sağlayabilmek sebebiyle projeyi maddi ve politik manada destekleyen AB için Türkiye'nin East- Med Projesinde yer alması mümkün görülmemiştir. Türkiye'nin AB için hali hazırda önemli bir enerji transiti rolünün Doğu Akdeniz açısından Türkiye ve AB lehine çevrilemediği görülmektedir. Bu noktada Yunanistan'ın bireysel enerji arz güvenliği yaklaşımına ek olarak Birliğin sorumluluğunu da üstlenen bir projeye dâhil edilmesi Türkiye karşısında bölgesel işbirliklerini artırmasına sebebiyet vermiştir. Fakat projenin Türkiye'nin deniz yetki alanlarından izinsiz geçirilemeyeceği düşünülünce bu projenin taraflar arasında uzun süre daha tartışmaların fitilini ateşleyeceği aşikârdır. Türkiye açısından bakıldığında projenin Türkiye üzerinden Avrupa pazarına açılacak şekilde hayata geçirilmesi ihtimali kabul edilmiş olsaydı, Yunanistan'ın içinde bulunduğu duruma benzer şekilde bölgedeki diğer ülkelerin de hak ve çıkarları söz konusu olabilecek, kıta sahanlığı ve MEB alanları tüm kıyıdaşlarca düzenlenmeden gerçekleşmesi olasılığı da gün yüzüne

çıkmaktadır (Kedikli, Deniz 2015: 413). Neticede hem Türkiye ve Yunanistan'ın enerji arz güvenliğini ulusal boyutta sağlayabilmeleri hem de Doğu Akdeniz'in uluslararası enerji pazarı için enerji arz güvenliğinin sağlanabildiği bir bölge olabilmesi için bölgedeki ülkelerin deniz yetki alanlarını ihtilafsız biçimde belirlemeleri uluslararası hukuka uygun bir adım atmanın tek yolu olacaktır. Bunlara ilaveten Türkiye'nin enerji arz güvenliğini sağlamak amacıyla 2006 yılında başlanan AKH'ya karşı Yunanistan'ın zamanla bölgede sert ve saldırgan politikalarının görülmeye başlanması her iki ülkenin de denizlerdeki askeri varlığını arttırmalarına sebep olmuş, bu durum tarafların kendi egemenliğinde olduğunu iddia ettikleri deniz yetki alanlarını korumanın ötesine geçerek bir egemenlik sorununa dönüşmüştür.

V.IV. Bölgede Oluşan Politik Dengeler Açısından Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması

2000'li yıllar Doğu Akdeniz'in enerjisinin hem bölgesel hem de küresel anlamda uluslararası aktörleri heyecanlandıran bir etkiye sahip olmuştur. Türkiye ve Yunanistan da gerek Kıbrıs Adası'nın Doğu Akdeniz'deki önemli jeopolitik konumu ve Ada'daki siyasi etkileri ile gerekse bölgedeki kendi hak ve çıkarlarını koruma noktasında çeşitli mücadeleler vermekte ve bölgesel işbirliği alanları oluşturma anlamında yeni oluşan politik bir düzenin parçası haline gelmişlerdir. Kıyı ülkeleri arası ilişkiler ülkelerin ulusal çıkarlarına bağlı olarak zaman zaman farklı seyretmiş, bazı dönemlerde işbirliği alanları oluşurken kimi zaman politik çatışmalara sebep olmuştur. Bu durum yalnızca bölge ülkeleriyle sınırlı kalmamış, Doğu Akdeniz'de oluşan yeni politik dengelere büyük aktörler de etki etmiştir. Bu bağlamda ABD, AB, ve Rusya gibi ülkeler de kıyı ülkeleriyle ilişkilerini artırma politikaları uygulayarak, sahip olduğu enerji rezervleriyle parlayan bir yıldız haline bürünen Doğu Akdeniz'in yeni politik düzeninde yerini almıştır. Bu bölümde öncelikle özellikle Doğu Akdeniz'de birbirine karşı politika yürüten bu iki ülkenin yeni oluşan Doğu Akdeniz denklemine nasıl etki ettikleri ve ne şekilde yer aldıkları bakımından işbirliği alanları çerçevesinde karşılaştırmaları yapılmıştır. Ardından bölgede etkili olan aktörlerle ilişkileri ve bölgede uyguladıkları politikaları uluslararası anlamda desteklemeleri yönüyle Türkiye ve Yunanistan'ın bölgede aktif olan aktörlerle ilişkileri hususu karşılaştırılmış böylece bölgesel denklemdeki yerlerini belirlemek adına bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

V.IV.I. Oluşan Politik Dengelerde Etkili Olan Bölgesel İşbirlikleri Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması

Doğu Akdeniz ülkelerinin bölgesel rekabet ve işbirliği alanlarında bulunmalarının en temel sebebi yakın zamanda değerli hidrokarbon yataklarının keşfedilmesi ve kıyı ülkelerinin ulusal çıkarlarını en üst düzeyde sağlayabilme hedefleridir. Bu kapsamda Doğu Akdeniz, özellikle 2000'li yıllarla başlayan kıyıdaşlar arası deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin sorunlar ortaya çıkmıştır. Beraberinde kıyı ülkeleri arası ikili işbirliklerinin özellikle GKRY'nin tek taraflı politikaları sonucu aşağı yukarı 2010 yılına kadar daha hızlı bir şekilde gerçekleştiği göze çarparken, 2010 yılı sonrası özellikle Türkiye ve Yunanistan için Doğu Akdeniz'deki aktif politikaların devreye girdiği ve iki ülke arası anlaşmazlıkların siyasi krizlere sahne olduğu görülmüştür. 2010 yılı öncesine bakıldığında; bölgesel işbirliğinin ilk sahnesini GKRY açıklarında enerji keşiflerinin gerçekleşmesiyle

birlikte kurulan Rum birliğinde görmekteyiz. Yunanistan ve Türkiye uzun yıllardır Kıbrıs Adası üzerinde garantör ülke statüsüne sahiptir ve Kıbrıs Adası'nın egemenlik sorunu iki ülke arası çözülemeyen problemlerden biri olarak görülmektedir. Doğu Akdeniz'in önem kazanmasıyla birlikte Kıbrıs üzerindeki hâkimiyet savaşı güçlenmiş, taraflar arası yeni bir kriz sahası yaratmıştır. Ada'nın açıklarında keşfedilen enerji rezervlerinin bulunduğu sahalar bu krizlerin en büyük dayanağını oluşturmuştur (Örselli, Babahanoğlu 2019: 397). Bu noktada Yunanistan'ın ilk bölgesel işbirliğini kuvvetli bir biçimde GKRY ile inşa ettiğini söylemek mümkündür. Yunanistan ve GKRY'nin bölgesel işbirliğinin uzun bir tarihe, ortak etnik köken ve miraslara sahip olmasının yanında önemli bir avantajı daha vardır. Bu avantaj Kıbrıs Adası'nın tamamını temsilen GKRY'nin uluslararası alanda kabul görmüş olmasıdır. Buna karşın KKTC yönetimi uluslararası alanda devletler tarafından tanınmamakta, bu durum KKTC'nin de Kıbrıs halkının da bölgeden elde edilecek enerjiden pay alma konusunda hak ve çıkarların adaletli biçimde paylaşılmasını engeller bir nitelik kazanmıştır. Türkiye'nin de Yunanistan'ın ilk bölgesel işbirliği hamlesine karşılık kendi çıkarlarıyla beraber KKTC'nin de bölgedeki egemenliğine ve bundan dolayı sahi olacağı hak ve çıkarlara dayalı bir politika izlediği görülmektedir. Türkiye, KKTC ile imzaladığı sınırlandırma antlaşması çerçevesinde bölgede araştırma ve sondaj faaliyetlerini TPAO'ya devretmiştir. Dolayısıyla Yunanistan için bölgesel anlamda en önemli işbirliği GKRY ile gerçekleştirilmişken, Türkiye için de KKTC ile ilk işbirliği sağlanmıştır denilebilir. Bu noktada Yunanistan, GKRY'nin uluslararası arenada tanınmasından dolayı avantaj sahibiyken, KKTC'nin tanınmamasından dolayı avantaj sahibi olamamaktadır. Uluslararası Hukuk'ta devletler ancak diğer devletler tarafından tanınırsa uluslararası aktör olarak kabul edilir inancı gereği Türkiye'nin bölgesel işbirliği adına kuvvetli bir birliktelik yaptığını söylemek zordur. Türkiye her ne kadar KKTC ile işbirliği konusunda kuvvetli bir ortaklığa sahip değilmiş gibi görülse de, KKTC'nin Ada'daki varlığı, yönetimi ve halkı inkâr edilemez, yok sayılamaz. Bu noktada Türkiye'nin Yunanistan ile yaşadığı deniz yetki alanlarının belirlenmesi sorunu hem Kıbrıs özelinde hem de iki ülke arasında sınırlandırma anlamında çeşitli sıkıntıların ve belirlenen sahalardaki ihtilafların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. GKRY'nin belirlediği sahalar hem Türkiye hem KKTC'nin hak ve çıkarlarıyla ters düşerken en büyük destekçisi Yunanistan olmaktadır. Yine Yunanistan'ın belirlediği yetki alanları Türkiye ile ihtilafa sebep olurken en önemli işbirlikçisi GKRY olmaktadır. Ancak Türkiye'nin söz konusu deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin mücadelesinde KKTC'nin eylemsel desteği tanınmadığı için söylem anlamında desteği de uluslararası alanda karşılık bulamamakta ve Türkiye Doğu Akdeniz'de yalnızlaştırılmaya elverişli hale getirilmiştir. Bu bağlamda Türkiye Doğu Akdeniz politikasından her ne kadar vazgeçmese de uluslararası arenada bölgenin yalnız, huysuz, huzursuz çocuğu gibi gösterilmek istenmektedir. 2010 yılı ve sonrasını genel anlamda her iki ülke için de bölgesel ortaklıklara taraf olma şeklinde ele aldığımızda; zamanla değerli enerji sahalarının keşfedilmeye başlanması (özellikle Kıbrıs açıklarında büyük enerji rezervlerinin keşfi) Yunanistan için aktif bir bölge politikası yürütmesi gerekliliğini ön plana taşımıştır. Bununla beraber deniz yetki alanlarında yaşanan sorunların da daha çok belirginleşmesi üzerine Türkiye için de 2010 sonrası daha aktif bir bölge politikası izlediği söylenebilir. 2010 yılı sonrası Doğu Akdeniz'e kıyısı olan komşu ülkelerle olumsuz seyreden diplomatik ilişkilere sahip olması sebebiyle Türkiye'dense Yunanistan için kıyı ülkeleriyle işbirliği alanlarının geliştirildiği bir döneme giriş yapıldığı görülebilmektedir.

Bölgede kıyı devletleri arası deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik kolektif bir görüşme ve anlaşma bulunmadığı için Doğu Akdeniz'in karmaşık yapısı içerisinde devletler kendi deniz yetki alanlarını ancak ikili ilişkilerini artırıp, buna paralel olarak yine ikili anlaşmalar sağlayarak ilan etmiş ve etmektedir. Bu durum kıyı devletlerinin Doğu Akdeniz'deki haklarının tam anlamıyla belirlenebilmesini engellerken, Türkiye ve KKTC gibi işbirliği alanlarına dâhil edilemeyen ülkeler için de adaletsiz bir uluslararası ortam yaratmaktadır. Öncelikle Yunanistan açısından bakıldığında GKRY haricinde diğer kıyı ülkelerinden başta İsrail ve Mısır ile iyi ilişkiler geliştirdiği ve bölgesel ortaklıklara taraf olduğu görülmektedir. Buna karşın Türkiye bölgede enerji temelli oluşturulan işbirliklerinden mahrum bırakılmış, yok sayılmıştır. Bu duruma en güzel örnek temeli 2018'de karşılıklı görüşmelerle atılan ancak Kahire'de 2019 yılında imzalanan; İsrail, Mısır, Yunanistan, tüm adayı temsilen GKRY, İtalya, Ürdün ve Filistin devlet temsilcileri arasında kurulan Doğu Akdeniz Gaz Forumu diğer bir deyişle Eastern Mediterranean Gas Forum (EMGF) gösterilebilir. Söz konusu Forum, taraf devletlerin ortak bir enerji politikası oluşturmasına ve ortak çıkar sağlamasına dayanan, üyeler tarafından Barış Projesi olarak nitelendirilen stratejik bir işbirliğidir. Türkiye'nin bölgede en uzun kıyı şeridine sahip olan bölgesel bir aktör olarak bu Forum'a davet edilmemesi kimi taraflarca Türkiye'nin uzlaşmaz tutumu olarak yorumlanmış, diğer bir akış açısına göre ise Türkiye'nin hem İsrail hem de Mısır ile olumlu seyreden dış ilişkilere sahip olmaması sebebiyledir (Kalaycıoğlu, 2020). Esasen bakıldığında Mavi Marmara meselesi ve Türkiye'nin Filistin politikası sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren bakıldığında İsrail ile en kötü diplomatik ilişkilerin seyrettiği bir dönem içerisinde olunduğu görülmektedir (Jones, 2020). Bununla beraber karşılıklı hatta büyükelçiliklerin kapatılmasına kadar ikili ilişkilerin gerilemesi, bölgesel işbirliği kurma yolunda Türkiye ile İsrail'in yan yana gelememesinin önemli bir nedeni olarak görülmektedir. İlaveten Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin askeri gücünün varlığı İsrail'in tehdit olarak algıladığı bir unsur olmakta ve diplomatik ilişkileri alt seviyelere inmiş bu iki ülke için bölgesel anlamda daha büyük bir sorunla karşılaşması tehdidini oluşturmaktadır (Akbaş, Gedik 2015: 428). Diğer bir yandan Mısır'da iç karışıklıklar yaşaması ve sonucunda iktidarın düşürülerek Sisi yönetiminin başa gelmesi Türkiye tarafından uluslararası arenada tepkiyle karşılanmış, dolayısıyla Türkiye ve Mısır ilişkileri de olumsuz seyretmeye başlamıştır. Bu minvalde İsrail ile olduğu gibi Mısır ile de olumsuz seyreden ilişkiler neticesinde Türkiye, Mısır ile de Doğu Akdeniz'deki çıkarları doğrultusunda bir işbirliği sağlayamamıştır (Özekin 2020: 35). Oysa ki Türkiye için Mısır ile bölgesel bir sınırlandırma antlaşması yapmak, Türkiye'nin kendi deniz yetki alanlarının uluslararası alanda resmi bir statüye kavuşması için oldukça kritik bir öneme sahiptir. Aynı şekilde Filistin meselesini ulusal bir dış politika meselesi haline getiren Türkiye bölgenin istenmeyen aktörü, yalnız adamı ilan edilirken, ne yazık ki Türkiye- İsrail ilişkilerinin bozulmasında etkili olan Filistin devleti de söz konusu Forum'un içinde taraf olarak yer almıştır. Türkiye'nin hem Mısır hem de İsrail ile olumsuz seyreden ilişkilerini fırsat bilen Yunanistan için bu ülkelerle işbirliği sahası oluşturmak deyim yerindeyse bir taşla iki kuş vurmak gibi akıllıca bir politika uygulamasıdır. Bölgede oluşan işbirliği ortamları ve bunula şekillenen enerji denklemi oldukça önem taşımakta ve Doğu Akdeniz'in geleceğini şekillendirmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi'nden başlayan dar bir alana hapsedilmeye çalışıldığı görülürken, Yunanistan bölgesel işbirliklerine taraf ülke olması ile uluslararası alanda elini daha da sağlamlaştırmıştır. Bu durum Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikasını daha güçlü bir şekilde

dile getirmesinde ve uluslararası arenada daha üst perdeden konuşan bir Yunanistan'a dönüşmesinde etkili olmuştur.

Yakın zamanda Kahire'de gerçekleşen EMGF toplantısına uluslararası aktörlerin de gözlemci statüsüyle katılmasıyla birlikte esasen Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı şekillenen bu oluşumun büyük aktörler tarafından da desteklendiğinin önemli bir kanıtı olmuştur. Resmi kuruluş yılı bu toplantıda Forum Tüzüğünün imzalanması sebebiyle 2020 yılı kabul edilmiş, bu stratejik ortaklığın en temel amacının ortak bir gaz politikası oluşturmak olduğu vurgulanmıştır. Yunanistan çerçevesinden EMGF'ye yaklaşıldığında; bu birlikteliğin tarafı olarak GKRY ile ortak amaç ve işbirliğini güçlendirmek, Doğu Akdeniz'den sağlanacak enerjinin AB pazarına ulaştırılmasında hususunda düşünülen olası projelerde transit ülke konumunda görülmesi ve enerji merkezi haline gelebilme amacına ulaşması gibi hedefleri gerçekleştirmek olarak yorumlanabilir. Bunlara ilaveten Yunanistan bu ortaklığın tarafı olmakla; Forum üyesi ülkelerden Mısır ile ilişkilerini geliştirerek GKRY ve Mısır ile oluşturacağı bir deniz yetki alanı antlaşması imzalayarak bu ülkelerden de Türkiye'ye karşı politik bir destek görmek istemekte ve bölgede istediği sahaları istediği şekilde elde etme amacı da gütmektedir. Nihayetinde 2020 yılında Mısır ile deniz yetki antlaşması imzalayan Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de ilan ettiği yetki alanları, Türkiye'nin ilan ettiği deniz yetki alanları ile çakışmaktadır. Oluşan siyasi ve ekonomik ortaklığa karşı Türkiye'nin tutumu ise bu birliğin bölgesel barış ve işbirliğini hedeflemediğini, işbirliği noktasında Türkiye ve KKTC'nin yok sayıldığı bir bölgesel örgütün yeterince şeffaf olamayacağı savunulmaktadır (Kökyay 2021: 225-227). Söz konusu Forum sayesinde ilişkileri pekişen İsrail, Yunanistan ve GKRY arasında East- Med Boru Hattı'na ilişkin çeşitli görüşmeler yapılmaya başlamış, bu durum Yunanistan'ın bölgede önemli bir aktör konumuna erişmesine fırsat olarak yorumlanmaktadır. East- Med ile Avrupa ülkelerine ulaşacak olan Doğu Akdeniz gazının Yunanistan topraklarından geçecek boru hattı ile sağlanması hem bölgesel hem de küresel etkinliğini arttıracaktır (Şeker 2019: 294). Aynı zamanda Yunanistan'ın son yıllarda zayıflayan ekonomik yapısı sebebiyle Birlik içerisinde sahip olduğu imajı yenilemeye vesile olacaktır. Türkiye ise bölgede bir boru hattı oluşturulacaksa, özellikle bölgenin önemli enerji ihracatçılarından İsrail'in gazını Avrupa pazarına ulaştırmada en uygun ve güvenilir istikametin Türk topraklarından geçerek sağlanacağını savunmuştur (İstikbal, Boyraz 2019: 80). Türkiye'nin gerek söz konusu kıyı ülkelerinin kurdukları işbirlikleri içerisinde yer almaması, gerekse yine aynı ülkelerle yaşadığı politik sorunlar sebebiyle bu ihtimal de zayıflayarak yerini bu konuda Yunanistan'ın avantaj sağlamasına bırakmıştır. Çünkü hem bölgesel hem de küresel anlamda Doğu Akdeniz gazının AB'ye ihraç edilmesi için gerçekleştirilmesi istenen botu hattı projelerinden en sıcak bakılanı East- Med olmuş, bu durumda İsrail'den GKRY ve oradan da Yunanistan'a ulaşacak bir boru hattının inşa edilmesi planlanmıştır. Dolayısıyla Yunanistan'ın amaçlarına ulaşma noktasında Türkiye'ye nazaran daha önde olduğu söylenilebilir. Bunun sağlanmasında en büyük etken yine bölgesel ortaklıkların güçlenerek uluslararası alanda destek görmesi şeklinde yorumlanabilir. Türkiye ve Yunanistan'ın deniz yetki alanları ihtilafına bağlı olarak ortaya çıkan ve işbirlikleriyle düzenlenmeye çalışılan Doğu Akdeniz politikalarında esasen Yunanistan'ın GKRY ve diğer kıyı ülkeleriyle işbirliğine dayalı fakat Türkiye karşıtı şekillenen bir politika yürüttüğü görülmektedir. Buna karşın Türkiye, bölgede ben de varım dediği Mavi Vatan politikasıyla esasen sadece Yunanistan'a karşı bir politika yürütmemekte, ciddi bir ittifak grubuna karşı mücadele etmektedir.

Doğu Akdeniz'de kıyı ülkelerinin 2000'li yıllardan itibaren kendi yetki alanlarını belirleme çabaları sürerken, son yıllarda özellikle devletlerin kendi ilan ettikleri veya hak iddia ettikleri sahalarda enerji rezervleri aramaları beraberinde birçok kıyı ülkesinin gemilerinin kimi zaman aynı sahalarda kesişmesine ve söz konusu ülkeler arasında ortaya çıkan gerilimlere sebebiyet vermektedir. Bu noktada karşımıza Türkiye ve Yunanistan'ın ihtilaflı alanlarında gerçekleştirdikleri arama çalışmaları ve sondaj faaliyetleri ile özellikle son dönemde askeri sürtüşmelere sebep olan karşılıklı tatbikatlar gelmektedir. Türkiye açısından bakıldığında Doğu Akdeniz'de saha çalışmalarına Yunanistan'dan daha geç arama çalışmaları ve sondaj faaliyetlerine başladığı görülmektedir. Özellikle Güney Kore'den temin edilen gemilerle bölgede Türkiye de boy göstermektedir. Zaman zaman Yunan fıkrateynler Türk gemilerini taciz etmekle kalmamış, aynı zamanda bölgede Türkiye'nin arama ve sondaj faaliyetlerinden çekilmeyeceğini ısrarla belirtmesi üzerine de Yunanistan Meis adasını askeri anlamda donatarak Türkiye'ye gözdağı vermeye çalışmıştır. Bu noktada Yunanistan'ın bu hamlesi Türkiye'yi bölgesel ve küresel anlamda krize sokma amacına büründüğü şeklinde yorumlanmıştır (Sabah 2020). Bu minvalde Türkiye yalnızca KKTC ile ortak bir anlaşma sağlaması sebebiyle bölgenin yalnız başına kalan aktörü olarak Doğu Akdeniz enerji denkleminden soyutlanmaya çalışılırken, Yunanistan'ın Ada'nın tamamını temsilen GKRY ile çeşitli sınırlandırma anlaşmaları yapması beraberinde uluslararası alanda da Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikasının kabul görür düzeyde gösterilmesine neden olmuştur. KKTC'nin tanınmıyor olması Türkiye'nin bölgesel işbirlikleri kurma noktasında uzun yıllar diğer kıyıdaş ülkelerle Doğu Akdeniz'in enerjisine dayalı ortaklıklara taraf olmayışı git gide uluslararası arenadaki görünümünü de olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak Türkiye kendisine adeta giyindirilmeye çalışılan bölgenin yalnız adamı rolünü Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzaladığı işbirliği antlaşması ile sağlam bir şekilde bozmuştur. Öyle ki bu anlaşma ile Türkiye'nin bölgede bazı MEB alanları belirlenmiş oldu ve bu durum karşısında Yunanistan'ın GKRY ile imzaladığı ve kendisine ait olduğunu iddia ettiği sahaların bir kısmı, söz konusu anlaşmanın sınırlarıyla örtüşmeyince Türkiye ve Yunanistan arası politik ortam gerilmiş, uluslararası alanda Yunanistan başta olmak üzere Mısır ve GKRY tarafından bu anlaşma kabul edilemez olarak nitelendirilmiştir (Paralı 2020: 56-58).

Şekil 5: Libya Mutabakatı Sonrası Türkiye'nin MEB Alanı

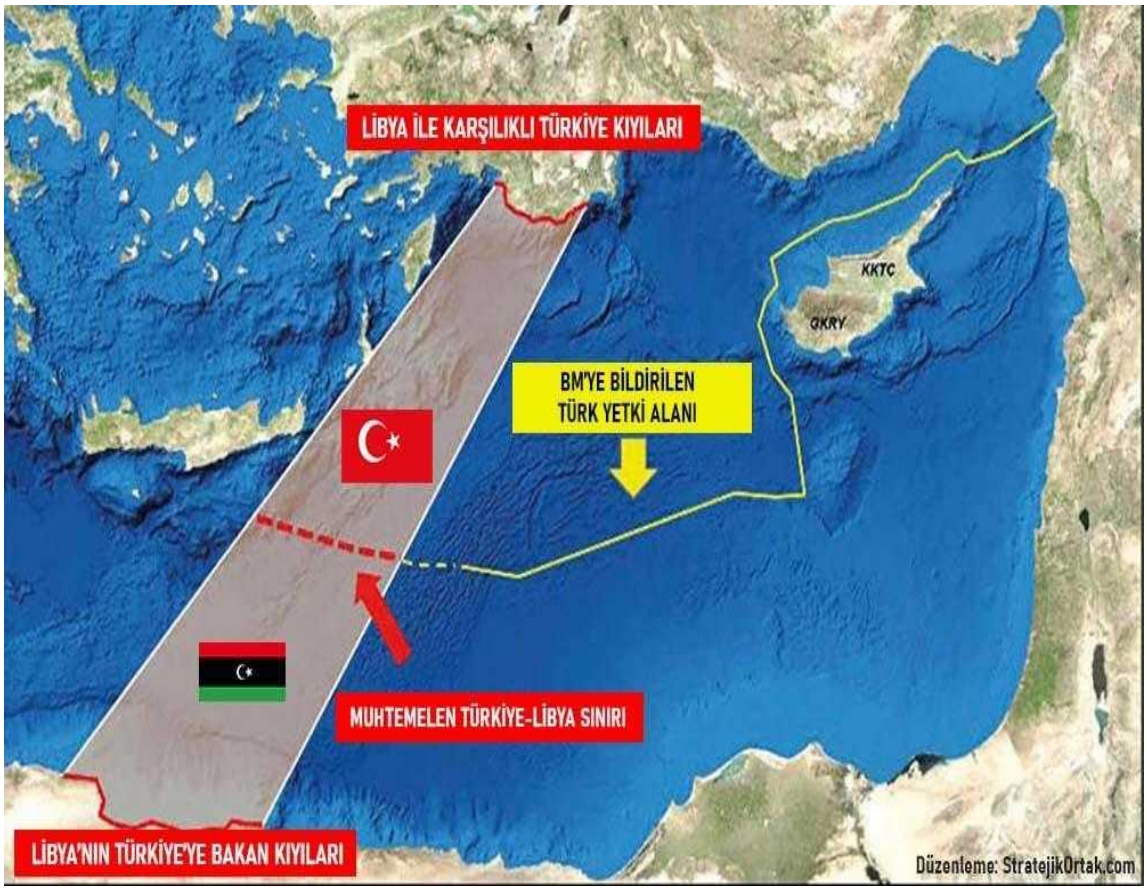

Kaynak: https://www.stratejikortak.com/2019/11/turkiye-ile-libyanin-imzaladigi-mutabakat-muhtirasi-ne-anlama-geliyor.html

Libya Antlaşması Yunanistan'ın Mısır ile gerçekleştirdiği sınırlandırma antlaşmasına karşılık da Türkiye'nin en önemli adımlarından biri olarak anılmaya başlamışken, Yunanistan karşı hamle yaparak İsrail ve Mısır ile East- Med Boru Hattı Projesini hayata geçirmeye yönelik bir anlaşma imzalamıştır. Böylece; Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de oluşan yeni politik ortamda kurdukları işbirlikleri ve bu yönde uyguladıkları politika uygulamaları şeklinde incelendiğinde oluşan enerji denkleminde özellikle 2018 yılı ve sonrası için durum karşılıklı ataklar dönemi şeklinde de yorumlanabilir. Bu ataklar sonrası artık Doğu Akdeniz'deki durum iki ülkenin de uluslararası alanda Doğu Akdeniz'deki politikalarının hukuka uygunluğu çerçevesinde tartışılması, işbirliklerinin artık bölgeselden küresel düzene kaymasına ve uluslararası arenadan destek görerek ileriye dönük adımlar atılabilmesi şekline bürünmüştür. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'de oluşan yeni enerji dengesinde Türkiye ve Yunanistan'ın bölgesel işbirliği sağlamak yönündeki politikalarının benzerlikler göstermediği açıkça görülmektedir. Her ne kadar her iki devlet de bölgenin enerji denkleminde güçlü tarafta yer almak istese de, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki en büyük amacı kendi hak ve çıkarlarıyla birlikte KKTC'nin de hak ve menfaatlerini korumak olurken, Yunanistan bölgesel işbirliklerini geliştirmenin yanında büyük bölge dışı aktörlerle de iyi ilişkiler tesis ederek daha kuvvetli bir Doğu Akdeniz politikası için onların da desteğini arkasına alabilmeyi hedeflemiştir.

V.IV.II. Oluşan Politik Dengelerde Etkili Olan Bölge Dışı Aktörlerle İşbirliği Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması

Doğu Akdeniz ülkelerinin enerji mücadelesi ve yaşanan bölgesel çatışmalar, Doğu Akdeniz'in sahip olduğu zengin enerji altyapısı ve jeopolitik konumunun önemine önem katmış ve Doğu Akdeniz meselesi artık bölgesel bir mesele olmaktan çıkarak küresel bir mesele haline gelmiştir. Bu sebeple AB, ABD ve Rusya gibi politik ve ekonomik aktörlerin de bölgede bazı kıyı ülkeleriyle yakın ilişkiler kurduğu ve bölgede oluşan enerji denklemine çeşitli etkiler sağladığı görülmektedir (Alptekin 2019: 21). Bir güç ve hâkimiyet mücadelesi sahnesi haline gelen Doğu Akdeniz için, kıyı ülkelerinin kendi politikalarını kuvvetli bir biçimde uluslararası alanda duyurabilmesinde diğer kıyı ülkeleriyle kurdukları işbirliklerinin yanında uluslararası aktörlerin de desteğini almak önem arz etmiştir. Bu sebeple uluslararası aktörlerin hangi amaçla Doğu Akdeniz'e ilgi duyduklarını anlamak da, bölgede oluşan yeni politik düzende hangi tarafın politikalarını uluslararası alanda desteklediklerini anlamak için oldukça mühimdir. Bu bölümde uluslararası aktörlerle ilişkileri ve işbirliklerinin etkileri çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikaları karşılaştırmalı biçimde ele alınmıştır.

V.IV.II.I. AB'nin Doğu Akdeniz'e Yaklaşımı Kapsamında Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması

AB'nin Doğu Akdeniz'e yaklaşımı Birliğin enerji ihtiyacının sebep olduğu sorunları çözmek üzerinden şekillenmektedir. AB uzun yıllardır enerji gereksinimini çoğunlukla Avrasya ve Orta Doğu'nun enerjisinden temin etmektedir. Tabiri caizse burnunun ucunda yani Doğu Akdeniz'de zengin enerji kaynaklarının keşfiyle birlikte artık Birlik enerji temini bakımından eksenini Doğu Akdeniz'e çevirmiştir. Önemli bir oranda Rus gazını ithal eden ve yakın zamanda Ukrayna Krizi'nin yaşanmasıyla büyük bir arz güvenliği meselesiyle yüzleşen AB için, Doğu Akdeniz'in enerjisine ulaşabilme ve temin edebilme tüm birliğin ortak bir enerji politikası haline gelmiştir (Özer 2013: 69). Enerji arz güvenliği çerçevesinde Doğu Akdeniz'in enerjisine ulaşmayı hedefleyen AB, bu sebeple bölgede oluşan yeni politik düzende etki sahibi olmayı başarmıştır (Önder, Akıncı 2019: 1501).

AB kuruluş amacına bakıldığında Avrupa ülkeleri arası artan bir enerji koordinasyonu sağlanmasına yönelik olduğu bilinmektedir. Bu nedenle AB için uluslararası alanda en önemli dış politika unsurlarından birini enerji alanı oluşturmaktadır. Devamlı gelişen ve değişen ülkeler olmaları sebebiyle enerjiye duydukları ihtiyaç oranı da gün be gün artış göstermektedir (Orhun 2019: 296). Fakat sahip olduğu en büyük dezavantaj olarak da enerji alt yapıları bakımından yetersiz olması görülebilir. Rusya'nın enerji sektöründe dünyanın en önde gelen ülkelerinden biri olması, enerji ihracatı yaptığı ülkelere karşı sahip olduğu enerjiyi politik bir baskı aracı olarak kullanmasına neden olmaktadır. Bu sebeple AB, Rusya'ya duyduğu bağımlılığı çeşitli yollarla en aza indirgemeyi hedeflemiş, ancak hala büyük oranda doğal gaz ithalatını Rusya'dan gerçekleştirmektedir (Güneş, Arslan 2018: 34). Kıbrıs Adası açıklarında 2000'li yıllarda keşfedilen zengin rezervler, AB'nin bölgeyi mercek altına almasını sağlamış, bu bağlamda 2004 yılında Annan Planı'nı reddetmelerine rağmen GKRY'yi Birliğe tam üyeliğe kabul etmiştir. Yani AB'nin bu kararında Kıbrıs Adası açıklarında bulunan doğal gaz sahalarının payının büyük olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla AB'nin Doğu Akdeniz'de oluşan yeni enerji denklemine karşı tutumunda Birliğin çıkarları temel

alınmaktadır (Alptekin 2019: 21-22). Bu sebeple Türkiye ve Yunanistan açısından AB'nin bölgeye yaklaşımı ele alındığında; AB kendi üye devleti üzerinden kendi çıkarlarına dayalı bir politika yürütmeyi tercih ederek, bölgede çıkar çatışması içerisinde olan Türkiye ve Yunanistan arasından Yunanistan'ın tez ve politikalarına destek vermektedir. Türkiye'nin karşısında konuşlanan başta Rum birliği ve dâhil olduğu bölgesel ittifak gruplarını söylem yolu ile uluslararası alanda destekleyen AB'nin Doğu Akdeniz politikasında Türkiye ile son dönemde bozulan ilişkilerinin de önemli bir etkisi vardır. Bu bağlamda incelendiğinde Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı savunduğu deniz yetki alanlarını AB tarafından hazırlanan Sevilla Haritasına dayandırır (Girgin 2013: 38). AB'nin Yunanistan'ın Türkiye'nin hak ve menfaatlerine karşı oluşan bölgesel politikasındaki etki bu çerçeveden bakıldığında aslında daha iyi anlaşılmaktadır. Buna karşın Türkiye'nin gerek AB aday ülke konumunun dahi son yıllarda konuşulmaması gerekse AB ile Türk dış politikasının birçok alanda ters düşmesi sebebiyle Doğu Akdeniz ülkeleri içerisinde AB ve Türkiye'yi ortak paydada kesiştiren bir çıkarın olmamasına sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla AB Doğu Akdeniz'e yaklaşımında Yunanistan'ın tezlerini desteklemekte ve Türkiye'nin bölgedeki tutumunu uluslararası hukuka aykırı bir şekilde nitelendirmektedir (Örselli, Babahanoğlu 2019: 395). Bu nedenle uluslararası alanın önemli aktörlerinden ve Doğu Akdeniz'in enerjinin potansiyel en büyük pazarlarından biri olacağı öngörülen AB ile bu anlamda işbirliği Yunanistan için oldukça avantajlı bir durumken, Türkiye için uluslararası arenada mücadelesini güçleştiren bir unsur olmaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de kendi yetki alanlarında arama ve sondaj faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere fiili bir şekilde bulunmasından dolayı bölgede kurulan Rum birliği yani Yunanistan ve GKRY rahatsız olmaktadır. AB de üye ülkelerini koruyan tutumu sebebiyle Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının karşısında bir tutum alarak Türkiye'yi bir dizi yaptırıma tabii tutmuştur. Bunun sonucunda Türkiye ile üst düzey temaslara ara verilmiş ve Türkiye'ye iktisadi bir takım cezai işlemler yapılarak Türkiye'nin bölgede yürüttüğü gambot diplomasi yıldırılmaya çalışılmıştır (Özekin 2020: 37). Dönemin Yunanistan başbakanı Çipras tarafından, bölgede araştırma ve sondaj faaliyetleri kısıtlanmak istenen Türkiye için AB'den yardım ve Türkiye'ye yönelik ambargo uygulanmasını talep etmiştir. AB desteğini alarak bölgesel politikasını uluslararası alanda daha yüksek sesle dile getirmekten çekinmeyen Yunanistan'ın devlet yetkililerince Türkiye ile sıcak çatışma ortamının her an ortaya çıkabileceği yönünde çeşitli medya organlarına açıklamalar yapılmıştır (Güler 2019). Böylece Doğu Akdeniz enerji denkleminden AB'nin de desteğiyle dışlanan Türkiye, Rum birliğinin bölgedeki çıkar ve menfaatlerini ihlal etmeye dayalı politikalarını kabul etmek veya etmemek gibi bir çıkmazla baş başa bırakılmaktadır (Aksu 2018).

AB, Yunanistan ve GKRY'nin Birliğe üye devletler olmaları sebebiyle Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını kendi çıkarları olarak benimsemiştir. Bu durum Yunanistan ve Türkiye arasındaki meseleyi zamanla Türkiye ve AB arası bir sorun haline getirmiştir. Bu nedenle Birliğin Yunanistan yanında yer alması Türkiye ile girilen anlaşmazlığın bölgedeki sınırlandırma ve uluslararası hukuk mücadelesinden öte siyasi dinamiklere sahip olduğunu göstermektedir (Şafak 2019: 29-30). Ayrıca 2019 yılında Kahire'de Mısır öncülüğünde gerçekleşen toplantıyla; Yunanistan, İsrail, GKRY, Mısır, İtalya, Filistin ve Ürdün devlet temsilcilerince EMGF bölgesel işbirliği oluşturulmuştur. Bu Forum'a AB Enerji Genel Müdürü ve Fransa'nın katılımı da AB'nin bölgeye duyduğu ilgi ve bölgede uygulanan politikaların uluslararası alanda Yunanistan lehine şekillendiğinin bir göstergesi olmaktadır (Kökyay 2021: 225). Ek olarak AB, 2019 yılında Türkiye'nin Libya Ulusal Mutabakat Yönetimi ile MEB

antlaşması imzalamasıyla birlikte bu duruma karşı çıkan GKRY ve Yunanistan'ın yanında durmuştur. AB Konseyi tarafından yapılan açıklama ile söz konusu mutabakatın uluslararası hukuk ihlal ettiği ve Birliğin bu tartışmada Yunanistan ile GKRY'nin yanında oldukları bildirilmiş, yanlı bir tavır sergilenmiştir (Alkanat 2020: 6). Aynı zamanda Yunanistan, İsrail ve GKRY arasında imzalanan bir anlaşma ile inşa edilmesi planlanan East- Med Boru Hattı Projesi temelde Doğru Akdeniz gazını Yunanistan üzerinden Avrupa ülkelerine taşıması planlanan bir proje olduğu için AB tarafından iktisadi ve politik anlamda desteklenen bir adımdır. Türkiye'nin deniz yetki alanlarından geçecek olan söz konusu proje Türkiye'yi bölgede bypass etme temelli bir amaca hizmet ederken, AB'nin Yunanistan'ın bu adımının yanında yer alması Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de gelecekte daha büyük sorunlarla karşılaşabileceğini düşündürmektedir (Gür 2019: 430). Doğu Akdeniz'de Türkiye ile yaşadığı sınırladırma sorununu AB'yi arkasına alarak lokal değil de globâl bir sorun haline getiren Yunanistan'ın bu tutumu Türkiye'nin uluslararası bağlantılarına da zarar veren bir durum yaratmaktadır (Mercan 2020). AB içerisinde Doğu Akdeniz'e ilişkin tavır alan Avrupa ülkelerine genel anlamda bir göz atıldığında özellikle son zamanlarda Türkiye ile politik çatışmalar yaşayan Fransa dikkat çekmektedir. Uluslararası enerji sektörü, üretimi ve dağıtımı alanında çok uluslu şirketleriyle önemli bir yere sahip olan Fransa için AB üye ülkeleri içerisinde en sert Doğu Akdeniz politikası uygulayan ülkelerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Fransa bölgede enerji şirketleriyle birlikte aktif bir rol almaktadır. Ancak Fransa'nın Doğu Akdeniz denklemindeki konumu Türkiye'nin çıkarlarını ihlal eden tarafta olması sebebiyle Türkiye tarafından Fransa'nın bölgedeki tutumu tepkiyle karşılanmaktadır (Kasapoğlu, 2020). Buna karşın Almanya'nın Birlik içerisinde Doğu Akdeniz'deki Türk- Yunan tartışmasına yaklaşımının daha yapıcı olduğu ve iki ülke arası yaşanan krizlere karşı arabulucu bir tavırla yaklaştığı da söylenebilir (Cicioğlu, 2020).

Sonuç olarak Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de savundukları tezleri ve yürüttükleri enerji politikalarına AB'nin etki etmeye çalıştığını görmek mümkündür. AB'nin bölgedeki etkisi Yunanistan lehine şekillenirken, Yunanistan'ın bir AB üyesi olması ve Birliğin kendi ortak çıkarları kapsamında taraflı hareket etmesi yadsınamaz bir gerçektir. Diğer bir yandan 2004 yılı sonrası Kıbrıs'ın tamamını temsilen AB üyesi olarak GKRY'nin Birliğe üye olarak kabul edilmesi sonrası Türkiye- AB ilişkileri çıkmaza girmiş, son yıllarda ise AB üyeliği Türkiye için tamamen rafa kalkmıştır. AB ile olumsuz seyreden ilişkiler ve Birliğin bölgedeki menfaatleri söz konusu olunca durum Türkiye için Doğu Akdeniz'de AB desteği değil kösteği görmesiyle sonuçlanmış, bu durum uluslararası kamuoyunda da Türkiye aleyhine şekil almaya devam etmektedir.

V.IV.II.II. ABD'nin Doğu Akdeniz'e Yaklaşımı Kapsamında Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması

ABD, enerji kaynaklarının tüketilmesinde uluslararası alanda en ön sırada yer alan ülkelerinden birisidir. Bu bakımdan enerji bakımından zengin olan bölgelerde hegemonya kurmak ABD'nin en önemli dış politika stratejilerindendir. Aynı zamanda artık dünyanın önemli LNG ihracatçılarından biri olan ABD, Doğu Akdeniz'de zengin enerji rezervlerinin keşfedilmesi sonrası uluslararası aktör olarak bölgeye etki eden önemli bir güç olmuştur. Noble, Exxon Mobile ve Chevron gibi ABD'li çok uluslu enerji şirketlerinin Doğu Akdeniz'de özellikle Rum yönetiminin tek taraflı biçimde belirlediği enerji sahalarında araştırma faaliyetleri gerçekleştirdiği bilinmektedir. ABD'nin

Doğu Akdeniz politikası ve bölgedeki etkinliği iki temel amaca dayanır. Öncelikle uluslararası arenada süper güç olarak bu bölgedeki gelişmelerden uzakta kalmak istememesi ve ikinci olarak da buradaki enerji kaynaklarının Rusya lehine değil AB lehine kullanılması olarak özetlenebilir (Orhun 2019: 298- 299).

Dış politikasını bulunduğu coğrafya ile değil de mega boyda yürüten ABD için Doğu Akdeniz, Akdeniz değil esasen Ortadoğu'dur. Her ne kadar bölgeden elde edilecek enerjinin AB pazarı için kullanılmasını istiyor olsa da ABD için Doğu Akdeniz'de AB'nin büyük bir söz payının olması özellikle de kendinden daha büyük bir politik güce sahip olmasından rahatsızlık duymaktadır. Bu nedenle bölgede hem ticari hem askeri olarak bulunmakta ve ben de varım, ben de buradayım demektedir. Kıyıdaş ülkelerden İsrail ve Yunanistan ile ortak bir tatbikat gerçekleştiren ABD, Ortadoğu ülkelerinden en önemli müttefiki İsrail'in bölgedeki güvenliğini ve çıkarlarını desteklemektedir. Aynı zamanda Doğu Akdeniz'de kendi çıkarları ve istekleri doğrultusunda bir işbirliğinin sağlanmasından yanadır. Fakat kıyıdaş ülkelerinin işbirliğiyle oluşabilecek Türkiye merkezli bir enerji alanının oluşmasından yana değildir (Alptekin 2019: 22-23). Her ne kadar Türkiye, ABD için Ortadoğu'da bulunan önemli bir NATO müttefiki olsa da bozulan ikili ilişkiler ve bölgede istediği yönde çıkar sağlaması bu şekilde mümkün olmayacağı inancına sahip olması nedeniyle Türkiye'nin bölgede enerji üssü olmasını istememektedir. Doğu Akdeniz gazının AB pazarına ulaştırılmasında tıpkı İsrail gibi en uygun ve güvenilir seçeneğin Türkiye vasıtasıyla gerçekleştirilmesinden yana tavır alsa da, daha sonraları Türkiye ile olumsuz seyreden ikili ilişkiler ve bölgede İsrail'in Yunanistan ve GKRY ile ortaklıklar kurması nedeniyle bu düşüncesinden vazgeçmiştir. Aynı zamanda değişen bölgesel dinamiklerle Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasına tıpkı AB gibi ABD'de karşı çıkan ve Yunanistan lehine sonuçlanacak olan politikaları destekleyen bir tutum sergilemektedir. Ayrıca AB'nin enerji alanında büyük oranda Rusya'ya bağımlı olmasından rahatsızlık duyan ABD, Rusya'nın uluslararası alanda enerji devi olmasından rahatsızlık duymakta ve bölgeden Rusya etkisini yok edebilme yönünde politikalar izlemektedir (Önder, Akıncı 2019: 1503). Bu durumda Yunanistan'ın da içine dâhil olduğu grubu desteklemesi ve AB'nin yanında yer alması siyasi anlamda çıkarlarına göre hareket ettiğinin önemli bir göstergesidir. ABD her ne kadar Türkiye karşıtı tarafı desteklediği görülse de kendi iktisadi ve politik menfaatleri doğrultusunda bölgede çıkar çatışması yaşanmamasından yanadır. Aynı zamanda anlaşmazlıkların had safhada olduğu Doğu Akdeniz'de devletlerarasında herhangi bir sıcak temas yaşanması halinde Doğu Akdeniz'de 6. Filosuyla askeri bakımdan en güçlü devlet olarak bulunmaktadır (Şafak 2015/ 2: 11).

ABD'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğini Kenar Kuşak Jeopolitiği ile açıklamak mümkündür. Kenar kuşak teorisi çerçevesinde ABD'nin Doğu Akdeniz politikası incelendiğinde bölgede hâkim olmak istediği ve Rusya'nın bölgedeki etkinliğini kırmak istediği açıktır. Ayrıca ABD'nin başta incirlik üssü olmak üzere bölgede askeri üsleri bulunmakta ve Avrasya'ya hâkim olabilmek için Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve jeostratejik konumunu da, sahip olduğu kaynakların zenginliğini de önemsemektedir. ABD'nin Doğu Akdeniz de uyguladığı kenar kuşak jeopolitiğinden özellikle Türkiye olumsuz etkilenir. Özellikle Obama dönemi sonrası ABD ile Türkiye arası ilişkilerin zayıflaması, hükümetler arası çeşitli diplomatik krizlerin yaşanması ve Biden hükümeti sonrası daha da zorlaşan ikili ilişkiler sebebiyle açıkça ABD tarafından Yunanistan tezleri desteklenmektedir diyebiliriz.

2019 yılında Doğu Akdeniz ülkelerinden Yunanistan, GKRY ve İsrail ile ABD arasında bölgesel enerji işbirliği sağlamak amacıyla Doğu Akdeniz Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Tasarısı imzalanmıştır. Bu tasarı ile ABD tarafından Yunanistan ve Rum yönetimine askeri yardımlar yapılmış, ayrıyeten Yunanistan'a doğrudan 3 milyon dolar maddi destek sağlanmıştır. Böylece ABD- Doğu Akdeniz Enerji Merkezi oluşturmak isteyen ABD, 2019 yılında kurulan EMGF'yi desteklemiştir. Aynı zamanda ABD, East- Med projesini de desteklemiş, boru hattının kendi lehine uzatılarak çıkarlarına hizmet etmeye uygun hale gelmesini amaç edinmiştir (Örselli, Babahanoğlu 2019: 396). İlaveten yine söz konusu Tasarı çerçevesince Türkiye'ye silah ambargosu uygulayan ABD, Rusya'dan S- 400 hava savunma sistemi almaya devam ettiği müddetçe Türkiye'ye F-35 savaş uçaklarının satılmayacağını belirtmiştir (Gür 2019: 429). Dolayısıyla bölgedeki ABD politikalarının Yunanistan lehine işlediği apaçık ortadadır. ABD hem ekonomik hem de politik anlamda Yunanistan'ın bulunduğu tarafa destek sağlarken, Türkiye ile git gide bozulan ilişkileri Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi enerji denkleminden dışlayan bir pozisyon almasında destekleyici bir faktör olmuştur. ABD'nin yanlı politikasıyla Doğu Akdeniz'de amaçladığı şey deniz yetki alanları sorununun Rum birliği lehine sonuçlanmasının yanında bir de bölgenin enerjisinde transit görevi görecek ülkenin Türkiye olma olasılığını zayıflatmak olmaktadır. AB gibi ABD'nin de politik ve ekonomik desteğini alan Yunanistan bölgedeki stratejik ortaklarıyla beraber hem küresel hem bölgesel işbirliği sağlayarak esasen Türkiye'yi denklemin dışına itmeyi istemektedir (Özekin 2020: 38-39). 2019 yılında imzalanan Türkiye – Libya arası mutabakattan rahatsızlık duyduğunu bildiren dönemin ABD Başkanı Donald Trump, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de atacağı adımlardan endişe duymakta da açıkça Yunanistan'ın tezlerini desteklemektedir (Paralı 2020: 59). Sonuç olarak Yunanistan yine tıpkı AB'nin desteğini aldığı gibi ABD'nin de desteğini alan ve bu noktada küresel işbirliği oluşturabilen tarafıyla Türkiye'den daha avantajlı bir konuma sahiptir.

V.IV.II.III. Rusya'nın Doğu Akdeniz'e Yaklaşımı Kapsamında Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması

Rusya'nın Doğu Akdeniz politikasının iki temel ayağı bulunmaktadır. İlki Rusya'nın Çarlık döneminden itibaren var olan sıcak denizlere inme politikası iken, ikincisi ise uluslararası arenada enerji tekeli konumunu korumak ve keşfedilen yeni enerji rezervlerinin üretiminden pay elde edebilmektir. Doğu Akdeniz'in zengin enerji kaynaklarına ev sahipliği yaptığı uluslararası arenada diğer aktörler tarafından ilgi çekici olduğu gibi Rusya için de önemli bir kazanç ve risk alanı oluşturmuştur. Bölgedeki aktifliğini ilerletmesi durumunda zaten diğer devletlere de kabul gören enerji devi statüsünü uluslararası alanda kaybetmemesini sağlarken, bölgeden soyutlanması durumunda ise özellikle enerji ihraç ettiği pazarlar için yeni bir alternatif oluşturması Rusya'nın ihracatını olumsuz etkileyecek ve uluslararası enerji sektöründeki konumunu tehlikeye sokacaktır. Bu sebeple bölgede Rusya için en önemli ülke Suriye'dir ve Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki en büyük kozu da Tartus Limanı'ndaki askeri üssüdür. Her ne kadar Doğu Akdeniz henüz Rusya'nın enerji ihracatını etkileyecek potansiyele sahip bir durumda olmasa da, Rusya Gazprom enerji şirketiyle birlikte bölgede keşfedilmiş alanlardan lisans alanı temin edebilmek ve oluşan enerji denkleminde yerini alabilmek adına GKRY'ye bir askeri üs daha kurmayı istemektedir (Şafak 2015/ 2: 10).

Dış siyasetinde Avrasyacılık politikası izleyen Rusya için Doğu Akdeniz, Avrasya'nın güneybatısını oluşturduğu için stratejik bir yere sahiptir. Bu minvalde Rusya için Doğu Akdeniz de

Suriye de önemli bir yer tutar (Örselli, Babahanoğlu 2019: 394). Rusya'nın bölgeye yaptığı ilk yatırımları Suriye ile ilişkilerini geliştirerek gerçekleştiği görülebilmektedir. Böylece sıcak denizlere inme amacını başaran Rusya, Doğu Akdeniz'de askeri bir üsse sahiptir ve bu durum uluslararası anlamda da bölgedeki varlığının en büyük göstergesi olmaktadır. Doğu Akdeniz'deki etkinliğini devam ettirmek için 2005 yılında Suriye ile anlaşma imzalayan Rusya, beraberinde 2017 ve 2019 da Suriye ile yaptığı anlaşmalar çerçevesinde bölgeye daha çok hâkim olma amacı gütmüştür. 2019 yılında imzalanan anlaşma sonucu Tartus Limanı'nın işletimi Rusya'ya devredilmiş ve Rusya yüklü bir miktarda limana yatırım yaparak bölgedeki kalıcılığını artırmayı hedeflemiştir. Bunun dışında Rusya diğer kıyı ülkeleriyle de ilişkilerini artırmayı hedeflemiş, bu doğrultuda GKRY tarafından Papandreu Hava Üssü ve Limasol Limanı'nın Rusya'nın donanma gemilerince kullanımına izin verilmiştir. Bu durum karşısında AB tarafından tepki ve uyarı alan GKRY, Rusya'nın yalnızca mecburi durumlarda bu alanları kullanabileceğini ifade etmek zorunda kalmıştır. GKRY ve Mısır'ın Doğu Akdeniz'de ilan ettikleri enerji alanlarında ortaklıklar kurarak üretim yapmayı hedeflemiş olan Rusya için, aynı zamanda Suriye politikaları ortak paydada kesişen Türkiye ile de ortak bir Doğu Akdeniz politikası yürütmesi beklenmiştir (Orhun 2019: 297- 298).

Bunun dışında GKRY, İsrail ve Filistin ile de bölgede yakın ilişkiler kurmak isteyen Rusya, 2014 yılında Filistin ile anlaşma imzalamış bu bağlamda, Filistin sahalarında Gazprom şirketi öncülüğünde doğal gaz arama çalışmaları başlatılmıştır (Alptekin 2019: 22). Aynı zamanda Rusya, enerjide kendisine büyük ölçüde bağımlı olan AB'ye Doğu Akdeniz'in gazını ulaştırarak bölgede bir enerji merkezi haline gelmeyi amaçlayan Türkiye'nin bölgedeki çıkar ve menfaatleriyle de ters düşmektedir. Aynı zamanda Rusya'nın bölgede bulunmasında en önemli faktörün Suriye olması ve Türkiye'nin Esad rejimiyle olumsuz seyreden ilişkilere sahip olması sebebiyle Rusya'da Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikalarını destekleyen bir tavır almamıştır (Kakışım 2017: 344- 435). Dolayısıyla hem Türkiye'nin Doğu Akdeniz gazını Avrupa pazarına taşınmasında istekli olması hem de Rusya'nın Suriye politikasının Türkiye ile ölçülmemesi bölgede Türkiye'nin çıkarlarını göz ardı etmesinin en önemli sebeplerinden biridir. Türkiye- Rusya arası uzun soluklu ve olumlu seyreden diplomatik ilişkinin, Doğu Akdeniz'deki dengeleri Türkiye lehine değiştirecek bir işbirliği alanı yaratmadığı ortadadır. Bu pencereden bakıldığında Yunanistan'ın AB desteğini aldığı gibi, Türkiye'nin de Rusya desteğiyle uluslararası alanda elinin güçlenmesini beklemek uluslararası ilişkilerin çıkar odaklı olması nedeniyle gerçekleşmemiştir. Ayrıca Rusya, Kaddafi dönemi Libya ile diplomatik ilişkileri olumlu seyrederken, 2011 yılında Libya'da iç karışıklık ve iktidarı ele almayı hedefleyen Hafter güçleriyle yakınlaştığı görülmektedir. 2019 yılında Türkiye ve Libya arası imzalanan sınırlandırma antlaşması sonrası Rusya, Türkiye ile ilişkilerini artırmaya başlamıştır. Rusya'nın bu noktadaki amacı Türkiye'ye destek olmak veya karşı durmak değil, Libya'nın egemenliğine ilişkin bilgi ve etki sahibi olabilmek dolayısıyla Doğu Akdeniz'de AB ve ABD'nin etkililiğine karşı aktif bir politika yürütebilmektir (Paralı 2020: 58- 59). Diğer yandan Doğu Akdeniz'in enerji bakımından zengin bir bölge olduğunun bilinmesi sonrasında özellikle AB bölgeye yoğun bir ilgi göstermiş, bu durum Rusya'nın en önemli Pazar alanlarından biri olan AB için bir alternatif enerji kaynağı ve enerji arz güvenliğini sağlama fırsatı sunarken, Rusya için eğer kontrol edilemezse hem iktisadi hem de ekonomik anlamda olumsuz etkileneceği bir mesele olmaktadır.

Sonuç olarak Rusya'nın bölgedeki etkin olma çabasının, bölgede oluşan enerji denklemine dâhil olmaktan öte Türkiye'yi veya Yunanistan'ı desteklemek olmadığı görülmektedir. Tamamen kendi çıkarlarını gerçekleştirmeye dayalı bir Doğu Akdeniz politikası güder. Aynı zamanda Kıbrıs Adası açıklarında önemli rezervlerin keşfedilmesi ve bu bölgede faaliyet gösterebilmek için GKRY ile ilişkilerini artırmak isteyen Rusya, GKRY'nin bölgedeki tezlerine destek vermektedir. Bu sebeple doğrudan Yunanistan'ı desteklemese de Türkiye karşısında oluşan Rum Birliği'ni açıkça desteklemektedir (Kakışım 2017: 442). Bu durumda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatleri aleyhine bir tutum sergilediğini söylemek mümkündür.

V.V. Kıbrıs Meselesi Çerçevesinde Tarafların Doğu Akdeniz Politikalarının Karşılaştırılması

Doğu Akdeniz'in stratejik ve jeopolitik önemini artıran en önemli unsurlardan biri Kıbrıs Adası olmaktadır. Uzun yıllar boyunca Kıbrıs Adası'nın egemenliği çeşitli uygarlıklara ait olmuş, yakın geçmişte Türkiye ve Yunanistan arasında bir hâkimiyet mücadelesi alanı haline gelmiştir. Türk ve Rum halkının ortak bir yaşam alanı olarak kabul edilen Kıbrıs Adası, hala her iki ülke için de çözümü gerçekleştirilemeyen öyle görünüyor ki yakın bir gelecekte de gerçekleştirilmesi güç olan bir bölgedir. Doğu Akdeniz'deki zengin hidrokarbon yataklarının birçoğu Ada'nın etrafında keşfedilmiş, bu durum Ada'daki Rum ve Türk topluluğunun ortak çıkar ve menfaatlerini oluşturması gerekirken özellikle deniz yetki alanlarının belirlenmesi hususunda daha fazla gerilimlerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. GKRY'nin uluslararası alanda Kıbrıs Adası'nın tamamını temsil eden bir tanınmaya sahip olması ve 2004 yılında AB'ye üye olması beraberinde KKTC'nin Türkiye haricinde uluslararası arenada hiçbir ülke tarafından tanınmaması, ortaya çıkan durumu Rumlar lehine şekillendirmektedir (Algür 2020: 60). AB'nin desteğini alarak GKRY, Yunanistan'ın da desteğiyle Türkiye karşıtı bir Doğu Akdeniz politikası yürütürken, Türkiye AB tarafından AB üyesi bir ülkeye karşı askeri güç uygulamaması yönünde uyarılara maruz kalmaktadır. Buna paralel olarak uluslararası toplantılarda AB tarafından Doğu Akdeniz ele alındığında GKRY ve Yunanistan'ın iddia ettiği biçimde Türkiye'nin bölgedeki deniz yetki alanları Antalya Körfezi ve doğusuna sıkıştırılmaya çalışılmaktadır. Böylece AB kendi enerji arz güvenliğini sağlamak adına bölgedeki çıkarlarını düşünerek Yunanistan ve GKRY'ni Türkiye aleyhine desteklemektedir (Sandıklı ve diğerleri 2013: 41). Kıbrıs'ın sahip olduğu jeopolitika sebebiyle Yunanistan ve Türkiye Doğu Akdeniz politikaları Kıbrıs Adası'na göre şekillenen iki bölgesel aktördür. Söz konusu ülkelerin ortak bir tarih ve kültür mirasına sahip oldukları Kıbrıslı Türk ve Rum topluluklar, kendi soydaşlarının haklarını savunan ve onlarla işbirliği ortamı yaratan bir Doğu Akdeniz politikası izlemiştir. Buna ilaveten hem Türkiye hem de Yunanistan'ın enerji ithalatlarının fazla olması ve enerjiye duydukları ihtiyacı Doğu Akdeniz'den elde ederek ortadan kaldırmak istedikleri aşikârdır. Bu noktada Kıbrıs açıklarında keşfedilen hidrokarbon yatakları her iki ülke için de yalnızca bugün için gelecek nesiller için bir umut vadetmektedir. Bu noktada hem Türkiye hem de Yunanistan minvalinde Kıbrıs Adası çerçevesinde geliştirdikleri politikaların yalnızca soydaşlarla bütünleşme ve işbirliği sağlama niyetiyle siyasi bir amaca değil, ülkelerin bireysel ekonomik hedeflerine de hizmet ettiği açıktır.

Kıbrıs Adası ilk çağlardan günümüze dek birçok toplumun egemenliği altında kalmış, tarih boyunca Anadolu ve Ege Bölgesi'nden çok sayıda göç almıştır. Osmanlı Devleti hâkimiyetinde ise

343 yıl boyunca kalmış olan Kıbrıs Adası'ndaki Rum topluluklar 19. yüzyılda gerçekleşen milliyetçi ayaklanmalardan etkilenerek Yunanlılarla birleşme amacı gütmüşlerdir. Böylece Kıbrıslı Rum halkı ve Yunanistan arasında eski Bizans İmparatorluğu'nu yeniden yaşatma ve Bizans'ın sınırlarına yeniden ulaşabilme amacına hizmet edecek olan Enosis ve Megali İdea gibi ideolojiler filizlenmiştir. Türkiye ise Kıbrıs Adası'ndaki Türk ve Rum halkının ortak haklara ve Kıbrıs'ın iki farlı egemenliğe sahip olan bir devletten oluşmasını savunan Taksim Tezi'ni desteklemiştir. Geçen yüzyıllar boyunca bu ideolojilere sadık kaldıkları görülen Rumların, bugün Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve GKRY'yi denizden birleştirme hedeflerine yönelik bir bölge politikası izledikleri görülmektedir. 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile Osmanlı'nın Kıbrıs'taki hâkimiyeti son bulmuş, Kıbrıs Adası üzerinde İngiltere, Yunanistan ve Türkiye garantör ülke statüsüyle söz sahibi olmuştur. Bunun yanında Türkiye'nin Ada'ya müdahale etmek zorunda kalması sonrası 1983 yılında Yunanistan'ın AB üyesi olması ile Türkiye ile ilgili kararlarda Birliğin organlarını Türkiye aleyhine kullandığı görülmüştür (Orhun 2019: 285- 268). Aynı şekilde Doğu Akdeniz'deki politikalarını yürütürken de sırtını Birlik üyeliğine dayayan Yunanistan ve GKRY'den oluşan bir Rum Birliği'nin varlığını görmemek mümkün değildir. Böylece uzun yıllardır Türk ve Rumlar için Ege denizinde yaşanan sorunların yanında bir de egemenlik sorunu bir türlü çözülemeyerek uluslararası mesele haline gelen Kıbrıs Adası, Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynaklarıyla birlikte hem bölgesel hem de küresel açıdan artı değer kazanmıştır.

2000'li yıllardan itibaren Kıbrıs Adası etrafında keşfedilen kaynaklar, hem bölgesel hem de bölge dışı aktörlerin ilgisini çekmiştir. Yapılan araştırmalar Kıbrıs çevresinde; Afrodit, Leviathan, Nil ve Heredot enerji sahalarında zengin hidrokarbon yatakları olduğunu göstermiştir. Böylece Kıbrıs'ın da bölgedeki önemi artmış, kıyı ülkeleri arası fırsatlar mı yoksa krizler mi yaratacağı noktasında olasılıkların oluşmasına sebep olmuştur. Fakat uluslararası alanda enerji sektörünün önemi ve devletlerin enerjiye ulaşmasındaki problemler beraberinde yalnız kıyıdaşların değil uluslararası aktörlerin de bölgede aktif politikalar yürütmesine sebep olmuştur. Bu doğrultuda Doğu Akdeniz'in en önemli noktası Kıbrıs Adası olmuş, Kıbrıs ve enerji minvalinde birçok sorun beraberinde ortaya çıkmaya devam etmiştir (Kedikli, Çalağan 2017: 126- 127). 2002 yılında Doğu Akdeniz'de tek taraflı olarak politikalar uygulamaya başlayan Rum Yönetimi, Norveçli bir enerji şirketine Rodos Adası'nın güneyinde enerji arama faaliyetleri amacıyla bir araştırma yaptırmıştır. Araştırma sonuçları bölgenin hidrokarbon yatakları bakımından zengin olduğunu ortaya çıkardık sonra 2007 yılında kıyı ülkelerinden Mısır ve Lübnan ile MEB antlaşması imzalayarak Ada'nın güneyinde 13 adet enerji sahası belirlemiş ve bunları çok uluslu enerji şirketlerine ruhsatlandırmıştır. Bu durum daha önce bölgede aktif bir politika yürütmeyen Türkiye için artık hak ve menfaatlerini ihlal eden bir duruma sebebiyet verdiği noktaya geldiği için etkin bir Doğu Akdeniz politikası yürütmesi gerektiğinin önemli bir göstergesi olmuştur. Türkiye kendi MEB alanı olarak Ada'nın Batısında yer alan alanlarda petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri için TPAO'na bu alanları ruhsatlandırmıştır (Akbaş, Gedik 2015: 429-430). Türkiye'nin bu hamlesi sonrası Rum Yönetimi ve Türkiye arasındaki yetki anlaşmazlığı sorunu, Yunanistan'ı da içine alan daha büyük bir sorun haline bürünmüştür. Çünkü Yunanistan, bölgede uyguladığı politikalarıyla sadece egemenliğinde bulunan adalar üzerinden değil GKRY işbirliği ile Kıbrıs Adası üzerinden de bir ortak Rum Birliği politikası yürütülmektedir. Bölgede işbirliğine önem veren GKRY ve Yunanistan, kendi deniz yetki alanlarını belirlerken Türkiye'nin deniz yetki alanlarını

işgal etmekte ve uluslararası hukuku ihlal etmektedir. Aynı zamanda 2008 yılında yaşanan Finansal kriz sonrası Yunanistan ve GKRY'nin ekonomileri olumsuz etkilenmiş, bölgede ekonomik ve politik anlamda istikrar yılları yaşayan ve güçlenen Türkiye'ye karşı zayıflayan bir Rum Birliği görüntüsü vermiştir. Bu durum karşısında bölgedeki kıyı ülkelerinden İsrail başta olmak üzere diğer ülkeler için de Türkiye'dense işbirliği açısından potansiyel olarak tehdit içermeyen bir müttefik Yunanistan tercih edilmiştir (İşeri, Andrikopoulos 2013: 41). Her ne kadar 2010 yılı öncesinde aktif bir politika izlememiş olsa da, bölgede kendisi karşısında oluşan Rum birliğinin giderek genişleyerek bölgeselleştiğini gören ve bu tehdide karşı kendi menfaatlerini korumaya yönelik bir enerji politikası izleme yönünde adımlar atan Türkiye 2011 yılına gelindiğinde KKTC ile Kıta Sahanlığı antlaşması imzalamıştır. Bu çerçevede Ada'nın güneyinde kendi kıta sahanlığı alanında Piri Reis Gemisi ile sismik araştırmalara başlayan Türkiye, KKTC'nin ve Kıbrıslı Türklerin de bölgedeki haklarının ihlal edildiğini savunmuş ve GKRY'ni Ada'yı temsilen kararlar alması hususunda eleştirmiştir. Türkiye'nin bu tavrına karşılık Yunanistan da bölgede Rodos- Meis ve Kıbrıs hattı oluşturmayı hedeflemekte ve GKRY ile MEB alanlarını birleştirmek istemektedir. Kendisine karşı konuşlanan bu Rum Birliği'nin uluslararası hukuka uygun olmayan politikalarının farkında olan Türkiye, KKTC'nin uluslararası alanda tanınmaması nedeniyle bölgenin yalnız adamı ilan edilmiştir. Bu durum zamanla bölgede oluşan ittifak gruplarına dâhil olamamasıyla birlikte, Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasını işbirlikleri ve ortaklıklardan uzak bir noktaya taşırken, Yunanistan ile GKRY bölgede Türkiye'yi 41 Bin km²'lik bir alana hapsetme yönünde politikalar uygulamaya başlamıştır. Öncelikle diğer kıyı ülkeleriyle diplomatik ilişkileri zayıf olan Türkiye'nin bu durumunu avantaja çeviren Rum Birliği, bölgede başta İsrail ve Mısır olmak üzere işbirliği anlaşmaları imzalamıştır (Akbaş, Gedik 2015: 433).

GKRY'nin Türkiye ve Kıbrıslı Türk halkının bölgedeki haklarını ihlal ederek, Kıbrıs Adası'nın egemenlik sorunlarına ilişkin bir dönemde sunulan Annan Planı henüz konuşulurken bölge ülkeleriyle ikili anlaşmalar imzalayarak kendi yetki alanları olarak iddia ettiği bölgede belirlediği 13 parsel belirlemiş ancak bu parsel alanlarının bir bölümü Türkiye'nin kendi Kıta Sahanlığı ve KKTC ile yaptığı anlaşma sonrası TPAO'ya devrettiği araştırma alanlarıyla çakışmaktadır. Bu nedenle Türkiye ve KKTC ile Yunanistan ve GKRY arasında oluşan bloklar arasında Doğu Akdeniz mücadelesi hem politik krizler hem de askeri bir sorun alanı yaratmaktadır (İstikbal, Boyraz 2019: 73- 74). Her ne olursa olsun Ada'daki Türk toplumunun haklarını ihlal eden GKRY'nin, 2003 yılında Mısır ile, 2007 yılında Lübnan ile ve 2010 yılında İsrail ile MEB antlaşması imzalaması yani esasen KKTC'nin izni olmadan Uluslararası Deniz Hukuku kapsamında böyle büyük bir işe kalkışması hem Türkiye hem de KKTC tarafından kabul görmemektedir. Yapılan anlaşmaların Ada'yı temsilen tek taraflı kararlarla alınmış olmasının dışındaki özellikleri hakkaniyete uygun yapılmamış olmasıdır. Türkiye'nin bölgedeki deniz yetki alanlarıyla çakışmasının sebebi de budur. Bu noktada Yunanistan'ın desteklediği GKRY'nin bu hukuka uymayan adımları Türkiye'nin Mısır ve Lübnan Hükümetlerine durumun ehemmiyetinin bildirilmesi ve ısrarlar ile geçersiz kılınmıştır (Hava 2020: 692).

Şekil 6: Kıbrıs Adası Çevresindeki İhtilaflı Enerji Alanları

Kaynak: https://www.internethaber.com/amerika-uyardi-turk-yetkililer-dogu-akdenizdeki-sondaj-calismalarini-durdurmali-2035354h.htm

6 Numaralı şekilde görüldüğü gibi GKRY'nin tek taraflı ilan ettiği parsellerden 1,4, 5, 6 ve 7 numaralı alanlar Türkiye'nin bölgedeki kendi Kıta Sahanlığı ile çakışmaktadır. Aynı şekilde 1, 2, 3, 8, 9, 12 ve 13 numaraları alanlar da Türkiye ve KKTC arasında imzalanan Kıta Sahanlığı antlaşması sonrası TPAO'ya araştırma faaliyetleri için ruhsatlandırılan alanlar ile çakışmaktadır. Bölgede Yunanistan ve GKRY'nin teşvikleriyle Türkiye'nin dışarıda bırakıldığı bir enerji denklemi kurularak, kıyı ülkeleri arası diplomatik ilişkiler ileri seviyeye taşınmıştır. Böylece son yıllarda gambot diplomasi uygulayan Türkiye'yi daha da köşeye sıkıştırabilmek için diğer kıyı ülkelerini davet ettikleri ve sadece Türkiye ile KKTC'nin davetli olmadığı bir Forum (EMGF) kurarak, bölgede ortak enerji işbirliği oluşturmayı ve Türkiye'yi de bu oluşturdukları denklemin dışına itmeyi hedeflemişlerdir. Türkiye'yi, GKRY ile birleşerek bölgede by- pass etmeye çalışan Yunanistan için son yıllarda yaşanan en büyük gelişme Türkiye'nin Libya hükümetiyle imzaladığı mutabakat olmuştur. Bu Mutabakat Yunanistan ve GKRY'nin bölgede istedikleri gibi hareket edebilmelerinin önünü kesmiş, planlanan East- Med Projesinin güzergâhını da illegal hale getirmiştir. Türkiye'den izinsiz bir şekilde boru hatlarını Türk kıta sahanlığı ve MEB'inden geçiremeyecek olan Yunanistan ve GKRY, buna rağmen East- Med Boru Hattı Projesini İsrail devlet yetkililerini de çağırarak ani bir toplantı ile imzalamıştır. Bu noktada oldukça muğlak bir hal alan bölgesel enerji denkleminde Yunanistan ve GKRY'nin oluşturduğu Rum

Birliği'nin arkasına üyesi oldukları uluslararası bir örgüt olan AB'ni aldıkları açıktır. Şayet AB, Rusya'ya duyduğu bağımlılığı azaltmak için Doğu Akdeniz'i büyük bir fırsat olarak nitelendirmekte ve üyelerinin çıkarlarını kendi çıkarları olarak benimsemektedir (Alptekin 2019: 9). Dolayısıyla Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hak ve çıkarlarını uluslararası hukuk çerçevesinden ihlal etmekten çekinmeyen Yunanistan ve işbirlikçisi GKRY'nin bölgede elini en güçlendiren şeylerden biri AB üyeliği olmaktadır. Türkiye her ne kadar Libya ile imzaladığı anlaşma ile kendisi için biçilen yalnızlaştırma politikasını yıkmaya çalışsa da, uluslararası alandan destek görmemesi ve Kıbrıs Adası'nın tamamını temsilen Rum Yönetiminin diğer devletlerce tanınıyor olması bu noktada sahip olduğu en büyük dezavantaj olarak yorumlanabilir. Türkiye'nin bölgede yalnızca KKTC ve Libya deniz yetki alanlarına ilişkin işbirliği sağlamış olmasına rağmen Doğu Akdeniz'de sahip olduğu MEB alanlarını resmi olarak ilan etmemesine karşılık, GKRY'nin 2003 yılından itibaren bölgede diplomatik ilişkilerini geliştirdiği diğer kıyı ülkeleriyle MEB anlaşmaları imzalaması ve uluslararası arenada da bunları dikte etmesi bölgede ilan ettiği alanlarda Türkiye ile yaşadığı uyuşmazlığın Türkiye lehine görünür olmamasına sebep olmaktadır (Erenoğlu 2019: 179- 181).

2019 yılında BM'ye nota vererek Kıta Sahanlığı alanlarını ilan eden Türkiye'nin bu hamlesini Rum Birliği uluslararası hukuka aykırı ve GKRY ile Yunanistan'ın bölgede Kıta Sahanlıkları olduğunu iddia ettiği Rodos- Meis hattındaki adaların deniz yetki alanlarını ihlal ettiği bildirilmiştir. Kıbrıs Adası'nın jeopolitik önemi ve siyasal egemenlik sorunu Yunanistan ve Türkiye için bölgede uzun yıllar içinden çıkılamayacak bir sorun olmuş ve olmaya devam edecektir (Kansu 2019: 69). Yine 2019 yılında AB'nin bölgede üye devletlerinin politikalarını destekler nitelikte verdiği Türkiye tepkisi, Türkiye için bir dizi ambargoya sebep olmuştur. Türkiye'nin bölgede sondaj faaliyetleri gerçekleştirmesinden ziyadesiyle rahatsız olan Yunanistan ve GKRY bu durumu uluslararası bir kriz haline getirerek AB'ni devreye sokmuştur. Böylece AB tarafından maddi ve politik bir takım ambargolarıyla karşılaşan Türkiye, Dışişleri Bakanlığı'nca yapılan açıklamayla bu ambargolarla bölgede kendisinden istenilen zafiyetleri vermeyeceğinin altını çizmiştir. Ayrıca Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklama ile Kıbrıs'ın egemenliği meselesinin uzun yıllardır AB tarafının söz verdiği halde çözülmemesi sebebiyle GKRY ile bölgesel bir sınırlandırma antlaşmasına varılmayacağı da belirtilmiştir. İlaveten yine 2019 yılı içerisinde Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yıldönümü vesilesiyle Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan açıklama ile Kıbrıs Adası'nda Kıbrıs Türklerinin haklarını ve özgürlüklerini garanti altına alan bir egemenlik anlayışı hâkim olmadan GKRY'nin tek taraflı politikalarının Türkiye tarafından asla kabul görmeyeceği, bölgede GKRY ve Yunanistan'ın uluslararası hukuku ihlal eden hareketlerine taviz verilmeyeceği ifade edilmiştir (Kısacık, Erenel 2019: 62- 63).

Aynı zamanda enerji ihtiyacını dışa bağımlı bir şekilde karşılayan Türkiye ve Yunanistan için özellikle Kıbrıs Adası çevresinde keşfedilen zengin doğal gaz rezervleri, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme noktasında da bu devletler için ayrı bir önem arz etmiştir. Kıbrıs'ta var olan Türk ve Rum Yönetimleriyle zaten ortak kültür, din ve dil birliğinden doğan ilişkilerini daha da ileri boyuta taşıyarak, Türkiye KKTC ile Yunanistan ise GKRY ile bir anlaşma sağlayarak bölgede keşfedilen yataklardan önemli paylar almayı hedeflemiştir. Bu çerçevede her iki ülkenin enerji ihtiyacını karşılama, enerji üreticisi konumuna gelme ve hatta enerji ihracatçısı statüsüne erişmesinde Doğu Akdeniz'in enerjisi için Kıbrıs Adası çevresinde keşfedilen sahalar oldukça önem taşımaktadır. Bu

kapsamda Yunanistan, GKRY ile bir anlaşma imzalayarak Afrodit sahasından faydalanmak istemekte ve enerji bağımlılığını önemli ölçüde azaltmak istemektedir. Türkiye, GKRY'nin KKTC'nin onayını almadan, Yunanistan ve diğer devletlerle ikili anlaşmalar gerçekleştirmesinin uluslararası hukuk yok saydığını ifade ederek bu duruma karşı çıkmaktadır. (Örselli, Babahanoğlu 2019: 393). Fakat kendisine karşı oluşan Rum birliğinin giderek diğer kıyıdaş ülkeleri de içine alan bölgesel bir ortaklığa ve hatta uluslararası bir işbirliğine dönüştüğünü de görmekte ve buna rağmen haklı politikasını sürdürmekten taviz vermemektedir. Türkiye, KKTC ile bir Kıta Sahanlığı antlaşması imzalayarak bu bölgede arama çalışmaları yapma ve tıpkı Ada'nın diğer alanlarında olduğu gibi söz konusu arama çalışması yapılan alanda da önemli bir hidrokarbon rezervi bulma gayretindedir (Özekin 2020: 35-36). Bu kapsamda GKRY, Yunanistan, Mısır ve İsrail dörtlüsünün oluşturduğu ortak ittifaka karşı bölgede Oruç Reis ve Barbaros Hayrettin Paşa Gemileri yaklaşık 10 yıldır Doğu Akdeniz'de sismik araştırmalar gerçekleştirmektedir (Önder, Akıncı 2019: 1509).

Kıbrıs Adası'nın yalnızca bölgesel değil küresel boyutta ele alınan bir sorun olması sebebiyle uluslararası aktörlerin de Kıbrıs Adası'nın jeopolitiğine ve Ada'nın çevresinde keşfedilen enerji rezervlerine yoğun bir ilgisinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada uluslararası alanda Kıbrıs Adası'nda özellikle Ada'nın tamamını temsilen tanınan Rum Yönetimine verilen destek de Yunanistan ve GKRY'nin oluşturduğu Rum Birliği açısından önemli bir hamledir. 2011 yılında GKRY'nin tek taraflı politikalarla bölgede 13 adet enerji alanı oluşturarak bunları çok uluslu enerji şirketlerine ruhsatlandırması sonrası açıklama yapan dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu'ya göre; Rumların bu tutumu AB ve ABD etkisiyle gelişmekte ve Rum Kesimi AB'den tam ABD'den örtülü biçimde destek almaktadır (Ediger ve diğerleri 2012: 86). Dolayısıyla Kıbrıs meselesi uluslararası alanda politik bir sorun haline gelerek uluslararası aktörlerin de etkinlik gösterdiği, bu noktada Yunanistan'ın bölgedeki politikasını Türkiye aleyhine şekillendiren bir hale bürünmüştür. Ada'nın uluslararası alanda devletlerce Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanınması lakin GKRY'nin Ada'nın tek temsilcisi gibi devletlerce tanınırken, KKTC'nin Ada'daki varlığının yok sayılması Doğu Akdeniz'deki enerji denkleminin Kıbrıs minvalinde ele alınması için önem arz eder. Uluslararası Hukuk'un öngördüğü şekilde, bir ülkenin kurulabilesi için gereken; halk, egemenlik, üzerinde yaşanılan toprak parçası ve siyasi otoritenin varlığı KKTC'de her anlamda kanıtlanır nitelikte olmasına rağmen, bölgedeki enerji rezervlerinden hak sahibi değilmiş gibi bir muameleye maruz kalmaktadır. Avrupa ülkeleri ve diğer Batı ülkeleri başta olmak üzere Ada'ya ait egemenlik sorunu çözülmeksizin bölge üzerinden çıkarlar elde etmeye çabalamaktadır (Özbilenler 2015: 83- 84). Bu nedenle Kıbrıs meselesi artık Türkiye ve Yunanistan'ın 1960'lardaki bir çatışma alanı olmanın ötesinde uluslararası bir sorun olarak enerji konusu çerçevesinde de büyük aktörlerin kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmak istedikleri bir bölge haline gelmiştir.

Sonuç olarak Kıbrıs Adası'nda var olan iki toplum ve bu iki toplumun uzun yıllara dayanan kökleri, Türkiye ve Yunanistan'ı Kıbrıs ile ilgili her meselede karşı karşıya getirebilecek bir potansiyele sahiptir. Uzun yıllardır var olan egemenlik mücadelesi Ada'nın bir kaderi olmuş, 60 ve 70'li yıllarda da olduğu gibi Ada'da hala Türk toplumunun hakları yok sayılmaya çalışılmakta, aynı zamanda Yunanistan yıllar önce inşa ettiği ideolojilerini Doğu Akdeniz'in enerji cenneti ilan edilmesinden sonra artık denizler üzerinden gerçekleştirme gayretinde olduğu saptanmaktadır. Bu açıdan Doğu Akdeniz her ne kadar kıyıdaş ülkeler ve uluslararası aktörlerin ilgisini jeopolitik konumu

ve enerji zenginliği yönünden çekse de, Türkiye ve Yunanistan için bölge yalnızca bunlardan ibaret değildir. Aynı zamanda iki ülke arasında süregelen Ege'de ve Kıbrıs'ta çözülemeyen sorunların bir devamı niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla Kıbrıs Adası çerçevesinde tarafların uyguladıkları politikalar benzerlikler göstermektedir. Her ikisi de soydaşlarının hak ve çıkarlarını korumayı kendi menfaatiyle eşdeğer saymaktadır. Ancak Yunanistan gerek bölge içi gerek bölge dışı aktörlerle olan güçlü işbirlikleri sayesinde Türkiye'den daha avantajlı bir konuma sahiptir.

Nihayetinde uzun yıllardır yaşanan Kıbrıs sorununa bakıldığında Kıbrıs'taki Rum Yönetimi'nin özellikle 2004 yılında AB üyesi olması ve uluslararası arenada Ada'nın tamamını temsilen tanınmanın verdiği bir özgüven ile Ada'daki Türk halkının azınlık olarak görülmeye devam edileceği ortadadır. Bu sebeple KKTC'nin uluslararası alanda hak ve çıkarlarını yüksek sesle dile getirmesi veya aynı şekilde Türkiye'nin, KKTC'nin bölgedeki hak ve menfaatlerini küresel boyutta dile getirmesi bir karşılık bulmamıştır. AB'nin gerek söylem gerek ambargo yolu ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki KKTC'nin ve kendi haklarını savunduğu bu politikasını yıldırma gayretinin nihai hedefi Türkiye'nin bölgedeki Kıbrıs politikasını şekillendirmektir. Böylece Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını hedef alan söylemden uzaklaştırılmaya çalışılan Türkiye, esasen gün sonunda yıllardır mücadelesini verdiği Kıbrıs meselesinden de soyutlanmak istenmektedir. Böyle bir son KKTC'nin süregelen mücadelesinin de sonu demektir ve Türkiye açısından kabul edilemezdir (Işıksal 2016: 271- 272). Rum Yönetimi'nin, 1959- 1960 yıllarında imzalanan Londra ve Zürih Anlaşmaları ile tesis edilen Türkiye, Yunanistan ve İngiltere garantörlüğünü dahi yıkma gayretinde olduğu göze çarpmaktadır. Bölgede bütün Ada'nın temsiliyeti ile yürüttüğü tek taraflı politikaları adeta artık söz konusu garantörlük antlaşmasının gerekliliğinin kalmadığını yansıtır nitelikte mesnetsizdir (Güler 2020). Tüm bu olanlara rağmen Doğu Akdeniz'de Kıbrıs politikası çerçevesinde, Yunanistan ve GKRY'ye verilen uluslararası desteğe karşı hala kendi politikasından vazgeçmeyen bir Türkiye görmekteyiz. Bunun dışında bölgede Türkiye'nin son dönemde elini tek güçlendiren şeyin Libya Mutabakatı olması, diğer kıyı ülkeleriyle diplomatik ilişkilerini düzeltme ihtiyacının olmadığının bir göstergesi değildir. Türkiye, tıpkı Yunanistan gibi kıyı ülkeleriyle ilişiklerini artırma gayretine düşmedikçe, Kıbrıs Adası'nın uluslararası alanda Rum Yönetimi ile tanınmasından elde ettiği dezavantajı bir fırsata asla çeviremeyecektir. Değiştirilemez olan bu gerçekliğin yanında, bölgede KKTC, GKRY, Yunanistan ve Türkiye arasında bir işbirliği alanının olmasını beklemek oldukça ütopiktir. Uluslararası Hukuk'a göre birbirlerini tanımayan devletlerin anlaşma, işbirliği vesaire iki veya çok taraflı bir eylem gerçekleştirmesi hususu oldukça sorunlu bir alandır (Kakışım 2017: 443). Doğu Akdeniz'deki enerji sorunu üzerinden yeniden şekillenmesi istenen Kıbrıs meselesi de, tıpkı Ege meselesinde olduğu gibi Rum tarafınca yaratılan ve esasen uluslararası hukuku değil aksine politik bir güç mücadelesini simgeleyen büyük bir girişimdir (Babacan 2020). Bu bağlamda söz konusu işbirliğinin sağlanması için tarafların birbirini tanıması gerekir, şayet ne Yunanistan KKTC'yi ne de Türkiye GKRY'ni tanımamaktadır ve tanıması da beklenemez.

SONUÇ

Doğu Akdeniz jeopolitiği; Süveyş Kanalını kontrol edebilmesi, Asya, Avrupa ve Afrika Kıtaları arasında geçiş rotası olması, deniz ticareti ve denizcilik faaliyetlerinin gerçekleşmesinde önemli bir bölge olması ve Ortadoğu'nun sahip olduğu enerjinin Batı'ya sevk edilmesinde etkili bir güzergâh olması nedeniyle önem arz etmektedir. Sahip olduğu jeostratejik önem sebebiyle Doğu Akdeniz hem asimetrik ilişkilerin artarak çoğaldığı hem de kıyıdaşlar arası deniz yetki alanlarının belirlenmesinde çeşitli mücadelelere sahne olan bir coğrafyadır. Doğu Akdeniz, zengin hidrokarbon keşifleriyle birlikte yalnızca bölgesel bir mesele olmaktan çıkmış, bölge dışı aktörlerin de ilgisini çekerek globâl bir mesele haline gelmiştir. 60'lı yıllardan itibaren bölgenin en iyi petrol ihracatçıları Mısır ve Suriye iken, bu devletlerin iç politikada yaşadıkları karmaşıklıklar sebebiyle bölgenin parlayan yıldızı haline gelen İsrail, Doğu Akdeniz'de Leviathan ve Tamar sahalarının keşfedilmesiyle birlikte bölgenin en önemli ihracatçısı konumuna erişmiştir. 2002 yılı itibariyle bölgede keşfedilen enerji rezervleri küresel çapta ses getirmeye başlamış, bölgenin en kilit alanlarından biri olan Kıbrıs Ada'sındaki Rum Yönetimi 2003 yılı itibariyle Doğu Akdeniz politikasını Kıbrıslı Türkleri yok sayarak tek taraflı biçimde yürütme gayretine girişmiştir. Böylece KKTC'nin izni olmaksızın diğer kıyı ülkeleriyle MEB anlaşmaları imzalayan GKRY, 2007 yılında sözde kendi yetki alanları içerisinde 13 parsel belirleyerek bu alanlarda arama faaliyetleri gerçekleştirmek üzere çeşitli enerji şirketlerine bu sahaları ruhsatlandırmıştır. Bu noktada Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de olup bitenlere karşı daha aktif bir politika yürütmeye başladığı görülebilmektedir. Bu doğrultuda Türkiye'nin bölgede kendi Kıta Sahanlığı ve MEB'inde olduğunu iddia ettiği alanlarla GKRY'nin iddia ettiği ve ilan ettiği sahalar çakışmıştır. Bu anlaşmazlık beraberinde Türkiye'nin kendi hak ve çıkarlarının yanında KKTC'nin hak ve çıkarlarını korumaya başlamasıyla ve 2011 yılında KKTC ile Kıta Sahanlığı antlaşması imzalaması ve bu bölgede TPAO'na araştırma faaliyetleri için ruhsat verilmesiyle Piri Reis gemisi bölgede boy göstermeye başlamıştır. Bu hamleler esasen Türkiye'ye karşı bir Rum Birliğinin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Bölgede Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasından rahatsız olan GKRY ve Yunanistan, işbirliklerini sağlamlaştırarak Yunanistan'a ait olan Girit, Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adalarını Kıbrıs Rum yönetimi ile birleştirerek, Türkiye'yi Antalya Körfezi ve doğusuna hapsetmeye çabalamaktadır. Bu noktada GKRY'nin deniz yetki alanlarına ilişkin iddiaları ile ortaya çıkan anlaşmazlıklar, Kıbrıs minvalinde ortaya çıkmış ve daha sonra Türkiye ile Yunanistan arasında uluslararası arenayı meşgul eden bir kriz haline gelmiştir.

Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de uyguladıkları politikalara baktığımızda politika amaçları yönünden yönden benzerlikler bulabilmekteyiz. Her iki ülkenin de Doğu Akdeniz politikası iki temel dayanağa sahiptir: Doğu Akdeniz'de sahip oldukları hak ve menfaatlerini korumak ve Kıbrıs Adası'nda ortak tarih, din, dil ve ırka sahip oldukları toplumların bölgedeki çıkarlarını kendi çıkarı gibi benimseme gayreti. Bu çerçevede ilk olarak kendi hak ve menfaatlerini korumaya dayalı politikalarını ele aldığımızda Türkiye'nin de Yunanistan'ın da politik ve ekonomik çıkarlarının olduğu görülmektedir. Politik açıdan her iki ülke de bölgenin sahip olduğu güç ile hemhal olabilmeyi, kendi güvenliklerini sağlayabilmeyi, bölgenin en güçlü aktörlerinden biri haline gelebilmeyi ve Doğu Akdeniz'in gazını Avrupa'ya ulaştıran enerji merkezi haline gelebilmeyi hedeflemektedir. Fakat

politika uygulamaları bakımından Türkiye ve Yunanistan'ın birbirinden farklı olduğu açıkça görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası bölgenin yarı kapalı bir deniz olması sebebiyle ihtilaflar yaratabilecek ikili anlaşma yolundansa kıyıdaşlarla kolektif biçimde yapılan anlaşmalarla deniz yetki alanlarının belirlenmesi yönünde olurken, Yunanistan daha bireysel düşünen ve kıyı ülkeleriyle ikili anlaşmalar sağlayarak hedeflerini gerçekleştirme gayretinde olmaktadır. Bu kapsamda Türkiye halen bölgede MEB alanını ilan etmemiş, yalnızca 2019 yılında Libya ile imzalanan Mutabakat ile MEB alanının bir kısmı resmileşmiştir. Türkiye bölgede kalıcı bir çözüm ve tarafların kazan kazan anlayışıyla hareket etmesini ve bu nedenle diplomatik yollarla masada bu sorunun çözümlenmesini savunmaktadır. Yunanistan ise Doğu Akdeniz'de iddia ettiği yetki alanlarını bölgede kendi egemenliğinde bulunan adaların kıta sahanlıklarının olduğu iddiası üzerinden ve Türkiye'nin kıyılarına yakın bir durumda olmalarına rağmen kıta ülkesi kavramını yok sayar nitelikle ve çok taraflı anlaşma yolundan uzak bir biçimde şekillendirmektedir. Aynı zamanda AB üyesi olması sebebiyle bu iddialarının arkasını AB'nin desteğine dayandırmaktadır. AB kendi üye ülkelerinin egemenlik haklarını Birliğin ortak çıkarı olarak nitelendirdiği için Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikasını desteklemektedir. Ekonomik açıdan tarafların Doğu Akdeniz politikalarının amaçlarına bakıldığında da yine benzer amaçlar olduğu görülmektedir. Türkiye de Yunanistan da bölgenin enerji üssü olma ve ekonomilerini genişletme hedefi gütmektedir. Doğu Akdeniz'in zengin hidrokarbon yatakları her iki ülke için de büyük sorun olan enerji bağımlılığını ortadan kaldırabilecek ve hatta bununla kalmayıp bu ülkeleri bölgede enerji ihraç eden bir konuma getirebilecek olasılıklar yaratmıştır. Bu doğrultuda Türkiye ve Yunanistan için her sene dış borçlanmalarında önemli bir paya sahip olan enerji ithalatının ortadan kalkması, enerji arz güvenliği sorununun taraflarca bertaraf edilmesi ve ilerleyen yıllarda Doğu Akdeniz'in enerjisini Avrupa pazarına ihraç edebilme noktasında fırsatlara ulaşmak hedeflenmektedir. Ek olarak Yunanistan'ın 2008 Finansal Krizi sonrası AB'nin desteğiyle ayağa kalkan ekonomisi için de bölgenin enerjisi büyük bir fırsattır, zira Yunanistan AB'nin şımarık çocuğu gibi düştüğünde elinden tutulup kaldırılan, güçsüz bir imaja sahip olmuştur. Hem uluslararası hem de Birlik içerisindeki prestijini onarma noktasında Yunanistan için Doğu Akdeniz'in enerji koridoru olma hedefi bu noktada Türkiye'den daha ayrı değerlendirilmelidir. Politika uygulamaları bakımından ekonomik amaçlarını gerçekleştirme noktasında taraflar birbirlerinden farklı tutumlar sergilemektedir. Türkiye bu noktada ilk hamlesini 2011 yılında KKTC ile MEB antlaşması imzalayarak, ikinci hamlesini 2019 yılında Libya ile MEB antlaşması imzalayarak Yunanistan'a nazaran bölgesel işbirlikleri kurmaktan daha uzak biçimde gerçekleştirmiştir. Yunanistan ise 2011 yılında Türkiye'nin GKRY'ne karşı hamleleri ve itiraza dayalı söylemlerinden sonra GKRY ile bölgede Türkiye karşısında ortak hareket eden bir Rum birliği yaratmıştır. Bu minvalde gerçekleştireceği hedefler de ortak amaçları olan Enosis tezini deniz yoluyla gerçekleştirmeyi istemektedir. Böylece başta GKRY ile ortak Kıta Sahanlığı oluşturan Yunanistan, diğer kıyıdaş ülkelerle de işbirliklerini artırma yolunu benimsemiş, özellikle Türkiye'nin 2010 yılı sonrasında İsrail ve Mısır ile bozulan ilişkilerini kendi lehine çevirerek, bölgesel bir işbirliği yaratmıştır. Bu durumun en büyük kanıtı 2014 yılı Kahire Zirvesi ile başlayan Yunanistan, GKRY ve Mısır stratejik ortaklığıdır. Beraberinde 2018 yılında İsrail'in de bu gruba sahil olduğu ve Doğu Akdeniz'in gazını Avrupa pazarına taşıması öngörülen East- Med Projesi'nin ilk görüşmeleri ile 2019 yılında bu gruba ek olarak diğer kıyıdaş ülkelerin birçoğunun katıldığı (Türkiye ve KKTC hariç) EMGF'dir. Ayrıca

Türkiye'nin Libya Mutabakatı sonrası 2025'de tamamlanması planlanan East- Med Projesi'nin hayata geçirilmesi için AB'nin de desteğini alarak 2020 yılında İsrail, GKRY ve Yunanistan arasında imzalar atılmış, aynı yıl Yunanistan Mısır ile MEB antlaşması imzalamıştır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip ülke olarak kendi hak ve menfaatlerini gerçekleştirmek amacıyla attığı adımlara karşı Yunanistan'ın adımları bölgede başta Rum Birliğini oluşturarak Türkiye'yi oluşan enerji denkleminden soyutlamak istemesiyle şekillenmiştir. Yunanistan'ın hamleleri ise Doğu Akdeniz'deki Türk- Rum çekişmesini önce bölgesel işbirlikleri oluşturarak ardından bölge dışı aktörleri ardına alarak şekillenmiştir. AB Komisyonu tarafından hazırlanan Sevilla Haritası çerçevesinde Yunanistan'ın bölgedeki adaları ile Türkiye'nin anakarası arasında deniz yetki alanlarının belirlenmesinde Yunanistan'ın savunduğu gibi ortay hatlar benimsenmelidir. Ancak Türkiye bu dayatmaların mesnetsiz olduğunu ifade ederken, uluslararası hukuk kapsamında bir yaklaşım sergilemekte ve bölgede bulunan söz konusu Yunan adalarının Türk anakarasına yakınlığı ve Doğu Akdeniz'in karmaşık coğrafi yapısı dikkate alınarak sınırlandırmaların yapılması gerektiğini savunur. Bu minvalde Türkiye; ortak hatların esas alınması demek Türkiye'nin menfaatlerinin ihlal edilmesi ve uluslararası hukukun ihlal edilmesi demektir der. Ayrıca Türkiye söz konusu adalar için uygulanacak prensibin uluslararası hukuka göre hakkaniyet prensibiyle hakça paylaşım ilkelerine göre, adaların özel durumu ve coğrafyanın üstünlüğü ilerinin göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Böylece Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki hak ve çıkarlarına dayalı politika hedefleri politik ve ekonomik açıdan her ne kadar birbirine benzese de tarafların eylemlerinin ve politika uygulamalarının birbirlerinden farklı şekilde icra edildiği görülmektedir.

İkinci olarak Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikasının ikinci dayanağını oluşturan etmen Kıbrıs Adası olmaktadır. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Ada'da uzun yıllar yaşanan egemenlik mücadeleleri sonrası imzalanan 1959 Zürih ve 1960 Londra Anlaşmaları ile Ada'nın garantör ülkeleri statüsüne sahip olmuşlardır. Bu bağlamda Ada'daki kara alma mekanizmalarına etki edebilen bir güce sahiptirler. Bu bağlamda Doğu Akdeniz'deki enerji denklemi ve güç mücadelesinde Türkiye KKTC'nin, Yunanistan ise GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatlerini, kendi çıkarları gibi benimsemektedir. Bu çerçevede zaten hali hazırda büyük bir egemenlik sorunuyla uzun yıllardır mücadele edilen Ada'da, bir de Doğu Akdeniz'deki yetki alanları sorunu ortaya çıkmış ve bu durum yeniden egemenlik mücadelesinin fitilini ateşlemiştir. Türkiye, Rum Yönetimi'nin Ada'da KKTC'nin yok sayılarak kararlar alınmasını uluslararası hukuka uygun bulmamakta ve bu kapsamda yapılan anlaşmaları tek taraflı olarak nitelendirmektedir. Yunanistan da 2004 yılında Ada'nın tamamını temsilen AB'ye üye olan Rum Yönetimi'nin Ada'nın tamamını ilgilendiren meselelere ilişkin kararlar almasında GKRY'yi desteklemektedir. Bu noktada Rum Yönetimi'nin AB üyeliği ve Kıbrıs Cumhuriyeti olarak uluslararası alanda tanınması KKTC'ye göre büyük bir avantaj sağlamasına sebep olmaktadır. Türkiye, kendisine karşı oluşan Rum Birliği ve uluslararası alandaki en büyük destekçileri olan AB tarafından kendisine dayatılan sınırlandırmaya göre bölgede 41 bin km² bir alana hapsedilmeyi kabullenmemektedir. Yunanistan bölgede sahip olduğu Girit, Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adalarını hat olarak çizerek bu adaların güneyini kendi Kıta sahanlığı alanı olarak değerlendirmektedir. GKRY de Meis adasını dikkate alan bir Kıta Sahanlığı alanı oluşturmaktadır. Bu kapsamda Kıta Sahanlıkları alanını birleştirerek esasen Türkiye'nin 145 bin km²'lik sahip olduğu Kıta

Sahanlığı alanı ihlal edilmeye çalışılmaktadır. Bu noktada uluslararası alanda yapılan haksızlığı ısrarla dile getiren Türkiye'nin elini kuvvetlendiren şey savunduğu tezlerin uluslararası mahkemelerce emsal teşkil eden örnekleri olmasıdır. Bunun dışında uluslararası alanda Türkiye'nin desteklemediği aşikârdır. Bunun en önemli nedenleri; Yunanistan ve GKRY'nin AB üyesi olmaları ve uluslararası toplantılarda AB'nin üye ülkelerinin çıkarlarını hedef alan sınırları kendi sınırı gibi benimseyip ortaya koymasıdır. Ayrıca diğer nedenler; GKRY'nin bölgede MEB ilan etmiş olması, Türkiye'nin ise hala MEB ilan etmemiş olması, KKTC'nin uluslararası alanda tanınmıyor olması, Yunanistan ve GKRY'nin 1982 BMDHS'ye taraf olmalarına karşın Türkiye'nin taraf olmaması ve Türkiye'nin bölgede işbirliği içerisinde yer alabileceği bir ortama sahip olmaması yani kıyı ülkelerinin birçoğu ile diplomatik ilişkilerinin zayıflığı ve bu durumun Rum Birliği'nce avantaja çevrilmesi şeklinde söylenebilir. Bölgede uzun yıllar yalnızca KKTC ile ortaklık yürüten Türkiye'ye karşı Yunanistan ve GKRY diğer kıyıdaş ülkelerle işbirliklerini geliştirmiş, Doğu Akdeniz Gaz Forumu kurulmuş ve yalnızca Türkiye ile KKTC bu Forumdan dışlanmış, Türkiye'nin İsrail ile diplomatik ilişkilerini askıya alma nedenlerinden biri olan Filistin meselesine rağmen söz konusu Forum'a Türkiye çağırılmazken Filistin dahi çağırılmıştır. Bu durum Türkiye'nin 2019'da Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile MEB antlaşması yapana kadar süren, Türkiye'nin uluslararası arenada aleyhine işleyen bir hal almıştır. Libya ile yapılan Anlaşma sonrası Türkiye, üzerine giyindirilmeye çalışılan Doğu Akdeniz'in yalnız adamı rolünden çıkmış, artık bölgesel anlamda ikili ilişkiler kurmaya başlayan bir aktör olarak görülmeye başlanmıştır. Bu minvalde Türkiye'nin 2011 yılından itibaren KKTC ile işbirliği içerisinde olmasına karşılık Yunanistan ve GKRY'nin işbirliği daha güçlü bir pozisyondadır denilebilir. Çünkü KKTC'nin diğer devletler tarafından tanınmıyor olması ancak Ada'nın tamamını temsilen Rum Yönetimi'nin uluslararası alanda tanınması bu konuda Yunanistan lehine sonuçlanmıştır denilebilir. Ayrıca Kıbrıs politikalarında Kıbrıs'taki soydaşlarıyla ortak din, dil ve ırk birliğine sahip olan Türkiye ve Yunanistan için Kıbrıs minvalinde Doğu Akdeniz'deki politika hedefleri benzeşirken, politika uygulamaları noktasında farklı dinamiklere sahip olmaları nedeniyle birbirlerinden ayrıştıkları görülebilmektedir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasında Kıbrıs'ın çıkarlarını ele alması, Yunanistan ve GKRY'nin bu durumu bölgesel bir meseleden küresel bir sorun haline dönüştürmesiyle sonuçlanmakta ve uzun yıllar boyunca da taraflar arası işbirliği sağlanamayacağı görülmektedir. KKTC ve GKRY arasındaki egemenlik sorunu bir yana, Türkiye'nin GKRY'yi ve Yunanistan'ın da KKTC'yi tanımaması bu sorunun çözümüne ilişkin işbirliği ortamının kurulmasının hayali olduğunu göz önüne sermektedir. Yunanistan ve GKRY'den oluşan Rum Birliği, Mısır ve İsrail ile sık sık bölgede askeri tatbikatlar yapmakta, buna karşılık Türkiye de gerek 2000'li yılların başında başladığı AKH gerekse Mavi Vatan tatbikatı ile bölgedeki askeri ve politik varoluş mücadelesinde boy göstermektedir. Yunanistan'ın yıllar öncesine dayanan Megali İdea'sı ve Enosis tezi'ni Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası ile denizler yolu ile gerçekleştirmek istediği açıktır. Bu amaçlar devam ettiği sürece Kıbrıs sorununun temelde çözüme kavuşması beklenemeyeceği ve dolayısıyla Kıbrıs çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki sınırlandırma mücadelesinin de çözülemeyeceği görülmektedir. Doğu Akdeniz'in enerjisinin taraflar için bir fırsat yaratmaktan ziyade gün be gün daha fazla krize sebep olduğunu ve Kıbrıs'ın bölgede hem Türkiye hem de Yunanistan için tamamen politik ve güç ile güvenliğe dayalı bir mücadele sahası olduğunu anlayabilmekteyiz.

Yakın zamanda keşfedilen en önemli enerji bölgesi olarak Doğu Akdeniz'de yalnızca kıyı ülkeleri değil, büyük uluslararası aktörlerin de yer aldığını görmekteyiz. Bu aktörler bölgede yeni oluşan enerji denklemlerinde yerlerini alma ve çıkar odaklı davranma eğilimi gösterirken, denklemde yer aldıkları alan, aslında destekledikleri bölge içi aktörleri temsil etmekte ve bu Türkiye ile Yunanistan açısından Doğu Akdeniz politikalarını uygulamalarında bir işbirliği alanı oluşturduğu için son derece önemli bir hale bürünmektedir. Çünkü Doğu Akdeniz'de bugün en etkili aktörler olarak AB, ABD ve Rusya'yı görebilmekteyiz. Özellikle AB'nin doğal gaz ve petrol rezervleri anlamında büyük bir yetersizliğe sahip olması Birliği enerjide dışa bağımlı bir hale sürüklemiştir. Gelişmiş ekonomilere sahip olan AB, gün be gün artan enerji taleplerine karşılık doğal gazı temin etme noktasında çoğunlukla Rusya'ya, petrol temin etme noktasında ise Ortadoğu ülkelerine karşılıklı bağımlı hale gelmiştir. Bu nedenle özellikle Ukrayna Krizi sonrası Rusya'ya duyduğu bağımlılıktan rahatsızlık duyan AB için enerji bağımlılığı meselesi enerji arz güvenliği sorununu da beraberinde getirmiş ve bu nedenle Birlik uzun yıllardır bağımlılığı en aza indirgeme ve arz güvenliği sorununu ortadan kaldırabilmeye yönelik ortak enerji politikaları oluşturmaktadır. Birliğin enerji politikaları daha çok yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmak ve enerji tedarik sağlayıcı ülkeleri çeşitlendirmek yönünde olurken, bunların henüz yetersiz kalması ve enerji ihtiyaç talebinin yüksek olması sebebiyle hala enerjide dışa bağımlı bir profile sahiptir. Doğu Akdeniz'de hidrokarbon rezervlerinin keşfedilmesiyle öncelikle AB'nin bölgeye olan ilgisi artmış, bölgeden elde edilecek enerjiyi Avrupa pazarına taşıma noktasında her türlü olasılığın tartışıldığı ve görüşüldüğü birçok toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bölgede AB için en önemli olan şey Yunanistan ve GKRY'nin Birlik üyesi ülkeler olmasıdır. Çünkü söz konusu ülkeleri desteklemesi ve bu bölgenin enerjisini Avrupa pazarına taşıyacak boru hatlarının yine kendi üye ülkeleri üzerinden inşa edilmesi hem Birliğin enerji arzını hem de arz güvenliğini sağlayarak çıkarlarına uygun bir hal alacaktır. Bu sebeple Yunanistan, Türkiye ile çıkar mücadelesi verdiği Doğu Akdeniz'de son yıllarda olumsuz seyreden AB- Türkiye ilişkilerini de kendi lehine çevirerek, bölgedeki anlaşmazlığı Türk- Yunan meselesinden çok Türkiye-AB krizi haline getirmeye çalışmakta ve AB'nin Türkiye'ye ambargolar uygulaması konusunda ısrarcı olmaktadır. Böylece AB, Doğu Akdeniz'de üye devletlerinin çıkarlarını benimsemektedir. Bu nedenle dünyanın deniz altından geçen en uzun boru hattı projesi olarak nitelendirilen, İsrail'de üretilen gazı Kıbrıs'a ve oradan da Yunanistan'a taşıyarak Avrupa pazarına ulaştıracak olan East- Med boru hattı projesi için maddi fon desteği sağlamaktadır. Bunun yanında hem GKRY hem de Yunanistan'a çeşitli ekonomik yardım fonları AB tarafından sağlanmıştır. Benzer şekilde Yunanistan, Total ve ENI firmalarıyla bölgede bulunan Fransız ve İtalyan çok uluslu enerji şirketleri aracılığı ile Türkiye üzerinde politik baskılar kurmaya çabalamaktadır. AB ülkeleri açısından bakıldığında bölgede Türkiye ve Yunanistan arasında tırmanan tansiyonu, taraflar arasında arabulucu olma rolüyle son yıllarda Almanya'nın üstlendiğini de görebilmekteyiz. AB dışında bölgede ABD'nin 2000'li yılların başından itibaren Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji rezervleri sonrası bölgeye ilgisinin arttığını söylemek mümkündür. ABD başta rasyonel çıkarları doğrultusunda bölgede uzlaşmadan yanadır ve buradan elde edilecek doğal gazın Avrupa başta olmak üzere birçok bölgeye taşınmasını ve Rusya'nın sahip olduğu uluslararası enerji devi özelliğini yitirmesini istemektedir. ABD için Doğu Akdeniz'de oluşan yeni politik dengelerde Rusya'nın etkinliğini azaltmak ve Afrika'ya açılan bir güzergâh olarak Doğu Akdeniz'i kontrol edebilmek oldukça mühimdir. Bu nedenle ABD'nin bölgedeki politikasını Kenar

Kuşak Teorisiyle açıklamak mümkündür. Avrasya'ya hâkim olmak isteyen ve bu noktada Doğu Akdeniz'in jeopolitik önemini göz önünde bulunduran ABD, Doğu Akdeniz'e hâkim olma mücadelesi içerisindedir. Bu kapsamda son yıllarda AB gibi ABD'de Yunanistan ve GKRY'nin bölgedeki tezlerini destekler nitelik politikalar yürütmekte, Türkiye ile diplomatik ilişkileri olumsuz yönde seyretmektedir. Bu bağlamda ABD yetkilileri tarafından uluslararası alanda da Türkiye'nin tezlerine karşılık, Rum Birliği'nin savunduğu tezleri destekler nitelikte söylemler de geliştirilmiş, Türkiye'ye F-35 ambargosu uygulanmıştır. Rusya ise her ne kadar Türkiye ile karşılıklı bağımlılıklardan mütevellit, iyi yönde seyreden ekonomik ve politik ilişkilere sahip olduğu bir ülke konumunda olsa da, Doğu Akdeniz politikasında Türkiye'ye destek veren bir tutumda olmadığı aşikârdır. Rusya da tıpkı ABD gibi bölgeden rasyonel çıkarlarını hedefleyen, dünyanın doğal gaz tedarikinde enerji tekelini elinde bulunduran bir aktör olma statüsünü kaybetmemek üzerine Doğu Akdeniz politikası izleyen bir küresel aktördür. Suriye ile ilişkilerini geliştirerek bölgede daha rahat etkinlik sağlamak isteyen Rusya için artık Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla Rum Yönetimi de önemli bir hal almaktadır. Keşfedilen sahalarda enerji üretimi faaliyetlerinde aktif bir biçimde rol almak isteyen Rusya, Türkiye karşısında bölgenin enerji denkleminde daha güçlü bir bütünleşme olarak gördüğü alanda yer almayı tercih etse de, Türkiye karşıtı söylemlerde bulunmamıştır. Aksine bölgede ekonomik işbirliği yönünde Türkiye ile adımlar atabileceğini de savunmuş ancak 2025'de yapımı planlanan East- Med boru hattı projesinin Kıbrıs Adası üzerinden geçerek Yunanistan'a ve oradan Avrupa'ya ulaşacak olması sebebiyle Rum Birliği ile yakınlaşma çabasına girmeye çalışmaktadır. Böylece bölgesel işbirliklerinin yanında bölge dışı aktörlerin de Rum Birliği lehine, Türkiye aleyhine bölgede oluşan yeni politik düzende yer edinme çabaları ve aktif politika yürütme gayretleri içerisinde olduklarını da söylemek mümkündür.

Öncelikle tarafların 2000-2020 yılları arasında ne derece aktif bir politika yürüttükleri değerlendirildiğine karşımıza 2011 yılı ve sonrasının daha etkin politikalarla geçtiği çıkmaktadır. Bunun nedeni olarak Yunanistan'ın ekonomik sebeplerle iç politikasında gerçekleşen sorunların öncelenmesi, Türkiye açısından da 2001 yılı sonrası yaşanan iç siyasetteki iktidar değişimi ve buna bağlı olarak siyasal yapının dönüşmesi ve değişen öncelikler olarak gösterilebilir. 2011 de Kıbrıs Adası'nın güneyinde yoğun bir rezerv alanı olarak Afrodit sahasının keşfi hem Türkiye hem de Yunanistan için bölgesel politikaların daha aktif yönlü şekillenmesine sebebiyet veriştir. Böylece potansiyel açıdan yüksek yeni enerji sahalarının keşfedilmesi Türkiye ve Yunanistan için deniz yetki alanlarının belirlenmesinde Kıbrıs Adasının jeopolitik önemini de taraflar için artırmıştır. Sonrasında Kıbrıs minvalinde 2011 ile başlayan karşılıklı deniz yetki alanlarına ilişkin hâkimiyet mücadelesi özellikle son yıllarda Doğu Akdeniz Gaz Forumunun kurulmasıyla daha da artış göstermiştir. Türkiye yalnızlaştırma politikası ile karşı karşıya bırakılmış, Yunanistan tarafından önce GKRY ile bir Rum birliği tesis edilmiş, ardından diğer kıyıdaş ülkelerle bölgesel işbirliği alanları inşa edilmiştir. Bölgedeki işbirliği giderek Türkiye karşısında şekillenen bir uluslararası mesele haline gelmiştir. Meselenin bu hale dönüşmesinde, Türkiye'nin bölgedeki faaliyetlerini gerek araştırma ve sondaj gerekse askeri gemileriyle aktif bir biçimde artırması önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu Akdeniz'deki bölgesel işbirliğinin uluslararası aktörlerin de etkisi ile Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den by- pass etmeye dayalı bir küresel işbirliğine dönüştüğünü söylemek mümkündür. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki politikalarının küresel güçler tarafından destek görmesinin altında KKTC ye son verme, Türkiye'nin doğusunda bir Kürt devleti inşa etme, Sevilla'yı Türkiye'ye kabul

ettirme gibi amaçlar yatmakta ve bu amaçlara hizmet etmesi yönünde Türkiye küresel politikada birçok siyasal ve ekonomik baskılara maruz kalmaktadır. Yunanistan'ın bölgedeki jeopolitik çıkarı tamamen Enosis tezine endekslidir. Yunanistan açısından Pontus'u yeniden inşa etmek ve Kıbrıs Adası'nı Yunanistan'a deniz yetki alanları aracılığıyla bağlamak temel amaçtır. Türkiye'nin jeopolitik çıkarı ise sahip olduğu deniz yetki alanlarından elde edilecek enerji ile gelecek nesillerin refah ve güvenliğini sağlamaya dayalı olan Mavi vatandır. Türkiye için Mavi Vatan söyleminin önemi iki temel dayanağa sahiptir. Birincisi Türkiye'nin denizcilik faaliyetlerini artırarak denizlerdeki gücünü ve güvenliğini sağlamanın simgesi haline gelmiştir. İkincisi ise Mavi Vatan söylemi tıpkı misakı milli sınırlarımız gibi denizlerdeki yetki alanlarımızın belirlenmesinde karşılaşılan özellikle de Ege ve Akdeniz'de ortaya çıkan hâkimiyet mücadeleleri için Türkiye'nin haklı politikasını yansıtan önemli bir kavram olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda Sevilla Haritası Türkiye'nin anavatan, yavru vatan ve mavi vatan hak ve çıkarlarına tamamen aykırı bir biçimde hazırlanmıştır. Küresel kamuoyu Türkiye'nin 1982 BMDHS ye taraf olmamasına karşın bölgede Yunanistan ve Rum Yönetiminin anlaşmaya taraf olan devletler olarak haklı konumda olduklarını savunurlar. Türkiye o dönem söz konusu anlaşmanın bağlayıcılığı altına girmek istememiş, Ege'de Yunanistan ile yaşanan anlaşmazlıkların uluslararası mahkemelerin emperyalist yanlısı olmaları sebebiyle Türkiye lehine sonuçlanamayacağını öngörerek hareket etmiştir. Lakin Türkiye söz konusu anlaşmaya taraf olmamasına rağmen uluslararası hukuka ahde vefa gösteren bir Doğu Akdeniz politikası yürütmektedir. Deniz yetki alanlarının belirlenmesinde ortay hatların kullanılmasını ve adaların kıta ülkesi olarak görülmesini isteyen Yunanistan'a karşı deniz yetki alanlarının belirlenmesinde ortay hatların esas alınmasının yegane kriter olmadığını savunur. Bu bağlamda hakkaniyet prensiplerini öner sürerken, Yunanistan'ın ortay hatta göre terste bulunan adalarına ilişkin yetki alanlarının belirlenmesinde de coğrafyanın üstünlüğü, oransallık, kapatmama ve adaların özel konumu ilkelerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini savunur. Böylece Türkiye Doğu Akdeniz'deki en uzun kıyı şeridine sahip olan ülke olarak, kendi haklı politikasını yürütme noktasında son derece kararlı olduğunu uluslararası alanda devamlı dile getirmektedir.

2021 yılı içerisinde Türkiye ve Yunanistan arasında Doğu Akdeniz'de gerçekleşen eylem ve politikalara baktığımızda yılın ilk dönemi gerek Covid19 salgınının tüm dünyayı etkisi altına alan etkileriyle değişen küresel gündem gerekse Türkiye ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki hamlelerinin 2021'in ikinci yarısına nazaran taraflar arası tansiyonu artıran şekilde ilerlemediği görülmektedir. Yunanistan bölgede işbirliklerini devam ettirme gayreti ile hareket etmiş, başta İsrail ile olmak üzere savunma anlaşmaları imzalamıştır. Diğer AB ülkelerinden özellikle Fransa ile Türkiye arası Doğu Akdeniz'deki varoluş mücadelesinde çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmış, uluslararası medyaya da bu durum yansımıştır. Ancak bölgenin sahip olduğu enerji zenginliği ve enerji ihtiyacı duyan pazarlara yakın olması sebebiyle uluslararası medya tarafından Türkiye'ye karşı dengeleyici bir yaklaşımın zorunlu olduğu ve 2030 yılına kadar enerji akışının sağlanmasında Doğu Akdeniz'in çok büyük bir potansiyele sahip olduğu vurgulanmıştır. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından bu durum, Fransa'nın da bölgede Türkiye karşıtı bir politika yürüttüğü şeklinde değerlendirilmiştir. Beraberinde yine Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından Yunanistan ile bölgedeki yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin istikşafi görüşmelerin başlayacağı bildirilmiştir. Bu tutum Türkiye cephesindeki uzmanlar tarafından tepkiyle karşılanmış, Libya Mutabakatı ile oluşturulan alanın,

istikşafi görüşmelerle adalara yetki alanları tanınması sonrası ortadan kalkacağı yönünde eleştirilere sebep olmuştur. Aynı dönem Yunanistan'ın İyon Denizi'nde karasularını 12 mile çıkarmaya yönelik adımlar atması Türkiye'de Ege ve Akdeniz'deki sorunların yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. 25 Ocak itibariyle başlayan istikşafi görüşmelerin ilk adımı her iki ülkenin de devlet yetkililerinin olumlu söylemleri neticesinde uluslararası kamuoyunda da, uluslararası medyaya da olumlu yansımıştır. Beraberinde en dikkat çekici şey AB'nin Türkiye'ye 2020 yılı itibariyle uyguladığı yaptırımları geri çekme kararını bildirmesi olmuştur. ABD, AB ve NATO bu görüşmelerden yana olduklarının altını çizerken, BM tarafından Kıbrıs özelinde garantörlerin bir araya gelmesine ilişkin mesajlar verilmiştir. Söz konusu görüşmelerde Yunanistan'ın asıl amacı; Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Kıta Sahanlığı ve MEB alanlarını belirlemeye yönelik ısrarcı tutumunun yumuşamasına ve Libya'daki Türk askeri varlığına son vermeye dayalı iken, Türkiye için Doğu Akdeniz ve Ege'deki tüm deniz yetki alanlarına ilişkin anlaşmazlıkların çözümünün yanında KKTC'nin de Kıbrıs Adası çevresinde keşfedilen enerji kaynaklarının paylaşılmasındaki sorunları çözüme kavuşturmak olmuştur. Bu noktada Türkiye'nin 2021 yılı itibariyle 2000 ve 2020 yılı arası olduğundan daha işbirlikçi hamlelere sahip olduğu görülmektedir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bölgede tüm kıyıdaşlarla işbirliği ve hakça paylaşımdan yana olduklarının kanıtı niteliğinde bütün ülkelerin katılacağı bir Doğu Akdeniz Konferansı kurulması talebinde bulunmuştur. Türkiye böylece diplomatik ilişkileri zayıf olan diğer kıyıdaş ülkelerden Mısır başta olmak üzere bölgesel işbirliği alanlarına dâhil olma gayreti içerisine girmiştir. Söz konusu konferansa KKTC ve GKRY'nin de katılmasını istediklerini bildiren Türk yöneticileri, KKTC'nin bulunmadığı bir konferansta GKRY'nin tek başına bulunmasının çözüm odaklı olmayacağının altını çizmiştir. Beraberinde Yunanistan önderliğinde bir Dostluk Forum'u oluşturulmuş, Mısır, İsrail, GKRY, Fransa, BAE, Suudi Arabistan ve Ürdün de bu Forum'a davet edilmiştir. Bu adım ile Yunanistan'ın işbirliği anlamında Arap devletleriyle de ilişkilerini artırma gayreti gösterdiği görülürken, bu durum Türkiye tarafından KKTC ve Türkiye'nin dışlandığı bir Forum olarak pek dostane biçimde olmadığı yönünde yorumlanmamıştır. Ardından Yunanistan ve GKRY'nin Kıbrıs Adası'ndaki garantörlüklerin kaldırılmasına yönelik söylemleri ve Ada'daki Türk askerlerinin varlığının işgalci güçler şeklinde nitelendirilmesi Türkiye tarafından hoş karşılanmamıştır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki işbirliği alanı tesis etmeye dönük bu girişimleri AB tarafından olumlu dönüşlerin sağlanmasına yol açmış, AB Liderler Zirvesi ile Türkiye- AB ilişkileri yeniden yapılanma dönemine girmiştir.

Türkiye'nin Mısır ile diplomatik temaslarda bulunması, Yunanistan'ın da Libya Mutabakatı sonrası Libya ile zayıflayan ilişkilerini kuvvetlendirmesine sebep olmuştur. Mutabakat sonrası istemeyen adam ilan edilen Libya'nın Atina Büyükelçisi ile Mısır- Yunanistan arası görüşmeler Yunanistan'ın talebiyle başlatılmıştır. Aynı dönemlerde Fransa ile Yunanistan arasında savunma alanında işbirliği antlaşması imzalanmış ve berberinde Fransa artık EMGF'ye üye olarak katılmıştır. Türkiye tarafında ortaya çıkan Montrö Antlaşması'nın tartışmaya açılması ile 104 emekli amiral ortak bir bildiri yayınlayıp bunun kabul edilemez olduğunu bildirmiş, bu durum Yunan medyasında; "Türkiye'de İç Savaş" şeklinde manşetler atılmasına sebebiyet vermiştir. Beraberinde yine taraflar arasında istikşafi görüşmeler çerçevesinde yapılan basın açıklamasında Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları arasında basın önünde büyük bir tartışma çıkmıştır. Ardından yeniden uluslararası kamuoyunda Türkiye ve Yunanistan arasında Doğu Akdeniz'de yetki alanlarının belirlenmesinde

uluslararası hukuku ihlal etme yönündeki suçlamalar artış göstermekle kalmamış, Yunanistan tarafından Türkiye'nin Ermenistan'ı soykırıma uğrattığına ilişkin hatırlatma demeçleri yayınlamıştır. Böylece tansiyon yeniden yükselirken, diğer yandan Kıbrıs Konferansı başlamış KKTC ve GKRY'nin yöneticilerinin yanı sıra garantör ülkeler de bu konferansta yer almış ancak görüşmeler somut neticeler vermemiştir. Bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme gayretine yönelen Türkiye, Mısır üzerindeki NATO veto hakkını kaldırmıştır. Türkiye'nin yerli savunma sanayisindeki gelişmelere karşı Yunanistan'ın %5 yerli savunma sanayisi oranına sahip olması dikkate alındığında, Doğu Akdeniz'de güç dengesini bozabilecek potansiyele sahip olması sebebiyle güvenlik tehdidi algısı gelişmiş ve başta İsrail ve ABD ile olmak üzere Yunanistan tarafından diğer ülkelerle savunma alanında işbirliği anlaşmaları gerçekleştirilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Yunanistan Başbakanı Miçotakis arasında Haziran ayında gerçekleşen görüşmede olumlu bir hava hâkim olsa da görüşmeden somut bir getiri elde edilememiştir. Türkiye, BM ve Almanya'nın eş başkanlığında düzenlenen Libya konulu Berlin Konferans'ına çağırılmaması sebebiyle Yunanistan büyük bir rahatsızlık duyduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda Kapalı Maraş'ın yerleşime açılacağının açıklanmasının ardından konu BM'ye taşınmış, BM ve AB tarafından durum tepkiyle karşılanmıştır. Türkiye ise asıl hukuksuzluğun Ada'yı tamamen temsilen GKRY'nin AB üyesi yapılması ve Kıbrıs halkının yok sayılması olduğunu ifade etmiştir. Ağustos ayında Türkiye'de çıkan yangınlara birçok komşu ülkenin yardım teklif ettiği gibi Yunanistan da öncelikle helikopter desteği sağlamayı teklif etmiş ardından bu teklifi Yunanistan'da da yangınlar olduğu gerekçesiyle geri çekmiştir. Ayrıca aynı dönem Yunanistan Pontuslular Federasyonu Başkanı'nın Türkiye'ye girişinin engellenmesi Türkiye açısından egemenlik yetkisi çerçevesince Türkiye'nin hakkı olarak açıklanırken Yunanistan tarafından ağır bir dille eleştirilmiştir.

ABD'de Biden hükümetinin iktidara gelmesinin ardından oldukça olumsuz seyreden Türkiye ve ABD arası ilişkilerde Doğu Akdeniz meselesi de bir gerilime sebep olmuş, bu dönemde Türk sondaj gemilerinin geri çekilmesi iç politikada da tepki çekmiştir. 2021'in ikinci yarısında ise Türkiye ve Yunanistan arasında gemilerin bulundukları alanın hangi ülkenin yetki alanında olduğuna dair sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Türkiye kendi kıta sahanlığında olduğunu söyleyerek Yunanistan'ın bu alanı terk etmesi yönünde ikazlarda bulunmuştur. Yunanistan, Oruç Reis'in araştırma yaptığı alanın Girit Adası'nın kıta sahanlığında bulunduğunu iddia ederek durumu AB'ye taşımıştır. Aynı zamanda Türkiye, Rumlar tarafından Doğu Akdeniz'de yeni Osmanlıcılık siyaseti yapmakla suçlanmıştır. Ekim ayında Türkiye- Yunanistan arası 63.sü gerçekleştirilen istikşafi görüşmelerden bir gün sonra Türk toprağı olan Koyun Adası'nda Yunanistan askerleri tarafından tatbikat yapılması, buna binaen Yunanistan Savunma Bakanlığı görevlilerinin burada İzmir'i arkalarına alarak fotoğraf çekilmeleri Türkiye Savunma Bakanlığı'nca tahrik olarak nitelendirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu ise bölgede MEB ilanı yapılabileceğinin sinyalini vermiştir. Taraflar arası artan çatışma ortamı beraberinde Yunanistan'ın Fransa ile imzaladığı savunma antlaşması kapsamında Nükleer bir saldırı ile sıcak çatışma ortamına cevap verebileceğini dile getirmesi sonrası bölgede tansiyon daha da artış göstermiştir. Bu durum Türkiye tarafından nükleer güç kullanma tehdidi olarak uluslararası bir suç olarak nitelendirilmiş ve BM'nin de uluslararası aktörlerin de bunu göz ardı etmemesi gerektiği belirtilmiştir. Ekim ayında Üçlü Zirve'de bir araya gelen Yunanistan, GKRY ve Mısır temsilcileri ortak bildiri ile Libya Mutabakatı'nın geçersiz olduğunu yinelemiştir. Bu durum karşısında Türkiye, Mısır ile işbirliği alanının Mısır için daha kârlı bir olanak sunacağını ancak Mısır tarafından bunun

hala anlaşılmamasına dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda Libya'da gerçekleştirilecek seçimlerden sonra iktidara gelecek olan siyasal iradenin Libya Mutabakatı'nı iptal etme olasılığı Türkiye'deki uzmanlar tarafından değerlendirilmeye başlanmış, bu durum bölgede dengeleri bozan Türkiye'nin gelecek Doğu Akdeniz politikaları için büyük bir tehdit olarak düşünülmektedir. Aynı zamanda Yunanistan'ın özellikle Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesi ve ABD ile imzalanan savunma anlaşmaları da bu durumu Yunanistan lehine şekillendiren hamleler olarak görünmektedir. ABD'nin Yunanistan'da askeri varlığını artırması, üsler tesis etmesi ise tamamen Kenar Kuşak çerçevesinde ABD'nin rasyonel çıkarlarına göre hareket ettiğinin bir göstergesi olmaktadır. Kasım ayı içerisinde 8.si düzenlenen Nemesis tatbitakı başlamış, KKTC'nin MEB'ini ihlal eden bu tatbikata Yunanistan, GKRY, ABD, Fransa, İngiltere, İtalya, İsrail ve Mısır da katılmıştır. Aynı zamanda Türkiye ve Yunanistan arasında arabuculu rolünde olan Almanya'ya da Yunanistan Başbakanı tarafından Türkiye'ye karşı daha sert politikalar ve söylemler geliştirilmesi için baskı yapılmıştır. AB üyesi olarak Almanya'nın arabulucu değil Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki tezlerini destekleyen pozisyonda olmasını beklediklerini dikte etmişlerdir. Tüm bunlara karşı Türkiye sahada kendisine karşı gerçekleştirilen tahriklere cevap verirken, masaya oturma ve anlaşma konusunda her zaman açık olduklarının altını çizmiştir. Türkiye ve Yunanistan arası gerilimin tırmanmasına paralel olarak AB Komisyonu tarafından Türkiye yeniden yaptırımlarla kalmakla tehdit edilmiştir. Türkiye ise Yunanistan'ın bölgedeki tezlerini arkasına AB, ABD başta olmak üzere bölge dışı aktörlerle işbirlikleri kurarak gerçekleştirdiğinin farkındadır. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'de tüm ülkelerin kabul ettiği bir deniz yetki antlaşmasının olmaması göz önünde bulundurulduğunda; Yunanistan'ın uluslararası hukuku ihlal ederek, en uzun kıyı devleti olan Türkiye'yi bölgede kendi hak ve çıkarlarından mahrum bırakmak için yüz ölçümü 10 km² alana sahip olan Meis Ada'sı için 40 bin km²'lik bir yetki alanı dilenmesi tamamen usulsüz kabul edilmektedir. Bu sebeple bölge içi ve bölge dışı aktörlerin desteğini alarak ilerleme kaydetmeye çalışan Yunanistan karşısında Türkiye, mavi vatan ile yavru vatanın hak ve çıkarlarından vazgeçmeyeceğinin altını çizmekten ısrarla vazgeçmemektedir.

KAYNAKLAR

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi. (1982).

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Başkanlığı. (2009, Ocak 26). 07 22, 2021 tarihinde ab.gov.tr: https://ab.gov.tr/p.php?e=42290 adresinden alındı

BBC News Türkçe. (2015, Aralık 4). 07 22, 2021 tarihinde www.bbc.com: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151204_rusya_krizin_10_gunu adresinden alındı

(2017, 12 5). 11 09, 2020 tarihinde Gündem Kıbrıs: https://www.gundemkibris.com/rum-basini/east-med-icin-imzalar-atildi-h232889.html adresinden alındı

(2019, 03 02). 12 22, 2020 tarihinde Akit: https://www.yeniakit.com.tr/haber/mavi-vatan-yunanistana-buyuk-korku-saldi-tatbikat-yunanistani-isgal-provasi-638200.html adresinden alındı

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü. (2019, 12 23). 11 15, 2020 tarihinde https://21yyte.org/tr/fikir-tanki/dogu-akdeniz-de-yunanistan-gkry-ve-israil-den-yeni-anlasma adresinden alındı

Akit. (2019, 03 02). 03 11, 2021 tarihinde www.yeniakit.com.tr: https://www.yeniakit.com.tr/haber/mavi-vatan-yunanistana-buyuk-korku-saldi-tatbikat-yunanistani-isgal-provasi-638200.html adresinden alındı

Diplomatik Strateji. (2019, 07 10). 11 30, 2020 tarihinde https://www.diplomatikstrateji.com/dogu-akdenizde-meb-ve-bolgelerin-paylasimi-sorunu/ adresinden alındı

Eurostat. (2019). 05 12, 2021 tarihinde ec.europa.eu: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/bloc-2a.html adresinden alındı

OEC. (2019). 05 16, 2021 tarihinde www.oec.world: https://oec.world/en/profile/country/grc adresinden alındı

Stratejik Ortak. (2019, 10 28). 10 10, 2021 tarihinde www.stratejikortak.com: https://www.stratejikortak.com/2019/11/turkiye-ile-libyanin-imzaladigi-mutabakat-muhtirasi-ne-anlama-geliyor.html adresinden alındı

Vizemnet. (2019). 05 16, 2020 tarihinde www.vizem.net: https://vizem.net/yunanistan/yasam/ekonomi/ adresinden alındı

(2020, 05 15). 11 18, 2020 tarihinde Sputnik News: https://tr.sputniknews.com/avrupa/202005151042048455-eastmed-anlasmasi-yunanistan-parlamentosundan-gecti/ adresinden alındı

(2020, 09 22). 12 10, 2020 tarihinde BBC NEWS: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54252161 adresinden alındı

(2020, 08 27). 01 11, 2021 tarihinde BBC NEWS: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53920261 adresinden alındı

BBC News Türkçe. (2020, Ekim 17). 06 17, 2021 tarihinde www.bbc.com: https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54585247 adresinden alındı

BBC News Türkçe. (2020, Ağustos 11). 9 2, 2021 tarihinde www.bbc.com: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53727232 adresinden alındı

Eurostat. (2020). 05 15, 2021 tarihinde ec.europa.eu: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_IND_ID__custom_938402/bookmark/table?lang=en,en&bookmarkId=f1ab4519-82df-4a89-a329-1b8d0a5925f7 adresinden alındı

Sabah. (2020, 09 1). 09 15, 2021 tarihinde www.sabah.com: https://www.sabah.com.tr/dunya/dogu-akdenizde-yeni-hamle-yunan-tahrikleri-kayit-altinda-5130833?paging=3 adresinden alındı

SÖZCÜ. (2020, 01 02). 08 15, 2021 tarihinde www.sozcu.com.tr: https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/israil-yunanistan-ve-rum-kesimi-liderleri-eastmed-boru-hatti-projesini-imzaladi-5544988/ adresinden alındı

Türk Yunan İlişkileri. (2020, Ağustos 08). 04 16, 2021 tarihinde www.turkishgreek.org: http://www.turkishgreek.org/ikili-iliskiler/uyusmazliklar/dogu-akdeniz-deniz-yetki-alanlari-uyusmazligi/item/152-dogu-akdeniz-deniz-yetki-alanlar-uyusmazl-g adresinden alındı

Enerji Günlüğü. (2021, 01 29). 06 11, 2021 tarihinde www.enerjigunlugu.net: https://www.enerjigunlugu.net/turkiyenin-ham-petrol-ithalati-2020de-yuzde-55-azaldi-41120h.htm adresinden alındı

Acer, Y. (2019, Aralık). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye- Libya Mutabakatı. *SETA ANALİZ*(301), s. 7-15.

Akbaş, Z., & Gedik, D. (2015). Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları Üzerindeki Türk ve Rum Rekabeti: Jeopolitik ve Jeoekonomik Bir Analiz. *1. Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu Bildiri Tam Metni Kitabı* (s. 421-436). İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi.

Aksar, Y. (2013). Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*(2), 225-238.

Aksu, F. (2018, 04 22). *Turkish Greek Relations*. 12 09, 2020 tarihinde http://www.turkishgreek.org/yayinlar/makaleler/makaleler-1/item/121-dogu-akdeniz-deniz-yetki-alanlari-sorunu-ve-tuerkiye-ab-iliskileri adresinden alındı

Aksu, F. (2018, 04 22). *Türk- Yunan İlişkileri*. 11 15, 2020 tarihinde http://www.turkishgreek.org/yayinlar/makaleler/makaleler-1/item/121-dogu-akdeniz-deniz-yetki-alanlari-sorunu-ve-tuerkiye-ab-iliskileri adresinden alındı

Algür, B. (2020). Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'deki Son Uluslararası Gelişmeler Işığında Değişen Türkiye, ABD ve NATO Politikaları. *Anadolu Strateji Dergisi, 2*(2), 55-70.

Alkanat, A. (2020, 0cak). AVRUPA BİRLİĞİ'NİN LİBYA POLİTİKASI. *SETA PERSPEKTİF*(261), s. 1-8.

Alptekin, G. (2019, 12 02). *Doğu Akdeniz Enerji Keşiflerinden Sonra Akdeniz Uyumu Fırsatı (2009-2015)*. 06 22, 2020 tarihinde https://www.academia.edu/10219760/Do%C4%9Fu_Akdeniz_Enerji_Ke%C5%9Fiflerinden_

Sonra_Akdeniz_Uyumu_F%C4%B1rsat%C4%B1_ve_B%C3%B6lge_Devletlerinin_Politikalar%C4%B1_2009_2015_. adresinden alındı

(Aralık 2013). *DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ KEŞİFLERİ VE TÜRKİYE.* BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ. İstanbul: BİLGESAM YAYINLARI.

Arıdemir, H., & Allı, Ç. (2019). Doğu Akdeniz Bölgesindeki Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmalarının Analizi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, 4*(10), 188-202.

Aslan, C. (2019, 07 10). *Diplomatik Strateji*. 10 8, 2020 tarihinde https://www.diplomatikstrateji.com/dogu-akdenizde-meb-ve-bolgelerin-paylasimi-sorunu/ adresinden alındı

Aslan, C. (2020, 01 04). *Stratejik Ortak*. 10 10, 2021 tarihinde www.stratejikortak.com: https://www.stratejikortak.com/2020/01/east-med-boru-hatti.html adresinden alındı

Ayhan, V. (2009, Kış). Avrupa'nın Enerji Arz Güvenliğinde Türkiye: Petrol, Doğal Gaz ve Entegrasyon. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5*(20), 155- 178.

Babacan, A. (2020, 09 03). 11 13, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-nin-dogu-akdeniz-diplomasisi/1961752# adresinden alındı

Babacan, A. (2020, 09 03). *HABERTÜRK*. 10 10, 2021 tarihinde www.haberturk.com: https://www.haberturk.com/turkiyenin-dogu-akdeniz-diplomasisi-2792203 adresinden alındı

Balkaş, Ö. (2019, Mart 14). Doğu Akdeniz'de Doğal gaz Keşifleri, Pazarlama Senaryoları, Enerji Güvenliği ve Jeopolitika. 1-38. Ankara: TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası.

Başeren, S. (2020, 08 10). *AA*. 03 11, 2021 tarihinde www.aa.com.tr: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yunanistan-misir-anlasmasiyla-akdenizde-haksizligini-tescil-etti/1937166 adresinden alındı

Başeren, S. H. (1995). Münhasır Ekonomik Bölge Kıt'a Sahanlığının Kavramsal Yapısını Etkileyen Bir Kurum Değildir. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1*, 24-38.

Beberakis, S. (2020, Eylül 20). *BBC News Türkçe*. 04 06, 2021 tarihinde www.bbc.com: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54227674 adresinden alındı

Berberakis, S. (2020, 01 30). *Euronews*. 02 26, 2021 tarihinde www.tr.euronews.com.tr: https://tr.euronews.com/2020/01/30/dogu-akdeniz-yeni-denklem-libya-deniz-yetki-alani-mutabakat-turk-yunan-iliskileri-ne-olur adresinden alındı

Biresselioğlu, M. E. (2012, Yaz). NATO'nun Değişen Enerji Güvenliği Algısı: Türkiye'nin Olası Konumu. *Uluslararası İlişkiler, 9*(34), 227- 252.

BOTAŞ. (tarih yok). 08 14, 2021 tarihinde www.botas.gov.tr: https://www.botas.gov.tr/Sayfa/lisans-ogrencileri-icin/196 adresinden alındı

Ceylan, F. A. (2018). Doğu Akdeniz Enerji Keşiflerinin Bölgeyi Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Değiştirme Potansiyeli. 1-102. İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslarlarası İlişkiler AnaBilim Dalı.

Cicioğlu, F. (2020, 08 26). *AA*. 09 22, 2021 tarihinde www.aa.com.tr: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ab-nin-dogu-akdeniz-politikasinda-alman-arabuluculugu/1953545 adresinden alındı

Cult of Sea. (tarih yok). 10 03, 2021 tarihinde cultofsea.com : https://cultofsea.com/maritime-law/unclos-salient-features-objectives-maritime-zones-passages-and-duties/ adresinden alındı

Çam, T. (Dü.). (2019, Aralık 2). *Anadolu Ajansı*. Mart 20, 2021 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakanligi-turkiyenin-dogu-akdenizdeki-kita-sahanligi-ve-meb-sinirlarini-paylasti/1661261 adresinden alındı

Çelik, O. (2016). 1982 Bm Deniz Hukuku Perspektifinde Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı ve Enerji Kaynakları Paylaşım Sorununun Hakkaniyet İlkesiyle Çözüm Yolları.

Deniz Bülten. (2019, 7 11). 11 10, 2020 tarihinde Deniz Bülten: https://www.denizbulten.com/haber-emekli-buyukelci-rende-dogu-akdeniz-de-10-yil-gec-kaldik-19918.html adresinden alındı

Doğan, İ. (2013). *Devletler Hukuku.* Ankara: Astana Yayınları.

Doğru, S. (2015, Temmuz- Ağustos). Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması. *TBB Dergisi*(119), 503-554.

Domazeti, R. (2019, 01 28). *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*. 11 17, 2020 tarihinde İNSAMER: https://insamer.com/tr/akdeniz-enerji-denkleminde-libya-krizi-ve-turkiye_1945.html adresinden alındı

Ece, N. J. (2017). Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge: Sınırlandırma Anlaşmaları, Paydaşlar ve Stratejiler. *ETA Denizcilik Bilimi Dergisi, 5*(1), 81-95.

Ediger, V. Ş., Devlen, B., & Mcdonald, D. B. (2012). Levant'ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 9*(33), 73-92.

Erbaş, F. (2018, 4 10). 10 5, 2020 tarihinde Deniz Bülten: https://www.denizbulten.com/haber-jeopolitik-teoriler-temelinde-dogu-akdeniz-ve-turkiye-7106.html adresinden alındı

Erenel, F. (2020, 10 15). *Global Savunma*. 10 21, 2020 tarihinde https://globalsavunma.com.tr/deniz-hakimiyet-teorisi-ve-dogu-akdeniz.html adresinden alındı

Erenoğlu, S. (2019). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku AnaBilim Dalı*. Ankara.

Girgin, H. (2013). Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Sorunu ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. 1-110. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı.

Güler , G. (2019, Haziran 29). *Önce Vatan*. 03 06, 202 tarihinde www.oncevatan.com.tr: https://www.oncevatan.com.tr/dogu-akdeniz-ve-egedeki-gasp-ile-catisma-girisimleri-makale,45604.html adresinden alındı

Güler, G. (2020, 12 10). *TÜRKSAM*. 10 09, 2021 tarihinde Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi: https://www.turksam.org/detay/75486-rumlar-atesle-oynuyor adresinden alındı

Güneş, M., & Arslan, T. (2018). Enerji Bağımlılığında Avrupa Birliği, Rusya, Türkiye Üçgeni ve Doğu Akdeniz Alanı. *International Journal of Humanities and Education, 4*(7), 32-60.

Gür, H. (2019, 08). Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Enerji ve Güvenlik Kompleksinin İlişkiler Bağlamında Yeniden Kavramsallaştırılması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*(95), 425-439.

Hava, H. T. (2020). Doğu Akdeniz'deki Doğal Gaz Rezervlerinin Ekonomik ve Güvenlik Boyutuyla Türkiye Açısından Değerlendirmesi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 16*(35), 675- 706.

Hürriyet. (2007, 01 30). 11 8, 2020 tarihinde HÜRRİYET: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiyeden-dogu-akdenize-nota-5863360 adresinden alındı

İstikbal, D., & Boyraz, H. M. (2019, Aralık). Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Ekonomik-Politik Bir Yaklaşım. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri, 3*(5), 69-86.

İşeri, E., & Andrikopoulos, P. (2013, Mart). Energy Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Will Aphrodite's Lure Fuel Peace in Cyprus? *Ortadoğu Analiz Dergisi, 5*(51), 37- 47.

Işıksal, H. (2016). Türkiye-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi İlişkileri: Geçmişin Prangaları Arasında Gelecek Arayışları. H. Işıksal, & O. Örmeci içinde, *Mavi Elma: Türkiye- Avrupa İlişkileri* (s. 257-273). Ankara: Gazi Yayınevi.

Jones, D. (2020, Aralık 22). *VOA*. 09 11, 2021 tarihinde www.amerikanınsesi.com: https://www.amerikaninsesi.com/a/israil-turkiye-iliskileri-duzelme-yolunda/5708760.html adresinden alındı

Kakışım, C. (2017). Türkiye'nin Enerji Merkezi Olma Hedefi Açısından Bölgesel Riskler ve Bölgesel Fırsatlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3*(28), 431-450.

Kalaycıoğlu, S. (2020, Eylül 24). *TASAM*. 09 11, 2021 tarihinde www.tasam.org.tr: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/56687/dogu_akdeniz_gaz_forumu_ve_turkiye adresinden alındı

Kansu, Z. N. (2019). Enerji Ekonomi- Politiği Çerçevesinde Doğu Akdeniz Doğal Gaz Kaynaklarının Değerlendirilmesi Doktora Tezi. *Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Ekonomi Politiği Anabilim Dalı*. İstanbul.

Kantörün, U. (2010, Güz). Bölgesel Enerji Politikaları ve Türkiye. *Bilge Strateji, 2*(3), 87- 114.

Karakaya, A. (2019, 12 11). *Anadolu Ajansı*. 8 21, 2021 tarihinde www.aa.com.tr: https://www.aa.com.tr/tr/libya/eski-genelkurmay-baskani-basbugdan-libya-mutabakati-degerlendirmesi/1670692 adresinden alındı

Kasapoğlu, Ç. (2020, 09 16). *BBC News Türkçe*. 09 17, 2021 tarihinde www.bbc.comtr: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54175399 adresinden alındı

Kaya, Ş. (2007). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları. 1-177. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Deniz Hukuku) Anabilim Dalı.

Kedikli, U., & Çalağan, Ö. (2017). Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi. *Sosyal Bilimler Metinleri, 2017*(1), 120-138.

Kedikli, U., & Deniz, T. (2015, Ekim). Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası. *Alternatif Politika, 7*(3), 399-424.

Kısacık, S. (Haziran 2019). 21. Yüzyılda Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliği Politikaları Bağlamında Akdeniz Bölgesi'nin Önemini Anlamak. H. Çomak, & B. Ş. Şeker içinde, *Akdeniz Jeopolitiği Cilt II* (s. 1101- 1127). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kısacık, S., & Erenel, F. (2019). *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, 2*(1), 51- 76.

Kökyay, F. (2021). ENERJİ GÜVENLİĞİ EKSENİNDE DOĞU AKDENİZ GAZ FORUMU. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi, 6*(1), 216- 239.

Kutlu, Ö., & Erkul Kaya, N. (2018, 12 28). *Anadolu Ajansı*. 8 11, 2021 tarihinde www.aa.com.tr: https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/dogu-akdeniz-gazinin-oyun-degistirici-rolu-olmaz/1350707 adresinden alındı

Küçükkuray, S. (2019). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı ve Türkiye. 1-138. KKTC Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

Kütükçü, M. A., & Kaya, İ. S. (2016). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu. *Yaşam Bilimleri Dergisi, 6*(2/1), 81-96.

Mercan, M. (2020, 09 21). *İNSAMER*. 09 24, 2021 tarihinde www.insamer.com.tr: https://insamer.com/tr/turk-yunan-uyusmazliginda-ucuncu-taraf-olarak-ab-ve-nato_3315.html adresinden alındı

N Gazete. (2019, 01 16). 10 21, 2020 tarihinde N Gazete: http://www.ngazete.com/kahirede-turkiyesiz-dogu-akdeniz-gaz-forumu-kuruldu-3380h.htm adresinden alındı

Orhun, F. Ç. (2019). Doğu Akdeniz Havzasında Enerji Diplomasisi. B. Kocaoğlu içinde, *Tarih Yolunda Bir Ömür Prof. Dr. İsmail Özçelik'e Armağan* (s. 281-302). Ankara: Berikan Yayınevi.

Önder, M., & Akıncı, N. (2019). Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Aramalarının Bölge Enerji ve Güvenlik Politikalarına Etkisi. *13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Stratejileri, Kamu Yönetimi Politikaları* (s. 1492-1519). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

Örselli, E., & Babahanoğlu, V. (2019, Ekim). Doğu Akdeniz'de Açılmaya Çalışılan Pandoranın Kutusu: Enerji Kaynaklarından Alan Hakimiyetine Uzanan Ekonomi Politik Hesaplar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12*(66), 388-400.

Özbilenler, İ. (2015). Uluslararası Deniz Hukuku Bağlamında Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Özekin, M. K. (2020). Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 16*(33), 1-51.

Özer, S. (2013). Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliği ve Savaşları. *Ortadoğu Analiz, 5*(60), 68- 80.

Özgen, C. (2013). Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekatı. *Akademik Orta Doğu, 8*(1), 101-114.

Pamir, N. (2018, 10 10). *Petrol Mühendisleri Odası*. 10 12, 2021 tarihinde pmo.org.tr: https://pmo.org.tr/dogu-akdeniz-ve-kibris-ekseninde-enerji-ve-jeopolitik-makalesi/ adresinden alındı

Paralı, Z. (2020). Türkiye Cumhuriyeti İle Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında İmzalanan Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının Uluslararası Politikaya Etkileri. *Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1*(1), 49-64.

Pazarcı, H. (1989). *Uluslararası Hukuk Dersleri II.Kitap.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın- Yayın Yüksekokulu Basımevi.

Peker, H. S., Oktay, K., & Şensoy, Y. (2019, Mayıs). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye'nin Enerji Güvenliği. *Güvenlik Bilimleri Dergisi, 8*(1), 85-106.

Sandıklı, A., Budak, T., & Ünal, B. (2013). *Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye.* BİLGESAM, Rapor No: 59. Ankara: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Şafak, E. (2015/ 2). Doğu Akdeniz'de Enerji Bağlamında Güvenlik Sorunu. *EkoAvrasya, 8*(30), s. 6-11.

Şafak, E. (2019). *Doğu Akdeniz'de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler.* Yakın Doğu Üniversitesi, Doğu Akdeniz Krizinde Yaşanan Son Gelişmeler. Lefkoşa: Yakın Doğu Enstitüsü Yayınları.

Şeker, B. Ş. (2019). Doğu Akdeniz Enerji Güvenliği Ekseni: Yunanistan- GKRY'nin Muhtemel Politikalarının Analizi ve Türkiye'nin Tutumu. D. Güler, A. Yıldız, & İ. Savaş (Dü) içinde, *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz* (s. 280-319). İstanbul: Tasam Yayınları.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (tarih yok). 08 12, 2021 tarihinde www.enerji.gov.tr: https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-boru-hatlari-ve-projeleri adresinden alındı

Uysal, D., Yılmaz, K. Ç., & Taş, T. (2015). Enerji İthalatı ve Cari Açık İlişkisi: Türkiye Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 3*(1), 63-78.

Yaycı, C. (2012, Bahar). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. *Bilge Strateji, 4*(6), 1-70.

Yıldırım, Ş. B. (2016, 03 17). Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikası ve Münhasır Ekonomik Bölge Paylaşımı. *BİLGESAM(1301),* 1-9. İstanbul/ Şişli: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Yıldız, D. (2008). *Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu.* İstanbul: Bizim Kitaplar.

Yunanistan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği. (tarih yok). 08 11, 2021 tarihinde www.yunturk.org.tr: https://www.yunturk.org.tr/?Syf=18&Hbr=483280&/TAP-Do%C4%9Falgaz-Boru-Hatt%C4%B1-projesi-Atinada-imzaland%C4%B1- adresinden alındı

https://www.internethaber.com/amerika-uyardi-turk-yetkililer-dogu-akdenizdeki-sondaj-calismalarini-durdurmali-2035354h.htm

https://www.stratejikortak.com/2019/11/turkiye-ile-libyanin-imzaladigi-mutabakat-muhtirasi-ne-anlama-geliyor.html

pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dog%CC%86u-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf

https://pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dog%CC%86u-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf

https://pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dog%CC%86u-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf

https://www.yenisafak.com/infografik/kara-sulari--kita-sahanligi--munhasir-ekonomik-bolge-14445